

АКАДЕМІЯ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА
ПРАВНИЧА КОМІСІЯ
УКРАЇНСЬКИЙ ВІЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО
ІСТОРІЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

БІБЛІОТЕКА
АДВОКАТУРИ
УКРАЇНИ

Том III

DAS MAJORITÄTSPRINZIP

VON

DR. WOŁODYMYR
STAROSOLSKYJ

CORPUS
ADVOCATURAE
UCRAINAE

Volume III

ПРИНЦИП БІЛЬШОСТІ

Др. ВОЛОДИМИР
СТАРОСОЛЬСЬКИЙ

ЦЕЙ ТОМ ВИХОДИТЬ ДРУКОМ ЗАВДЯКИ ФІНАНСОВІЙ ПІДТРИМЦІ
АДВОКАТСЬКОГО ОБ'ЄДНАННЯ «АКТЮ»,
АДВОКАТСЬКОЇ КОМПАНІЇ «ПРОКОПИШИН І ПАРТНЕРИ» ТА УПОРЯДНИКА

ВОЛОДИМИР СТАРОСОЛЬСЬКИЙ

WOLODYMYR STAROSOLSKYJ

ПРИНЦИП БІЛЬШОСТІ
DAS MAJORITYSPRINZIP

ВИДАВНИЦТВО «ЛІТОПИС»

Старосольський Володимир. Принцип більшості / Переклад з німецької мови Костянтина Поліщука; вступна стаття Станіслава Стемпеня; автор проекту і упорядник Михайло Петрів. – Львів: Вид-во «Літопис», 2018. – 312 с.

Перекладено за оригіналом: Starosolskyj Wołodymyr. Das Majoritätsprinzip. – Wien und Leipzig: Franz Deuticke Verlag, 1916. – X, 158 p. (Wiener Staatswissenschaftliche Studien herausgegeben von Edmund Bernatzik und Eugen von Philippovich in Wien, 13 Band, 2 Heft).

(Серія: «Бібліотека Адвокатури України»; Т. III = Series: «Library of the Advocacy of Ukraine»; Vol. III)

ISBN 978–966–8853–83–8

Дослідження Володимира Старосольського «Das Majoritätsprinzip» вийшло друком німецькою мовою у 1916 році у Відні.

Українською мовою видається вперше.

Подано резюме українською, англійською, німецькою, польською та французькою мовами.

© Михайло Петрів, упорядкування

© Костянтин Поліщук, переклад «Das Majoritätsprinzip»

John H. Thompson

«Його виступи в суді ніколи не мали навіть крихти пафосу.

Він не підвищував голосу, не махав руками. Він був «професором», який промовляв до прокурора (до судової колегії, до лави присяжних) як до студентів в університетській аудиторії.

І це так яскраво відрізнялося від інших виступів – також красномовних – адвокатів, які виступали часто як актори на театральній сцені.

Тому під час його судових промов було тихо в залі, всі присутні, навіть найбільш налаштовані антиукраїнськи, з пошаною слухали слова цього правничого авторитету».

Іван Кедрин

ВОЛОДИМИР СТАРОСОЛЬСЬКИЙ: ПОВЕРНЕННЯ ДОДОМУ

«Студіюючи як головний фах державне право, був одним із перших українських дослідників, що звернули бачну увагу на науку соціології, та перестудіювали основні філософічні підстави загальної теорії права. Всі його більші праці виказують історичне підготовлення та свідомий загальної мети філософічний метод.

Шукаючи справжньої синтези цього, що уявляє собою новітня держава, він наткнувся м.і. на проблему нації, яку опрацював в окремій монографії. Розуміючи важливість методологічних проблемів, він шукав їх розв'язки в наукових напрямках модерної доби, в школі неокантіїців та нормативістів і в змаганню до соціологічного розуміння права та держави з метою знайти свій власний шлях».

(Проф. Станіслав Дністрянський про наукові пошуки свого учня проф. Володимира Старосольського)

Цьогоріч відзначаємо 140 років від дня народження Володимира-Степана Йоachimовича Старосольського (8.01.1878, м. Ярослав, тепер Республіка Польща – 25.02.1942, радянський табір у м. Маріїнську, тепер Кемеровська обл., Російська Федерація; місце поховання невідоме) – українського адвоката, доктора права, теоретика держави і права, соціолога, етнополітолога, державного, громадсько-політичного та науково-освітнього діяча, редактора, видавця, публіциста, заступника міністра закордонних справ Української Народної Республіки (1919/20), професора Українського Державного Університету в Кам'янці-Подільському (1919/20), Українського Вільного Університету в Празі (1921/28), Української Господарської Академії в Подєбрадах (1922/28), Львівського державного університету (1939), дійсного члена Наукового товариства ім. Т. Шевченка (1923), голови Української соціал-демократичної партії (1937/39), члена-засновника Товариства Українських Правників у Львові (1909), члена правління Союзу Українських Адвокатів у Львові (1929/39), Львівської Палати адвокатів

(1928/39), Головної ради адвокатів Польщі у Варшаві (1937/39), члена-засновника Українського Правничого Товариства в Ч. С. Р. (1923), члена редакцій правничих журналів «Життя і Право» (1927/39), «Palestra» (1910), «Nowa Palestra» (1935).

Юридичну освіту здобув в університетах Кракова (1896/97), Львова (1897/98, 1899/1900) та Відня (1898/99). На стипендію австрійського уряду, яку отримав за сприяння професора Станіслава Дністрянського, наукове стажування проходив у Берлінському (1906), Грацькому (1907) та Гейдельберзькому (1908, 1911/12) університетах.

Ярослав став містом юнацького зростання майбутнього науковця, у Кракові заклалися основи його українського світогляду; у Відні, Берліні, Граці та Гейдельберзі отримав юридичну освіту європейського рівня; у Львові, Кам'янці-Подільському, Празі й Подєбрадах став професором права; Львів став містом, де сформувалась українська національна самоідентифікація Володимира Старосольського, де він провадив успішну адвокатську й громадсько-політичну діяльність, та містом, яке визначило його як провідника нового покоління української студентської молоді; у столиці Галичини діяч пізнав сімейне щастя з Дарією Шухевич, яка відіграла важливу роль у його житті. Однак доля подружжя Старосольських була трагічною.

Запрошений на посаду професора Львівського державного університету, Володимир Старосольський був підступно заарештований радянськими каральними органами у приймальні ректора 25 грудня 1939 року та засуджений радянською владою до 8 років сибірських таборів, де, виснажений і хворий, помер у радянському таборі поблизу Маріїнська (Західний Сибір) 25 лютого 1942 р. у віці 64 роки. Тіло науковця кинули до спільної невідьницької могили, слід якої стертий часом з лиця землі.

Володимир Старосольський – автор досліджень у галузі права, соціології, політології та націології, зокрема: «Реформа похатної торгівлі в австрійським законодавстві» (Львів, 1901); «Причинки до теорії соціології» (Львів, 1902); «Національний і соціальний момент в українській історії» (Відень, 1915); «Das Majoritätsprinzip» (Wien und Leipzig, 1916); «Теорія нації» (Відень, 1922); «Методологічна проблема в науці про державу» (Прага, 1923); «Партія в Конституції Чеськословацької республіки» (Прага, 1923); «Держава і політичне право. Ч. I.» (Подєбради, 1923); «Держава і політичне право. Ч. II.» (Подєбради, 1924); «До питання про форми держави» (Львів, 1925); «Внутрішня форма слова в соціологічній термінології (методологічні уваги)» (Подєбради, 1927); «Про цінність права» (Львів, 1928); «З боротьби за право»

(Львів, 1928); «Політичне право» (Подєбради, 1933); «Держава і право (Причинок до проблеми правовости держави)» (Львів, 1934); «Bohdan Kistiakowskyj und das russische soziologische Denken» (Berlin, 1929).

За часів тоталітарного радянського режиму ім'я Володимира Старосольського замовчувалось, а його наукове надбання було піддане повній забороні. З відновленням Незалежності України національна свідомість громадян прокинулася та потребувала відродження його фундаментальних наукових надбань.

У 1998 році перевидано його науковий доробок «Теорія нації» – одну з визначних праць української та світової політичної думки, яка, за влучним визначенням Ірини Кресіної, є *«одним з найбільших досягнень у низці досліджень українських учених – представників національно-державницького напрямку в соціологічній і політологічній науці»*. У 2005 році опубліковано розділ «Криза конституційної держави» з книги науковця «Політичне право» (1933), у 2017 році перевидано працю Володимира Старосольського «Держава і політичне право» (1923/24, у двох частинах), в якій викладено авторську концепцію держави як політичного інституту, засобу реалізації інтересів нації, політичного права як права народу здійснювати владу, людини як суб'єкта політичних прав, громадянина як співтворця держави і права.

Ми переконані, що національна свідомість незалежних українців готова до повернення праці Володимира Старосольського «Das Majoritätsprinzip».

Фундаментальне дослідження Володимира Старосольського «Das Majoritätsprinzip» [Принцип більшості] опубліковане німецькою мовою у 1916 році у Віденських Державознавчих Студіях за редакцією Едмунда Бернатіка і Ойгена фон Філіпповича, Том 13. Випуск 2 (Wiener Staatswissenschaftliche Studien herausgegeben von Edmund Bernatzik und Eugen von Philippovich in Wien. Dreizehnter Band. Zweites Heft), й отримало чимало схвальних відгуків у німецькій юридичній літературі. Автор присвятив її своєму наставникові професорові Георгу Єллінеку. За твердженням професора Едмунда Бернатіка, праця В. Старосольського «Принцип більшості» була першим систематичним опрацюванням із зазначеної проблематики.

Праця «Принцип більшості» стала результатом наукових стажувань Володимира Старосольського у Берлінському, Грацькому та Гейдельберзькому університетах. Очевидно, що поштовхом до написання цього дослідження стали лекції професора Георга Єллінека та публікація його праці «Das Recht der Minoritäten» [Право меншості] (Wien, 1898). Дослідження Георга Єллінека зацікавило Володимира

Старосольського з двох причин. По-перше, Георг Єллінек аналізував парламентарну систему, в якій партія, що отримала більшість, у наступних виборах може її втратити, тому що здобуде менше голосів, ніж партія, яка до цього була в опозиції (мала меншу підтримку), – але завдяки політичній роботі може отримати більшість. По-друге, здійснюючи аналіз, вчений зосередився на групі національних меншин у Габсбурзькій монархії, стверджуючи, що їм належать мовні права, власна адміністрація й судочинство, а наявність цих елементів спричинить те, що меншість на своїй території «стає більшістю», тобто функціонує на засадах більшості. Через «більшість» реалізуються натуральні права одиниць. Такого ж висновку дійшов Володимир Старосольський у своїй праці «Принцип більшості».

Принцип більшості реалізується в демократичних суспільствах і передбачає не тільки домінування у ньому волі більшості населення, а й визнання та захищеність, непорушність основних прав усіх осіб, зокрема й тих, які становлять його меншу частину. Тому й правова держава, як держава реальних прав людини, може існувати тільки в суспільстві, у якому діє справжня демократія, тобто повновладдя більшості з дотриманням прав меншості.

Обґрунтовуючи доцільність права більшості в політичному житті, Володимир Старосольський опирався на етично-моральні та правові аспекти. На думку науковця, це право відрізняє устрої західноєвропейських держав від устрою царської Росії, який базується на засадах «гегемонії» (*Herrschaftsprinzip*). Аналізуючи історію устроїв різних держав, науковець дійшов висновку, що право більшості дає можливість ідеального зв'язку одиниці з цілим суспільством, – на відміну від права гегемонії, яке реалізує тільки волю правителя.

Праця Володимира Старосольського «*Das Majoritätsprinzip*» є цитованою як у часи першодруку, так і сучасними італійськими, німецькими, американськими, французькими та іншими дослідниками цієї проблематики, – зокрема такими науковцями, як Edoardo Ruffini Avondo, Bernd Guggenberger, Heinz Josef von Varain, Heun Werner, Markus Rüttermann, John Hilbert Heinberg, Henry Pirenne та ін., що свідчить про вагомість його дослідження у світових академічних колах. Однак праця й досі не досліджена, не проаналізована та не висвітлена на належному рівні сучасними українськими науковцями.

Видаючи вперше за сто років працю Володимира Старосольського «*Das Majoritätsprinzip*» у перекладі українською мовою, повертаємо славного меценаса додому

й складаємо шану його пам'яті, пройдений життєвій дорозі й всебічній діяльності на благо України.

Переклад праці «Принцип більшості» здійснив Костянтин Поліщук, канд. політ. наук, асистент кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби Львівського національного університету імені Івана Франка. Переклад цитованих автором фрагментів праць з латинської мови здійснив Маркіян Домбровський, канд. філол. наук, доцент кафедри класичної філології Львівського національного університету імені Івана Франка, а цитованих фрагментів з французької мови – Анатолій Петрів.

Автором біографічної статті під назвою «Володимир Старосольський – видатний український правник, вчений і суспільно-політичний діяч» є професор Станіслав Стемпень (Перемишль, Республіка Польща), а «Матеріали до бібліографії Володимира Старосольського» уклав адвокат Михайло Петрів.

Наукову редакцію перекладу та видання здійснили Ганна Федущак-Паславська, канд. юрид. наук, доцент кафедри історії держави, права та політико-правових учень Львівського національного університету імені Івана Франка, та Анна Петрів, аспірант кафедри історії держави, права та політико-правових учень Львівського національного університету імені Івана Франка.

Автор проекту видання та упорядник – адвокат Михайло Петрів.

Висловлюємо подяку за слушні поради Тарасові Андрусяку, канд. юрид. наук, доцентів кафедри історії держави, права та політико-правових учень Львівського національного університету імені Івана Франка; Олегові Павлишину, канд. іст. наук, доцентів кафедри новітньої історії України імені Михайла Грушевського Львівського національного університету імені Івана Франка; Луїзі Ільницькій, завідувачці відділу наукової бібліографії Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника.

Від упорядника...

К. Л. К.

VOLODYMYR STAROSOLSKYI: RETURNING HOME

«Studying state law as his main occupation, he was one of the first Ukrainian researchers who paid careful attention to sociology and re-examined the main philosophical grounds of the general theory of law. All his major works reveal historical preparation as well as a philosophical method oriented at the general purpose.

In search of a true synthesis which a modern state is, he also faced the nation problem, which was worked on in a separate monograph. Understanding the importance of methodological problems, he sought out their solutions in the academic directions of the modern age, in the school of neo-Kantians and normativists, and in the pursuit of the sociological understanding of law and state in order to find his own way».

(Prof. Stanislav Dnistrianskyi on the academic work of his disciple, Prof. Volodymyr Starosolskyi)

This year we commemorate the 140th birth anniversary of Volodymyr-Stepan Starosolskyi (8.01.1878, Yaroslav, now in the Republic of Poland – 25.02.1942, a Soviet concentration camp in Mariinsk, now in Kemerovo Oblast, the Russian Federation, the burial place is unknown), a Ukrainian advocate, Doctor of Law, theoretician of the state and law, sociologist, expert in ethnopolitics; state, public and political figure; researcher and educator, editor, publisher, publicist, Deputy Minister of Foreign Affairs of the Ukrainian National Republic (1919/20), Professor at the Ukrainian State University in Kamyanets-Podilskyi (1919/20), the Ukrainian Free University in Prague (1921/28), the Ukrainian Husbandry Academy in Poděbrady (1922/28), Lviv State University (1939), Full Member of the Shevchenko Scientific Society (1923), President of the Ukrainian Social-Democratic Party (1937/39), Founding Member of the Society of Ukrainian Lawyers in Lviv (1909), Member of the Board of the Union of Ukrainian Advocates in Lviv (1929/39), Lviv Chamber of Advocates (1928/39) and Poland's Main Council of Advocates in Warsaw (1937/39), Founding Member of the Ukrainian Law Society in Czechoslovakia (1923),

member of the editorial boards of the law journals «Життя і Право» [«Life and Law»] (1927/39), «Palestra» (1910), «Nowa Palestra» (1935).

He completed his law studies at the universities of Cracow (1896/97), Lviv (1897/98, 1899/1900) and Vienna (1898/99). He was granted the scholarship of the Austrian government due to the assistance of Professor Stanislav Dnistrianskyi and engaged in scholarly internships at the universities of Berlin (1906), Graz (1907) and Heidelberg (1908, 1911/12).

Yaroslav was the city of the future scholar's juvenescence, the foundation of his Ukrainian worldview was shaped in Cracow; he received his top European legal education in Lviv, Vienna, Berlin, Graz and Heidelberg; he worked as Professor of Law in Kamyanets-Podilskyi, Prague and Poděbrady; his Ukrainian national identity was finally formed in Lviv, where he was successful in advocacy work and public and political activities; it was also Lviv that turned him into a leader of the new generation of Ukrainian students; it was in the very capital of Halychyna that he got married to Dariya Shukhevych, who played an important role in his life. However, the Starosolskyis' fate was tragic.

Invited for the position of Professor at Lviv State University, Volodymyr Starosolskyi was arrested insidiously by Soviet punitive agencies at the Rector's Office on December 25, 1939, and sentenced by the Soviet power to an eight-year imprisonment in Siberian camps, where the exhausted and sick scholar died at the age of 64 near Mariinsk (Western Siberia) on February 25, 1942. His body was thrown into a mass grave, whose trace was erased due to the passage of time.

Volodymyr Starosolskyi authored studies in law, sociology, political science and nation studies: «Реформа похатної торгівлі в австрійському законодавстві» [The Reform of Household Trade in Austrian Law] (Lviv, 1901); «Причинки до теорії соціології» [An Introduction to the Theory of Sociology] (Lviv, 1902); «Національний і соціальний момент в українській історії» [The National and Social Aspect in Ukrainian History] (Vienna, 1915); «Das Majoritätsprinzip» [The Majority Principle] (Vienna and Leipzig, 1916); «Теорія нації» [The Theory of the Nation] (Vienna, 1922); «Методологічна проблема в науці про державу» [The Methodological Problem in the Study of the State] (Prague, 1923); «Партія в Конституції Чеськословацької республіки» [Parties in the Constitution of the Czechoslovakian Republic] (Prague, 1923); «Держава і політичне право. Ч. I» [The State and Political Law. Vol. 1] (Poděbrady, 1923); «Держава і політичне право. Ч. II» [The State and Political Law. Vol. 2] (Poděbrady, 1924); «До питання про форми держави» [On the Question of the Forms of the State] (Lviv, 1925); «Внутрішня форма слова в соціологіч-

ній термінології (методологічні уваги)» [The Inner Form of the Word in the Sociological Term System (Methodological Notes)] (Poděbrady, 1927); «Про цінність права» [On the Value of Law] (Lviv, 1928); «З боротьби за право» [Struggling for Law] (Lviv, 1928); «Політичне право» [Political Law] (Poděbrady, 1933); «Держава і право (Причинок до проблеми правовості держави)» [The State and Law: an Introduction to the Legality of the State] (Lviv, 1934); «Bohdan Kistiakowskyj und das russische soziologische Denken» [Bohdan Kistiakovskiy and Russian Sociological Thought] (Berlin, 1929).

Under the Soviet totalitarian regime, the name of Volodymyr Starosolskyi was unmentionable, and a total ban was imposed on his academic legacy. After the restoration of Ukraine's Independence, the national consciousness of the citizens woke up and demanded the return of his fundamental academic achievements.

«The Theory of the Nation» by Volodymyr Starosolskyi was republished in 1998. It is one of the most prominent works of Ukrainian and world political thought, which, according to Iryna Kresina's accurate definition, is «*one of the greatest achievements in a number of studies by Ukrainian scholars who were representatives of the nation-state orientation in social and political sciences*». The chapter «The Crisis of a Constitutional State» from his book «Political Law» (1933) was republished in 2005. The year 2017 witnessed the republication of Volodymyr Starosolskyi's «State and Political Law» (1923/24, in two volumes), which contains the author's theory of a state as a political institution and a means of implementing a nation's interests, of the political right as the people's right to exercise power, of a person as a subject of political rights, and of a citizen as a co-creator of a state and law.

We are sure that the national consciousness of independent Ukrainians is ready for the return of Volodymyr Starosolskyi's «Das Majoritätsprinzip».

Volodymyr Starosolskyi's major work «Das Majoritätsprinzip» [The Majority Principle] was published in 1916 in «Wiener Staatswissenschaftliche Studien», edited by Edmund Bernatzik and Eugen von Philippovich, Vol. 13, Part 2 (Wiener Staatswissenschaftliche Studien / herausgegeben von Edmund Bernatzik und Eugen von Philippovich. Wien, Dreizehnter Band, Zweites Heft) and was positively reviewed in German legal papers. The author devoted it to his teacher, Professor Georg Jellinek. Professor Edmund Bernatzik claims that Starosolskyi's book was the first to elaborate the majority principle systematically.

«The Majority Principle» was the result of Volodymyr Starosolskyi's academic internships at the Universities of Berlin, Graz and Heidelberg. It is obvious that the impetus for writing this study was granted by Professor Georg Jellinek's lectures and the publication of his book

«Das Recht der Minoritäten» [The Minority Right] (Vienna, 1898). The research by Georg Jellinek attracted Volodymyr Starosolskyi for two reasons. First, Georg Jellinek analyzed the parliamentary system in which the majority party could lose its position during the next election, since it would gain fewer votes than the party which had previously been in the opposition (with less support), but could get majority following its enthusiastic political work. Second, the jurist focused on a group of national minorities in the Habsburg monarchy and argued that they might claim for their own language rights, administration and legal proceedings, and the presence of these elements would turn a minority on its territory into the majority, as it would act according to the principles of the majority. The natural rights of units are implemented via the «majority». The same conclusion was reached by Volodymyr Starosolskyi in «The Majority Principle».

The majority principle is implemented in democratic societies, and it secures not only the dominating will of the majority of the population, but also the recognition, protection and inviolable status of the fundamental rights of all people, including those who constitute its smaller part. Consequently, a *Rechtsstaat*, i.e. a state of real human rights, can only exist in society where true democracy maintains balance between the absolute power of the majority and the respect of minority rights.

In substantiating the expediency of the majority right in political life, Volodymyr Starosolskyi relied on ethical, moral and legal aspects. In his opinion, this right distinguishes the political system of Western European powers and that of Tsarist Russia, which is based on the «domination right» (*Herrschaftsprinzip*). Analyzing the history of the systems of various states, the researcher has concluded that the majority right provides the possibility of an ideal connection between a unit and the whole society, meanwhile the domination right only fulfils the will of the ruler.

«The Majority Principle» by Volodymyr Starosolskyi has been quoted since the time of its first publication as well as by contemporary Italian, German, American, French and other researchers, like Edoardo Ruffini Avondo, Bernd Guggenberger, Heinz Josef von Varain, Heun Werner, Markus Rüttermann, John Hilbert Heinberg, Henry Pirenne and others. This attitude testifies to the significance of this research in the global academic community. However, the work is still not investigated, analyzed and explored satisfactorily by today's Ukrainian scholars.

By publishing Volodymyr Starosolskyi's «The Majority Principle» in the Ukrainian translation almost 100 years after the first and only German-language edition, we bring the

Advocate back home and pay tribute to his memory, his life and his wide-ranging activities for the good of Ukraine.

«The Majority Principle» was translated by Kostiantyn Polishchuk, Candidate of Political Science, Associate Professor of the Department of International Relations and Diplomacy, the Ivan Franko National University of Lviv. The Latin citations were translated by Markiyan Dombrovskyi, Candidate of Philology, Associate Professor of the Department of Classical Philology, the Ivan Franko National University of Lviv, and the French quotations were translated by Anatoliy Petriv.

The biographical article «Volodymyr Starosolskyi as a prominent Ukrainian lawyer, researcher, social and political figure» is authored by Professor Stanislaw Stempen (Peremyshl, Republic of Poland), and the chapter «Volodymyr Starosolskyi: sources for a bibliography» was compiled by advocate Mykhailo Petriv.

The academic editing of the translation was done by Hanna Fedushchak-Paslavska, Candidate of Law, Associate Professor of the Department of History of the State, Law and Political Law Teachings, the Ivan Franko National University of Lviv, and Anna Petriv, postgraduate student of the Department of History of the State, Law and Political Law Teachings, the Ivan Franko National University of Lviv.

The author of the republication project and its editor is Mykhailo Petriv.

We express our gratitude to Taras Andrusiak, Candidate of Law, Associate Professor of the Department of History of the State, Law and Political Law Teachings, the Ivan Franko National University of Lviv, Oleh Pavlyshyn, Candidate of History, Associate Professor of the Mykhailo Hrushevskyi Department of Contemporary History of Ukraine, the Ivan Franko National University of Lviv, Luyiza Ilnytska, Chairperson of the Department of Academic Bibliography, the Vasyl Stefanyk National Scientific Library of Ukraine in Lviv.

Editor...

K. L. K.

WOLODYMYR STAROSOLSKYJ: WILLKOMMEN ZU HAUSE

«Staatsrecht als Hauptfach studierend, war er einer der ersten ukrainischen Wissenschaftler, der sein Augenmerk auf Wissenschaft der Soziologie richtete und fundamentale philosophische Grundlagen der allgemeinen Rechtstheorie revidierte. Alle seinen größten Werke weisen historische Vorkenntnisse sowie eine auf strategisches Ziel richtende philosophische Methode auf.

Auf der Suche nach der wahren Synthese in Bezug auf Vorstellungen eines modernen Staates stieß er unter anderem auf das Problem der Nation, das er in einer separaten Monographie bearbeitete. Wohl wissend über die Bedeutung von methodologischen Schwierigkeiten suchte er sie bei zeitgenössischen wissenschaftlichen Strömungen, namentlich bei Neukantianismus und Normativismus zu lösen, indem er sich im Streben nach soziologischem Verständnis vom Recht und Staate um seinen eigenen Weg bemühte».

(Prof. Stanislaw Dnistrianskyj über wissenschaftliche Nachforschungen seines Schützlings Prof. Wolodymyr Starosolskyj)

In diesem Jahr feiern wir den 140. Geburtstag von Wolodymyr-Stepan Joachimovych Starosolskyj (8.01.1878, Jaroslaw, heute Polen – 25.02.1942, KZ-Lager in Mariinsk, heute Gebiet Kemerowo, Russland, Begräbnisstätte unbekannt) – ukrainischer Anwalt, Dr. für Recht, Staats- und Rechtswissenschaftler, Soziologe, Ethnopolitologe, öffentlicher, zivilpolitischer und wissenschaftlich-pädagogischer Aktivist, Herausgeber, Publizist, stellvertretender Außenminister der Ukrainischen Volksrepublik UNR (1919/20), Professor an der Ukrainischen Staatsuniversität in Kamianets-Podilskyj (1919/20), an der Freien Ukrainischen Universität in Prag (1921/28), an der Ukrainischen Wirtschaftsakademie in Podiebrad (1922/28), an der Staatsuniversität Lwiw (1939), ordentliches Mitglied der Wissenschaftlichen T. Schewtchenko-Gesellschaft (1923), Chef der Ukrainischen Sozialdemokratischen Partei (1937/39), Gründungsmitglied der Gesellschaft der ukrainischen

Anwälte in Lwiw (1909), Vorstandsmitglied der Ukrainischen Advokatenvereinigung in Lwiw (1929/39), der Lwiwer Rechtsanwaltskammer (1928/39) und des Generalrats der polnischen Advokaten in Warschau (1937/39), Gründungsmitglied der Ukrainischen Rechtsgesellschaft in der Tschechoslowakei (1923), Redaktionsmitglied bei rechtswissenschaftlichen Zeitschriften wie «Leben und Recht» (1927/39), «Palestra» (1910), «Nowa Palestra» (1935). Jus-Absolvent der Universität Krakau (1896/97), Lwiw (1897/98, 1899/1900) und Wien (1898/99). Im Rahmen des Stipendiums der österreichischen Regierung, das er auf Empfehlung des Prof. Stanislaw Dnistrianskyj bekam, absolvierte Starosolskyj außerdem wissenschaftliche Praktiken an Universitäten in Berlin (1906), Graz (1907) und Heidelberg (1908, 1911/12).

Seine Jugendjahre verbrachte der spätere Wissenschaftler in Jaroslaw, in Krakau folgte dann die Herausbildung seiner ukrainischen Gesinnung; in Lwiw, Wien, Berlin, Graz und Heidelberg bekam er eine juristische Ausbildung auf europäischem Niveau; in Kamianets-Podilskyj, Prag und Podiebrad wurde er zum Professor für Recht; Lwiw war dann der Ort, wo sich seine nationalukrainische Identität endgültig etablierte und wo er sich als erfolgreicher Anwalt und gesellschaftspolitischer Aktivist profilierte und somit zur Galionsfigur für die neue Generation der ukrainischen Studentenjugend wurde. In der galizischen Metropole fand er auch in Person von Daria Schukhevych das private Familienglück. Sie spielte eine sehr wichtige Rolle in seinem Leben, allerdings war das Schicksal des Ehepaares Starosolskyj eher tragischer Natur.

Eingeladen für eine Professorenstelle an der Lwiwer Staatsuniversität wurde Wolodymyr Starosolskyj am 25. Dezember 1939 von den sowjetischen Strafkommandos im Empfangsraum des Rektors niederträchtig verhaftet und von der Besatzungsmacht zu 8 Jahren Haft in sibirischen Lagern verurteilt, wo er am 25. Februar 1942 im Alter von 64 Jahren erschöpft und krank seinen Tod im sowjetischen Lager nahe Mariinsk (Westsibirien) fand. Die Leiche des Wissenschaftlers wurde in ein gemeinsames Gefangenengrab niedergeworfen, dessen Spur mit der Zeit vom Angesicht der Erde verschwand.

Wolodymyr Starosolskyj – Autor von zahlreichen Studien auf dem Gebiet Recht, Soziologie, Politikwissenschaft und Ethnologie, unter anderem: «Реформа похатної торгівлі в австрійськiм законодавствi» [Reform des Hausierhandels im österreichischen Recht] (Lwiw, 1901); «Причинки до теорiї соціологiї» [Beiträge zur Theorie der Soziologie] (Lwiw, 1902); «Національний і соціальний момент в українській історiї» [Nationales und soziales Moment in der ukrainischen Geschichte] (Wien, 1915); «Das Majoritätsprinzip» (Wien und Leipzig, 1916); «Теорія нації» [Theorie der Nation] (Wien, 1922); «Методологічна

проблема в науці про державу» [Methodologisches Problem in der Staatstheorie] (Prag, 1923); «Партія в Конституції Чеськословацької республіки» [Partei in der Verfassung der Tschechoslowakischen Republik] (Prag, 1923); «Держава і політичне право. Ч. I» [Staat und politisches Recht. Teil I] (Podiebrad, 1923); «Держава і політичне право. Ч. II» [Staat und politisches Recht. Teil II] (Podiebrad, 1924); «До питання про форми держави» [Zur Frage über Staatsformen] (Lwiv, 1925); «Внутрішня форма слова в соціологічній термінології (методологічні уваги)» [Innere Wortform in der soziologischen Begrifflichkeit (methodologische Anmerkungen)] (Podiebrad, 1927); «Про цінність права» [Über den Wert des Rechts] (Lwiv, 1928); «З боротьби за право» [Aus dem Kampf für das Recht] (Lwiv, 1928); «Політичне право» [Politisches Recht] (Podiebrad, 1933); «Держава і право (Причиню до проблем права держави)» [Staat und Recht: Beitrag zum Rechtsstaatslichkeitsproblem] (Lwiv, 1934); «Bohdan Kistiakowskyj und das russische soziologische Denken» (Berlin, 1929).

In der totalitären sowjetischen Zeit wurde der Name von Wolodymyr Starosolskyj vertuscht und sein wissenschaftliches Lebenswerk total verboten. Mit der Wiedererlangung der ukrainischen Unabhängigkeit und dem Aufwachen des nationalen Bewußtseins im Lande war auch die Reanimierung seiner fundamentalen wissenschaftlichen Beiträge mehr als gefragt.

Im Jahre 1998 wurde sein wissenschaftliches Buch «Theorie der Nation» neu herausgegeben – eines der bedeutendsten Werke des ukrainischen und weltpolitischen Denkens, das laut treffender Formulierung von Iryna Kresina «*eines der größten Erfolge der ukrainischen Forschung der nationalstaatlichen Strömung in der soziologischen und politologischen Wissenschaft*» ist. 2005 wurde das Kapitel «Krise des Verfassungsstaates» aus seinem Buch «Politisches Recht» (1933) veröffentlicht, 2017 das Werk «Staat und politisches Recht» (1923/24, in zwei Teilen) publiziert, indem der Autor sein eigenes Konzept des Staates als einer politischen Institution, als ein Mittel zur Umsetzung von nationalen Interessen, als ein politisches Recht eines Volkes auf Ausübung seiner Macht, sowie das Konzept der Person als Träger politischer Rechte, als Bürger und Mitbegründer vom jeweiligen Staats- und Rechtssystem herausarbeitete.

Wir sind überzeugt, dass das nationale Bewusstsein unabhängiger Ukrainer nun gereift ist, das zurückgebrachte Buch von Wolodymyr Starosolskyj «Das Majoritätsprinzip» von neu aufzunehmen.

Seine grundlegende Studie zu dem Majoritätsprinzip verfasste Dr. Wolodymyr Starosolskyj 1916 in deutscher Sprache und publizierte sie im Rahmen von Wiener Staatswissenschaftlichen Studien, herausgegeben von Edmund Bernatzik und Eugen von Philippovich (Dreizehnter

Band, Zweites Heft) in Wien. Das Werk erhielt damals viele positive Rückmeldungen in der deutschsprachigen juristischen Literatur. Der Verfasser widmete es seinem Lehrer Prof. Dr. Georg Jellinek. Laut Prof. Edmund Bernatzik stellte «Das Majoritätsprinzip» von W. Starosolskyj die erste systematische Abhandlung zu dieser Fragenstellung dar.

«Das Majoritätsprinzip» kam als Ergebnis von wissenschaftlichen Forschungsaufenthalten von Dr. Starosolskyj an den Universitäten in Berlin, Graz und Heidelberg zustande. Einen starken zusätzlichen Impuls gab es auch von Seiten des Prof. Georg Jellinek und seines Werkes «Das Recht der Minoritäten» (Wien, 1898). Die Studie von G. Jellinek interessierte Wolodymyr Starosolskyj in zweifacher Hinsicht. Erstens wurde vom Prof. Jellinek ein parlamentarisches System analysiert, wo diejenige Partei, die bei den Wahlen Mehrheit erhielt, sie bei den nächsten Wahlen gleich verlieren konnte, indem sie ihre Mehrheit an diejenige Partei verliert, die vorher in der Opposition war (eine kleinere Unterstützung genoss), allerdings durch ihre politische Aktivitäten eine Mehrheit gewinnen vermag. Zweitens wurde bei dieser Analyse ein besonderes Augenmerk auf nationale Minderheiten in der Habsburger Monarchie gelegt, indem es behauptet wurde, dass wenn man einer Minderheit ihre Sprachrechte, eigene Verwaltung und Rechtsprechung zuspricht, dann wird sie auf ihrem Gebiet «zu einer Mehrheit» bzw. würde dann wie eine Mehrheit funktionieren. Durch diese «Mehrheit» werden also die Grundrechte von (sozialen) Einheiten realisiert. Zum gleichen Schluss kam auch Wolodymyr Starosolskyj in seinem «Majoritätsprinzip».

Das Mehrheitsprinzip tritt ja in demokratischen Gesellschaften zutage und besteht nicht nur im vorherrschenden Willen einer Bevölkerungsmehrheit, sondern setzt auch Anerkennung, Schutz sowie Unverletzlichkeit von Grundrechten aller, auch als Minderheit lebenden Menschen voraus. Daher kann der Rechtsstaat als Staat der tatsächlichen Menschenrechte nur in derjenigen Gesellschaft existieren, wo eine wahre Demokratie, d. h. eine Machtausübung der Mehrheit unter Beachtung der Minderheitenrechte funktioniert.

Bei Begründung der damaligen Zweckmäßigkeit des Majoritätsprinzips stütze W. Starosolskyj sowohl auf ethisch-moralische, als auch auf rechtliche Aspekte. Dieses Recht setzte laut Starosolskyj eine Trennlinie zwischen westeuropäischen Staatssystemen und dem Staatssystem des Russischen Reiches, das auf «Herrschaftsprinzip» beruhte. Bei der Analyse von verschiedenen Staatssystemen kam er zum Schluss, dass das Mehrheitsrecht im Gegensatz zum Herrschaftsprinzip, wo allein der Wille eines Herrschers zur Wirkung kommt, eine perfekte Verbindung eines Individuums mit der ganzen Gemeinschaft ermöglicht.

Das «Majoritätsprinzip» von Wolodymyr Starosolskyj wurde mehrfach zitiert, und zwar sowohl zur Zeit der Erstausgabe, als auch durch zeitgenössische italienische, deutsche, amerikanische, französische und andere Forscher zu diesem Thema, namentlich Edoardo Ruffini Avondo, Bernd Guggenberger, Heinz-Josef von Varain, Heun Werner, Markus Rüttermann, John Hilbert Heinberg, Henry Pirenne u. a., was die Bedeutung seiner Forschungen in akademischen Kreisen auf der ganzen Welt unter Beweis stellt. Überall, jedoch nicht in der Ukraine, wo das Werk immer noch nicht angemessen erforscht, analysiert und erleuchtet wurde.

Mit der ersten seit 100 Jahren Neuauflage des «Majoritätsprinzips» von Wolodymyr Starosolskyj in ukrainischer Übersetzung wird der Rechtsverteidiger nach Hause gebracht und sein Andenken, Lebensweg und gesamter Beitrag zum Wohle der Ukraine gewürdigt.

Die ukrainische Übersetzung des Buches wurde vom Dr. Kostiantyn Polishchuk, Univ.-Dozent am Lehrstuhl für internationale Beziehungen und diplomatischen Dienst an der Iwan Franko Nationaluniversität Lwiw gemacht. Die vom Autor zitierten Teile in der lateinischen Sprache wurden vom Dr. Markijan Dombrovskyj, Univ.-Dozenten am Lehrstuhl für klassische Philologie an der Iwan Franko Nationaluniversität Lwiw bzw. die, die in der französischen – von Anatoliy Petriv übersetzt.

Als Autor des biografischen Beitrags unter dem Titel «Wolodymyr Starosolskyj – ein prominenter ukrainischer Jurist, Wissenschaftler und gesellschaftspolitischer Aktivist» fungierte Prof. Stanislaw Stempin (Przemysl, Polen), «Materialien zur Bibliografie von Wolodymyr Starosolskyj» verfasste der Rechtsanwalt Mykhailo Petriv.

Wissenschaftliche Redaktion von der Übersetzung und der gesamten Fassung kommen von Dr. Hanna Fedushchak-Paslavska, Univ.-Dozentin am Lehrstuhl für Staats- und Rechtsgeschichte sowie von Anna Petriv, Univ.-Assistentin am Lehrstuhl für Staats- und Rechtsgeschichte, beide an der Iwan Franko Nationaluniversität Lwiw.

Autor des Neuauflage-Projekts und Herausgeber ist der RA Mykhailo Petriv.

Unser Dank für begründete Bemerkungen gilt Dr. Taras Andrusiak, Univ.-Dozent am Lehrstuhl für Staats- und Rechtsgeschichte an der Iwan Franko Nationaluniversität Lwiw, Dr. Oleg Pavlyshyn, Univ.-Dozent am Lehrstuhl für neuere ukrainische Geschichte an der Iwan Franko Nationaluniversität Lwiw, Dr. Luisa Ilnytska, Abteilungsleiterin für wissenschaftliche Bibliographie an der Nationalen W. Stefanyk Wissenschaftsbibliothek in Lwiw.

Vom Verfasser...

K. L. K.

WŁODZIMIERZ STAROSOLSKI

Wybitny ukraiński prawnik, uczoney i działacz społeczno-polityczny

Droga życiowa Włodzimierza Starosolskiego była charakterystyczna dla wielu ludzi polsko-ukraińskiego pogranicza, zwłaszcza żyjących pod koniec XIX i na początku XX wieku.¹ Często swą narodowość, polską lub ukraińską, «odkrywali» oni dopiero w wieku dojrzałym. Działo się to na podstawie motywacji wynikającej z pamięci o rodzinnej tradycji lub pod wpływem otoczenia, często w okresie nauki gimnazjalnej lub studiów

¹ W dotychczasowej historiografii ukazywały się jedynie krótkie biogramy Starosolskiego opublikowane przez: Я. Грицак, *Старосольський Володимир*, [w:] *Довідник з історії України* – ред. І. Підкова, Р. Шуст, Київ, 2001, s. 822–823; І. Головацький, *Старосольський Володимир-Степан*, [w:] *Українська журналістика в іменах. Матеріали до енциклопедичного словника*, під ред. М. Романюка, т. II, Львів, 1995, s. 205–206; *Starosolsky Volodymyr*, [w:] *Encyclopedia of Ukraine*, vol. V, ed. D. Husar-Struk, Toronto; Buffalo; London, 1993, s. 15; *Старосольський Володимир*, [w:] *Енциклопедія українознавства. Словникова частина*, т. 8, ред. В. Кубійович, Париж; Нью-Йорк, 1976, s. 3032–3033; *Старосольський Володимир Йоахимович*, [w:] *Юридична енциклопедія*, т. 5, ред. кол. Ю. Шемчушенко і ін., Київ, 2003, s. 621; І. Василик, О. Лугова, Б. Луговий, *Старосольський Володимир* [w:] *Адвокати і правники – діячі Легіону українських Січових Стрільців. Біографічний альбом*. Київ, 2015, s. 84–89; R. Torzecki: *Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923–1929*. Kraków, 1989, s. 384–385. Niestety większość z wymienionych opracowań posiada liczne braki lub nawet mylne informacje, które staram się tu w oparciu o źródła archiwalne i najnowszą literaturę uzupełnić lub wyprostować. Bardziej obszerne, ale również syntetyczne, artykuły poświęcone Starosolskiemu opublikowali: О. Романів, *Лицар Залізної Остроги (Ювілейна силуетка Володимира Старосольського)*, «Вісник НТШ», 2003, nr. 30, s. 16–20; oraz S. Stępień na łamach wydawanego przez Instytut Historii Polskiej Akademii Nauk. Oddział w Krakowie «Polskiego słownika biograficznego», zob. tenże, *Starosolski Włodzimierz Stefan (1878–1942)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, T. XLII, Warszawa; Kraków, 2003–2004, s. 341–343. Natomiast bardziej obszerniejsze biogramy tego wybitnego ukraińskiego adwokata i polityka dotychczas wyszły spod pióra Mychajły Petriwa – zob.: М. Петрів, *Старосольський Володимир Йоахимович* [w:] *Українські адвокати: державні, громадські, політичні та культурно-освітні діячі кінця XIX – першої половини XX ст.* Київ, 2014, s. 375–415; oraz autora niniejszego tekstu – zob. S. Stępień, *Wokół kształtowania się tożsamości narodowej na polsko-ukraińskim pograniczu etnicznym na przełomie XIX i XX wieku. Biografia Włodzimierza Starosolskiego*, «Biuletyn Ukrainoznawczy», 2012, nr. 15, s. 9–36. Należy tu podkreślić, że nieocenionym dla badań drogi życiowej oraz zawodowej kariery Włodzimierza Starosolskiego jest wydany w 1991 r. przez Towarzystwo Naukowe im. Szewczenki w Nowym Jorku 210. tom Записок НТШ, w którym zamieszczono materiały do jego biografii, a także wspomnienia jego syna Jurija oraz córki Ulany, a także współpracowników Starosolskiego. W tomie tym przedrukowano również niektóre jego prace, w tym *Теорія нації* [Teoria narodu].

uniwersyteckich. Jacy byli po dokonaniu wyboru? Jak ustosunkowali się do przeszłości swych przodków i narodu, z którym ich protoplaści się identyfikowali? Czy odcinali się zupełnie stając się polonofobami, czy też stając się ukraińskimi patriotami, potrafili zachować багаż historii i szacunek dla narodu, z którego świadomie wyszli?

*

Włodzimierz Stefan Starosolski urodził się 8 stycznia 1878 r. w Jarosławiu. Jego ojciec Joachim mimo wyznania greckokatolickiego uważał się za Polaka, choć o ruskich korzeniach pamiętał. Był typowym «gente Ruthenus, natione Polonus». Joachim, urodzony w 1822 r., nie tylko hołdował odchodzącej stopniowo w anachronizm zasadzie «Polszcza, Ruś, Łytwa to jedna mołytwia»,² ale także aktywnie uczestniczył w polskich konspiracjach, a nawet próbował swych sił na polu polskiej poezji patriotycznej.³ Z wykształcenia był prawnikiem, pracował jako adwokat, naczelnik sądu, a wreszcie burmistrz Jarosławia.⁴ Ożenił się w późnym wieku ze spolonizowaną Austriaczką Julią Anną Marianną Rapf, córką lekarza, a następnie burmistrza Sanoka. Gdy Włodzimierz miał 6 lat zmarł mu ojciec (1884 r.). Owdowiała matka została z dwojgiem dzieci sama (Włodzimierz miał dwa lata młodszą od siebie siostrę Jadwigę).

Włodzimierz po ukończeniu szkoły ludowej uczył się w polskojęzycznym gimnazjum państwowym w Jarosławiu, gdzie 26 maja 1896 r. złożył egzamin dojrzałości i śladem ojca postanowił studiować prawo.⁵ 7 października tegoż roku zapisał się na Wydział Prawa Uniwersytetu Jagiellońskiego.⁶ W Krakowie, a właściwie w miejscowej cerkwi greckokatolickiej św. Norberta, po raz pierwszy zetknął się z większą grupą ukraińskich studentów, wśród których byli m. in: Wasyl Stefanyk, Iwan Trusz, Stanisław Ludkiewicz, Bohdan Łepki. Zawarte wówczas przyjaźnie z niektórymi z nich kontynuował przez całe życie. Po ukończeniu I roku studiów⁷ zdecydował się kontynuować naukę na Uniwersytecie Lwowskim.⁸ Z tego też powodu do Lwowa przeniosła się także jego matka wraz z córką Jadwigą. Na Uniwersytecie Lwowskim Włodzimierz zetknął się

² Cytat ten jest nawiązaniem do wiersza pt. *Наша молитва* [Nasza modlitwa] autorstwa uczestnika powstania styczniowego Platona Kosteckiego.

³ Zob. Центральний Державний Історичний Архів України у Львові (dalej ЦДІА), фонд 360, op. 1, spr. 587.

⁴ Zob. ibidem, spr. 585.

⁵ ЦДІА, фонд 360, op. 1, spr. 2, k. 1–10.

⁶ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (dalej AUJ), sygn. S II 653 (Spis wydanych absolutorium i świadectw odejścia 1891–1921).

⁷ AUJ, sygn. S II 495 a; ibidem, S II 496 a.

⁸ AUJ, sygn. S II 653.

z dużym środowiskiem ukraińskich studentów, aktywnych na wielu polach, mających własne organizacje. Do tego czasu bowiem jego związki z «ruskością» były w zasadzie sporadyczne, gdyż ograniczały się do lekcji religii greckokatolickiej w jarosławskim gimnazjum, uczestnictwa od czasu do czasu w cerkiewnych nabożeństwach oraz rzadkich kontaktów z rodziną zmarłego ojca. Matka bowiem jako rzymskokatoliczka, nie znająca języka ukraińskiego, wychowywała dzieci tak jak przeciętna polska rodzina, z tą tylko różnicą, że Włodzimierz pod względem wyznaniowym «urzędowo» przypisany był do obrządku greckokatolickiego.⁹ Zgodnie bowiem z usankcjonowaną kościelnie galicyjską tradycją w małżeństwach mieszanych synowie «dziejczyli» religię po ojcu, a córki po matce. Julia Starosolska wierna tej zasadzie od czasu do czasu przypominała synowi o jego «ruskim» pochodzeniu.¹⁰ Wyrósł on jednak w polskim otoczeniu i ukształtował się w polskiej kulturze. Zetknąwszy się z nim podczas studiów na Uniwersytecie Jagiellońskim wybitny ukraiński pisarz Wasyl Stefanyk zapamiętał go jako: *chłopczyne wychowanego po pańsku, który [...] wiedział, iż jest Ukraińcem, ale po ukraińsku nie potrafił powiedzieć nawet zdania*.¹¹

Przeniesienie się do Lwowa stało się przełomem w procesie kształtowania się tożsamości narodowej Włodzimierza Starosolskiego. Wybrał narodowość ukraińską. Już 17 października 1897 r. zapisał się do stowarzyszenia «Akademiczna Hromada», w którym wraz z innymi ukraińskimi studentami prawa: Josophem Kocyłowskim,¹² Longinem Cehelskim, Mychajłem Nowakowskim, Julianem Karaczewskim, Myronem Nesterowiczem i Stepanem Pełeńskim działał w «kole prawniczym».¹³ Jego aktywność w «Akademicznej Hromadzie» od początku była tak duża, że już w niecały miesiąc po wstąpieniu do niej (12.11.1897) był wybrany na zastępcę przewodniczącego stowarzyszenia.¹⁴

⁹ Zob. W. Osadczy, *Kościół i cerkiew na wspólnej drodze: Concordia 1863: z dziejów porozumienia między obrządkiem greckokatolickim a łacińskim w Galicji Wschodniej*, Lublin, 1999.

¹⁰ *Визначні уродженці та діячі Ярославщини і Засяння* [w:] *Ярославщина і Засяння (1031–1947). Історично-мемуарний збірник*, ред. М. Сенчиншин, В. Бородач, Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986, s. 718.

¹¹ В. Стефаник, *Про ясне минуле*, [w:] *Альманах Українського студентського життя*, Краків, 1931, s. 10.

¹² Jest to późniejszy greckokatolicki biskup przemyski Jozafat Kocyłowski OSBM (jego działalność w «kole prawniczym» była bardzo krótka, gdyż w 1897 r. przerwał studia i wstąpił do armii austriackiej, a następnie poświęcił się stanowi duchownemu). Jego krótki biogram zob. D. Iwaneczko, *Biskup Jozafat Kocyłowski (1876–1947)*, «Biuletyn Informacyjny PWIN», 1996, nr. 2, s. 132–134.

¹³ Державний архів Львівської області (dalej ДАЛЮ), фонд 296, оп. 1, spr. 3, k. 26, 39, 52.

¹⁴ М. Петрів, *Старосольський Володимир Йоахимович...*, s. 376.

Studia prawnicze bardzo odpowiadały zainteresowaniom Włodzimierza Starosolskiego, dlatego też chcąc poznać najwybitniejszych austriackich naukowców prawników, po ukończeniu drugiego roku zdecydował się wyjechać na studia do Wiednia. Na tamtejszym Uniwersytecie zaliczył trzeci rok studiów uczęszczając na wykłady profesorów: Ivo Pfaffa z prawa spadkowego, Antona Mengera von Wolfensgrüna z ekonomii i nauki o finansach, Leo Strisowera z prawa międzynarodowego, Edmunda Bernatzika z powszechnego prawa karnego oraz Heinricha Lammascha i Carla Stoossa z austriackiego prawa karnego.¹⁵

W Wiedniu aktywnie włączył się w życie społeczne tamtejszej ukraińskiej kolonii studenckiej. Jesienią 1898 r. nawiązał kontakt z tamtejszą organizacją ukraińskich studentów «Siczy», w której 1 lutego 1899 r. wybrano go zastępcą przewodniczącego i bibliotekarzem, a 26 marca tegoż roku stanął na jej czele (funkcję tę pełnił do 4 listopada 1899 r.). Z jej ramienia wziął udział w zwołanym z inicjatywy «Akademicznej Hromady» wiecu ukraińskich studentów we Lwowie 13 lipca 1899 r. Głównym postulatem wiecu było utworzenie we Lwowie odrębnego ukraińskiego uniwersytetu.¹⁶ Ideę tę poparł także w swym wystąpieniu Starosolski.¹⁷ Po wiecu z inicjatywy wiedeńskiej «Siczy» zwołano zebranie najbardziej aktywnych jego uczestników i zaproponowano utworzenie organizacji grupującej studentów narodowości ukraińskiej wszystkich wyższych uczelni Austro-Węgier. Zaproponowano nazwę «Młoda Ukraina», a Starosolskiego 13 lipca 1899 r. wybrano na przewodniczącego jej komitetu organizacyjnego. Jednocześnie zaproponowano powołanie ogólnostudenckiego czasopisma pod taką samą nazwą. Zarówno celem organizacji, jak i czasopisma miało być propagowanie idei utworzenia we Lwowie ukraińskiego uniwersytetu, a także działanie na rzecz konsolidacji ukraińskiego środowiska studenckiego wokół ważnych celów narodowych, a zwłaszcza tworzenia silnej

¹⁵ Ivo Pfaff (1864–1925), Anton Menger von Wolfensgrün (1841–1906), Leo Strisower (także Stryzower) (1857–1931), Edmund Bernatzik (1854–1919), Carl Stooss (1849–1934), Heinrich Lammasch (1853–1920). Warto dodać, że prof. Lammasch był ostatnim premierem Cesarstwa Austriackiego, urzędował tylko 2 tygodnie na przełomie października i listopada 1918 r.

¹⁶ Idea utworzenia uniwersytetu z ukraińskim językiem wykładowym była głównym motywem wiecu. W imieniu zebranych zgłosił ją w pierwszym referacie student Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Lwowskiego, przewodniczący stowarzyszenia «Akademiczna Hromada» Mychajło Hałuszczuński. Zob. *Українсько-руський університет. Пам'ятна книжка першого віча студентів українців-русинів університету*, зібрав і видав М. Крушельницький, Львів, 1899, s. 10–11.

¹⁷ *Промова В. Старосольського на вічу*, «Літературно-Науковий Збірник НТШ», 1899, s. 86–87.

ukraińskiej warstwy inteligentkiej. Organizacja nie została jednak zarejestrowana, a jej idee były realizowane przez luźne grupy samokształceniowe, które usiłowały pod taką nazwą prowadzić działalność wśród studentów różnych uczelni Galicji i Bukowiny. Natomiast udało się powołać do życia postulowane czasopismo pn. «Молода Україна» [Młoda Ukraina].¹⁸ W skład jego komitetu redakcyjnego, prócz Włodzimierza Starosolskiego, weszli studenci: Ostap Grabowski, Włodzimierz Temnicki, Eugeniusz Kosewicz, Longin Cehelski, Antin Kruszelnicki oraz Semen Horak.¹⁹ Pierwszy numer czasopisma ukazał się 1 stycznia 1900 r. Włodzimierz Starosolski opublikował w nim szereg artykułów starając się zachęcać ukraińskich studentów do aktywności na różnych polach działalności społecznej.²⁰ W jednym z artykułów pt. *Злука молодіжу* [Zjednoczenie młodzieży], pisał wprost: [...] *tylko organizacja może dać każdej, a tym bardziej ukraińskiej młodzieży, zdolność do odnalezienia się w szybko postępującym procesie ewolucji, zarówno ludzkości, jak i swego narodu, a tym samym odegrać w tej ewolucji rolę, która może być jej własnym udziałem.*²¹

Starosolski mógł aktywnie działać w ruchu studenckim, a nawet od 1899 r. stanąć na czele Komitetu Ukraińskiej Młodzieży Akademickiej, gdyż na czwarty rok studiów powrócił z Wiednia do Lwowa. Zapisał się na seminarium prof. Tadeusza Pilata uczęszczając jednocześnie na jego wykłady z austriackiego prawa administracyjnego. Ponadto słuchał wykładów prof. Aleksandra Dolińskiego z prawa handlowego i prawa wekslowego, prof. Gustawa Roszkowskiego z prawa międzynarodowego, prof. Stanisława Głabińskiego z ekonomii społecznej, a przede wszystkim prof. Augusta Błasitsa z procedury cywilnej (w semestrze zimowym aż 7 godz. tygodniowo, a w letnim 5 godz.),²² co związane było z jego planami otwarcia w przyszłości, po studiach, kancelarii adwokackiej. W czerwcu 1900 r. uzyskał absolutorium na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Lwowskiego²³ i rozpoczął pod kierunkiem prof. Augusta Błasitsa przygotowania do

¹⁸ «Молода Україна» wychodziła w latach 1900–1903 jako miesięcznik. Zob. М. М. Романюк, М. В. Галушко, *Українські часописи Львова*, т. 1 (1848–1900), Львів, 2001, s. 701–709. Ukraińscy działacze młodzieżowi i studenci czasopismo pod taką samą nazwą próbowali wydawać jeszcze dwukrotnie w 1905 i 1910 r., ale ze względów finansowych nie utrzymywały się one zbyt długo.

¹⁹ С. Борчук, *Володимир Старосольський у студентському русі західних Українців наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.*, «Історичні Студії», 2002–2003, nr. 4–5, s. 198.

²⁰ Т. Огородник, *В. Старосольський та часопис «Молода Україна» (1900–1903 рр.)*, [w:] Т. Огородник, *Українська періодика: історія і сучасність*, Львів, 2003, s. 957–963.

²¹ В. Старосольський, *Злука молодіжу*, «Молода Україна», 1900, nr. 3, s. 91–97.

²² ЦДІА, фонд 360, оп. 1, spr. 2, k. 66.

²³ Ibidem, k. 65–66.

złożenia egzaminu doktorskiego. Chcąc jednak w przyszłości prowadzić samodzielną działalność adwokacką zobowiązany był do odbycia sześćdziesięcioletniej praktyki (aplikacji) w kancelariach adwokackich.²⁴ Pierwszą taką praktykę rozpoczął 8 maja 1901 r. w kancelarii Kazimierza Czarnika.²⁵

Rozpoczynając pracę zawodową Starosolski nie zaprzestał działalności społecznej. Nadal utrzymywał bliskie kontakty ze stowarzyszeniem «Akademiczna Hromada» i komitetem organizacyjnym «Młodej Ukrainy».²⁶ W pierwszych latach po studiach zwłaszcza mocno angażował się w przedsięwzięcia mające na celu doprowadzenie do utworzenia we Lwowie ukraińskiego uniwersytetu. Nie tylko uważał, iż społeczność ukraińska w Galicji ma prawo do kształcenia się we własnym języku na poziomie uniwersyteckim, ale że utworzenie ukraińskiego uniwersytetu we Lwowie doprowadzi do normalizacji stosunków polsko-ukraińskich, niwelując przyczynę wzajemnego na tym tle antagonizmu. Mimo ukończenia studiów nadal przewodził kolejnym organizowanym w sprawie uniwersytetu wiecom ukraińskich studentów, które odbyły się 14 lipca 1900 r., 8 października oraz 19 listopada 1901 r. Ostatecznie wobec braku pozytywnych rezultatów w tej sprawie doszło w styczniu 1902 r. do secesji z Uniwersytetu Lwowskiego studentów ukraińskiego pochodzenia, którzy na znak protestu opuszczali lwowską uczelnię przenosząc się na Uniwersytet Jagielloński i inne szkoły wyższe w monarchii habsburskiej²⁷.

Na konsekwentne stanowisko Starosolskiego w sprawie uniwersytetu wpływało także przeświadczenie, że dzięki oświacie i ukształtowaniu kultury politycznej w warunkach demokracji parlamentarnej Ukraińcy galicyjscy staną się przewodnikami w szerzeniu idei narodowej oraz europejskich wartości cywilizacyjnych wśród społeczności ukraińskiej na Ukrainie podrosyjskiej, gdzie zarówno język ukraiński jak i oświata w języku narodowym była niemożliwa. Starosolski uważał bowiem Rosję za głównego ciemieźcę narodu ukraińskiego. Interesował się życiem społecznym i politycznym Ukraińców

²⁴ Na temat praktyki adwokackiej Starosolskiego, zob. N. Mysiak, *Adwokaci lwowscy przełomu XIX i XX wieku: przynależność narodowa a działalność zawodowa*, «Palestra» 2006, nr. 11–12.

²⁵ Kazimierz Czarnik (1859–1931), dr praw, członek lwowskiej Izby Adwokackiej, współzałożyciel lwowskiego «Sokoła», a następnie prezes Małopolskiego Oddziału tegoż towarzystwa. Odegrał znaczącą rolę w czasie walk o Lwów w listopadzie i grudniu 1918 r. Prowadził we Lwowie kancelarię adwokacką przy ul. J. Sobieskiego 4.

²⁶ С. Борчук, *Володимир Старосольський...*, s. 199–200.

²⁷ В. Темницький, *Сецесія з Львівського університету*, [w:] *Історичний огляд життя в студентських організаціях*, Львів, 1908, s. 67; zob. także: О. Жерноклєєв, *Національна ідея «Молодої України» (1900–1903)*, «Галичина», 1997, nr. 1, s. 31.

Naddnieprzańskich, zwłaszcza tamtejszym ruchem socjalistycznym reprezentowanym przez działającą od 1900 r. Ukraińską Partię Rewolucyjną (RUP). Zaraz po powstaniu partii współdziałał z jej reprezentantami w organizowaniu we Lwowie Biura Zagranicznego RUP, a następnie wspierał jego działalność.²⁸

Starosolski, zarówno na wspomnianych wiecach jak i w artykułach publicystycznych akcentował, że Ukraińcy po obu stronach Zbrucza mają, podobnie jak inne narody, prawo do samostanowienia.²⁹ Określenie to w ówczesnych warunkach nie oznaczało automatycznego dążenia do tworzenia odrębnego państwa, a jedynie prawo do emancypacji politycznej poprzez swobodne określanie własnej drogi rozwoju narodowego. Raczej sprowadzało się to do równouprawnienia w ramach państwa federacyjnego, np. monarchii Habsburgów. Dlatego też mogło być publicznie głoszone na wiecach i w publicystyce, gdyż nie godziło w austriacką konstytucję oraz porządek polityczny.³⁰

W kancelarii adwokackiej Kazimierza Czarnika Starosolski praktykował do 1 marca 1902 r., po czym podjął praktykę u jednego z najbardziej wpływowych lwowskich adwokatów Michała Greka.³¹ W czasie jej trwania złożył wymagane rygoroza na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Lwowskiego i 15 lipca 1903 r. uzyskał tytuł doktora praw.³² W kancelarii M. Greka Starosolski terminował do końca listopada 1903 r. Następnie, być może w nadziei na przyszłą karierę uniwersytecką, usiłował zająć się pracą naukową i publicystyczną. Stało się to prawdopodobnie za namową prof. Stanisława Dniestrzańskiego, który po uzyskaniu w 1898 r. habilitacji na Uniwersytecie Lwowskim był tam początkowo docentem prawa cywilnego, a następnie w 1901 r. został mianowany profesorem nadzwyczajnym i objął katedrę prawa cywilnego z ukraińskim językiem wykładowym.³³

²⁸ W Biurze tym w latach 1904–1905 pracował Symon Petlura, zob. С. С. Степень, *Львівський період життя С. Петлюри: вплив галицького середовища на молодого українського політика (листопад 1904 р. – грудень 1905 р.)*, «Український Історичний Журнал», 2009, nr. 3, s. 27–34.

²⁹ Т. Огородник, *В. Старосольський...*, s. 59–60. Niestety pojęcie to we współczesnej historiografii jest wyłącznie interpretowane jako «utworzenie niepodległego państwa».

³⁰ Zob. np. materiały opublikowane w: *Друге віче української молодіжи*, «Молода Україна», nr. 8, s. 308.

³¹ Michał Grek (1863–1929) – adwokat, doktor praw, a zarazem publicysta. Politycznie związany był z Polskim Stronnictwem Ludowym «Piast» (w 1908 r. został wybrany do Rady Naczelnej PSL). Od 1922 r. do śmierci był prezydentem Izby Adwokackiej we Lwowie. Jego kancelaria w okresie, gdy terminował tam W. Starosolski znajdowała się przy ul. Hetmańskiej 25.

³² ЦДІА, фонд 360, оп. 1, spr. 2, k. 54.

³³ F. Zoll, *Ś.p. Dr Stanisław Dniestrjanskyj (Dniestrzański)*, odbitka z «Palestry» [Warszawa, 1936].

Pierwszą swą pracę naukową Starosolski opublikował jeszcze przed doktoratem. Był to artykuł pt. *Реформа похатної торгівлі в австрійським законодавстві* [Reforma handlu obwoźnego w prawodawstwie austriackim]. Ukazał się on w 1901 r. w 2 tomie redagowanego przez Dniestrzańskiego naukowego periodyku pn. «Часопись Правнича і Економічна» [Czasopismo Prawnicze i Ekonomiczne],³⁴ wydawanego nakładem Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki. Duże uznanie dla Starosolskiego przyniosła kolejna publikacja *Причинки до теорії соціології* [Przyczynki do teorii socjologii] ogłoszona w 1902 r. w tomie 4–5 tegoż czasopisma. Te teoretyczne rozważania utwierdziły Dniestrzańskiego w przekonaniu o dużej predyspozycji Starosolskiego do pracy naukowej, dlatego też podjął on starania celem uzyskania przez Starosolskiego państwowego stypendium naukowego celem pogłębienia studiów prawniczych na uniwersytetach niemieckich i austriackich. Za namową Dniestrzańskiego Starosolski w 1903 r. wstąpił do Towarzystwa Naukowego im. Szewczenki.³⁵ Oczekując na przyznanie stypendium Starosolski zbierał materiały do planowanej pracy na temat rozwoju nowoczesnej świadomości narodowej, a także zdecydował się na kontynuowanie aplikacji adwokackiej. Po krótkim dwutygodniowym pobycie, od 16 do 30 czerwca 1905 r., w kancelarii Jana Kasparka³⁶ przeniósł się do kancelarii Alojzego Krausa,³⁷ gdzie praktykował do końca 1905 r. W tym czasie uzyskał informację o przyznaniu mu stypendium i rozpoczął starania celem wyjazdu na Uniwersytet w Berlinie. Chcąc rozpocząć tam staż dopiero od semestru letniego, na początku stycznia 1906 r. zdecydował się na kontynuowanie aplikacji w kancelarii znanego ukraińskiego adwokata i działacza politycznego Kostia Lewickiego.³⁸ Był to pierwszy jego kontakt z kancelarią prowadzoną przez adwokata narodowości ukraińskiej, poprzednie kancelarie prowadzone były przez adwokatów narodowości polskiej. Należy jednak zaznaczyć, że nie miało to wówczas większego znaczenia, gdyż adwokaci obu narodowości, nawet jeśli tak jak Kost' Lewicki czy Michał Grek angażowali się w życie polityczne swych narodów, to nie przenosili tego na płaszczyznę zawodową, utrzymywali kontakty towarzyskie, wspólnie działali w samorządzie adwokackim i podejmowali się spraw niezależnie od narodowości klientów.

³⁴ Zob. *Часопись Правнича і Економічна* [w:] М. М. Романюк, М. В. Галушко, *Українські часописи Львова*, т. 1 (1848–1900), Львів, 2001, s. 690–694.

³⁵ ЦДІА, фонд 309, оп. 1, spr. 372, k. 110.

³⁶ Kancelaria adwokacka Jana Kasparka mieściła się przy ul. A. Bielowskiego.

³⁷ Kancelaria adwokacka Alojzego Krausa znajdowała się przy ul. Hetmańskiej 14.

³⁸ Mieściła się ona we Lwowie przy ul. Korniaktów 1.

Często ukraińscy adwokaci bronili w sądzie Polaków przed Ukraińcami i odwrotnie.³⁹ W lutym 1906 r. Starosolski wyjechał do Berlina, gdzie na tamtejszym uniwersytecie przez cały semestr uczęszczał na wykłady znanych profesorów prawa Georga Simmela i Ignaca Jastrowa. W międzyczasie 24 kwietnia 1906 r. zawarł on związek małżeński z Darią Szuchiewicz⁴⁰ (córką znanego ukraińskiego etnografa Wołodymyra Szuchewicza).⁴¹ Po powrocie do Lwowa w czerwcu tegoż roku kontynuował do 31 sierpnia praktykę w kancelarii adwokackiej Kostia Lewickiego. Po wakacjach 1 września powtórnie został przyjęty do kancelarii Michała Greka (na czym mu szczególnie zależało ze względu na prestiż zawodowy jej szefa). Aplikował w niej najdłużej, bo aż do 1 czerwca 1908 r., z kilkumiesięczną przerwą w 1907 r., kiedy to w ramach wspomnianego stypendium wyjechał na Uniwersytet w Grazu, gdzie zależało mu na wykładach przedstawiciela tzw. socjologizmu prof. Ludwika Gumpłowicza. Wywarły one znaczący wpływ na późniejsze poglądy naukowe Starosolskiego, np. teoria konfliktu społecznego Gumpłowicza miała dla niego także znaczenie praktyczne, gdyż niejako na co dzień przeżywał zaostrażający się antagonizm polsko-ukraiński w Galicji. Do zaognienia tych stosunków doszło także podczas wyborów do Rady Państwa w 1907 r., kiedy to wskutek polskiej przewagi w administracji ukraińskie ugrupowania uzyskały słaby wynik. Wciąż blokowano także sprawę powołania ukraińskiego uniwersytetu we Lwowie, co powodowało wzrastające napięcia między studentami obu narodowości Uniwersytetu Lwowskiego. W tej atmosferze 12 kwietnia 1908 r. doszło do zamordowania namiestnika Galicji Andrzeja Potockiego przez studenta III roku Wydziału Filozoficznego Mirosława Siczynskiego, członka Ukraińskiej Partii Socjalno-Demokratycznej, czyli ugrupowania, z którym Starosolski był od kilku lat ściśle związany. Głośny proces zamachowca stał się okazją dla Starosolskiego, by wziąć w nim udział w charakterze jednego z kilku pomocniczych obrońców, wśród których główną rolę odgrywał Kost' Lewicki.⁴² Było to pierwsze tak duże doświadczenie Starosolskiego na sali

³⁹ N. Mysiak, *Adwokaci lwowscy...*, s. 28–30.

⁴⁰ ЦДІА, фонд 360, оп. 1, spr. 1, к. 1. Daria Szuchiewicz (1881–1941) z wykształcenia była pianistką, absolwentką lwowskiego Konserwatorium. Zawodowo, w latach 1907–1940, pracowała jako nauczycielka fortepianu w Wyższym Instytucie Muzycznym im. M. Łysenki we Lwowie. Podobnie jak jej mąż politycznie była związana z Ukraińską Socjalno-Demokratyczną Partią.

⁴¹ Biogram Szuchewicza zob. S. Stępień, *Szuchewicz Włodzimierz (Szuchewycz Wołodymyr) (1849–1915)*, [w:] *Polski słownik biograficzny*, tom XLIX/2, z. 201, Warszawa; Kraków, 2013, s. 166–169.

⁴² Ю. Древницький, *Професійна діяльність адвоката Володимира Старосольського*, [w:] *Адвокатура України: забуте і невідоме*. Вип. 2, ред. І. Б. Василик, Київ, 2016, s. 387–388; zob. także, R. Tomczyk, *Radykałowie i socjaldemokraci. Miejsce i rola lewicy w ukraińskim obozie narodowym w Galicji 1890–1914*, Szczecin, 2007, s. 463; C. Partacz, *Od Badeniego do*

sądowej w procesie o charakterze politycznym, mimo iż nie zakończył jeszcze aplikacji i nie był wpisany na listę adwokatów.⁴³ Praktykę aplikacyjną musiał jednak po raz kolejny przerwać, gdyż zobowiązany był do kontynuacji wspomnianego stypendium naukowego. 30 września 1908 r. zakończył więc praktykę w kancelarii adwokackiej Michała Greka i po wakacjach rozpoczął przygotowania do wyjazdu na kolejny uniwersytet celem pogłębienia studiów prawnych. Wybrał Uniwersytet w Heidelbergu, gdzie wykładał wybitny teoretyk państwa i prawa prof. Georg Jellinek.⁴⁴ Przebywał tam jedynie kilka miesięcy, gdyż ze względu na powiększającą się rodzinę (w 1907 r. urodził mu się syn Jurij, a w roku następnym drugi syn Ihor),⁴⁵ pragnął dokończyć aplikację adwokacką i złożyć odpowiedni egzamin uprawniający do samodzielnego wykonywania zawodu. Słuchane w Heidelbergu wykłady, a zwłaszcza kontakty z prof. Jellinkiem wpłynęły na poglądy naukowe Starosolskiego do tego stopnia, że postanowił tam powrócić na dłuższy pobyt.⁴⁶

Tymczasem jednak po powrocie do Lwowa w grudniu 1908 r. rozpoczął Włodzimierz Starosolski ostatni etap aplikacji w kancelarii stryja swej żony Mikołaja Szuchiewicza.⁴⁷ Praktykował u niego do lipca 1909 r. i w tym miesiącu złożył egzamin państwowy i przysięgę adwokacką. Przez ponad 2 lata pracował wspólnie z Szuchiewiczem w jego kancelarii adwokackiej.⁴⁸ Prócz intensywnej działalności zawodowej Starosolski pracował także na

Potockiego. Stosunki polsko-ukraińskie w latach 1888–1908, Toruń, 1996, s. 242. Warto dodać, że ze sprawą Syczyńskiego Starosolski zetknął się raz jeszcze, kiedy to po ucieczce zamachowca z więzienia (11.XI.1911 r.) r. adwokat został w polskiej gazecie «Goniec» pomówiony o współudział w jej przygotowaniu. Wytoczył wówczas proces sądowy redaktorowi czasopisma M. Browińskiemu. Sąd zdecydowanie oczyścił go z zarzutu, nakazując redakcji, sprostowanie nieprawdziwej informacji. – Zob. ЦДІА, фонд 360, оп. 1, spr. 10, k. 8v.

⁴³ Istotnym było także to, że czyn zamachowca wywołał także negatywną ocenę w społeczeństwie ukraińskim. Zob. np. М. Демкович-Добрянський, *Потоцький і Бобжинський: Цисарські намісники Галичини. 1903–1913*, Рим, 1987, s. 37–52; S. Stępień, *Stanowisko metropolity Szeptyckiego wobec zjawiska terroru politycznego*, [w:] *Metropolita Andrzej Szeptycki. Studia i materiały*, red. Andrzej A. Zięba, Kraków, 1994, s.111–112.

⁴⁴ Georg Jellinek (1851–1911), wybitny niemiecki prawnik, teoretyk państwa i prawa, profesor uniwersytetów w Wiedniu, a następnie w Bazylei i Heidelbergu. Autor klasycznej definicji państwa, dla istnienia którego za niezbędne wyróżnił trzy elementy: samorodną władzę, terytorium i osiadły naród.

⁴⁵ W 1912 r. Starosolskiemu urodziło się trzecie dziecko – córka Ulana (późniejsza pisarka i publicystka, ps. Ulana Lubowycz).

⁴⁶ ЦДІА, фонд 360, оп. 1, spr. 2, k. 92.

⁴⁷ Mikołaj Szuchiewicz [Mykoła Szuchewycz] (1862–1942), syn Ostapa Szuchiewicza i Anny z d. Kulczyckiej. Znany adwokat lwowski. Razem z Eugeniuszem Wacykiem i Józefem Czermakiem opracowali i wydali drukiem pracę pt. *Księga powszechnej ustawy cywilnej wraz z tekstem niemieckim na nowo na język polski przełożona i uzupełniona odnośnymi ustawami i rozporządzeniami oraz rozstrzygnięciami N. Trybunału Sprawiedliwości*, Lwów, 1898.

⁴⁸ Kancelaria adwokacka Mikołaja Szuchiewicza znajdowała się we Lwowie przy ul. Sykstuskiej 27.

niwie społecznej. 21. V. 1909 r. był jednym z założycieli Towarzystwa Ukraińsko-Ruskich Prawników, a następnie aktywnym jego działaczem.⁴⁹ Współpracował z samorządem lwowskich adwokatów, a w 1910 r. przez pewien czas był współredaktorem adwokackiego pisma zawodowego wydawanego we Lwowie pt. «Palestra» (zredagował nr. 5/6 i 7/8).⁵⁰

Własną kancelarię otworzył dopiero w listopadzie 1911 r. w wynajętym lokalu przy ul. Kopernika 14. Przyjął wówczas na staż kilku młodych absolwentów Wydziału Prawa Uniwersytetu Lwowskiego.⁵¹ Jego pozycja w środowisku adwokackim dość szybko stała się znacząca, że w 1913 r. został wybrany do Rady Izby Adwokackiej we Lwowie.⁵² Kancelarię adwokacką prowadził do końca sierpnia 1914 r., czyli niemal do wkroczenia 2 września armii rosyjskiej do Lwowa. W roku akademickim 1911/1912 co jakiś czas wyjeżdżał na Uniwersytet w Heidelbergu, gdzie uczestniczył w wykładach profesora Jellinka, a równocześnie przygotowywał rozprawę politologiczno-socjologiczną pt. *Das Majoritätsprinzip* [Zasada większości] na temat kształtowania się w ustroju politycznym państw europejskich «zasady większościowej». Uzasadniając słuszność tej zasady w nowoczesnym życiu politycznym Starosolski opierał się na aspektach etyczno-moralnych oraz prawnych. Zasada ta jego zdaniem odróżnia ustroje państw zachodnioeuropejskich od ustroju Rosji carskiej opartego na zasadzie «panowania» (*Herrschaftsprinzip*). Analizując dzieje ustrojów różnych państw (w tym także dawnej Polski) doszedł Starosolski do konkluzji, że «zasada większości» daje także możliwość idealnego związku jednostki z całością społeczeństwa, w odróżnieniu od «zasady panowania», która realizuje tylko wolę władcy. Praca Starosolskiego była zainspirowana wykładami Jellinka, a w pewnym sensie także jego wcześniejszą publikacją pt. *Das Recht der Minoritäten* [Prawo mniejszości] (wyd. Wien, 1898).⁵³ Drukiem praca Starosolskiego wyszła dopiero w 1916 r. Autor dedykował ją swemu profesorowi.⁵⁴

⁴⁹ ЦДІА, фонд 360, оп. 1, spr. 1, k. 10.

⁵⁰ A. Redzik, *200 lat czasopiśmiennictwa prawniczego w Polsce. 100 lat tytułu «Palestra»*, «Palestra», 2010, nr. 11/12, s. 33–37.

⁵¹ Ю. Древницький, op. cit., s. 387.

⁵² ЦДІА, фонд 360, оп. 1, spr. 8, k. 1.

⁵³ Praca ta niewątpliwie zainteresowała W. Starosolskiego z dwóch względów. Po pierwsze, Jellinek analizował system parlamentarny, w którym partia uzyskująca większość może w następnych wyborach ją stracić, gdyż zdobędzie mniej głosów niż partia, która dotychczas była w opozycji (miała mniejsze poparcie), ale dzięki pracy politycznej może uzyskać większość. Po drugie, uczony w swej analizie skupił się na mniejszościach narodowych w monarchii habsburskiej. Uważał iż należą się im prawa językowe, własna administracja i sądownictwo, a poprzez to dana mniejszość na danym terenie «staje się większością» (funkcjonuje na zasadach większości). Poprzez «większość» realizują się naturalne prawa jednostek. Do takiego samego wniosku dochodził Starosolski w wymienionej wyżej pracy *Das Majoritätsprinzip*.

⁵⁴ Zob. *Das Majoritätsprinzip* (wyd. Leipzig, 1916, 204 s.). Publikacja ta korespondować

Poglądy społeczno-polityczne Starosolskiego ukształtowały się już w okresie jego studiów uniwersyteckich. Będąc człowiekiem wrażliwym na sprawy społeczne związał się z ukraińskim ruchem socjaldemokratycznym, który organizacyjnie ukształtował się w 1899 r. w wyniku secesji części działaczy z Ukraińskiej Radykalnej Partii. W 1900 r. powołali oni do życia Ukraińską Socjal-Demokratyczną Partię Galicji i Bukowiny (USDP) ściśle współpracującą z Polską Partią Socjalno-Demokratyczną Galicji i Śląska Cieszyńskiego (faktycznie do 1907 r. była ona jej sekcją). Niektórzy jej działacze przez pewien czas zachowywali nawet podwójną przynależność partyjną.⁵⁵ Na zewnątrz przez trybunę ukraińskich socjaldemokratów był wydawany od 1 stycznia 1900 r. organ prasowy, dwutygodnik «Воля» [Wolność],⁵⁶ który dzięki Starosolskiemu blisko współpracował ze wspomnianym miesięcznikiem «Молода Україна».⁵⁷

Od tego czasu Włodzimierz Starosolski związany był z USDP, choć formalnie nie był wówczas jeszcze jej członkiem. Podobnie jak wielu ukraińskich socjaldemokratów stał początkowo na stanowisku solidarności klasowej ukraińskich oraz polskich robotników i chłopów. Poparł więc wystawienie w 1900 r. wspólnej listy PPSD i USDP w wyborach do austriackiej Rady Państwa, brał udział w zebraniach PPSD, towarzyszył delegacji ukraińskiej na VII zjeździe PPSD (29–30 VI 1901 r.). Dostrzegając wspólnotę losów warstw niższych obu narodów, doprowadził do przekładu na język ukraiński i wydania poematu Władysława Orkana pt. *Noc*. Tomik po ukraińsku wyszedł w 1900 r. z przedmową Starosolskiego, w przekładzie innego ukraińskiego socjaldemokraty poety Antina Kruszelnickiego (oba sfinansowali druk utworu).⁵⁸ W 1902 r. zaangażował się w organizowanie strajków chłopskich na terenie południowych powiatów Galicji Wschodniej,⁵⁹ a następnie udzielanie pomocy prawnej chłopom oskarżonym o naruszanie

będzie z kolejnymi rozważaniami Starosolskiego na temat narodu i państwa.

⁵⁵ Np. Mykoła Hankiewicz i Semen Wityk. Zob. W. Najdus, *Polska Partia Socjalno-Demokratyczna Galicji i Śląska (1890–1919)*, Warszawa, 1983, s. 220.

⁵⁶ Zob. М. М. Романюк, М. В. Галушко, *Українські часописи Львова*, т. 1 (1848–1900), Львів, 2001, s. 694–701.

⁵⁷ W. Najdus, *Polska Partia Socjalno-Demokratyczna...*, s. 220.

⁵⁸ *Репертуар української книги (1798–1916). Матеріали до бібліографії*, т. 4: 1895–1900, наукова ред. Я. Р. Дашкевича, Львів, 1999, s. 375.

⁵⁹ W strajkach tych wybuchających od czerwca 1902 r. brali udział głównie chłopci ukraińscy, głównie na terenie powiatów: zbarskiego, tarnopolskiego, skałackiego, trembowelskiego, czortkowskiego, buczackiego, zaleszczyckiego. Podłoże strajków było natury ekonomicznej, gdyż w wyniku trwającej od 2 lat suszy bardzo pogorszyły się warunki życia na wsi. Strajkujący domagali się więc: bezpłatnego wypasu na pastwiskach dworskich, prawa bezpłatnego zbierania w dworskim lesie suszu, gałęzi, grzybów i jagód, udostępnienia dróg przez pola dworskie, obniżenia

porządku publicznego.⁶⁰ Brali w nich udział głównie chłopci ukraińscy, ale spotkali się oni z poparciem ze strony polskich socjaldemokratów.⁶¹ Podczas tych strajków, sfery ziemiańskie i konserwatywne starały się jednak odciągnąć chłopów polskich od udziału w strajkach, a nawet przeciwstawić ich chłopom ukraińskim. Dostrzegł to Starosolski, co z czasem ugruntowywać będzie w nim przekonanie, że nie można lekceważyć solidarności narodowej, a nawet dostrzeże on, iż ta ostatnia tendencja z czasem stanie się w życiu politycznym ówczesnych narodów dominującą.

Włodzimierz Starosolski wstąpił 7. IV. 1907 r. do kulturalno-oświatowego Towarzystwa Robotniczego «Wola»,⁶² będącego pod wpływem Ukraińskiej Partii Socjalno-Demokratycznej. W tym też roku partia ta wystawiła jego kandydaturę w wyborach do Rady Państwa w okręgu Brzeżany–Rohatyn. W czasie kampanii wyborczej na prośbę władz partyjnych zrezygnował 10 kwietnia tegoż roku z kandydowania na rzecz przywódcy USDP Mykoły Hankiewicza. Partia nie odniosła jednak sukcesu wyborczego, a już w czasie kampanii wyborczej doszło do konfliktu z PPSD na tle wystawiania kandydatów ukraińskich w okręgach miejskich, które polska partia uważała za jej przynależne.⁶³ Uaktywniło to w łonie USDP frakcję przeciwną dalszej jej «federalizacji» z Polską Partią Socjalno-Demokratyczną Galicji i Śląska Cieszyńskiego. Przeciwko federalistom tzw. «starym», na czele których stali przywódcy partii Mykoła Hankiewicz i Semen Wityk, stanęła grupa «młodych» z Lwem Hankiewiczem, Porfiry Buniakiem, Wołodymyrem Lewińskim i Iwanem Kwasnycą. Z czasem do grupy tej dołączył Włodzimierz Starosolski.⁶⁴ Wprawdzie próbował on jeszcze przez jakiś czas doprowadzić do kompromisu między «starymi» a «młodymi» w łonie USDP, a nawet wszedł w skład będącej pod wpływem «starych» redakcji organu głównego partii gazety «Воля» [Wolność], to jednak tendencji do usamodzielnienia się ukraińskiej partii nie sposób było zatrzymać.⁶⁵ Na postawę Starosolskiego wpływały zarówno poglądy naukowe

cen za drewno budowlane i opałowe. Te kwestie były istotne także dla polskich chłopów, dlatego też polska administracja usiłowała zapobiec wzajemnej solidarności klasowej.

⁶⁰ Szacunkowo określa się, że w czasie strajków policja aresztowała aż 440 ukraińskich chłopów i agitatorów, z których 350 miało sprawy karne. Na temat strajków zob. W. Najdus, op. cit., s. 310–312.

⁶¹ Na łamach «Naprzodu», organu PPSD, apelowano: *Ruski chłop bliższy wam jest niż obszarnik polski. Nie dajcie się więc użyć obszarnikom za narzędzie do rozbijania solidarności ludowej i łamania strajku. Chłop polski nie powinien szkodzić swemu bratu Rusinowi, gdy ten walczy o wydobycie się z niewoli i nędzy rozpaczliwej.* Zob. «Naprzód» 26. VII. 1902, nr. 202.

⁶² ЦДІА, фонд 360, op. 1, spr. 1, k. 19.

⁶³ W. Najdus, op. cit., s. 452.

⁶⁴ R. Tomczyk, *Radykalowie i socjaldemokraci...*, s. 436.

⁶⁵ О. С. Жерноклєєв, І. Я. Райківський, *Володимир Старосольський: політичний портрет*,

w odniesieniu do reprezentowanej teorii nowoczesnego narodu, jak i praktyczne obserwacje tendencji narodowych i niepodległościowych w polskim, austriackim i europejskim ruchu socjalistycznym. Był on przekonany, że brak jasnego określenia się na płaszczyźnie narodowej pozbawi ukraińską partię nie tylko tożsamości, ale także zaplecza społecznego.

«Мłodзи» socjaldemokraci pragnąc wyraźnie akcentować swoje stanowisko powołał 22 marca 1907 r. do życia stowarzyszenie «Wolna Gromada» [Вільна Громада], w skład którego weszli zarówno Galicjanie, jak i przebywający wówczas we Lwowie działacze naddnieprzańscy (przedstawiciele Biura Zagranicznego RUP: Dmytro Doncow, Mykoła Zalizniak, Wołodmyr Doroszenko). Na czele nowego stowarzyszenia stanął Włodzimierz Starosolski, a do zarządu weszła także jego żona Daria.⁶⁶

W następnych latach Starosolski nie angażował się zbyt mocno w działalność USDP,⁶⁷ natomiast swój czas poświęcał na pracę oświatową wygłaszając szereg referatów w stowarzyszeniach «Wolna Gromada» i «Wola», a także udzielając ukraińskim działaczom społecznym wielu bezpłatnych porad prawnych we własnej kancelarii adwokackiej. Intensywnie pracował także nad wspomnianą pracą *Das Majoritätsprinzip*.

Dostrzegając negatywne skutki rozłamu w partii, do jakiego doszło za sprawą «młodych» na wspomnianym zjeździe w 1911 r. Starosolski mimo iż związany był z tą frakcją,⁶⁸ a nawet w czerwcu 1912 r. w jej imieniu podpisał wspólnie z Julianem Baczyńskim odezwę trzech ukraińskich partii («młodych» USDP, Ukraińskiej Partii Narodowo-Demokratycznej oraz Galicyjskiej Rusko-Ukraińskiej Partii Radykalnej) w sprawie jak najszybszego utworzenia we Lwowie ukraińskiego uniwersytetu,⁶⁹ to jednak cały czas starał się załagodzić rozłam. Ostatecznie doszło do tego 18 stycznia 1914 r., a Starosolski przeszedł na pozycję «młodych». Utwierdził się bowiem w przekonaniu, że usamodzielnienie się USDP spowoduje, iż stanie się ona równorzędnym partnerem wobec PPSD, a przez to zniknie zarzewie wewnętrznych konfliktów i wzajemnych pretensji różnego charakteru. Partnerskie stosunki zaś sprzyjać będą łatwiejszemu podejmowaniu wspólnych przedsięwzięć i uzgadnianiu stanowisk w aktualnych sprawach politycznych i społecznych.⁷⁰

«Вісник Прикарпатського університету. Історія», 2002, вип. VI, s. 86–87.

⁶⁶ Ibidem, s. 86.

⁶⁷ Nie uczestniczył także w zjazdach USDP w 1909, 1911 i 1914 r. Zob. ibidem, s. 88.

⁶⁸ ЦДІА, фонд 360, оп. 1, spr. 1, k. 12.

⁶⁹ Zob. *Українські Січові Стрільці. 1914–1920*, Львів, 1935, s. 14; R. Tomczyk, *Radykalowie i socjaldemokraci...*, s. 538.

⁷⁰ ЦДІА, фонд 360, оп. 1, spr. 2, k. 87–88.

Ukraińscy socjaldemokraci podobnie jak inne ukraińskie partie polityczne w Galicji, a także polskie na wypadek wojny z Rosją już w 1912 r. wypowiadali się za oparciem swych aspiracji niepodległościowych na koncepcji austrofilskiej, i trzymali się jej także po wybuchu wojny.⁷¹ Obserwując rozwój polskich towarzystw paramilitarnych, a zwłaszcza działalność Józefa Piłsudskiego, Starosolski aktywnie zaangażował się w rozwój ukraińskiego ruchu paramilitarnego w Galicji. 18 marca 1913 r. powstało we Lwowie pierwsze ukraińskie stowarzyszenie paramilitarne pn. «Січові Стрільці» [Siczowi Strzelcy]. Pierwszym jego przewodniczącym (atamanem koszowym) wybrano Starosolskiego.⁷² Niebawem stowarzyszenia strzeleckie zaczęły powstawać we wszystkich większych miejscowościach Galicji Wschodniej. Po wybuchu I wojny światowej ich członkowie weszli w skład utworzonego przy boku armii austriackiej, na zasadach ochotniczych, legionu Ukraińskich Siczowych Strzelców (USS). Starosolski zawiesił wówczas działalność adwokacką i poświęcił się działalności politycznej, a także wojskowej. Jako przedstawiciel USDP wszedł w skład utworzonego 2 sierpnia 1914 r. przedstawicielstwa cywilnego społeczności ukraińskiej w Austrii Głównej Rady Ukraińskiej,⁷³ która po zajęciu Lwowa przez wojska rosyjskie wycofała się do Wiednia i tam 5 maja 1915 r. przekształciła się w Ukraińską Radę Ogólną [Загальна Українська Рада]. Starosolski nie wszedł w jej skład, a został powołany do Zarządu Bojowego USS z przyznaną mu rangą porucznika, a następnie kapitana. Zajmował się tam głównie pracą wychowawczą, także poprzez publicystykę patriotyczną prowadzoną na łamach czasopisma strzeleckiego «Шляхи» [Drogi] współpracował z powołanym przez emigrantów z Ukrainy Naddnieprzańskiej Związkiem Wyzwolenia Ukrainy uważając, że wojna daje szansę zjednoczenia ziem ukraińskich w oparciu o koncepcję austrofilską. Swoje poglądy na tę sprawę przedstawił w wydanej w 1915 r. w Wiedniu nakładem Związku Wyzwolenia Ukrainy broszurze pt. *Національний і соціальний момент в українській історії* [Narodowy i społeczny moment w historii ukraińskiej]. Przez pewien czas był także adiutantem gen. Myrona Tarnawskiego, dowódcy legionu USS. W połowie października 1918 r. wszedł w skład konspiracyjnego Centralnego Komitetu Wojskowego, który przygotował plan zajęcia Lwowa i Galicji Wschodniej przez wojska ukraińskie po ustąpieniu armii austriackiej.⁷⁴

⁷¹ Zob. В. Старосольський, *Ще в справі «орієнтації»*, «Шляхи», 1916, nr. 9–10, s. 336–338.

⁷² ЦДІА, фонд 360, оп. 1, spr. 3, к. 3v.

⁷³ R. Tomczyk, *Radikalowie i socjaldemokraci...*, s. 595.

⁷⁴ О. Павлишин, *Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919)*, Львів, 2008, s. 10. W niektórych artykułach można spotkać informację, że nosił on nazwę

Po wybuchu 1 listopada 1918 r. wojny polsko-zachodnioukraińskiej Starosolski jako delegat USS wyruszył z Bukowiny, gdzie przebywał ze swym koszem, do Lwowa. Po przybyciu do miasta został jednak wzięty do niewoli przez Wojsko Polskie i osadzony w obozie jenieckim w Dąbiu k. Krakowa.⁷⁵ Jego partia USDP początkowo weszła w skład rządu ZURL, to jednak po zjednoczeniu w styczniu 1919 r. obu ukraińskich republik (URL i ZURL) jej działacze w Ukraińskiej Radzie Narodowej, pełniącej rolę parlamentu, domagali się stworzenia ogólnonarodowego rządu socjalistycznego i ścisłej unifikacji obu republik. Jednakże czynniki zachodnioukraińskie, łącznie z dyktatorem ZURL Jewhenem Petruszewiczem, oba te postulaty traktowały z niechęcią. W tej sytuacji Starosolski, zwolniony z internowania w październiku 1919 r., dzięki zainicjowanej przez Międzynarodowy Czerwony Krzyż akcji wymiany jeńców między Polską a ZURL, wyjechał na Ukrainę Naddnieprzańską. Tam jako opozycjonista do Jewhena Petruszewicza otrzymał propozycję wejścia do rządu URL. Został wiceministrem spraw zagranicznych w rządzie Isaaka Mazepy.⁷⁶ Jednocześnie został mianowany profesorem prawa państwowego w założonym w 1918 r. w Kamieńcu Podolskim Ukraińskim Uniwersytecie. Obowiązki państwowe, m. in. pełnienie przez pewien czas misji w Warszawie w czasie przygotowań do polsko-ukraińskiego porozumienia,⁷⁷ uniemożliwiały mu działalność dydaktyczną.⁷⁸ Starosolski był zdecydowanym zwolennikiem porozumienia z Polską, ale jako Galicjanin, a przy tym zobowiązany do lojalności wobec swej partii, zmuszony był zaprotestować wobec bezwarunkowej zgody warszawskiej misji URL na włączenie Galicji Wschodniej do Rzeczypospolitej Polskiej. Na znak protestu 4 kwietnia 1920 r. złożył dymisję ze stanowiska wiceministra spraw zagranicznych URL. Następnie poświęcił się pracy partyjnej chcąc doprowadzić do zjednoczenia galicyjskich i naddnieprzańskich socjaldemokratów, czyli Ukraińskiej Socjalno-Demokratycznej Partii z Ukraińską Socjal-Demokratyczną Robotniczą Partią. Jeszcze jako członek rządu URL wspólnie

Ukraiński Generalny Komitet, zob. О. С. Жерноклєєв, І. Я. Райківський, *Володимир Старосольський...*, s. 89.

⁷⁵ *Володимир Старосольський, 1878–1942*, «Записки НТШ», 1991, t. 210, s. 87.

⁷⁶ ЦДІА, фонд 360, оп. 1, spr. 51, k. 1.

⁷⁷ Chodzi o polsko-ukraińskie pertraktacje poprzedzające podpisanie tzw. umowy Piłsudski – Petlura, czyli Umowy politycznej między Polską i Ukraińską Republiką Ludową zawartej w Warszawie w nocy z 21 na 22 kwietnia 1920 r. Zob. m.in.: S. Stępień, *Józef Piłsudski i Symon Petlura. Umowa polsko-ukraińska*, [w:] *Ukraina–Polska. Kultura, wartości, zmagania duchowe*, kolegium red. R. Skeczkowski i in., Koszalin, 1999, s. 37–44.

⁷⁸ *Володимир Старосольський, 1878–1942...*, s. 90.

z delegacją USDP wziął udział w konferencji USDRP, która odbyła się w dniach 23–26 lutego 1920 r. w Warszawie, gdzie ukraińscy socjaldemokraci przyjęli uchwałę o prawie do «suwerenności narodu ukraińskiego» i wezwali do współpracy socjalistów wszystkich narodów byłego imperium rosyjskiego.⁷⁹

Po klęsce ukraińskiego zrywu niepodległościowego w czerwcu 1920 r. wyjechał do Wiednia i pozostał na emigracji. Początkowo współpracował z istniejącym tam Ukraińskim Instytutem Socjologicznym, a w 1921 r. został profesorem na Wydziale Prawa nowo utworzonego w Wiedniu Ukraińskiego Wolnego Uniwersytetu,⁸⁰ przeniesionego jeszcze w tym samym roku do Pragi (początkowo był prodziekanem tegoż Wydziału, a w latach 1925/26 dziekanem).⁸¹ Jednocześnie pracował jako profesor prawa państwowego w Ukraińskiej Akademii Gospodarczej w Podiebradach.⁸² Był także członkiem zespołu redakcyjnego organu naukowego Akademii wydawanego pt. «Записки Української Господарської Академії» [Zapiski Ukraińskiej Akademii Gospodarczej].⁸³

Przebywając w Czechosłowacji Starosolski cały czas utrzymywał kontakty z emigracyjnymi środowiskami ukraińskich socjalistów. W latach 1922/23 wchodził w skład komitetu redakcyjnego wydawanego w Berlinie ukraińskiego miesięcznika o orientacji socjalistycznej pn. «Нова Україна» [Nowa Ukraina], poświęconego literaturze, sztuce, nauce i życiu społecznemu. Natomiast z ubolewaniem śledził radykalizowanie się USDP w Galicji, w której coraz bardziej ujawniały się tendencje skrajnie lewicowe i proradzieckie.⁸⁴ Na VI Kongresie 18 marca 1923 r. otwarcie przeszła ona na pozycje prokomunistyczne, a w konsekwencji w styczniu roku następnego została ona przez władze polskie zdelegalizowana.⁸⁵

W okresie emigracyjnym powstały najważniejsze prace naukowe Starosolskiego. Już w 1922 r. Ukraiński Instytut Socjologiczny w Wiedniu wydał jedną z jego fundamentalnych rozpraw pt. *Теорія нації* [Teoria narodu],⁸⁶ a w dwa lata później nakładem Akademii

⁷⁹ Zob. «Вперед» 12. III. 1920, nr 48, s. 197.

⁸⁰ Wolny Uniwersytet Ukraiński powstał 17 stycznia 1921 r. w Wiedniu, jednak w tym samym roku został przeniesiony do Pragi. Był finansowany przez rząd czechosłowacki, przy wsparciu prezydenta Czechosłowacji Tomasza Masaryka.

⁸¹ С. Наріжний, *Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами*, Прага, 1942, cz. 1, s. 120, 127.

⁸² Ibidem, s. 161–162.

⁸³ Były wydawane do 1931 r.

⁸⁴ І. Райківський, *Ліворадикальна еволюція УСДП*, «Вісник Прикарпатського Університету. Історія», 1999, t. 2, s. 113–114.

⁸⁵ Ibidem, s. 120.

⁸⁶ В. Старосольський, *Теорія нації*, Відень, 1921, 144 s.

Gospodarczej w Podiebradach ukazała się jeszcze obszerniejsza dwutomowa monografia *Держава і політичне право* [Państwo a prawo polityczne].⁸⁷

Zawarta w nich myśl polityczna Starosolskiego koresponduje z dorobkiem ówczesnej politologii i socjologii zachodnioeuropejskiej. Autor w oparciu o poglądy uczonych europejskich stworzył własną oryginalną koncepcję narodu i państwowości ukraińskiej. Na jego poglądy w tym względzie wyraźnie wpłynęły wspomniane teorie Ludwika Gumplowicza (walka ras, ale rasa pojmowana socjologicznie jako historyczna zbiorowość etniczna, a nie antropologiczna, czyli jako gromada, stan, klasa społeczna, a także skupienie się na badaniach grup społecznych, a nie jednostek) oraz Georga Jellinka (państwo jako zjawisko społeczne oraz państwo jako instytucja). Bliskie były mu także idee Ferdynanda Tönniesa (rozdzielenie między wspólnotą a stowarzyszeniem), Friedricha Meinekego (społeczeństwo narodowe jako wytwór psychologiczny), Giuseppe Mazziniego (dominacja czynnika moralnego w formowaniu świadomości narodowej) oraz poglądy Lassego Francisa Oppenheimera i Gustava Ratzenhofera.

Starosolski uważał, że nieodzownym warunkiem budownictwa państwowego jest oparcie się na tych grupach społecznych, które w danym okresie historycznym są nosicielami podstawowych elementów świadomości narodowej. Przy czym rozważając czynniki obiektywne (kultura, język, tradycje historyczne) i subiektywną «chęć bycia narodem», zdecydowaną nadrzędność przyznaje tym ostatnim. *Chęć bycia narodem, świadomość swej odrębności narodowej – jest oznaką istnienia narodu i narodowej przynależności.*⁸⁸

Rozważając podziały społeczeństw ludzkich na «wspólnoty» i «związki», naród określa jako wspólnotę. *Naród – pisał – to wspólnota, której podstawą jest irracjonalna, żywiołowa wola. W przeciwieństwie do społeczności, które opierają się na podstawach fizycznych związków krwi, jak rodzina, ród, plemię, naród opiera się na instynktach «drugiego stopnia», których przejawem jest idea.*⁸⁹

Głównym zadaniem narodu jako wspólnoty jest według niego zachowanie i rozwinięcie swoistych cech charakterystycznych, jemu właściwych, jest to zadanie

⁸⁷ В. Старосольський, *Держава і політичне право*, Подєбради, 1924, т. 1 і 2. Były to bardzo duże prace, tom pierwszy liczył bowiem 559 stron, a tom drugi – 464 strony. Praca ta została wznowiona w formie skróconej i wydana w 1950 r. pt. *Політичне право. Курс лекцій* [Prawo polityczne. Kurs wykładów], jako skrypt dla studentów działającego po II wojnie światowej w Regensburgu Ukraińskiego Instytutu Techniczno-Gospodarczego.

⁸⁸ В. Старосольський, *Теорія нації*, Відень, 1921, s. 89.

⁸⁹ Ibidem, s. 89.

ważniejsze niż interesy ekonomiczne, polityczne i kulturalne, choć te ostatnie pełnią w tym względzie rolę służebną. Postulował *zlanie się narodu z państwem*. Przy czym zgadzając się ze stwierdzeniem Karola Marksa o «zanikaniu państwa» w przyszłym bezklasowym społeczeństwie, rozumiał to swoiście, jako zanikanie charakteru politycznego państwa, czyli utratę jego funkcji mediacyjnej w walce między klasami, a nie jako jego likwidację. Państwo miało bowiem funkcjonować *jako organizacja solidarności wszystkich członków*.⁹⁰ A więc miało w przyszłości jedynie przestać panować nad ludźmi, ale dalej pełnić funkcje organizacyjne w sferze materialnej. Brak politycznego charakteru państwa nie miał według Starosolskiego stwarzać sytuacji «absolutnej woli jednostki» w społeczeństwie,⁹¹ gdyż podstawę ładu społecznego widział w koncepcji «woli powszechnej» Jeana-Jacquesa Rousseau. Społeczeństwo miało więc rozwijać się nie w oparciu o zasadę «interesu indywidualnego», ale «powszechnego». Nowoczesny naród mógł więc według niego w pełni ukształtować się dopiero w warunkach równoległości wyzwolenia «narodowego» i zarazem «społecznego».⁹²

Państwo, choć w zmienionej postaci, ma więc zdaniem Starosolskiego rację bytu także w przyszłej perspektywie czasowej. Kwestię tę rozwija on we wspomnianej pracy «Держава і політичне право». Swe rozważania rekapitułuje następująco:

1. naród jest niezależnym centrum «własnych interesów», jako wspólnota polityczna zawsze dąży do niepodległości;

2. budownictwo państwowe lepiej oprzeć na wspólnocie niż na związku;

3. dla budownictwa państwowego «interesy klasowe należy ubrać w formę narodową».

W obu wspomnianych pracach starał się opierać na materiale historycznym dotyczącym dziejów Ukrainy i Ukraińców na przestrzeni wieków, poczynwszy od czasów Rusi Kijowskiej. Zwracał uwagę na fakt, że nosicielami idei narodowej były w różnych okresach historycznych różne warstwy społeczne. W przeciwieństwie jednak do tzw. «szkoły narodnickiej» nie przekreślał przyszłej roli państwowotwórczej warstw, które uległy polonizacji lub russyfikacji. Odnosząc się do zdenacjonalizowanej arystokracji uważał, podobnie jak Władysław Lipiński, że może ona w sprzyjających warunkach politycznych

⁹⁰ Ibidem, s. 125.

⁹¹ Był on w tym zgodny z innym ukraińskim teoretykiem narodu Olgierdem Boczkowskim. Obaj także twierdzili, że «bohaterem» historii jest naród, a nie jednostka. Zob. T. Stryjek, *Ukraińska idea narodowa okresu międzywojennego. Analiza wybranych koncepcji*, Wrocław, 2000, s. 225–229.

⁹² Zob. ibidem, s. 126–142.

powrócić na «łono narodu». Może to stać się dlatego, że istotną cechą tej warstwy jest jej «ponadnarodowość», służenie państwu (monarsze) oraz silna zależność od państwa, a nie ideowy patriotyzm.⁹³ W podobny sposób analizował w poszczególnych okresach historycznych rolę społeczną mieszczaństwa i kozaków. Podkreślał przy tym, że wszystkie te warstwy nawet jeśli nie utożsamiają się ideowo z danym narodem, to i tak zachowują lokalne tradycje, a nawet pamięć historyczną. Mając na myśli przyszłe państwo ukraińskie Starosolski stwierdzał, że musi ono kierować się klasowym podejściem do narodu, a także liczyć się z jego zróżnicowaniem narodowościowym.⁹⁴

Na emigracji Włodzimierz Starosolski opublikował także szereg mniejszych prac w postaci broszur lub artykułów naukowych. Np. w 1923 r. nakładem Ukraińskiego Uniwersytetu w Pradze ukazuje się jego broszura pt. *Партія в Конституції Чесько-словацької Республіки* [Partia w Konstytucji Republiki Czechosłowackiej], a w pracy zbiorowej poświęconej prof. S. Dnistriańskiemu zatytułowanej *Ювілейний збірник в честь проф. С. Дністрянського* [Księga jubileuszowa na cześć prof. S. Dnistriańskiego] (Пара 1925) opublikował cenne rozważania pt. *Методологічна проблема в науці про державу* [Problemy metodologiczne w nauce o państwie]. Na łamach czasopisma naukowego «Записки Української Господарської Академії» zamieścił artykuł *Внутрішня форма в соціологічній термінології* [Forma wewnętrzna w terminologii socjologicznej].

W 1926 r. wspólnie z Dmytrem Czyżewskim, Ołeksandrem Kołesą, Dmytrem Doroszenką, Wasylem Bidnowem i innymi ukraińskimi uczonymi reprezentował naukę ukraińską na Międzynarodowym Kongresie Bibliologicznym w Pradze.⁹⁵

W okresie pobytu w stolicy Czechosłowacji Starosolski, prócz intensywnej działalności dydaktycznej naukowej starał się także aktywnie działać w emigracyjnym środowisku tamtejszych ukraińskich adwokatów. W 1923 r. był jednym z współorganizatorów ukraińskiego towarzystwa prawniczego, które władze czechosłowackie zatwierdziły 17 marca 1923 r. pod nazwą «Ukrajinsky právnický spolek v ČSV». Na jego pierwszym walnym zgromadzeniu został wybrany zastępcą przewodniczącego. Z ramienia towarzystwa opiekował się także zorganizowanym tam Studenckim towarzystwem ukraińskich prawników w Pradze.

⁹³ В. Старосольський, *Теорія нації...*, s. 73.

⁹⁴ Ibidem, s. 415.

⁹⁵ С. Наріжний, *Українська еміграція...*, s. CLXXIII.

Walnie przyczynił się tam także do stworzenia na zasadach społecznych Muzeum Walki Wyzwoleńczej Ukrainy. Na pierwszym powszechnym zebraniu 28 maja 1925 r. wszedł on w skład kierownictwa tej instytucji.⁹⁶

Przez cały okres swego pobytu w Pradze Starosolski nie tylko utrzymywał kontakty z różnymi lwowskimi środowiskami, głównie politycznymi i naukowymi, ale także przyjeżdżał do Lwowa, gdzie cały czas mieszkała jego żona z dziećmi. Po głośnej próbie nieudanego zamachu przeprowadzonego przez studenta Politechniki Lwowskiej Stepana Fedaka na Marszałka Polski Józefa Piłsudskiego oraz wojewodę lwowskiego Kazimierza Grabowskiego (25 września 1921 r.) na ławie oskarżonych zasiadło 12 członków nielegalnej Ukraińskiej Organizacji Wojskowej. Starosolski jesienią 1922 r. przyjechał wówczas do Lwowa i podczas procesu od 23 października do 18 listopada był obrońcą dwóch oskarżonych Dmytra Palijiwa oraz Bohdana Hnatowycza.⁹⁷

Przez cały czas współpracował z Towarzystwem Naukowym im. Szewczenki, które 29 marca 1923 r. na Walnym Zgromadzeniu Członków nadało mu godność członka rzeczywistego.⁹⁸ W 1925 r. na łamach 138–140 tomu «Записки Наукового Товариства ім. Шевченка» [Zapiski Naukowego Towarzystwa im. Szewczenki] opublikował politologiczne rozważania pt. *До питання про форму держави* [W kwestii formy państwa].

W 1927 r. Starosolski został wybrany na członka Ukraińskiego Instytutu Naukowego w Berlinie.⁹⁹ Z instytutem tym nie utrzymywał jednak szerszych kontaktów, gdyż zdecydował się na powrót do Lwowa, gdzie prowadził praktykę adwokacką. Niemniej jednak w 1929 r. w 2 tomie serii «Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin» opublikował art. pt. *Bohdan Kistiakovskij und das russische soziologische Denken* [Bohdan Kistiakowski a rosyjska myśl socjologiczna].

Prace Starosolskiego miały nie tylko charakter teoretyczny, uczonemu towarzyszy także cel praktyczny: budowa państwowości ukraińskiej i organizacja przyszłego społeczeństwa państwowego. Propagowane przez niego idee i rozwiązania polityczne miały być przy tym alternatywą wobec ideologów ukraińskiego integralnego nacjonalizmu (Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów) i komunizmu (Komunistycznej Partii Zachodniej Ukrainy). Obie ideologie uważał bowiem za niezwykle szkodliwe dla narodu

⁹⁶ М. Петрів, *Старосольський Володимир Йоахимович...*, s. 390.

⁹⁷ Ibidem, s. 384.

⁹⁸ ЦДІА, фонд 309, оп. 1, spr. 372, k. 110.

⁹⁹ С. Наріжний, *Українська еміграція...*, s. 211.

ukraińskiego.¹⁰⁰ Poprzez działalność partyjną i publicystyczną starał się oddziaływać zwłaszcza na młodzież, łagodzić nastroje i emocjonalne podejście do polityki. W tym celu podejmował współpracę także z ukraińskimi działaczami socjalistycznymi z emigracji petlurowskiej.¹⁰¹ Uważał, że przyszłe państwo ukraińskie powinno być demokratyczną republiką socjalistyczną z elementami liberalizmu na wzór socjaldemokracji zachodnioeuropejskich.

Pod koniec 1927 r. Włodzimierz Starosolski powrócił do Lwowa i od 1928 r. zajął się intensywną praktyką adwokacką.¹⁰² Niemniej jednak nie zrezygnował ze swych poglądów politycznych, dlatego też aktywnie włączył się w proces reaktywowania rozwiązanej w 1924 r. Ukraińskiej Partii Socjal-Demokratycznej (USDP), której działacze o przekonaniach socjaldemokratycznych wciąż grupowali się wokół dwutygodnika «Вперед» [Naprzód] oraz kulturalno-oświatowego towarzystwa «Робітнич Громада» [Robotnicza Hromada]. Początkowo utworzono Ukraińską Grupę Socjalistyczną «Wpered», której zadaniem było przygotowanie kongresu ukraińskich socjaldemokratów. Do kongresu tego doszło w dniach 8–9 grudnia 1928 r. we Lwowie. Starosolski wygłosił na nim jeden z programowych referatów, w którym dobitnie stwierdził: *Fundamentalne poglądy komunizmu są błędne i niebezpieczne dla socjalizmu. [...] W Rosji Sowieckiej panuje absolutyzm*.¹⁰³ W innym ze swych wystąpień dowodził, że ukraińscy socjaldemokraci winni współpracować z innymi partiami socjalistycznymi,¹⁰⁴ głównie z Ukraińską Socjalistyczno-Radykalną Partią oraz Polską Partią Socjalistyczną.¹⁰⁵ Kongres reaktywował Ukraińską Socjalno-Demokratyczną Partię, a Starosolski został wybrany do jej Komitetu Centralnego (w jego skład powoływano go także na kolejnych zjazdach partii w 1934 i 1937 r.).¹⁰⁶ Jako działacz USDP Starosolski dużą wagę przywiązywał do rozwoju i współpracy lewicowego ruchu związkowego. W latach 1929–1932 własnym sumptem wydawał miesięcznik «Профе-

¹⁰⁰ R. Torzecki, *Kwestia ukraińska...*, s. 234.

¹⁰¹ Zob. np. I. Мазепа, *Підготовка до революції чи дезорганізація народових сил*, «Соціал-Демократ», 1931, nr. VII, s. 6–21; idem, *Націоналізм без національного змісту*, ibidem 1933, nr. XIII–XIV, s. 29–54.

¹⁰² Początkowo wynajmował pomieszczenia na kancelarię przy ul. Kraszewskiego 23, a następnie przeniósł ją do budynku pod nr. 19 przy tej samej ulicy, a od 1938 r. przy ul. Ujejskiego 4.

¹⁰³ Центральний Державний Архів Громадських Об'єднань України (dalej ЦДАГОУ), Київ, фонд 309, оп. 1, spr. 470, k. 5.

¹⁰⁴ Starosolski stał na stanowisku międzynarodowej współpracy socjalistów, dlatego też doprowadził w 1934 r. do wstąpienia USDP do Robotniczej Międzynarodówki Socjalistycznej. Zob. О. С. Жерноков, І. Я. Райківський, *Володимир Старосольський...*, s. 94.

¹⁰⁵ ЦДАГОУ, фонд 309, оп. 1, spr. 470, k. 9.

¹⁰⁶ Ibidem, k. 14; Державний Архів Івано-Франківської області, фонд 2, оп. 1, spr. 1066, k. 1–2.

сійний вісник» [Wiadomości zawodowe] jako organ Ukraińskiej Komisji Zawodowej.¹⁰⁷ Aktywnie włączał się także w różne inicjatywy o charakterze demokratycznym, wolnościowym oraz w obronie praw mniejszości narodowych. 27 listopada 1929 r. wspólnie z Lwem Hankiewiczem reprezentował ukraińskich socjaldemokratów w zorganizowanej z inicjatywy UNDO w Warszawie ukraińsko-białorusko-litewskiej konferencji.

W swej kancelarii adwokackiej podejmował się prowadzenia zarówno spraw karnych, jak i cywilnych.¹⁰⁸ Aktywnie działał w Związku Ukraińskich Adwokatów, wchodząc w latach 1929–1933 w skład jej zarządu, a także do zespołu redakcyjnego, wydawanego od 1928 r. organu Związku kwartalnika «Життя і право» [Życie i prawo].¹⁰⁹ Na jego łamach opublikował wiele cennych artykułów m. in.: *Держава і право* (Причинок до проблеми правовости держави) [Państwo i prawo (Przyczynki do problemu prawowitości państwa)], *До питання про тимчасовий арешт в стадії доходження* [Kwestia tymczasowego aresztu w stadium dochodzenia] oraz *Про цінність права* [O wartości prawa]. W tym ostatnim skoncentrował uwagę na prawach każdego człowieka, dotrzymywaniu norm etyki, podkreślając przy tym, że właśnie państwo powinno gwarantować dotrzymanie praw osoby, jak stwierdził autor, *państwo w swojej istocie nie tylko powinno, ale musi być praworzadne*.¹¹⁰

Jego fachowość i rzetelność w pracy adwokackiej była cały czas doceniana w całym środowisku adwokackim Lwowa. To spowodowało, że w 1928 r. ponownie został wybrany do Lwowskiej Rady Izby Adwokackiej, a od 1930 r. był tam członkiem komisji egzaminacyjnej (obie te funkcje pełnił do końca okresu międzywojennego).¹¹¹ Mimo swych demokratycznych i socjalistycznych poglądów był zawsze wierny przysiędze i zasadom adwokatury. Jako adwokat od 1929 r. podejmował się obrony w głośnych procesach politycznych działaczy Ukraińskiej Organizacji Wojskowej, a następnie Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów oraz Komunistycznej Partii Zachodniej Ukrainy, chociaż jako polityk z ideologiami reprezentowanymi przez te ugrupowania kategorycznie

¹⁰⁷ Zob. М. М. Романюк, М. В. Галушко, *Українські часописи Львова*, Т. 3 (1920–1939), Кн. 2, Львів, 2003, s. 104–108.

¹⁰⁸ Zob. N. Mysiak, *Адвокати львівського прелому XIX і XX століть: Приналежність національна а діяльність професійна*, «Palestra», 2006, nr. 11–12.

¹⁰⁹ *Життя і Право* [w:] Українські часописи Львова 1848–1939, Т. 3 (1920–1939), Кн. 1 (1920–1928). – Львів, 2003, s. 836–846. Петрів М. *Журнал «Життя і Право» (1928–1939). Систематичний показник змісту*. – Львів : Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 1995. – 36 с.

¹¹⁰ В. Старосольський, *Про цінність права* [w:] «Життя і право», 1928, Ч. 1, s. 12.

¹¹¹ A. Redzik, *Z dziejów adwokatury lwowskiej*, «Palestra», 2006, nr. 9–10, s. 157–165.

nie zgadzał się.¹¹² Występował w procesach, m. in. w 1930 r. Zenona Peleńskiego, wykonawcy terrorystycznego napadu na «Targi Wschodnie» we Lwowie, w 1932 r. był obrońcą uczestników napadu na pocztę w Gródku Jagiellońskim, Dmytra Danyłyszyna i Wasyla Biłasa, tego ostatniego także jako zabójcy Tadeusza Hołówki,¹¹³ w 1933 r. członka OUN Mykoły Łemyka, wykonawcy zamachu na sekretarza sowieckiego konsulatu we Lwowie Aleksieja Majłowa,¹¹⁴ a w 1935 r. bronił działacza komunistycznego Danyłę Szumuka.¹¹⁵ Był także adwokatem w procesach politycznych byłych posłów i senatorów II Rzeczypospolitej: w 1930 r. – Wołodymyra Kochana, Juliana Tatomyra, Stepana Bilaka i Iwana Liszczyńskiego, w 1932 – Dmytra Lewickiego i Dmytra Palijiwa (tego ostatniego bronił także w 1933 r.).¹¹⁶

Jako obrońca był bardzo ceniony, zarówno przez Ukraińców, jak i Polaków, a także Żydów. Zwracano uwagę na to, że jego mowy sądowe charakteryzuje logiczny wywód i trafny dobór argumentów, a także krasomówstwo. Posługiwał się bardzo piękną polszczyzną.¹¹⁷ Wykazywał się znakomitą erudycją, odwoływał się bowiem do filozofii, psychoanalizy, porównań do dawnego prawa polskiego, prawa rzymskiego, kodeksu Napoleona. W procesach politycznych odwoływał się do potrzeby normalizacji stosunków między «bratnimi narodami». Nie dawał się nigdy ponieść emocjom. Wybitny ukraiński publicysta Iwan Kedryn, będący często sprawozdawcą prasowym w procesach politycznych, mowy obrończe Starosolskiego wspominał następująco: *Jego wystąpienia w sądzie nigdy nie miały nawet krzty patosu. On nie podnosił głosu, ani nie machał rękami. On był «profesorem», który przemawiał do prokuratora (do trybunału sędziowskiego, do ławy przysięgłych), jak do studentów w uniwersyteckim audytorium. I to tak jaskrawo odróżniało się od wystąpień innych – także krasomówczych – adwokatów, którzy*

¹¹² М. Петрів, *Старосольський Володимир Йоachimович...*, s. 385–387.

¹¹³ Zob. T. Oгородник, *Правозахисна і громадська діяльність В. Старосольського 1929–1931 рр. (за матеріалами газети «Діло»)*, «Збірник праць Науково-дослідного Центру Періодики», 2000, t. 7, s. 375–393; I. Werschler, *Z dziejów obozu belwederskiego. Tadeusz Hołwko – życie i działalność*, Warszawa, 1984, s. 324–325.

¹¹⁴ O. Rublow, *Konsulat ZSRR we Lwowie w latach 1927–1939: przedstawicielstwo dyplomatyczne, łącznik między dwoma Ukrainami czy bolszewicka ekspozytura*, «Studia Polsko-Ukraińskie», 2006, t. 1, s. 223.

¹¹⁵ T. Oгородник, *Участь В. Старосольського в судових політичних процесах проти українців у II Речі Посполитій 1932–1934 рр. (за матеріалами газети «Діло»)*, «Збірник праць Науково-дослідного Центру Періодики», 2003, t. 11, s. 269–279.

¹¹⁶ Ibidem.

¹¹⁷ Przez całe gimnazjum, a także na świadectwie dojrzałości miał ocenę celującą z języka polskiego. Zob. ЦДІА, фонд 360, оп. 1, spr. 2, k. 17.

występowali często jak aktorzy na scenie teatralnej. Dlatego podczas jego przemówień sądowych było cichuteńko na sali, wszyscy obecni, nawet najbardziej przeciwko Ukraincom nastawieni, z uszanowaniem wsłuchiwali się w słowa tego prawniczego autorytetu.¹¹⁸

Przynosiło mu to duże uznanie społeczne i zawodowe. Cieszył się dużym autorytetem w polskich środowiskach prawniczych, co spowodowało, że w 1935 r. został mianowany członkiem Naczelnej Rady Adwokackiej w Warszawie.¹¹⁹ W Radzie tej pracował do końca 1937 r., będąc od 1936 r. członkiem jej Komisji Rewizyjnej. Docenieniem fachowości Starosolskiego ze strony polskiej było także powołanie go w 1935 r. w skład redakcji wydawanego (od 1933 r.) przez Lwowską Izbę Adwokacką ogólnopolskiego miesięcznika p.n. «Nowa Palestra» (ostatni numer czasopisma wyszedł w 1938 r.).

Intensywna działalność adwokacka powodowała, że coraz mniej miał czasu na pracę naukową i publicystyczną. Niemniej jednak w 1933 r. na łamach czasopisma «За Україну» [O Ukrainę] (1933, nr. 1/2) opublikował cenne rozważania odwołujące się do dziejów Ukrainy pt. *Трагічні вузли української історії* [Tragiczne węzły historii ukraińskiej].

Starosolski starał się wpływać na rzecz konstruktywnego rozwiązania kwestii ukraińskiej w Polsce poprzez wypełnianie przez państwo zapisów konstytucyjnych, tworzenie odpowiedniego prawa i praktyki administracyjnej w duchu zachowania ukraińskiego dziedzictwa kulturowego i emancypacji politycznej społeczności narodowej. Zdecydowanie potępił przeprowadzoną pacyfikację w 1930 r., jako zasadę odpowiedzialności zbiorowej. Jako jeden z przywódców USDP we wrześniu tegoż roku podpisał w tej sprawie protest przygotowany przez kierownictwo trzech partii ukraińskich: UNDO, USDP i USRP, w którym jednocześnie wspomniane partie odcięły się od akcji sabotażowych OUN pisząc, że są one: *z punktu narodowego bezsensowne, pozbawione zmysłu politycznego, a także nieusprawiedliwione żadnymi rewolucyjnymi motywami*.¹²⁰

Informacje o wielkim głodzie na Ukrainie przyczyniły się do wyzbycia się sympatii proradzieckich u tych ukraińskich działaczy socjalistycznych w łonie USDP i USRP, którzy mając w pamięci czasy ustępstw w dziedzinie kultury i języka w latach dwudziestych, wierzyli, iż proces ten mimo pewnych politycznych represji sowieckiego reżimu będzie postępował. Starosolski podjął wówczas inicjatywę na rzecz konsolidacji ukraińskiego ruchu socjalistycznego zarówno działających w Polsce partii galicyjskich, jak i emigracyjnych.¹²¹

¹¹⁸ I. Кедрин, *У межах зацікавлення*, Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986, s. 486–487.

¹¹⁹ Zob. ЦДІА, фонд 360, оп. 1, спр. 474.

¹²⁰ *Солідарний голос політичних партій про події в краю*, «Діло», 1.IX.1930, s. 1.

¹²¹ W dniach 29–30 grudnia 1934 r. odbył się we Lwowie zjazd delegatów USDP, USRP, UPSP

Cały czas uważał też, że ukraińscy socjaldemokraci powinni współpracować z polskimi socjalistami. 29 stycznia 1933 r. wziął udział we wspólnej konferencji PPS i USDP zorganizowanej we Lwowie, na której oba ugrupowania zobowiązały się do współpracy w walce z nacjonalizmem, faszyzmem i komunizmem. PPS zobowiązała się wówczas do wspierania ukraińskich socjaldemokratów w działaniach na rzecz autonomii terytorialnej dawnej Galicji Wschodniej w granicach Rzeczypospolitej Polskiej.¹²²

Ukraińska Socjalno-Demokratyczna Partia prowadziła działalność głównie w środowiskach robotniczych, a ponieważ ukraiński proletariatus nie był zbyt liczny, jej wpływy na życie polityczne były znacznie słabsze niż Ukraińskiej Socjalno-Radykalnej Partii oddziaływującej głównie na ludność wiejską. Niemniej jednak była ona partią konsekwentnie trzymającą się zasad socjalizmu, otwartą na współpracę z innymi demokratycznymi ugrupowaniami i dążącą do rozwiązywania konfliktów na zasadach dialogu. Od VIII kongresu, który odbył się 17 października 1937 r., Starosolski stał na czele USDP, co świadczyło o jego niezaprzeczalnym autorytecie w ukraińskim środowisku socjalno-demokratycznym.¹²³

W stosunkach polsko-ukraińskich Starosolski zawsze uważał, że dialog jest najlepszą formą rozwiązywania wzajemnych konfliktów. Dlatego też w drugiej połowie lat trzydziestych brał udział w nieoficjalnych spotkaniach na temat kwestii ukraińskiej w Polsce organizowanych przez polskich polityków Hipolita Śliwińskiego, Piotra Dunina-Borkowskiego, Konstantego Chylińskiego. Ze strony polskiej brali w nich udział także Franciszek Groer i Adam Nechaj, a z ukraińskiej, oprócz Starosolskiego, ks. Damian Łopatynski, Ostap Łucki, Włodzimierz Załozeński i Włodzimierz Sołowij. Starosolski nie zrezygnował z udziału w nich nawet w okresie zaostrzenia się sytuacji tuż przed wybuchem wojny, kiedy to nastąpiło tzw. umacnianie polskości na kresach.¹²⁴ Choć jednocześnie od 1937 r. jako reprezentant USDP wchodził w skład ukraińskiego Komitetu Kontaktowego, zorganizowanego w celu konsolidacji ukraińskich sił politycznych po klęsce tzw. «polityki normalizacyjnej».¹²⁵ 20 listopada 1938 r. podpisał odezwę przywódców ukraińskich

i USDP. Zob. O. C. Жерноклєв, І. Я. Райківський, Володимир Старосольський..., s. 95.

¹²² Ibidem, s. 96–97.

¹²³ VIII Kongres Ukraińskiej Socjal-Demokratycznej Partii, «Sprawy Narodowościowe», 1937, nr. 4–5, s. 439.

¹²⁴ ЦДІА, фонд 360, оп. 1, spr. 64, k. 1–5.

¹²⁵ Zob. М. Швагуляк, *Партійні поділи і загальнонаціональні інтереси. Проблема політичної консолідації українського національного руху Галичини (1919–1939)*, «Сучасність», 1994, nr. 2, s. 81; R. Tomczyk, *Ukraińskie Zjednoczenie Narodowo-Demokratyczne (1925–1939)*,

ugrupowań i przedstawicieli Kościoła greckokatolickiego przeciwko represjom na terenie województw południowo-wschodnich opublikowaną w «Ділії» [Sprawie] 20. XI. 1938 r.¹²⁶

Po zajęciu Lwowa przez Armię Czerwoną we wrześniu 1939 r. i uruchomieniu tam nauczania w Uniwersytecie Lwowskim, Włodzimierz Starosolski otrzymał propozycję objęcia katedry prawa, ale już 25. XII. t. r. został aresztowany przez NKWS (stało się to w dniu pogrzebu jego teściowej Herminy Szuchiewicz). Przetrzymywany początkowo w lwowskim więzieniu na Zamarstynowie, w lutym 1940 r. został przewieziony do więzienia NKWS w Kijowie «na Łukjaniwce». Jednocześnie sowieckim zwyczajem objęto represjami także jego rodzinę. 13 IV 1940 r. NKWS aresztowało i wywiozło do Kazachstanu jego żonę wraz z córką Ulaną i synem Ihorem.¹²⁷ Najstarszy syn Jurij zdołał uciec do Generalnej Guberni. Zostali osiedleni w miejscowości Kargały w obwodzie semipałatyńskim. Tam Daria Starosolska zmarła już 28 grudnia 1941 r. i została pochowana na cmentarzu we wsi Georgijewka.¹²⁸

Natomiast Włodzimierz Starosolski po niemal rocznym śledztwie został 25 października 1940 r. na podstawie art. 58a, ust. 4 *Kodeksu karnego USRR* «jako wróg klasy robotniczej» skazany na 8 lat zesłania do nowosybirskich łagrów.¹²⁹ W kijowskim więzieniu przebywał do stycznia 1941 r., a następnie odtransportowano go do łagru w miejscowości Mariińsk (zachodnia Syberia), gdzie wycieńczony i schorowany zmarł już 25 lutego 1942 r. w wieku 64 lat.¹³⁰ Nie wiedząc o tym rząd Rzeczypospolitej Polskiej w Londynie poprzez swego ambasadora w Kujbyszewie, prof. Stanisława Kota, jeszcze w 1943 r. zabiegał o zwolnienie Starosolskiego z łagrów.¹³¹

Włodzimierz Starosolski mimo świadomego wybrania ukraińskiej tożsamości narodowej i niewątpliwego ukraińskiego patriotyzmu nigdy nie prezentował postaw polonofobicznych. Dlatego też cieszył się dużym uznaniem w polskich środowiskach prawniczych, politycznych i intelektualnych. Był zawsze zapraszany na bale charytatywne, uroczystości kulturalne i naukowe (m. in. 100-lecie utworzenia Ossolineum).¹³² Po śmierci

Szczecin, 2006, s. 241.

¹²⁶ Ibidem, s. 279.

¹²⁷ Zob. У. Любрович [У. Старосольська], *Розкажу вам про Казахстан*, Нью-Йорк, 1976.

¹²⁸ О. Романів, *Лицар...*, s. 20. Tam też opisane są późniejsze losy dzieci Włodzimierza Starosolskiego.

¹²⁹ *Володимир Старосольський, 1878–1942*, s. 128.

¹³⁰ Został pochowany w zbiorowej mogile, która do dziś nie została zidentyfikowana. Zob. ibidem, s. 149–150.

¹³¹ S. Kot, *Listy z Rosji do gen. Sikorskiego*, Londyn, 1955, s. 259, 278.

¹³² ЦДІА, фонд 360, op. 1, spr. 64, k. 6–7.

prof. Stanisława Dniestrzańskiego redakcja *Polskiego słownika biograficznego* zwróciła się do Starosolskiego o opracowanie biogramu uczonego.¹³³ Z okazji 60-lecia urodzin, 14 stycznia 1938 r., socjaliści polscy wystosowali do Starosolskiego specjalny adres gratulacyjny.¹³⁴

Włodzimierz Starosolski był typowym przedstawicielem społeczności pogranicza. Ludzie ci, często pochodząc z rodzin mieszanych, w pewnym okresie życia stawali przed dylematem, którą narodowość wybrać. Jedni, jak Starosolski, wybierali ukraińską (co wcale nie kłóciło się z trwaniem przy polskości jego siostry Jadwigi), inni jak na przykład Eugeniusz Barwiński, czy Konstanty Srokowski wybierali narodowość polską.

¹³³ Ukazał się on drukiem w tomie V «*PSB*», Kraków, 1939–1946, s. 228–229.

¹³⁴ ЦДІА, фонд 360, оп. 1, spr. 17, к. 1.

ВОЛОДИМИР СТАРОСОЛЬСЬКИЙ

Видатний український правник, вчений і суспільно-політичний діяч

Життєвий шлях Володимира Старосольського характерний для багатьох людей польсько-українського пограниччя, які жили наприкінці XIX – на початку XX століть.¹ Зчаста свою польську або українську національність вони «відкривали»

¹ У дотеперішній історіографії публікувалися тільки короткі біографії Старосольського: Грицак Я. *Старосольський Володимир* / Ярослав Грицак // *Довідник з історії України*. За ред. І. Підкови, Р. Шуста. – Київ, 2001. – С. 822–823; Головацький І. *Старосольський Володимир-Степан* / Іван Головацький // *Українська журналістика в іменах. Матеріали до енциклопедичного словника*. За ред. М. Романюка. – Т. II – Львів, 1995. – С. 205–206; *Starosolsky Volodymyr* // *Encyclopedia of Ukraine* – Vol. V. – ed. D. Husar Struk. – Toronto; Buffalo; London, 1993. – С. 15; *Старосольський Володимир* // *Енциклопедія українознавства. Словникова частина*. – Т. 8. – Ред. В. Кубійович. – Париж; Нью-Йорк, 1976. – С. 3032–3033; *Старосольський Володимир Йоахимович* // *Юридична енциклопедія*. – Т. 5. – Ред. кол. Ю. Шемчушенко та ін. – Київ, 2003. – С. 621; Васирик І., Лугова О., Луговий Б. *Старосольський Володимир* // *Адвокати і правники – діячі Легіону Українських Січових Стрільців. Біографічний альбом*. – Київ, 2015. – С. 84–89; Torzecki R.: *Kwestia ukraińska w Polsce w latach 1923–1929*. – Kraków, 1989. – С. 384–385.

На жаль, більшість зі згаданих джерел містять численні недоліки або навіть помилкову інформацію, яку я стараюся тут, спираючись на архівні джерела і найновішу літературу, доповнити або поправити. Ґрунтовніші, але також оглядові статті, присвячені Старосольському, опублікували: Романів О. *Лицар Залізної Остроги (Ювілейна силуетка Володимира Старосольського)* / Олег Романів // *Вісник НТШ*, 2003. – № 30. – С. 16–20; та Stępień S. на шпальтах *Польського біографічного словника (Polski słownik biograficzny)*, який видається Інститутом Історії Польської Академії Наук. Відділ у Кракові; див.: Stępień S. *Starosolski Włodzimierz Stefan (1878–1942)*, в: *Polski słownik biograficzny* – Т. XLII. – Warszawa; Kraków, 2003–2004. – С. 341–343.

Натомість найбільш досконалі біограми цього видатного українського адвоката і політика дотепер вийшли з-під пера Михайла Петріва та автора не меншого тексту див.: Петрів М. *Старосольський Володимир Йоахимович* // Петрів М. *Українські адвокати: державні, громадські, політичні та культурно-освітні діячі кінця XIX – першої половини XX ст.* – Київ: Юстініан, 2014. – С. 375–415; Stępień S. *Wokół kształtowania się tożsamości narodowej na polsko-ukraińskim pograniczu etnicznym na przełomie XIX i XX wieku. Biografia Włodzimierza Starosolskiego* // *Biuletyn Ukrainoznawczy*. – 2012. – № 15. – С. 9–36.

Необхідно наголосити, що неопізнаним для досліджень життєвої дороги, а також професійної кар'єри Володимира Старосольського є видані 1991 р. Науковим Товариством ім. Шевченка в Нью-Йорку в 210-му томі «Записок НТШ» матеріали з його біографії, а також спогади його сина Юрія, доньки Уляни та співпрацівників. Там передруковано також деякі з його праць, зокрема «Теорію нації».

аж у зрілому віці. Мотивом для цього була пам'ять про родинні традиції чи вплив оточення, переважно під час навчання в гімназії або університеті. Якими вони були після здійснення вибору? Як ставилися до минулого своїх предків і народу, з якими ідентифікувалися? Чи відходили остаточно, стаючи полонофобами, чи, стаючи українськими патріотами, уміли зберегти історичний багаж і повагу до народу, від якого свідомо відділилися?

*

Володимир-Степан Старосольський народився 8 січня 1878 р. в місті Ярослав (тепер – Польща). Його батько Йоахим, хоч був греко-католицького віросповідання, вважався поляком. Але про руське коріння пам'ятав. Був типовим «gente Ruthenus, natione Polonus». Йоахим, народжений в 1822 р., не тільки дотримувався принципу, який поступово став анахронізмом: «Польща, Русь, Литва – одна молитва»,² а й також брав активну участь у польських таємних товариствах та пробував сили в польській патріотичній поезії.³ За освітою був правником, працював адвокатом, головою суду, міським головою Ярослава.⁴ Одружився у пізньому віці зі спольщеною австрійкою Юлією Анною Марією Рапф, донькою лікаря, а згодом міського голови Сянока. Коли Володимирові було 6 років, помер його батько (1884 р.). Овдовіла мати залишилася сама з двома дітьми: Володимиром та на два роки молодшою від нього донькою Ядвігою.

Після закінчення народної школи Володимир навчався в польськомовній державній гімназії в Ярославі, де 26 травня 1896 р. склав іспит зрілості і так само, як тато, вирішив вивчати право.⁵ 7 жовтня того самого року записався на факультет права Ягеллонського університету.⁶ У Кракові, в місцевій греко-католицькій церкві святого Норберта, вперше зустрівся з численною групою українських студентів, поміж яких були Василь Стефаник, Іван Труш, Станіслав Людкевич, Богдан Лепкий. З деякими з них товаришував упродовж усього життя. Після закінчення першого

² Цитується фрагмент вірша «Наша молитва» авторства учасника січневого повстання 1863 р. Платона Костецького.

³ Центральний державний історичний архів України у Львові (далі ЦДІА), ф. 360, оп. 1, спр. 587.

⁴ Там само, спр. 585.

⁵ ЦДІА, ф. 360, оп. 1, спр. 2, арк. 1–10.

⁶ Archiwum Uniwersytetu Jagiellońskiego (Архів Університету Ягеллонського, далі – AUJ), sygn. S II 653.

курсу⁷ Старосольський вирішив продовжити навчання у Львівському університеті.⁸ З цієї причини до Львова переїхали його мати з сестрою Ядвігою. У Львівському університеті Володимир зустрівся з українським студентським середовищем, яке мало власні організації та було доволі активне. До того часу його зв'язки з «руськістю» були переважно епізодичними, оскільки обмежувалися лекціями з греко-католицької релігії в Ярославській гімназії, участю час до часу в церковних богослужіннях та рідкісними контактами з родичами тата. Мати ж, як римо-католичка, не знала української мови, виховувала дітей у традиціях польської родини – з тією тільки відмінністю, що Володимир приписаний був до греко-католицького обряду.⁹ Згідно з прийнятою Церквою галицькою традицією, в мішаних сім'ях сини «успадковували» конфесію батька, а доньки – матері. Юлія Старосольська, вірна цьому принципу, періодично нагадувала синові про його «руське» походження.¹⁰ Однак виріс він у польському оточенні й виховався в польській культурі. Коли під час навчання в Ягеллонському університеті Старосольського зустрів визначний український письменник Василь Стефаник, то запам'ятав його як «вихованого по-панськи хлопчину, який... знав, що є українцем, але по-українськи не вмів сказати навіть одного речення».¹¹

Переїзд до Львова став переломним у процесі формування національної самоідентифікації Володимира Старосольського. Він вибрав українську національність. 17 жовтня 1897 р. записався до товариства «Академічна громада», в якому разом з іншими українськими студентами права Йосипом Коциловським,¹² Лонгином Цегельським, Миколою Шухевичем, Михайлом Новаковським, Юліаном Карачевським, Мироном Нестеровичем і Степаном Пеленським брав участь у «Кружку

⁷ AUJ, sygn. S II 495 a; Там само. S II 496 a.

⁸ AUJ, sygn. S II 653.

⁹ Див.: Osadczy W. *Kościół i cerkiew na wspólnej drodze. Concordia 1863: Z dziejów porozumienia między obrządkiem grekokatolickim a łacińskim w Galicji Wschodniej*. – Lublin, 1999.

¹⁰ *Визначні уродженці та діячі Ярославщини і Засяння // Ярославщина і Засяння (1031–1947)*. Історично-мемуарний збірник / Ред. М. Сенчишин, В. Бородач. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. – С. 718.

¹¹ Стефаник В. *Про ясне минуле // Альманах українського студентського життя*. – Краків, 1931. – С. 10.

¹² Згодом греко-католицький єпископ Йосафат Коциловський ЧСБВ (його діяльність в «правничому гуртку» була досить коротка, очевидно, в 1897 р. перервав навчання і вступив до австрійського війська, а згодом присвятив себе духовному сану). Його коротку біографію див.: Iwaneczko D. *Biskup Józefat Kocyłowski (1876–1947) // Biuletyn informacyjny PWIN*. – 1996. – № 2. – С. 132–134.

правничому». ¹³ Його активність в «Академічній громаді» від самого початку була такою великою, що вже за неповний місяць після вступу до неї (12.11.1897 р.) його обрали заступником голови товариства. ¹⁴

Навчання на правничому факультеті відповідало зацікавленням Володимира Старосольського, а тому він прагнув познайомитися з найвідомішими австрійськими правниками й після закінчення другого курсу вирішив поїхати на навчання до Відня. Там в університеті відвідував лекції професорів Іво Пфаффа зі спадкового права, Антона Менгера з економіки та фінансів, Лео Стрісовера з міжнародного права, Едмунда Бернатіка з загального кримінального права та Генріха Ламмаша і Карла Штоосса з австрійського кримінального права. ¹⁵

У Відні Старосольський активно влився в суспільне життя тамтешньої української студентської громади. Восени 1898 р. налагодив контакт з товариством українських студентів «Січ», у якому 1 лютого 1899 р. його вибрали заступником голови і бібліотекарем, а 26 березня того самого року – головою товариства (цю функцію він виконував до 4 листопада 1899 р.). За дорученням товариства 13 липня 1899 р. взяв участь в організованому з ініціативи «Академічної громади» вічі українських студентів у Львові. Головним питанням віча було створення у Львові окремого українського університету. ¹⁶ Цю ініціативу у своєму виступі підтримав і В. Старосольський. ¹⁷ Після віча, за ініціативою віденської «Січі», скликано нараду найактивніших її учасників і запропоновано створити організацію, яка об'єднала б студентів української національності всіх вищих навчальних закладів Австро-Угорщини. Її запропонували назвати «Молода Україна», а 13 липня 1899 р. В. Старосольського обрали головою організаційного комітету. Одночасно запро-

¹³ Державний архів Львівської області (далі – ДАЛО), ф. 296, оп. 1, спр. 3, арк. 26, 39, 52.

¹⁴ Петрів М. *Старосольський Володимир Йоachimович...* – С. 376.

¹⁵ Іво Пфафф (Ivo Pfaff) (1864–1925), Антон Менгер (Anton Menger von Wolfensgrün) (1841–1906), Лео Стрісовер (Leo Strisower) (1857–1931), Едмунд Бернатік (Edmund Bernatzik) (1854–1919), Карл Штоосс (Carl Stooss) (1849–1934), Генріх Ламмаш (Heinrich Lammasch) (1853–1920). Варто додати, що проф. Ламмаш був останнім прем'єром Австрійської імперії, обіймав посаду упродовж двох тижнів (жовтень / листопад 1918 р.).

¹⁶ Ідея створення університету з українською мовою викладання була головним питанням віча. Від імені зібрання її виголосив у першому виступі студент філософського факультету Львівського університету, керівник товариства «Академічна громада» Михайло Галушинський. Див. *Українсько-руський університет. Пам'ятна книжка першого віча студентів українців-русинів університету* / Зібрав і видав М. Крушельницький. – Львів, 1899. – С. 10–11.

¹⁷ *Промова В. Старосольського на вічі // Літературно-науковий збірник НТШ.* – 1899. – С. 86–87.

поновано заснувати загальностудентський часопис під такою самою назвою. Метою організації і її часопису була пропаганда ідеї створення у Львові українського університету, а також діяльність з метою консолідації українського студентського середовища навколо важливих національних питань – особливо творення сильної української верстви інтелігенції. Однак організація не була зареєстрована, а її ідеї реалізували вільні самоосвітні (samokształceniowe) групи, які під такою назвою провадили діяльність серед студентів різних навчальних закладів Галичини і Буковини. Натомість вдалося видати часопис під назвою «Молода Україна».¹⁸ До складу його редакційного комітету, окрім Володимира Старосольського, ввійшли студенти: Остап Грабовський, Володимир Темницький, Євген Косевич, Лонгин Цегельський, Антін Крушельницький та Семен Горак.¹⁹ Перше число часопису вийшло в світ 1 грудня 1900 р. Володимир Старосольський опублікував у ньому низку статей, намагаючись заохотити українських студентів до активності на різних напрямках суспільної діяльності.²⁰ В одній зі статей під назвою «Злука молодіжи» він писав: *«тільки організація може дати кожній, а тим більше українській молоді, можливість віднайтися в швидко прогресуючому процесі еволюції як людства, так і свого народу, а тим самим відіграти в тій еволюції роль, яка може бути її власною участю»*.²¹

В. Старосольський активно діяв у студентському русі; на четвертий курс навчання повернувся з Відня до Львова і від 1899 р. став на чолі Комітету української студентської молоді. Записався на семінар проф. Тадеуша Пілата, одночасно відвідуючи його лекції з австрійського адміністративного права. Окрім того, слухав лекції проф. Александра Долінського з торговельного і вексельного права, проф. Густава Рошковського з міжнародного права, проф. Станіслава Гломбінського з загальної економіки та особливо проф. Августа Баласітца з цивільного процесу (в зимовому семестрі – 7 годин на тиждень, а в літньому – 5 годин)²², що

¹⁸ «Молода Україна» у 1900–1903 рр. виходила як місячник. Див. Романюк М.М., Галушко М.В. *Українські часописи Львова (1848–1900)*. – Львів, 2001. – С. 701–709. Українські молоді діячі та студенти намагалися видавати часопис під такою самою назвою ще двічі (в 1905 і 1910 рр.), але з огляду на фінансову ситуацію це потривало коротко.

¹⁹ Борчук С. *Володимир Старосольський у студентському русі західних українців наприкінці XIX – на початку XX ст.* // *Історичні студії*. – 2002–2003. – № 4–5. – С. 198.

²⁰ Огородник Т. В. *Старосольський та часопис «Молода Україна» (1900–1903 рр.)* / Т. Огородник // *Українська періодика: історія і сучасність*. – Львів, 2003. – С. 957–963.

²¹ Старосольський В. *Злука молодіжи* // *Молода Україна*. – 1900. – № 3. – С. 91–97.

²² ЦДІА, ф. 360, оп. 1, спр. 2, арк. 66.

пов'язано було з його планами відкрити в подальшому, після навчання, адвокатську канцелярію. В червні 1900 р. закінчив навчання на факультеті права й адміністрації Львівського університету²³ і розпочав під керівництвом проф. Августа Баласітца підготовку до складання докторського іспиту.

Однак, бажаючи провадити самостійну адвокатську діяльність, він зобов'язаний був пройти шестирічне стажування (аплікацію) в адвокатських канцеляріях.²⁴ Перше таке стажування розпочав 8 травня 1901 р. в канцелярії Казімежа Чарніка.²⁵

Розпочинаючи професійну працю, В. Старосольський не припинив громадської діяльності й надалі підтримував тісні зв'язки з товариством «Академічна громада» та організаційним комітетом «Молодої України».²⁶ У перші роки після закінчення навчання активно брав участь у заходах, які мали на меті домогтися створення у Львові українського університету. Вважав, що українці Галичині не тільки мають право навчатися рідною мовою в університеті, а й що створення українського університету у Львові унормує польсько-українські взаємини, знівелює причини породженого на цьому тлі взаємного антагонізму. Після закінчення навчання й надалі керував організованими у справі університету вічами українських студентів (14 липня 1900 р. та 8 жовтня і 19 листопада 1901 р.). Оскільки в цій справі не було позитивних результатів, у січні 1902 р. дійшло до сецесії з Львівського університету студентів українського походження, які на знак протесту залишали цей львівський навчальний заклад і переходили до Ягеллонського університету в Кракові та до інших вишів на теренах Габсбурзької монархії.²⁷

На тверду позицію В. Старосольського в справі університету вплинуло також переконання, що завдяки освіті й формуванню політичної культури в умовах парламентської демократії галицькі українці стануть провідниками у поширенні на-

²³ Там само. Арк. – 65–66.

²⁴ На тему адвокатської діяльності Старосольського див.: Mysiak N. *Adwokaci lwowscy przełomu XIX i XX wieku: przynależność narodowa a działalność zawodowa* // *Palestra*. – 2006. – № 11–12.

²⁵ Казімеж Чарнік (1859–1931), доктор права, член Львівської палати адвокатів, співзасновник львівського «Сокола», а згодом Малопольського відділу цього товариства. Відіграв значну роль під час боротьби за Львів у листопаді та грудні 1918 р. Мав у Львові адвокатську канцелярію на вул. Я. Собеського (J. Sobieskiego), 4 (суч. назва – Братів Рогатинців, тут і далі подається за кн.: Мельник Б. *Довідник перейменування вулиць і площ Львова* / Борис Мельник. – Львів: Світ, 2001. – упор.).

²⁶ Борчук С. Володимир Старосольський ... – С. 199–200.

²⁷ Темницький В. *Сецесія з Львівського університету* // *Історичний огляд життя в студентських організаціях*. – Львів, 1908. – С. 67; Жерноклеєв О. *Національна ідея «Молодої України» (1900–1903)* // Галичина. – 1997. – № 1. – С. 31.

ціональної ідеї та європейських цивілізаційних цінностей поміж українців у підросійській Україні, де українська мова і здобування освіти цією мовою були заборонені. В. Старосольський вважав Росію головним гнобителем українського народу. Цікавився суспільним і політичним життям наддніпрянських українців, особливо тамтешнім соціалістичним рухом, репрезентованим діючою з 1900 р. Українською Революційною Партією (УРП). Відразу після створення цієї партії співпрацював з її представниками для організації у Львові Закордонного бюро УРП, а згодом підтримував його діяльність.²⁸

В. Старосольський – як на загалу віках, так і в опублікованих статтях – стверджував, що українці по два боки Збруча мають, подібно до інших народів, право на самовизначення.²⁹ Це визначення в тогочасних умовах не означало автоматичного прагнення створити окрему державу, а передусім право до політичного визволення шляхом визначення власної дороги національного розвитку. Це радше зводилося до рівноправ'я в рамках федеративної держави, наприклад, Габсбурзької монархії. З цієї причини таку ідею можна було публічно виголошувати на вічах і в публіцистиці, оскільки вона не суперечила австрійській конституції та політичному порядку.³⁰

В адвокатській канцелярії Казімежа Чарніка В. Старосольський стажувався до 1 березня 1902 р., після чого розпочав стажування в одного з найбільш впливових львівських адвокатів – Міхала Грека.³¹ Під час проходження цього стажування склав необхідні іспити на факультеті права й адміністрації Львівського університету і 15 липня 1903 р. отримав звання доктора права.³² В канцелярії М. Грека В. Старосольський перебував до кінця листопада 1903 р. Далі, очевидно, надіючись на можливу університетську кар'єру, почав займатися науковою і публіцистичною роботою. Сталося це, ймовірно, за порадою проф. Станіслава Дністрянського, який

²⁸ У 1904–1905 рр. у тому бюро працював Симон Петлюра. Див.: Стемпень С. *Львівський період життя С. Петлюри: вплив галицького середовища на молодого українського політика (листопад 1904 – грудень 1905 р.)* // *Український історичний журнал*. – 2009. – № 3. – С. 27–34.

²⁹ Огородник Т. *Старосольський ...* – С. 59–60. На жаль, це поняття в сучасній історіографії інтерпретоване виключно як «створення незалежної держави».

³⁰ Див., наприклад, матеріали опубліковані в: *Друге віче української молодіжи* // *Молода Україна*. – № 8. – С. 308.

³¹ Міхал Грек (1863–1929) – адвокат, доктор права, публіцист. Був політично зв'язаний з Польським Стронніцтвом Людовим «П'яст» (у 1908 р. був обраний до Головної ради ПСЛ). З 1922 р. до смерті був президентом Львівської палати адвокатів. Його канцелярія в період, коли там перебував В. Старосольський, містилася на вул. Гетьманській (Hetmańskie), 25 (суч. назва – *пр-т Свободи*).

³² ЦДІА, ф. 360, оп. 1, спр. 2, арк. 54.

після габілітації в 1898 р. у Львівському університеті був там на перших порах доцентом кафедри цивільного права, а згодом, у 1901 р., став надзвичайним професором і очолив кафедру цивільного права з українською мовою викладання.³³

Першу свою наукову працю В. Старосольський опублікував ще перед захистом докторату. Це була стаття під назвою «Реформа похатної торгівлі в австрійському законодавстві». Появилася вона 1901 р. в 2-му томі редактованого С. Дністрянським наукового видання «Часопись Правнича і Економічна»,³⁴ друкованого накладом Наукового товариства ім. Шевченка. Значне визнання В. Старосольському принесла чергова публікація «Причинки до теорії соціології», опублікована 1902 р. в томі 4/5 згаданого часопису. Ці теоретичні роздуми утвердили С. Дністрянського в переконанні щодо схильності В. Старосольського займатися наукою, тому він прагнув домогтися для Старосольського державної наукової стипендії з метою поглиблення вивчення права в німецьких і австрійських університетах. За підтримки С. Дністрянського в 1903 році В. Старосольський вступив до Наукового товариства ім. Шевченка.³⁵ Очікуючи на призначення стипендії, В. Старосольський збирав матеріали до запланованої праці на тему розвитку сучасної національної свідомості, а також продовжував адвокатське стажування. Після короткого двотижневого перебування (від 16 до 30 червня 1905 р.) в канцелярії Яна Каспарека,³⁶ перейшов до канцелярії Алоїза Крауса,³⁷ де стажувався до кінця 1905 р. В той час отримав інформацію про призначення йому стипендії і розпочав підготовку до поїздки в університет у Берліні. Плануючи розпочати там стажування від літнього семестру, на початку січня 1906 р. вирішив продовжити стажуватися в канцелярії відомого українсько-го адвоката і політичного діяча Костя Левицького.³⁸ Це був його перший контакт з канцелярією, яку очолював адвокат української національності (попередні канцелярії очолювали адвокати польської національності). Однак потрібно зазначити, що це тоді не мало великого значення. Адвокати двох національностей, навіть такі, як

³³ Zol F. *Śp. Dr Stanisław Dniestrjanskij (Dniestrzański)*. – Warszawa, 1936 [відбитка з «Palestry»].

³⁴ Див. *Часопись Правнича і Економічна* // Романюк М. М., Галушко М. В. *Українські часописи Львова (1848–1900)*. – Львів, 2001. – С. 690–694.

³⁵ ЦДІА, ф. 309, оп. 1, спр. 372, арк. 110.

³⁶ Адвокатська канцелярія Яна Каспарека містилася на вул. А. Бельовського (А. Bielowskiego), (суч. назва – Павла Ковжуна).

³⁷ Адвокатська канцелярія Алоїза Крауса розташовувалася на вул. Гетьманській (Hetmańskiej), 14 (суч. назва – *пр-т Свободи*).

³⁸ Розміщувалася вона на вул. Корняктів (Korniaktów), 1 (суч. назва – *Костянтина Корнякта*).

Кость Левицький чи Міхал Грек, хоча залучалися в політичне життя своїх народів, однак не переносили цього на професійну діяльність, підтримували товариські стосунки, спільно діяли в адвокатському самоуправлінні й вели справи незалежно від національності клієнтів. Часто українські адвокати захищали в суді поляків від українців і навпаки.³⁹ В лютому 1906 р. В. Старосольський виїхав до Берліна, де в тамтешньому університеті впродовж цілого семестру відвідував лекції відомих професорів права Георга Зіммеля й Ігнація Ястрова. 24 квітня 1906 р. В. Старосольський одружився з Дарією Шухевич,⁴⁰ донькою відомого українського етнографа Володимира Шухевича.⁴¹ Після повернення до Львова від червня до 31 серпня того самого року стажувався в адвокатській канцелярії Костя Левицького. Після канікул 1 вересня його повторно прийняли до канцелярії Міхала Грека (чого він дуже прагнув, зважаючи на професійні здобутки її шефа). Там стажувався найдовше, аж до 1 червня 1908 р., з кількомісячною перервою у 1907 р., коли в рамках згадуваної стипендії виїздив до університету в Граці, де був зацікавлений лекціями представника так званого соціологізму проф. Людвіга Гумпловича. Вони мали значний вплив на пізніші наукові погляди В. Старосольського наприклад, теорія суспільного конфлікту Гумпловича мала для нього й практичне значення, оскільки він щоденно був свідком загострення польсько-українського антагонізму в Галичині. До погіршення цих взаємин дійшло також під час виборів до Райхсрату в 1907 р., коли внаслідок польської переваги в адміністрації українські партії отримали малий результат. Тоді ж заблоковано справу створення українського університету у Львові, що спричинило зростання напруги між студентами двох національностей у Львівському університеті. В такій атмосфері 12 квітня 1908 р. дійшло до вбивства намісника Галичини Анджея Потоцького студентом-третьокурсником філософського факультету Мирославом Січинським, членом Української соціал-демократичної партії – того угруповання, з яким В. Старосольський був упродовж кількох років тісно пов'язаний. Гучний процес над атентатником став нагодою для В. Старосольського, щоби взяти у ньому участь як один із захисників, серед яких головну роль відігра-

³⁹ Mysiak N. *Adwokaci lwowscy...* – С. 28–30.

⁴⁰ ЦДІА, ф. 360, оп. 1, спр. 1, арк. 1. Дарія Шухевич (1881–1941) за освітою була піаністкою, випускницею Львівської консерваторії. У 1907–1940 рр. працювала викладачем фортепіано у Вищому музичному інституті ім. М. Лисенка у Львові. Так, як і її чоловік, політично була пов'язана з Українською соціал-демократичною партією.

⁴¹ Біографію Шухевича див.: Stępień S. *Szuchiewicz Włodzimierz (Szuchewycz Wołodymyr) (1849–1915)* // *Polski słownik biograficzny*. – Warszawa–Kraków, 2013. – Т. XLIX/2. – З. 201. – С. 166–169.

вав Кость Левицький.⁴² То була перша поважна участь В. Старосольського в судовому процесі, який мав політичний характер, хоча він ще не завершив стажування і не був занесений до списку адвокатів.⁴³ Вкотре В. Старосольський змушений був перервати стажування з причини виїзду в рамках згадуваної стипендії. 30 червня 1908 р. закінчив стажування в адвокатській канцелярії Міхала Грека і після канікул розпочав підготовку до поїздки в наступний університет з метою поглиблення вивчення права. Вибрав Гейдельберзький університет, де викладав відомий теоретик держави і права професор Георг Єллінек.⁴⁴ Старосольський перебував там кілька місяців, бо поповнилася його родина (в 1907 р. народився син Юрій, а наступного року – син Ігор).⁴⁵ Водночас прагнув закінчити адвокатське стажування і скласти відповідний іспит, що давало право вести самостійну адвокатську діяльність. Прислухався в Гейдельберзі до лекцій та контактів з проф. Єллінеком вплинули на наукові погляди В. Старосольського настільки, що він вирішив повернутися туди на довший час.⁴⁶

Однак після повернення до Львова у грудні 1908 р. Володимир Старосольський розпочав останній етап стажування в канцелярії стрия своєї дружини Миколи Шухевича.⁴⁷ Практикував у нього до липня 1909 р. і того самого місяця склав держав-

⁴² Древницький Ю. *Професійна діяльність адвоката Володимира Старосольського*, [w:] *Адвокатура України: забуте і невідоме*. / Ред. І.Б. Василик. – Київ, 2016. – Вип. 2, С. 387–388; Також див.: Tomczyk R. *Radikalowie i socjaldemokraci. Miejsce i rola lewicy w ukraińskim obozie narodowym w Galicji 1890–1914*. – Szczecin, 2007. – 463 s.; Partacz C. *Od Badeniego do Potockiego. Stosunki polsko-ukraińskie w latach 1888–1908*. – Toruń, 1996. – 242 s. Варто доповнити, що зі справою Сичинського Старосольський зіткнувся ще раз, коли після втечі з в'язниці атентатника (11.IX.1911 р.), в польській газеті «Goniec» адвоката несправедливо звинуватили у співучасті в її підготовці. Тоді відбувся судовий процес із редактором газети М. Бровінським. Суд однозначно відхилив всі звинувачення і наказав редакції спростувати неправдиву інформацію. – Див.: ЦДІА, фонд 360, оп. 1, спр. 10, к. 8v.

⁴³ Істотним було те, що вчинок атентатника викликав негативне сприйняття також в українському середовищі. Див.: Демкович-Добрянський М. *Потоцький і Бобжинський Царські намісники Галичини. 1903–1913*. – Рим, 1987. – С. 37–52; Stepień S. *Stanowisko metropolity Szeptyckiego wobec zjawiska terroru politycznego // Metropolita Andrzej Szeptycki. Studia i materiały* / Під ред. Andrzej A. Zięba. – Kraków, 1994. – С. 111–112.

⁴⁴ Георг Єллінек (1851–1911), видатний німецький правник, теоретик держави і права, професор університетів у Відні, а згодом в Базелі і Гейдельберзі. Автор класичних дефініцій держави, виділив три елементи необхідні для її існування: самостійна влада, територія й осілий народ.

⁴⁵ В 1912 р. у Старосольських народилася третя дитина – донька Уляна (майбутня письменниця і публіцистка, псевдонім Уляна Любович).

⁴⁶ ЦДІА, ф. 360, оп. 1, спр. 2, арк. 92.

⁴⁷ Микола Шухевич (1862–1942), син Остапа Шухевича й Анни з родини Кульчицьких. Відомий львівський адвокат. Разом з Євгеном Вациком (Eugeniusz Wacyk) і Йосипом Чермаком (Józef Czermak) опрацював і видав друком працю *Księga powszechniej ustawy cywilnej wraz*

ний іспит та присягу адвоката. Впродовж двох років Володимир працював спільно з Шухевичем у його адвокатській канцелярії⁴⁸. Крім інтенсивної професійної діяльності, Старосольський також був діяльним на суспільній ниві. 21 травня 1909 р. став одним із засновників Товариства українсько-руських правників, а згодом активним його діячем.⁴⁹ Співпрацював із самоуправлінням львівських адвокатів, а в 1910 р. впродовж певного часу був співредактором адвокатського професійного друкованого видання «Palestra» [Палестра] (редагував №№ 5/6 і 7/8),⁵⁰ яке виходило у Львові.

Власну адвокатську канцелярію відкрив у листопаді 1911 р. в орендованому приміщенні на вулиці Коперника, 14. Він прийняв тоді на стажування кількох молодих випускників юридичного факультету Львівського університету.⁵¹ Позиція Старосольського в адвокатському середовищі доволі швидко стала вагомою. У 1913 р. його обрали до Ради Львівської Палати Адвокатів.⁵² Адвокатську канцелярію провадив до кінця серпня 1914 р., майже до приходу російської армії 2 вересня до Львова. У 1911/12 навчальному році на певний час виїздив до Гейдельберзького університету, де слухав лекції професора Єллінека, а також писав політично-соціологічну працю під назвою «Das Majoritätsprinzip» [Принцип більшості] на тему дослідження політичного устрою європейських держав. Обґрунтовуючи слушність цього права в сучасному політичному житті, В. Старосольський опирався на етично-моральні та правові аспекти. Це право, на його думку, відрізняє устрої західноєвропейських держав від устрою царської Росії, який базується на праві «панування» (Herrschaftsprinzip). Аналізуючи історію устроїв різних держав (в тому числі давньої Польщі), В. Старосольський дійшов висновку, що «право більшості» дає також можливість ідеального зв'язку одиниці з цілим суспільством, на відміну від «права панування», яке реалізує тільки волю правителя. Праця В. Старосольського була спричинена лекціями Єллінека, а в певному сенсі також його попередньою публікацією під назвою «Das Recht der Minoritäten» [Право меншості] (Wien, 1898).⁵³ Дру-

z tekstem niemieckim na nowo na język polski przełożona i uzupełniona odnośnymi ustawami i rozporządzeniami oraz rozstrzygnięciami N. Trybunału Sprawiedliwości (Lwów, 1898).

⁴⁸ Адвокатська канцелярія Миколи Шухевича містилася у Львові на вул. Сикстуській (Sykstuskiej), 27 (суч. назва – вул. Петра Дорошенка).

⁴⁹ ЦДІА, ф. 360, оп. 1, спр. 1, арк. 10.

⁵⁰ Redzik A. 200 lat czasopiśmiennictwa prawniczego w Polsce. 100 lat tytułu «Palestra» // *Palestra*. – 2010. – № 11–12. – С. 33–37.

⁵¹ Древницький Ю. Цит. пр. – С. 387.

⁵² ЦДІА, ф. 360, оп. 1, спр. 8, арк. 1.

⁵³ Ця праця, безсумнівно, зацікавила В. Старосольського з двох причин. По-перше, Єллінек

ком праця В. Старосольського вийшла аж 1916 р. Автор присвятив її своєму професорові-наставникові.⁵⁴

Суспільно-політичні погляди В. Старосольського сформувалися ще в період його навчання в університеті. Будучи людиною вразливою до суспільних справ, він зв'язався з українським соціал-демократичним рухом, який організаційно сформувався 1899 р. в результаті виходу частини діячів з Української Радикальної Партії. У 1900 р. вони створили Українську соціал-демократичну партію Галичини і Буковини (УСДП), яка тісно співпрацювала з Польською соціал-демократичною партією Галичини і Цешинського Шльонська (фактично до 1907 р. була її секцією). Деякі її діячі протягом певного часу мали навіть подвійну партійну належність.⁵⁵ Пресовим органом українських соціал-демократів був двотижневик «Воля»,⁵⁶ який почав виходити 1 січня 1900 р. і завдяки В. Старосольському тісно співпрацював зі згадуваним місячником «Молода Україна».⁵⁷

Відтоді Володимир Старосольський був пов'язаний з УСДП, хоч формально не був ще тоді її членом. Подібно до багатьох українських соціал-демократів, на початках діяч стояв на позиціях класової солідарності українських і польських робітників і селян. У 1900 р. він навіть підтримав подання спільного списку Польської партії соціал-демократичної (ППСД) та УСДП на виборах до австрійської Державної Ради, брав участь у зборах ППСД, супроводжував українську делегацію на Сьомому з'їзді ППСД (29–30 червня 1901 р.). Розуміючи спільну долю нижчих верств обидвох народів, сприяв перекладу українською мовою і виданню поеми Владислава Оркана «Ніч», яка вийшла українською мовою 1900 р. з передмовою В. Старосольського в перекладі іншого українського соціал-демократа, поета Антона Крушельницького

аналізував парламентарну систему, в якій партія, що отримала більшість, у наступних виборах може її втратити, тому що здобуде менше голосів, ніж партія, яка до цього була в опозиції (мала меншу підтримку), але завдяки політичній роботі може знову отримати більшість. По-друге, вчений у своєму аналізі зосередився на національних меншинах у Габсбурзькій монархії. Вважав, що їм належать мовні права, власна адміністрація і судочинство, а це спричинить те, що меншина на своїй території «стає більшістю» (функціонує на засадах більшості). Через «більшість» реалізуються натуральні права одиниць. Такого самого висновку дійшов Старосольський у вказаній вище праці «Das Majoritätsprinzip».

⁵⁴ Див. *Das Majoritätsprinzip* (wyd. Wien-Leipzig, 1916. – 204 с.). Ця публікація перегукується з пізнішими роздумами Старосольського на тему народу і держави.

⁵⁵ Наприклад, Микола Ганкевич або Семен Вітик. Див. Najdus W. *Polska Partia Socjalno-demokratyczna Galicji i Śląska (1890–1919)*. – Warszawa, 1983. – С. 220.

⁵⁶ Див. Романюк М. М., Галушко М. В. *Українські часописи Львова...* – С. 694–701.

⁵⁷ Najdus W. *Polska Partia Socjalno-Demokratyczna...* – С. 220.

(обидва фінансували видання твору).⁵⁸ У 1902 р. був причетним до організації селянських страйків на теренах південних повітів Східної Галичини,⁵⁹ а згодом до надання правової допомоги селянам, яких звинуватили у порушенні суспільного порядку.⁶⁰ В страйках брали участь переважно українські селяни, але їх підтримували польські соціал-демократи.⁶¹ Під час цих страйків землевласницькі й консервативні кола намовляли польських селян не брати в них участі, ба навіть протиставляли польських селян українським. Це звернуло увагу В. Старосольського та переконало його, що не можна легковажити національною солідарністю, і що саме національна солідарність з часом стане панівною в політичному житті тогочасних народів.

7 квітня 1907 р. Володимир Старосольський вступив до українського робітничого культурно-просвітнього товариства «Воля»,⁶² яке було під впливом Української соціал-демократичної партії. Того самого року ця партія висунула його кандидатуру на виборах до Державної Ради по Бережансько-Рогатинському округу. Під час виборчої кампанії 10 квітня 1907 р. на прохання партійного керівництва він відмовився кандидувати на користь керівника УСДП Миколи Ганкевича. Однак партія не отримала виборчих успіхів, а під час виборчої кампанії дійшло до конфлікту з ППСД з причини висунення українських кандидатів у міських округах. Польська партія вважала, що в тих округах повинні висувати їхніх кандидатів.⁶³ Це активизувало в лоні УСДП фракцію, яка виступала проти її подальшої «федералізації»

⁵⁸ *Репертуар української книги (1798–1916) // Матеріали до бібліографії (1895–1900).* – Т. 4. / Наук. ред. Я.Р. Дашкевич. – Львів, 1999. – С. 375.

⁵⁹ У страйках, що вибухали від червня 1902 р., брали участь головню українські селяни, переважно на теренах повітів: Збаразького, Тернопільського, Скалатського, Теребовлянського, Чортківського, Бучацького, Заліщицького. Страйки мали економічний характер, тому що внаслідок дворічної посухи значно погіршилися умови життя по селах. Страйкарі домогалися безкоштовного випасу на придворних пасовищах, права безкоштовного збору в придворному лісі сухоюстю, грибів і ягід, доступу до доріг, які проходили через придворні поля, зниження цін за будівельну і паливну деревину. Ці питання були істотними також для польських селян, тому польська адміністрація намагалася запобігти взаємній класовій підтримці.

⁶⁰ Підраховано, що під час страйків поліція заарештувала аж 440 українських селян і агітаторів, з яких на 350 завела карні справи. На тему страйків див.: Najdus W. Цит. пр. – С. 310–312.

⁶¹ На шпальтах газети «Naprzód» (органу ППСД) читаємо: «Руський селянин є вам ближчий, ніж польський дідич. Не дозвольте, щоб дідичі використали вас як знаряддя для розбивання народної солідарності й припинення страйку. Польський селянин не повинен шкодити своєму братові-русинові, коли той бореться за звільнення з неволі і розпачливих злиднів». Див.: «Naprzód», – 26.07.1902. – № 202.

⁶² ЦДІА, ф. 360, оп. 1, спр. 1, арк. 19.

⁶³ Najdus W. Цит. пр. – С. 452.

з ППСД. Проти так званих «старих» федералістів, на чолі яких стояли керівники партії Микола Ганкевич і Семен Вітик, виступила група «молодих» з Левом Ганкевичем, Порфирієм Буняком, Володимиром Левинським та Іваном Квасницею. З часом до цієї групи долучився Володимир Старосольський.⁶⁴ Упродовж якогось часу він намагався досягнути компромісу між «старими» і «молодими» в лоні УСДП, ба навіть увійшов до складу редакції головного органу партії газети «Воля», яка перебувала під впливом «старих», однак тенденцій до самостійності в українській партії не вдавалося зупинити.⁶⁵ На погляди В. Старосольського впливали як наукові погляди щодо репрезентованої теорії сучасного народу, так і практичні спостереження за національними і визвольними тенденціями в польському, австрійському і європейському соціалістичному русі. Він був переконаний, що брак чіткого визначення в національному питанні позбавить українську партію не тільки самобутності, але й суспільної підтримки.

«Молоді» соціал-демократи, прагнучи виразно проголосити свою позицію, 22 березня 1907 р. заснували товариство «Вільна громада», до складу якого увійшли як галичани, так і діячі з Наддніпрянщини (представники Закордонного бюро УРП Дмитро Донцов, Микола Залізняк, Володимир Дорошенко), які перебували тоді у Львові. На чолі нового товариства став Володимир Старосольський, а до правління увійшла його дружина Дарія.⁶⁶

У наступних роках В. Старосольський не брав надто активної участі в діяльності УСДП,⁶⁷ натомість свій час присвятив освітній роботі, виголошуючи реферати в товариствах «Вільна громада» і «Воля», а також надаючи українським громадським діячам багато безкоштовних юридичних порад у відкритій власній адвокатській канцелярії. Також інтенсивно працював над згадуваною працею «Das Majoritätssprinzip».

Бачачи негативні наслідки розламу в партії, до якого дійшло за справою «молодих» на згаданому з'їзді в 1911 р., В. Старосольський, хоч був пов'язаний з цією частиною партії⁶⁸ і навіть в червні 1912 р. від її імені підписав спільно з Юліаном

⁶⁴ Tomczyk R. *Radykalowie i socjaldemokraci...* – С. 436.

⁶⁵ Жерноклеєв О. С., Райківський І. Я. *Володимир Старосольський: політичний портрет // Вісник Прикарпатського університету. Історія.* – 2002. – Вип. VI. – С. 86–87.

⁶⁶ Там само. – С. 86.

⁶⁷ Не брав також участі в з'їздах УСДП у 1909, 1911 і 1914 рр. Там само. – С. 88.

⁶⁸ ЦДІА, ф. 360, оп. 1, спр. 1, арк. 12.

Бачинським відозву трьох українських угруповань («молодих» з УСДП, Української народно-демократичної партії та Русько-української радикальної партії Галичини) у справі якнайшвидшого створення у Львові українського університету,⁶⁹ але весь час намагався залагодити той розлам. Остаточний розрив стався 18 січня 1914 року, а В. Старосольський перейшов на позицію «молодих». Він утвердився в переконанні, що УСДП стане незалежною і рівноцінним партнером з ППСД, а завдяки цьому зникне вогнище внутрішніх конфліктів і взаємних претензій різного характеру. Партнерські стосунки сприятимуть організації спільних заходів і узгодженню спільної позиції щодо актуальних політичних і суспільних питань.⁷⁰

Українські соціал-демократи, так само, як інші українські та польські політичні партії Галичини, на випадок війни з Росією вже 1912 р. висловили бажання сформулювати свої визвольні прагнення на австрофільській концепції і дотримувалися її після початку війни.⁷¹ Спостерігаючи розвиток польських військових товариств (а особливо діяльність Юзефа Пілсудського) В. Старосольський взяв активну участь у розвитку українського парамілітарного руху в Галичині. 18 березня 1913 р. у Львові організовано перше українське напіввійськове товариство «Січові Стрільці». Першим його керівником (кошовим отаманом) вибрано В. Старосольського.⁷² Незабаром стрілецькі товариства почали творитися в усіх великих містах Східної Галичини. Після вибуху Першої світової війни їхні члени ввійшли до складу утвореного на добровільних принципах при австрійській армії Легіону Українських Січових Стрільців (УСС). Старосольський перервав тоді адвокатську діяльність і присвятив себе політичній та військовій діяльності. Як представник УСДП, він увійшов до складу Головної Української Ради – цивільного представництва української спільноти в Австрії,⁷³ утвореного 2 серпня 1914 р. Після заняття Львова російськими військами Рада перебралася до Відня і там 5 травня 1915 р. перетворилася на Загальну Українську Раду. В. Старосольський не увійшов до її складу, а став членом Бойової управи УСС. Йому присвоїли ранг поручника, а згодом капітана. Займався там переважно виховною діяльністю, публікував патріотичну публіцис-

⁶⁹ Див. *Українські Січові Стрільці 1914–1920*. – Львів, 1935. – С. 14; Tomczyk R. *Radykalowie i socjaldemokraci...* – С. 538.

⁷⁰ ЦДІА, ф. 360, оп. 1, спр. 2, арк. 87–88.

⁷¹ Див.: Старосольський В. *Ще в справі «орієнтацій»* // *Шляхи*. – 1916. – № 9–10. – С. 336–338.

⁷² ЦДІА, ф. 360, оп. 1, спр. 3, арк. 3 зв.

⁷³ Tomczyk R. *Radykalowie i socjaldemokraci...* – С. 595.

тику на шпальтах стрілецького часопису «Шляхи». Співпрацював з Союзом Визволення України, створеним емігрантами з Наддніпрянської України. Опираючись на австрофільську концепцію, вважав, що війна дає шанс на об'єднання українських земель. Свої погляди на ці питання виклав у виданій 1915 р. у Відні накладом Союзу Визволення України розвідці «Національний і соціальний момент в українській історії». Певний час був також ад'ютантом ген. Мирона Тарнавського, командира Легіону УСС. В середині жовтня 1918 р. увійшов до складу конспіративного Центрального Військового Комітету, який приготував план зайняття Львова і Східної Галичини українським військом після відступу австрійської армії.⁷⁴

Коли 1 листопада 1918 р. розпочалася польсько-західноукраїнська війна, В. Старосольський як представник УСС Буковини, де перебував зі своїм кошем, вирушив на Львів. Після прибуття до міста потрапив у полон польського війська і перебував у таборі полонених в Домб'ю коло Кракова.⁷⁵ Хоча його партія УСДП спочатку ввійшла до складу уряду ЗУНР, але після об'єднання в січні 1919 р. двох українських республік (УНР і ЗУНР) її діячі в Українській Центральній Раді, яка виконувала роль парламенту, вимагали створення загальнонаціонального соціалістичного уряду і більшої уніфікації двох республік. Однак західноукраїнські діячі, включно з диктатором ЗУНР Євгеном Петрушевичем, обидва ці постулати сприймали без ентузіазму. В такій ситуації В. Старосольський, звільнившись з табору в жовтні 1919 р., завдяки ініційованій Міжнародним Червоним Хрестом акції обміну полоненими між Польщею і ЗУНР, прибув до Наддніпрянської України. Там, як опозиційний до Євгена Петрушевича діяч, отримав пропозицію ввійти до складу уряду УНР. Старосольський став заступником міністра закордонних справ в уряді Ісаака Мазепа.⁷⁶ Одночасно був обраний професором державного права у створеному 1918 р. Кам'янець-Подільському державному українському університеті. Однак державні обов'язки, а особливо місія, яку він виконував протягом певного часу у Варшаві для приготування польсько-української угоди,⁷⁷ унеможливила його викладацьку

⁷⁴ Павлишин О. *Львівщина в добу Західно-Української Народної Республіки (1918–1919)*. – Львів, 2008. – С. 10. У деяких статтях можна зустріти інформацію, що він мав назву Український Генеральний Комітет. Див.: Жерноклеєв О. С., Райківський І. Я. *Володимир Старосольський*. ... – С. 89.

⁷⁵ *Володимир Старосольський. 1878–1942 // Записки НТШ*. – 1991. – Т. 210. – С. 87.

⁷⁶ ЦДІА, ф. 360, оп. 1, спр. 51, арк. 1.

⁷⁷ Йдеться про польсько-українські перемовини, які передували підписанню так званої умови Пілсудського і Петлюри, тобто політичної умови між Польщею й Українською Народною

діяльність.⁷⁸ В. Старосольський був рішучим прихильником порозуміння з Польщею, але як галичанин, а при тому лояльний до своєї партії, змушений був запро-тестувати щодо беззаперечної згоди варшавської місії УНР на включення Східної Галичини до Польської Республіки. На знак протесту 4 квітня 1920 р. подав у відставку з поста заступника міністра закордонних справ УНР. Далі присвятив себе партійним справам, бажаючи довести до об'єднання галицьких і наддніпрянських соціал-демократів, тобто Української соціал-демократичної партії з Українською соціал-демократичною робітничою партією. Ще як член уряду УНР спільно з делегацією УСДП взяв участь в конференції УСДРП, яка відбулася 23–26 лютого 1920 р. у Варшаві. Там українські соціал-демократи прийняли ухвалу про «право українського народу на суверенітет» і закликали до співпраці соціалістів всіх народів колишньої російської імперії.⁷⁹

Після поразки українського визвольного руху в червні 1920 р. Старосольський виїхав до Відня і перебував на еміграції. Попервах співпрацював з тамтешнім Українським соціологічним інститутом, а 1921 р. став професором на правничому факультеті новоствореного у Відні Українського вільного університету,⁸⁰ який того самого року перенесли до Праги (спочатку був віце-деканом цього факультету, а в 1925–1926 рр. – деканом).⁸¹ Одночасно працював як професор державного права в Українській господарській академії в Подєбрадах.⁸² Був також членом редакційної ради наукового органу Академії під назвою «Записки Української Господарської Академії».⁸³

Перебуваючи в Чехословаччині, В. Старосольський весь час підтримував контакти з еміграційним середовищем українських соціалістів. У 1922–1923 рр. входив до складу редакційного комітету друкованого у Берліні українського місячника соціалістичної орієнтації «Нова Україна», присвяченого літературі, мистецтву, науці

Республікою, укладеної вночі з 21 на 22 квітня 1920 р. Див. м. ін.: *Stępień S. Józef Piłsudski i Symon Petlura. Umowa polsko-ukraińska // Ukraina-Polska. Kultura, wartości, zmagania duchowe, kolegium* / Red. R. Skoczowski i in. – Koszalin, 1999. – С. 37–44.

⁷⁸ Володимир Старосольський. 1878–1942... – С. 90.

⁷⁹ Див.: «Вперед». – 1920. – № 48. – 12 березня. – С. 197.

⁸⁰ Український вільний університет був заснований 17 січня 1921 р. у Відні, однак того самого року його перенесли до Праги. Фінансував цей заклад чеський уряд за підтримки президента Чехословаччини Томаша Масарика.

⁸¹ Наріжний С. *Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами*. – Прага, 1942. – Ч. 1. – С. 120, 127.

⁸² Там само. – С. 161–162.

⁸³ Виходили до 1931 р.

й суспільному життю. Натомість з жалем спостерігав радикалізацію УСДП в Галичині, в якій щораз більше проявлялися ліві та прорадянські тенденції.⁸⁴ На VI Конгресі 18 березня 1923 р. вона відкрито перейшла на прокомуністичні позиції, а наприкінці січня наступного року польська влада оголосила її поза законом.⁸⁵

В еміграційний період життя В. Старосольського вийшли його найважливіші наукові праці. Вже 1922 р. Український соціологічний інститут у Відні видав одне з його фундаментальних досліджень «Теорія нації»,⁸⁶ а двома роками пізніше накладом Української господарської академії в Подєбрадах вийшла ще більша за обсягом двотомна монографія «Держава і політичне право».⁸⁷

Виражена в них політична думка В. Старосольського суголосна з доробком тодішньої політології і західноєвропейської соціології. Автор, опираючись на погляди європейських учених, створив власну оригінальну концепцію української нації і держави. На його погляди в цій царині виразно вплинули згадані теорії Людвіга Гумпловича (боротьба рас, але рас в соціологічному значенні як історичних етнічних спільнот, а не антропологічних, тобто раса – громада, стан, суспільний клас; також зосередження на вивченні суспільних груп, а не одиниць) та Георга Еллінека (держава як суспільне явище та держава як інституція). Близькими були йому також ідеї Фердинанда Тьонніса (різниця між спільнотою і суспільством), Фрідріха Майнеке (національне суспільство як психологічний витвір), Джузеппе Мадзіні (домінування морального чинника в формуванні національної свідомості) та погляди Франца Оппенгеймера і Густава Ратценгофера.

В. Старосольський вважав, що в процесі державного будівництва необхідно спиратися на ті суспільні групи, які в цей історичний період є носіями ключових елементів національної свідомості. При цьому, аналізуючи об'єктивні чинники (культура, мова, історичні традиції) і суб'єктивні – «бажання бути нацією», основними теоретик беззаперечно вважав ці другі. «Бажання бути нацією, усвідомлен-

⁸⁴ Райківський І. Я. *Ліворадикальна еволюція УСДП // Вісник Прикарпатського університету. Історія.* – 1999. – Т. 2. – С. 113–114.

⁸⁵ Там само. – С. 120.

⁸⁶ Старосольський В. *Теорія нації.* – Відень, 1922. – 144 с.

⁸⁷ Старосольський В. *Держава і політичне право.* – Подєбради, 1924. – Т. 1–2. Це були достатньо розлогі видання: перший том містив 559 сторінок, а другий – 464 сторінки. Ця праця у скороченому вигляді була видана вдруге 1950 р. під назвою «Політичне право. Курс лекцій» та адресована студентам діючого після Другої світової війни в Регенсбурзі Українського технічно-господарського інституту.

ня своєї національної окремішності є ознакою існування нації і національної належності».⁸⁸

Поділяючи людські суспільства на «спільноти» і «суспільства», націю Старосольський окреслив як спільноту. «Нація, – писав він, – се спільнота, себто суспільство, основою якого є араціональна, стихійна воля. В протиставленню до спільнот, які ґрунтуються на фізичних підставах кровного зв'язку, як родина, рід, плем'я – вона ґрунтується на інстинктах «другого ступеня», типом яких є ідея».⁸⁹

Головним завданням нації як спільноти є, на його думку, збереження і розвиток своєрідних характерних ознак, властивих їй. Це завдання важливіше, ніж економічні, політичні й культурні справи, хоч ті останні виконують додаткову, допоміжну роль. Пропагував Старосольський також «об'єднання нації і держави». При цьому він погоджувався з твердженням Карла Маркса про «зникнення держави» в майбутньому безкласовому суспільстві. Але розумів це по-своєму, – як відмирання політичного характеру держави, тобто втрату її посередницької функції у боротьбі між класами, а не як її ліквідацію. Держава мала функціонувати «як організація солідарності всіх її членів».⁹⁰ Отже, в майбутньому вона мала лише припинити панування над людьми, але й надалі виконувати організаційні функції в матеріальній сфері. Брак політичного характеру держави не мав, на думку Старосольського, створювати ситуації «абсолютної волі одиниці» у суспільстві,⁹¹ тому що підставу суспільного порядку він вбачав у концепції «загальної волі» Жана-Жака Руссо. Отже, суспільство повинно розвиватися, опираючись на принцип «загального», а не «індивідуального інтересу». Вважав, що нова нація могла повною мірою сформуватися тільки в умовах одночасного «національного» та «суспільного» визволення.⁹²

Держава, хоч у зміненій формі, на думку Старосольського, мала існувати також і в подальшій перспективі. Це твердження він розвинув у згадуваній праці «Держава і політичне право». Свої висновки автор подає так:

⁸⁸ Старосольський В. *Теорія нації...* – С. 89.

⁸⁹ Там само. – С. 89.

⁹⁰ Старосольський В. *Теорія нації...* – С. 125.

⁹¹ Він погоджувався щодо цього з іншим українським теоретиком нації – Ольгердом Бочковським. Обое також стверджували, що «героєм» історії є народ, а не одиниця. Див.: Stryjek T. *Ukraińska idea narodowa okresu międzywojennego. Analiza wybranych koncepcji*. – Wrocław, 2000. – С. 225–229.

⁹² Там само. – С. 126–142.

1. Нація є незалежним центром «власних інтересів», як політична спільнота завжди прагне до незалежності;
2. Національне будівництво краще базувати на спільноті, ніж на спілці;
3. Для національного будівництва «класовим інтересам належить надати національну форму».

В обидвох згаданих працях науковець опирався на історичні матеріали з історії України й українців упродовж віків, розпочавши від часів Київської Русі. Звертав увагу на факт, що носіями національної ідеї були в різних історичних періодах різні суспільні верстви. На противагу так званій «народницькій школі» Старосольський не заперечував державотворчої ролі верств, які зазнали полонізації або російщення. Стосовно денационалізованої аристократії, він, подібно до В'ячеслава Липинського вважав, що вона за сприятливих політичних умов може повернутися «в лоно нації». Це може відбутися тому, що істотною особливістю цієї верстви є її «наднаціональність», служіння державі (монарху) та сильна залежність від держави, а не ідейний патріотизм.⁹³ Подібним чином Старосольський аналізував роль міщанської спільноти і козацтва у різні історичні часи. При цьому наголошував, що всі ці верстви, навіть якщо не ототожнювали себе ідейно зі своєю нацією, однак зберігали місцеві традиції та навіть історичну пам'ять. Маючи на увазі майбутню Українську державу, Старосольський констатував, що вона му- сить керуватися класовим підходом до нації, а також рахуватися з її національною диференціацією.⁹⁴

В еміграції Володимир Старосольський опублікував також низку менших праць у вигляді брошур або наукових статей. Наприклад, 1923 р. накладом Українського вільного університету в Празі вийшла його брошура «Партія в Конституції Чеськословацької Республіки», а у збірній праці (присвяченій проф. С. Дністрянському) під назвою «Ювілейний збірник в честь проф. С. Дністрянського» (Прага, 1925), опублікував цінні роздуми «Методологічна проблема в науці про державу». На шпальтах наукового часопису «Записки Української Господарської Академії» помістив статтю «Внутрішня форма слова в соціологічній термінології».

⁹³ Старосольський В. *Теорія нації...* – С. 73.

⁹⁴ Там само. – С. 415.

У 1926 р. спільно з Дмитром Чижевським, Олександром Колесою, Дмитром Дорошенком, Василем Бідновим та іншими українськими вченими репрезентував українську науку на Міжнародному бібліографічному конгресі в Празі.⁹⁵

Під час перебування в столиці Чехословаччини Старосольський, окрім інтенсивної викладацької й наукової діяльності, старався також активно діяти в еміграційному середовищі тамтешніх українських правників. У 1923 р. був одним зі співорганізаторів українського правничого товариства, яке чехословацька влада затвердила 17 березня 1923 р. під назвою «Ukrajinsky právnický spolek v ČSV». На його перших загальних зборах був обраний заступником голови. Від імені товариства опікувався також організованим там Студентським товариством українських правників у Празі.

Причинився також до створення на громадських засадах Музею визвольної боротьби України. На перших загальних зборах 28 травня 1925 р. В. Старосольський увійшов до складу керівництва цієї установи.⁹⁶

Упродовж свого перебування у Празі Старосольський не тільки підтримував контакти з різними львівськими осередками, а й приїздив до Львова, де весь час мешкала його дружина з дітьми. Після невдалої спроби замаху, вчиненого студентом Львівської Політехніки Степаном Федаком на маршала Польщі Юзефа Пілсудського та львівського воєводу Казімежа Грабовського (25 вересня 1921 р.), на лаву підсудних сіло 12 членів нелегальної Української Військової Організації. Восени 1922 р. Старосольський приїхав до Львова і під час процесу від 23 жовтня до 18 листопада був захисником двох обвинувачених – Дмитра Палієва і Богдана Гнатевича.⁹⁷

Весь час співпрацював з Науковим товариством ім. Шевченка, яке 29 березня 1923 р. на загальних зборах обрало його дійсним членом.⁹⁸ В 1925 р. на шпальтах 138/140-го тому «Записок Наукового Товариства ім. Шевченка» опублікував політологічну розвідку «До питання про форми держави».

У 1927 р. Старосольського обрали членом Українського наукового інституту в Берліні.⁹⁹ Однак з цим інститутом науковець не підтримував широких контактів, тому що вирішив повернутися до Львова, де провадив адвокатську практику. Проте 1929 р. в 2-му томі серії «Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes

⁹⁵ Наріжний С. *Українська еміграція...* – С. CLXXIII.

⁹⁶ Петрів М. *Старосольський Володимир Йоachimович...* – С. 390.

⁹⁷ Там само. – С. 384.

⁹⁸ ЦДІА, ф. 309, оп. 1, спр. 372, арк. 110.

⁹⁹ Наріжний С. *Українська еміграція...* – С. 211.

In Berlin» [Праці Українського Наукового Інституту в Берліні] опублікував розвідку «Bohdan Kistiakovskyj und das russische soziologische Denken» [Богдан Кістяківський і російська соціологічна думка].

Праці Старосольського мали не тільки теоретичний характер, вченого цікавила також практична мета: будівництво Української держави й організація майбутнього державного суспільства. Пропаговані ним ідеї та політичні рішення мали бути альтернативою стосовно ідеологів українського інтегрального націоналізму (Організації Українських Націоналістів) і комунізму (Комуністичної партії Західної України). Обидві ідеології Старосольський вважав занадто шкідливими для українського народу.¹⁰⁰ Своєю партійною і публіцистичною діяльністю старався впливати на молодь, пом'якшувати настрої та емоційний підхід до політики. З цією метою підтримував також співпрацю з українськими соціалістичними діями петлюрівської еміграції.¹⁰¹ Старосольський вважав, що майбутня Українська держава має бути демократичною соціалістичною республікою з елементами лібералізму на зразок західноєвропейської соціал-демократії.

Під кінець 1927 р. Володимир Старосольський повернувся до Львова і від 1928 р. вів інтенсивну адвокатську практику.¹⁰² Однак не відмовився від своїх політичних поглядів, а тому активно долучився до процесу відновлення діяльності забороненої польською владою в 1924 р. УСДП, діячі якої з соціал-демократичними переконаннями гуртувалися навколо двотижневика «Вперед» та культурно-освітнього товариства «Робітнича громада». Спочатку створено Українську соціалістичну групу «Вперед», завданням якої була підготовка конгресу українських соціал-демократів. Цей конгрес відбувся 8–9 грудня 1928 р. у Львові. Старосольський виголосив на ньому одну з програмних промов, у якій чітко констатував: *«Фундаментальні погляди комунізму є помилковими і небезпечними для соціалізму. ...У Радянській Росії панує абсолютизм»*.¹⁰³ В іншому зі своїх виступів він стверджував, що українські соціал-демократи мають

¹⁰⁰ Torzecki R. *Kwestia ukraińska...* – С. 234.

¹⁰¹ Див. напр.: Мазепа І. *Підготовка до революції чи дезорганізація народових сил* // Соціал-Демократ. – 1931. – № 8. – С. 6–21; Його ж. *Націоналізм без національного змісту* // Соціал-Демократ. – 1933. – № 13–14. – С. 29–54.

¹⁰² Спочатку приміщення для канцелярії наймав на вул. Крашевського (Kraszewskiego), 23 (суч. назва – вул. Соломії Крушельницької), згодом перебрався до будинку під номером 19 на тій самій вулиці, а 1938 р. – на вул. Уєйського (Ujejskiego), 4 (суч. назва – вул. Миколи Устияновича).

¹⁰³ Центральний державний архів громадських об'єднань України (далі – ЦДАГОУ), Київ, ф. 309, оп. 1, спр. 470, арк. 5.

співпрацювати з іншими соціалістичними партіями,¹⁰⁴ передусім з Українською соціалістично-радикальною партією та Польською соціалістичною партією.¹⁰⁵ Конгрес відновив Українську соціал-демократичну партію, а Старосольського обрав до її Центрального комітету (до його складу діяч також належав на чергових з'їздах партії в 1934 і 1937 рр.).¹⁰⁶ Як діяч УСДП Старосольський звертав велику увагу на розвиток лівого ухилу в профспілковому русі й співпрацю з ним. В 1929–1932 рр. власним коштом видавав місячник «Професійний вісник» як орган Української професійної комісії.¹⁰⁷ Активно долучався до ініціатив, які мали демократичний, вивольний характер та захищали права національних меншин. 27 листопада 1929 р. спільно з Левом Ганкевичем представляв українських соціал-демократів на організованій за ініціати́ви УНДО у Варшаві українсько-білорусько-литовській конференції.

У своїй адвокатській канцелярії В. Старосольський вів як карні справи, так і цивільні.¹⁰⁸ Активно працював у Союзі українських адвокатів (СУА), в 1929–1933 рр. входив до складу його правління, а також до редакційної колегії шоквартального журналу «Життя і право», що його видавав Союз від 1928 р.¹⁰⁹ На його шпальтах опублікував багато вартісних статей, зокрема: «Держава і право (Причинок до проблеми правовості держави)», «До питання про тимчасовий арешт в стадії доходження» та «Про цінність права». В цій останній Старосольський зосередив увагу на правах кожної людини та дотриманні норм етики, наголошуючи, що саме держава повинна гарантувати дотримання прав особи. Автор констатував: «держава у своїй істоті не тільки повинна, але мусить бути правовою».¹¹⁰

Його фаховість і ретельність в адвокатській роботі цінували в адвокатському середовищі Львова. Саме тому від 1928 р. Старосольський був членом Львівської

¹⁰⁴ Старосольський стояв на позиції міжнародного співробітництва соціалістів, що також призвело в 1934 р. до вступу УСДП у міжнародний Робітничий соціалістичний інтернаціонал. Див. Жернокієв О. С., Райківський І. Я. *Володимир Старосольський...* – С. 94.

¹⁰⁵ ЦДАГОУ, ф. 309, оп. 1, спр. 470, арк. 9.

¹⁰⁶ ЦДАГОУ, ф. 309, оп. 1, спр. 470, арк. 14; Державний архів Івано-Франківської області, ф. 2, оп. 1, спр. 1066, арк. 1–2.

¹⁰⁷ Див. Романюк М. М., Галушко М. В. *Українські часописи Львова (1920–1939)*. – Кн. 2. – Т. 3. – Львів, 2003. – С. 104–108.

¹⁰⁸ Див. Mysiak N. *Adwokaci lwowscy przełomu XIX i XX wieku. Przynależność narodowa a działalność zawodowa* // *Palestra*. – 2006. – № 11–12.

¹⁰⁹ *Життя і право* // *Українські часописи Львова 1848–1939*. – Т. 3 (1920–1939). – Кн. 1 (1920–1928). – Львів, 2003. – С. 836–846; Петрів М. *Журнал «Життя і Право» (1928–1939). Систематичний покажчик змісту* / Михайло Петрів. – Львів: Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 1995. – 36 с.

¹¹⁰ Старосольський В. *Про цінність права* // *Життя і право*. – 1928. – Ч. 1. – С. 12.

палати адвокатів, а в 1930 р. його обрали до її екзаменаційної комісії (ці функції виконував до кінця міжвоєнного періоду).¹¹¹ Незважаючи на свої демократичні й соціалістичні погляди, діяч був завжди вірний присязі та принципам адвокатури. Як адвокат від 1929 р. захищав діячів Української Військової Організації, а потім Організації Українських Націоналістів та Комуністичної партії Західної України в гучних політичних процесах, хоч як політик категорично не погоджувався з ідеологіями, що їх репрезентували ці угруповання.¹¹² Брав участь також у процесах: в 1930 р. – Зенона Пеленського, виконавця терористичного акту на «Східних торгах» у Львові, в 1932 р. був захисником Дмитра Данилишина і Василя Біласа, учасників нападу на пошту в Городку Ягеллонському, цього останнього захищав також як убивцю Тадеуша Ґолувка,¹¹³ в 1933 р. – члена ОУН Миколи Лемика, виконавця замаху на секретаря радянського консульства у Львові Олексія Майлова,¹¹⁴ а в 1935 р. захищав комуністичного діяча Данила Шумука.¹¹⁵ Був також адвокатом на політичному процесі колишніх депутатів і сенаторів Другої Речі Посполитої: в 1930 р. – Володимира Кохана, Юліяна Татомира, Степана Біляка та Івана Ліщинського, в 1932 р. – Дмитра Левицького і Дмитра Паліїва (цього останнього захищав також в 1933 р.).¹¹⁶

Як захисника Старосольського цінували українці, поляки, а також євреї. Його судові промови характеризувалися логічними висновками і влучним підбором аргументів, красномовністю. Дуже добре послуговувався польською мовою.¹¹⁷ Virізнявся особливою ерудицією, вдавався до філософії, психоаналізу, порівнянь із давнім польським законодавством, римським правом, кодексом Наполеона. В політичних процесах діяч закликав до необхідності нормалізації стосунків між «братніми на-

¹¹¹ Redzik A. *Z dziejów adwokatury lwowskiej* // *Palestra*. – 2006. – № 9–10. – С. 157–165.

¹¹² Петрів М. *Старосольський Володимир Йоахимович...* – С. 385–387.

¹¹³ Див.: Огородник Т. *Правозахисна і громадська діяльність В. Старосольського, 1921–1931 рр.* (за матеріалами газети «Діло») // *Збірник праць науково-дослідного Центру періодики*. – 2000. – Т. 7. – С. 375–393; Werschler I. *Z dziejów obozu belwederskiego. Tadeusz Hołowko – życie i działalność*. – Warszawa, 1984. – С. 324–325.

¹¹⁴ Rublow O. *Konsulat ZSRR we Lwowie w latach 1927–1939: przedstawicielstwo dyplomatyczne, łącznik między dwoma Ukrainami czy bolszewicka ekspozytura* // *Studia Polsko-Ukraiński*. – 2006. – Т. 1. – С. 223.

¹¹⁵ Огородник Т. *Участь В. Старосольського в судових політичних процесах проти українців у II Речі Посполитій. 1932–1934 рр.* (за матеріалами газети «Діло») // *Збірник праць Науково-дослідного Центру періодики*. – 2003. – Т. 11. – С. 269–279.

¹¹⁶ Там само.

¹¹⁷ Упродовж усього навчання в гімназії, а також в атестаті зрілості мав відмінні оцінки з польської мови. Див. ЦДІА, ф. 360, оп. 1, спр. 2, арк. 17.

родами». Володів собою у стресових ситуаціях, ніколи не піддавався емоціям. Визначний український публіцист Іван Кедрин, який доволі часто був пресовим оглядачем у політичних процесах, згадував про захисника Старосольського так: *«Його виступи в суді ніколи не мали навіть крихти пафосу. Він не підвищував голосу, не махав руками. Він був «професором», який промовляв до прокурора (до судової колегії, до лави присяжних) як до студентів в університетській аудиторії. І це так яскраво відрізнялося від інших виступів – також красномовних – адвокатів, які виступали часто як актори на театральній сцені. Тому під час його судових промов було тихо в залі, всі присутні, навіть найбільш налаштовані антиукраїнськи, з пошаною слухали слова цього правничого авторитету»*.¹¹⁸

Це принесло Старосольському значне суспільне й професійне визнання. Він користувався великим авторитетом і у польському правничому середовищі, тому 1935 р. його обрали членом Головної адвокатської ради Польщі у Варшаві.¹¹⁹ У цій Раді працював до кінця 1937 р., від 1936 р. був членом її ревізійної комісії. В 1935 р. Старосольський входив до складу редакції виданого (від 1933 р.) Львівською палатою адвокатів загальнопольського місячника п. н. «Nowa Palestra» [Нова Палестра] (останній номер часопису вийшов у 1938 р.).

Інтенсивна адвокатська діяльність залишала обмаль часу на наукову й публіцистичну працю. Проте в 1933 р. на шпальтах часопису «За Україну» (№ 1/2) опублікував вартісні роздуми про історію України під назвою «Трагічні вузли української історії».

Старосольський намагався впливати на процес конструктивного розв'язання українського питання в Польщі. Це виглядало б можливим, якби держава виконувала конституційні закони, формувала відповідне законодавство, застосовувала адміністративну практику в дусі збереження українського культурного надбання і політичної емансипації національної спільноти. Старосольський рішуче засудив проведену 1930 р. пацифікацію, під час якої влада застосувала принцип колективної відповідальності. Як один з лідерів УСДП у вересні того самого року він підписав у тій справі протест від керівництва українських партій (УНДО, УСДП і УСРП), в якому згадувані партії відмежувалися від акцій саботажу ОУН, наголошуючи, що

¹¹⁸ Кедрин І. *У межах зацікавлення* // Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. – С. 486–487.

¹¹⁹ Див.: ЦДІА, ф. 360, оп. 1, спр. 1, арк. 474.

такі акції «...з національної точки зору безглузді, позбавлені політичної доцільності, а також не виправдані жодними революційними мотивами».¹²⁰

Інформація про Великий голод в Україні привела до втрати прорадянських симпатій у тих українських соціалістичних діячів УСДП і УСРП, які, пам'ятаючи поступ у царині культури й мови в двадцятих роках, вірили, що цей процес, незважаючи на певні політичні репресії з боку радянського режиму, буде тривати. Старосольський тоді виступив з ініціативою щодо консолідації українського соціалістичного руху як галицьких партій, що діяли в Польщі, так і еміграційних.¹²¹ Весь час він вважав, що українські соціал-демократи повинні співпрацювати з польськими соціалістами. 29 січня 1933 р. діяч узяв участь у спільній конференції ППС і УСДП у Львові, на якій обидва угруповання погодилися співпрацювати в боротьбі з націоналізмом, фашизмом і комунізмом. ППС зобов'язалася тоді підтримувати українських соціал-демократів щодо територіальної автономії колишньої Східної Галичини у межах Другої Речі Посполитої.¹²²

Українська соціал-демократична партія провадила діяльність переважно в робітничому середовищі, а оскільки український пролетаріат не був надто численний, її вплив на політичне життя був значно слабший, ніж Української Соціал-Радикальної партії, яка мала вплив переважно на сільське населення. Проте вона була консервативною партією, яка дотримувалася соціалістичних засад, була відкритою для співпраці з іншими демократичними угрупованнями і прагнула вирішення конфліктів шляхом діалогу. Після VIII Конгресу, який відбувся 17 жовтня 1937 р., Старосольський став головою УСДП, що свідчило про його безперечний авторитет в українському соціал-демократичному середовищі.¹²³

Щодо польсько-українських взаємин, то Старосольський завжди вважав, що діалог є найкращою формою розв'язання взаємних конфліктів. Тому в другій половині тридцятих років він брав участь у неофіційних зустрічах на тему українського питання в Польщі, які організовували польські політики Іпполит Слівінський, Петро Дунін-Борковський, Константій Хілінський. З польського боку брали в них

¹²⁰ *Солідарний голос політичних партій про події в краю // Діло.*— 1930.— 1 вересня.— С. 1.

¹²¹ З 29 по 30 грудня 1934 р. у Львові відбувся з'їзд делегатів УСДП, УСРП, УПСР і УСДПР. Див. Жерноклеєв О. С., Райківський І. Я. Цит. пр.— С. 95.

¹²² Там само.— С. 96–97.

¹²³ *VIII Kongres Ukraińskiej Socjal-Demokratycznej Partii // Sprawy Narodowościowe.*— 1937.— № 4–5.— С. 439.

участь Францішек Гроєр і Адам Нехай, а з українського, окрім Старосольського, о. Дем'ян Лопатинський, Остап Луцький, Володимир Залозенський і Володимир Соловій. Старосольський не відмовився від участі в них навіть у період загострення ситуації незадовго до вибуху війни, коли настало т. зв. зміцнення польськості на Кресах.¹²⁴ Від 1937 р., як представник УСДП, діяч входив до складу Українського Координаційного Комітету, організованого з метою консолідації українських політичних сил після поразки так званої «нормалізаційної політики».¹²⁵ 20 листопада 1938 р. підписав відозву очільників українських угруповань і представників Греко-католицької церкви проти репресій на теренах південно-східних воєводств, яку опублікувала газета «Діло» 20 листопада 1938 р.¹²⁶

Після захоплення Львова Червоною армією у вересні 1939 р. і відновлення навчального процесу у Львівському університеті Володимир Старосольський отримав пропозицію очолити кафедру права, але вже 25 грудня того самого року його заарештував НКВС (сталося це у день похорону його тещі Герміни Шухевич). Спочатку перебував у львівській в'язниці на Замарстиніві, а в лютому 1940 р. його перевезли до Лук'янівської в'язниці НКВС у Києві. Водночас, у радянському дусі, репресували також і його сім'ю. 13 квітня 1940 р. НКВС заарештував і вивіз до Казахстану його дружину з донькою Уляною і сином Ігорем.¹²⁷ Найстарший син Юрій зміг втекти до Генерального Губернаторства. Вивезених Старосольських поселили в місцевості Каргали Семипалатинської області. Там Дарія Старосольська померла 28 грудня 1941 р. і була похована на цвинтарі в селі Георгіївка.¹²⁸

Самого Володимира Старосольського після майже річного слідства 25 жовтня 1940 р. на підставі ст. 58а, пар. 4 Кримінального Кодексу УРСР засуджено до 8 років заслання в сибірські табори «як ворога робітничого класу».¹²⁹ В київській в'язниці перебував до січня 1941 р., а після цього його перевезли до табору поблизу Маріїнська (Західний Сибір), де, виснажений і хворий, він помер 25 лютого 1942 р. у віці

¹²⁴ ЦДІА, ф. 360, оп. 1, спр. 64, арк. 1–5.

¹²⁵ Див.: Швагуляк М. *Партійні поділи і загальнонаціональні інтереси. Проблема політичної консолідації українського національного руху Галичини (1919–1939) // Сучасність.* – 1994. – № 2. – С. 81; Tomczyk R. *Ukraińskie Zjednoczenie Narodowo-Demokratyczne (1925–1939).* Szczecin, 2006. – С. 241.

¹²⁶ Там само. – С. 279.

¹²⁷ Див. Любович У. [У. Старосольська] *Розкажу вам про Казахстан.* – Нью-Йорк, 1976.

¹²⁸ Романів О. *Лицар...* – С. 20. Тут теж описано пізніші сторінки життя дітей Володимира Старосольського.

¹²⁹ *Володимир Старосольський...* – С. 128.

64 роки.¹³⁰ Не знаючи про це, еміграційний уряд Другої Речі Посполитої в Лондоні через свого посла в Куйбишеві проф. Станіслава Кота ще 1943 р. просив про звільнення Старосольського з таборів.¹³¹

Володимир Старосольський, незважаючи на свідоме обрання української національної totoжності і безсумнівного українського патріотизму, ніколи не демонстрував полонофобських поглядів. Тому він користувався великою повагою і в польському правничому, політичному й інтелектуальному середовищі. Його завжди запрошували на добродійні бали, культурні та наукові урочистості (наприклад, 100-річчя створення Оссолінеуму).¹³² Після смерті проф. Станіслава Дністрянського редакція «Polskiego słownika biograficznego» [Польського біографічного словника] звернулася до Старосольського щодо опрацювання біографії вченого.¹³³ 14 січня 1938 р. з нагоди 60-річчя від його народження польські соціалісти надіслали Старосольському спеціальний вітальний адрес.¹³⁴

Володимир Старосольський був типовим представником українсько-польського прикордоння. Ці люди, часто походючи з мішаних родин, у певний період свого життя ставали перед дилемою, яку національність обрати. Одні, як Старосольський, вибирали українську (що загалом не суперечило польськості його сестри Ядвіги), інші, як наприклад Євген Барвінський чи Константій (Кость) Сроковський, вибирали польську національність.

¹³⁰ Був похований в загальній могилі, яку не віднайдено досі. Див. *Володимир Старосольський*... – С. 149–150.

¹³¹ Kot S. *Listy z Rosji do gen. Sikorskiego*. – Londyn, 1955. – С. 259, 278.

¹³² ЦДІА, ф. 360, оп. 1, спр. 64, арк. 6–7.

¹³³ Появився він друком в 5-му томі «Polskiego słownika biograficznego» (PSB). – Kraków, 1939–1946. – С. 228–229.

¹³⁴ ЦДІА, ф. 360, оп. 1, спр. 17, арк. 1.

Wiener Staatswissenschaftliche Studien

herausgegeben von

Edmund Bernatzik und Eugen von Philippovich

in Wien.

Dreizehnter Band. Zweites Heft.

DAS MAJORITÄTSPRINZIP.

VON

DR. WOŁODYMYR STAROSOLSKYJ.

WIEN UND LEIPZIG.

FRANZ DEUTICKE.

1916.

Preis im Abonnement K 7.20 = M 6.—

Preis im Einzelverkauf K 9.— = M 7.50

Verlags-Nr. 2363.

Dem Andenken meines unvergeßlichen Lehrers

weil. Prof. Dr. Georg Jellinek

Der Verfasser.

Wiener Staatswissenschaftliche
Studien
herausgegeben von
Edmund Bernatzik und Eugen von
Philippovich
in Wien.
Dreizehnter Band. Zweites Heft.

Віденські Державознавчі
Студії
За редакцією
Едмунда Бернатціка і
Ойгена фон Філіпповича
(Відень)
Том 13. Випуск 2

DAS MAJORITÄTSPRINZIP

ПРИНЦИП БІЛЬШОСТІ

VON

**DR. WOŁODYMYR
STAROSOLSKYJ**

**Др. ВОЛОДИМИР
СТАРОСОЛЬСЬКИЙ**

WIEN UND LEIPZIG
FRANZ DEUTICKE
1916

ВІДЕНЬ; ЛЕЙПЦИГ
ФРАНЦ ДОЙТІКЕ
1916

Dem Andenken meine
sunvergeblichen Lehrers

Пам'яті мого
незабутнього наставника

weil. Prof. Georg Jellinek

проф. др. Георга Єллінека

Der Verfasser

Автор

<i>Inhaltsübersicht</i>	<i>Зміст</i>
I. EINLEITUNG	I. ВСТУП
Anfänge des Mehrheitsprinzips	Витоки принципу більшості
Griechenland	Греція
Rom	Рим
Das Mittelalter	Середньовіччя
Germanische Länder	Германські землі
Polen	Польща
Sieg des Prinzips	Перемога принципу
Das Naturrecht	Природне право
Fortleben der naturrechtlichen Auffassung im praktischen Leben und in der Literatur	Втілення природно-правової концепції у практичному житті та в літературі
II. SOZIOLOGIE DESMAJORITÄTSPRINZIPS	II. СОЦІОЛОГІЯ ПРИНЦИПУ БІЛЬШОСТІ
1. Die Voraussetzungen	1. Передумови
Das Majoritätsprinzip ist erst auf vorgeschrittenen Entwicklungsstufen möglich	Принцип більшості можливий лише на розвинутих щаблях еволюції
Eine doppelte Differenzierung ist seine Voraussetzung: eine objektive in bezug auf die Art der Regelung des Zusammenlebens und eine subjektive	Передумовою його існування є подвійна диференціація: об'єктивна (з огляду на тип урегулювання спільного життя) і суб'єктивна
Die objektive Differenzierung	Об'єктивна диференціація
Entstehung der Normenwelt. Die äußere Regelung durch das Recht	Створення нормативного середовища. Зовнішнє регулювання завдяки праву
Das Majoritätsprinzip tritt als eine rechtliche Regelung des Kampfes, als Entscheidungsmittel auf	Принцип більшості виступає як певний тип правового регулювання протистояння, як засіб прийняття рішень
Die subjektive Differenzierung	Суб'єктивна диференціація
Die subjektive Undifferenziertheit der primitiven Gruppe	Суб'єктивна недиференційованість примітивної групи
Die Stellung des einzelnen in derselben. Belege	Статус у ній окремого індивіда. Докази

Der Drang zur Einstimmigkeit	Порив до одностайності
Die Bedeutung der Einhelligkeit in der primitiven Gruppe	Значення одностайності у примітивній групі
Das Majoritätsprinzip und die Entwicklung des Individualismus	Принцип більшості та розвиток індивідуалізму
Gemeinschaft und Gesellschaft	Спільнота і суспільство
Der durchaus gesellschaftliche Charakter des Majoritätsprinzips	Повсюдний суспільний характер принципу більшості
2. Das Majoritätsprinzip und die Einheit der Gruppe	2. Принцип більшості та єдність групи
Das Majoritätsprinzip als gesellschaftliche Organisationsform	Принцип більшості як форма організації суспільства
Das Majoritäts- und das herrschaftliche Prinzip	Принцип більшості та принцип гегемонії
Der Prozeß der Willensbildung in der Gruppe	Процес формування волі в групі
Die Rolle der Gruppenmitglieder bei demselben: Im herrschaftlichen Verbande passiv, im Majoritätsverbande aktiv	Роль у ньому членів групи: пасивна у об'єднанні на засадах гегемонії, активна в об'єднанні на засадах більшості
Im herrschaftlichen Verbande ist der Einfluß der Gruppenmitglieder auf die Bildung des Gruppenwillens ein mittelbarer, in dem Mehrheitsverbande ein unmittelbarer	У гегемонічному об'єднанні вплив членів групи на формування колективної волі в групі є опосередкованим, тоді як в об'єднанні на засадах більшості – безпосереднім
Die Einheit der Gruppe hängt in dem herrschaftlichen Verbande weniger von den zentripetalen Strömungen innerhalb der Gruppe ab, als in dem Mehrheitsverbande	У гегемонічному об'єднанні групова єдність залежить від доцентрових течій всередині групи менше, аніж в об'єднанні на засадах більшості
In dem letzteren ist Homogenität seiner Teile eine Voraussetzung für den Bestand der Gruppeneinheit, im herrschaftlichen Verbande führt oft der Bestand der Gruppeneinheit zur Homogenität der Gruppenteile	В цій другій групі гомогенність її елементів є передумовою для наявності групової єдності; у гегемонічній спільноті наявність групової єдності часто веде до гомогенності елементів групи

Die großen und die kleinen Gruppen	Великі й маленькі групи
3. Die soziale Über- und Unterordnung	3. Соціальне домінування й підпорядкування
Die soziale, d.i. auf Normen gestützte Über- und Unterordnung besteht erst in der Gesellschaft und ist durch das Mehrheitsprinzip und das herrschaftliche Prinzip verschieden normiert	Соціальне, себто нормативно підкріплене домінування й підпорядкування існує лишень у суспільстві та по-різному нормується принципами більшості й гегемонії
Das herrschaftliche Prinzip setzt bei Personen ein und bestimmt die persönliche Stellung der Gruppenmitglieder ein für allemal	Принцип гегемонії вкорінюється на особистісному рівні й раз та назавжди визначає персональний статус членів групи
Im Gegensatz dazu schafft das Majoritätsprinzip nur eine leere Form des Verhältnisses, ohne es subjektiv zu bestimmen	На противагу йому принцип більшості створює лише порожню форму відносин, не визначаючи її в суб'єктивний спосіб
Der autoritative Charakter des Herrschaftsprinzips	Авторитарний характер принципу гегемонії
Der Dualismus der Auffassung	Дуалізм концепції
Die Rationalisierung im Majoritätsverbande	Раціоналізація у спільноті, побудованій на засадах більшості
Der Organbegriff	Поняття органу
Objektivierung des Verhältnisses	Об'єктивізація відносин
4. Objektivierung des sozialen Lebens	4. Об'єктивізація соціального життя
Die Undifferenziertheit der primitiven Gruppe	Недиференційованість примітивної групи
Die Zwecksetzung im herrschaftlichen Verbande wird hauptsächlich durch subjektive Zwecke des Herrschers bestimmt	Формулювання цілей у гегемонічній спільноті визначається здебільшого суб'єктивними цілями гегемона-домінанта
Die subjektive Unbestimmtheit des Über- und Unterordnungsverhältnisses im Mehrheitsverbande führt zur Aufstellung der objektiven Zwecke der Gruppe und zur Frage der objektiven Zweckmäßigkeit der sozialen Organisation	Суб'єктивна невизначеність відносин домінування – підпорядкування у спільноті на засадах більшості веде до формулювання об'єктивних цілей групи і до питання об'єктивної доцільності соціальної організації

Die Objektivierung und Rationalisierung des sozialen Lebens	Об'єктивізація і раціоналізація соціального життя
III. DIE VERSCHIEDENEN VERSUCHE, DAS MAJORITÄTSPRINZIP ZU RECHTFERTIGEN	III. РІЗНІ СПРОБИ ОБГРУНТУВАННЯ ПРИНЦИПУ БІЛЬШОСТІ
Allgemeine Bemerkungen	Загальні зауваження
1. Die juristische Begründung des Majoritätsprinzips	1. Правове обґрунтування принципу більшості
Das jus civile. «Universi con sentire non possunt»	Цивільне право (jus civile). «Universi con sentire non possunt» («(універсальні) корпорації не можуть домовляться»)
Dieser Satz als Grundlage der mittelalterlichen Auffassung	Ця сентенція – як основа середньовічної парадигми
Das Majoritätsprinzip ist der Körperschaft eigentümlich	Корпораціям притаманний принцип більшості
Die Naturrechtslehre	Теорія природного права
Hobbes	Гоббс
Die Vertragslehre	Теорія суспільного договору
Das Majoritätsprinzip als Minimum der Verfassung	Принцип більшості як організаційний мінімум
Das Fortleben dieser Auffassung	Подальше втілення цієї концепції
2. Die theologische Begründung	2. Теологічне обґрунтування
Entscheidung durch Kampf – ein Gottesurteil	Рішення внаслідок боротьби – Божа воля
«Vox populi, vox dei»	«Vox populi, vox dei» «Голосом народу є голос Божий»
Die Papstwahl	Вибори Папи
Das Los und das Majoritätsprinzip	Жереб і принцип більшості
3. Die Rechtfertigung vom Standpunkte der tatsächlichen Macht	3. Обґрунтування з точки зору фактичної влади
Die Herrschaft muß sich auf Macht stützen	Гегемонія мусить опиратись на владу

Die Anwendung dieses Satzes auf das Majoritätsprinzip	Застосування цієї тези до принципу більшості
Aristoteles – Hobbes	Аристотель – Гоббс
Bristol	Бристоль
Der Mehrheitswille findet den geringsten Widerstand	Воля більшості наражається на найменший спротив
Diese Lehre kann die Entstehungsgeschichte des Prinzips erklären, bildet aber keine Begründung seiner Geltung	Це вчення може пояснити історію виникнення принципу, та утім, не обґрунтовує його правильність
Der Begriff der sozialen Macht ist nicht mit dem der physischen identisch; jene wird erst durch die soziale Organisation geschaffen und von den Formen derselben abhängig	Поняття публічної влади не є ідентичним поняттю фізичної влади; вона формується лиш через соціальну організацію і залежна від її форм
Die wirkliche Bedeutung der Machttheorie	Справжнє значення теорії влади
4. Die Rechtfertigung des Majoritätsprinzips vom Standpunkt der Ethik	4. Обґрунтування принципу більшості з точки зору етики
Zwei mögliche Ausgangspunkte für die ethische Bewertung des Prinzips: der ethische Wert der Organisation mit Rücksicht auf den Inhalt des gebildeten Willens, und die Gerechtigkeit der Organisationsform als solcher	Дві можливі відправні точки для етичної оцінки принципу: етична цінність організації з огляду на зміст сформованої волі й справедливість цієї організаційної форми як такої
Die hellenischen Denker. – Plato. – Aristoteles	Давньогрецькі мислителі. – Платон. – Аристотель
Die Lösung ist durch praktisch-politische Tendenzen bestimmt	Рішення визначається практико-політичними тенденціями
Der Utilitarismus als prinzipielle ethische Begründung des Majoritätsprinzips	Утилітаризм як принципове етичне обґрунтування принципу більшості
Die passive und die aktive Mehrheit. Bluntschli. – Esmein	Пасивна й активна більшість. Блюнчлі. – Есмен
Die Unzulänglichkeit der utilitaristischen Auffassung	Недостатність утилітаристської концепції
IV. SYSTEMATISCHE ERWÄGUNG	IV. МЕТОДОЛОГІЧНЕ МІРКУВАННЯ
Zwei Funktionen der sozialen Organisation: die objektive und die subjektive	Дві функції соціальної організації: об'єктивна і суб'єктивна

Einleitung der Betrachtung	Вступ до аналізу
1. Die objektive Zweckmäßigkeit	1. Об'єктивна доцільність
Der Zusammenhang zwischen der sozialen Organisationsform und dem Inhalte der Lebensäußerungen des sozialen Ganzen ist schon früh anerkannt worden	Взаємозв'язок між соціальною формою організації й змістом існування соціального цілого було виявлено ще з давніх-давен
Griechenland.– Plato.–Aristoteles	Греція. – Платон. – Аристотель
Das Mechanische seiner Auffassung	Механістичність його концепції
Das Subjektive der späteren Erwägungen	Суб'єктивність пізніших міркувань
Puffendorf	Пуфендорф
Die Lehre von der Massenpsychologie	Вчення про масову психологію
Die Lehre von der Inferiorität der Masse und ihre Bedeutung für das Problem	Вчення про відсталість мас та його значення для поставленої проблеми
Simmels Fragestellung	Концепція Зіммеля
Der Mehrheitswille als der der Mehrheit der Mitglieder gemeinsame, undifferenzierte Wille	Воля більшості як спільна недиференційована воля більшості членів (групи)
Die Modifizierung dieser Auffassung	Модифікації цієї концепції
Die Selbständigkeit des erzeugten Kollektivwillens	Самостійність виробленої колективної волі
Die Rolle des psychologischen Erzeugers des Willens und der Stimmenden	Роль психологічного чинника у формуванні волі й голосуванні
Die Möglichkeit der inhaltlichen Überlegenheit des Kollektivwillens dem individuellen gegenüber	Можливість смислової переваги колективної волі перед індивідуальною
Die Rolle der Motive bei der Abstimmung	Роль мотивації при голосуванні
Die Fähigkeit, allgemein anerkannt zu werden, als Kriterium des Richtigen	Здатність до загального визнання як критерій правильності
Diese Allgemeingültigkeit als logische Begründung des Majoritätsprinzips	Ця загальна прийнятність як логічне обґрунтування принципу більшості

Modifizierung durch die intellektuelle Beschaffenheit der Gruppenmitglieder und durch die Rolle der alogischen Elemente bei der Bildung des kollektiven Willens: Das subjektive Interesse	Модифікація завдяки інтелектуальним якостям членів групи та завдяки ролі алогічних елементів при формуванні колективної волі: суб'єктивний інтерес
Der Interessen- und Gedankenkampf	Боротьба інтересів та ідей
Die Folgen dieser Modifizierung:	Наслідки такої модифікації:
1. Unzulässigkeit der Anwendung des Majoritätsprinzips bei absolut intellektuellem Charakter der zu lösenden Fragen	1. Неприйнятність застосування принципу більшості в умовах цілковито інтелектуального характеру питань, які ставляться на голосування
2. Das Interesse und die Bildung des kollektiven Willens	2. Інтерес і формування колективної волі
Das objektive Interesse der Gruppe und das subjektive der Herrschenden. Möglichkeit der Konflikte	Об'єктивний інтерес групи і суб'єктивний інтерес гегемона. Можливість конфліктів
Platos Postulat der Interesselosigkeit der Herrscher	Постулат Платона про байдужість гегемона
Die subjektive Unbestimmtheit und die Interesselosigkeit der Herrschenden im Mehrheitsverbände	Суб'єктивна невизначеність і байдужість гегемона у спільноті більшості
Die Petrifikation der Majorität	«Скам'яніння» більшості
Die Parteiherrschaft	Партійна гегемонія
Die unversöhnlichen Interessengegensätze innerhalb der Gruppe eine Schranke für die Anwendung des Majoritätsprinzips	Непримиренні зіткнення інтересів усередині групи як бар'єр для застосування принципу більшості
Das eigentliche Geltungsgebiet des Majoritätsprinzips	Безпосередня сфера дії принципу більшості
Die Notwendigkeit, andere von der Richtigkeit des vorgeschlagenen Willensinhaltes zu überzeugen, der vernunftgemäße Kern des Majoritätsprinzips: Die Rolle der Technik in dieser Beziehung	Необхідність переконання інших у правильності запропонованого акту волі (по суті, раціональне ядро принципу більшості): роль технічного елементу в цьому розумінні

Die technischen Garantien: Die Vorbereitung des Willensinhaltes außerhalb der beschließenden Gruppe; die Angabe der Motive; die Ordnung der Beratung und Abstimmung	Технічні гарантії: змістова підготовка волі за межами групи прийняття рішень; наведення мотивів; порядок обговорення і голосування
Die Erzeugung eines «richtigen» Kollektivwillens kann auf zwei Wegen gesichert werden: entweder durch die unmittelbare Bezeichnung des Willens, der entscheiden soll, oder durch Bezeichnung der Menschen, deren Willen als Kollektivwille gelten soll	Вироблення «правильної» колективної волі може забезпечуватись двома шляхами: або безпосереднім проголошенням волі щодо якої має бути прийняте рішення, або визначенням людини, воля якої має вважатись волею колективу
Das sollen die «Fähigsten» sein	Ними мають бути «найздібніші»
Diese Fähigkeit soll in den herrschaftlichen Verbänden durch ein äußeres Merkmal getroffen werden, durch ein Symbol	У гегемонічних об'єднаннях ця здібність повинна проявлятись через якусь зовнішню ознаку, через символ
Das Mehrheitsprinzip sucht die fähigsten Erzeuger des Kollektivwillens unmittelbar, ohne Zuziehung eines Symbols zu finden, es ist daher das symbollose Organisation-sprinzip	Принцип більшості шукає найздібніших творців колективної волі безпосередньо (без залучення якихось символів), тому він є безсимвольним принципом організації
2. Die subjektive Bedeutung	2. Суб'єктивне значення
Einleitung	Вступ
A. Der Souveränitätsbegriff und der Begriff der politischen Freiheit	А. Поняття суверенітету і поняття політичної свободи
Die Volkssouveränität und das Majoritätsprinzip in der Naturrechtslehre	Суверенітет народу і принцип більшості у теорії природного права
Hobbes und seine Nachfolger	Гоббс і його послідовники
Der Begriff des Volkes ist bei den Naturrechtslehrern mechanisch und atomistisch	Поняття народу в теоретиків природного права має механістичний і атомістичний характер
Keine Gegenüberstellung von Gesellschaft und Individuum, folglich kennt man nur die Frage des Volkes – nicht die der individuellen Freiheit	Відсутність протиставлення суспільства та індивіда: як наслідок, відоме лише питання народу, а не питання індивідуальної свободи

Rousseaus Unterscheidung des «allgemeinen» und des Willens «aller»	Розмежування «загальної» волі й волі «усіх» за Руссо
Die Bedeutung dieser Unterscheidung	Значення цього дослідження
B. Der Begriff der sozialen Freiheit	Б. Поняття соціальної свободи
Seine negative und positive Seite. Er ist nur in der Gesellschaft möglich	Його позитивний і негативний бік. Воно можливе лише у суспільстві
Die Freiheit des Gruppenganzes und das Majoritätsprinzip	Свобода всієї групи як одного цілого і принцип більшості
Die Autonomie der Gruppe	Автономія групи
Das Verhältnis zum Herrscher und zu den Gruppenmitgliedern	Співвідношення із гегемоном і з членами групи
Rousseau leugnet ein Beherrschtsein der Mitglieder durch die Gruppe	Руссо заперечує домінування групи над її членами
Die individuelle Freiheit. Ihre negative und positive Seite	Індивідуальна свобода. Її позитивний і негативний бік
Das Verhältnis des Majoritätsprinzips zu dem herrschaftlichen und zu der Einstimmigkeit	Співвідношення принципу більшості з принципами гегемонії та одностайності
Die Bedeutung der Unbestimmtheit des Über- und Unterordnungsverhältnisses für die Freiheit	Роль невизначеності відносин домінування – підпорядкування для свободи
«Das einzige Recht der Minderheit, zu trachten, Majorität zu werden»	«Єдине право меншості – прагнути стати більшістю»
Die Einhelligkeit	Одностайність
Der «circulus vitiosus» und die Lösungsversuche	Замкнуте коло («circulus vitiosus») і спроби його розірвання
Rousseau	Руссо
Puffendorf	Пуффендорф
Das Majoritätsprinzip und die politische Gleichheit	Принцип більшості та політична рівність

Die politische Gleichheit als Freiheit. (Exkurs über Gleichheit)	Політична рівність і свобода (Екскурс про рівність)
Die Möglichkeit der Konflikte zwischen verschiedenen «Freiheiten»	Можливість виникнення конфліктів між різними «свободами»
Das Verhältnis der engeren Gruppen zu den weiteren	Співвідношення вужчих груп з іншими
Die Versammlungs- und Verbandsfreiheit	Свобода зборів та об'єднань
Die politische Partei	Політична партія
Die Freiheit und der Zweckverein	Свобода і цільова спільнота
V. DAS MEHRHEITSPRINZIP UND DAS RECHT	V. ПРИНЦИП БІЛЬШОСТІ Й ПРАВО
1. Die rechtliche Fassung des Majoritätsprinzips	1. Правове трактування принципу більшості
Die ursprüngliche Fassung des Majoritätsprinzips in der Form eines Obligationsverhältnisses	Первинне трактування принципу більшості у формі зобов'язальних відносин
Die deutschen Königswahlen vor der Goldenen Bulle	Вибори німецьких королів до прийняття Золотої Булли
Die praktische und logische Unvollständigkeit dieser Fassung	Практична і логічна неповноцінність цього трактування
Die «römische» Fassung	«Римське» трактування
Das Majoritätsprinzip und der Körperschaftsbegriff	Принцип більшості й поняття корпорації
Die Fiktion.– Die sinnliche Auffassung der Körperschaft	Фікція. Сенсуалістична концепція корпорації
Die mittelalterliche Rechtslehre	Середньовічна теорія права
Die Naturrechtslehre	Теорія природного права
Das Majoritätsprinzip gilt auch den Naturrechtslehrern als etwas der Körperschaft Eigentümliches	Теоретики природного права також вважають принцип більшості як щось притаманне корпорації

Puffendorf.– Hobbes.– Rousseau. Die neue Auffassung der Korporation	Пуфендорф.– Гоббс.– Руссо Нова концепція корпорації
Die Einschränkung des Prinzips auf das Gebiet der juristischen Willensbildung	Обмеження дії принципу сферою юридичного формування волі
2. Der juristische Grundbegriff	2. Юридична категорія
Die Rechtsbegriffe. Ihre interpretatorische und ihre wissenschaftliche Erforschung	Правові поняття. Їх інтерпретаційне та наукове вивчення
Die Zwecke der juristischen Begriffsbildung	Цілі юридичного формування поняття
Die begriffentwickelnden Rechtsnormen	Правові норми, що розвивають поняття
Der Begriff der Majorität und das Recht	Поняття більшості та право
Die Majoritätsbegriffe und des positiven Rechts	Поняття більшості й позитивного права
Der allgemeine Begriff der rechtlich relevanten Majorität	Загальне поняття юридично значущої більшості
Die rechtswissenschaftliche Begriffsbildung. Die Quantitätsbegriffe und die Rechtswissenschaft	Концептуалізація поняття у правовій науці. Кількісні поняття і юриспруденція
Jede Bestimmung der Quantität ist vom Standpunkte der Rechtssystematik unwesentlich und für ihre Zwecke gleichgültig. Belege	Будь-яке визначення кількості є з точки зору правової системи несуттєвим та індиферентним у контексті її цілей. Докази
Anwendung auf den Majoritätsbegriff. Majorität und Minorität	Застосування поняття більшості. Більшість і меншість
Ihre Gleichstellung in der Rechtssystematik	Їхня рівноправність у правовій системі
Der ihnen zugrunde liegende Begriff des «fungiblen» Willens	Закладене в їхній основі поняття «замінної» волі
Vergleich mit dem Begriff der fungiblen Sache	Порівняння з поняттям замінної речі
Die Stellung des Begriffes in der Systematik	Місце цього поняття у методології
Die «rechts-technischen» Begriffe der verschiedenen Majoritäten	«Правничо-технічні» поняття різних типів більшості

Ihre Kritik ist nur vom Standpunkte der praktischen Zwecke möglich	Їхня критика можлива лишень з точки зору практичних цілей
Die Versuche, vom allgemeinen Standpunkte aus verschiedenen Majoritäten eine spezielle Bedeutung zuzuschreiben	Спроби із загальної точки зору приписати різним типам більшості особливе значення
Die verschiedenen Majoritäten	Різні типи більшості
Der juristische Charakter der Minoritätsrechte	Юридичний характер прав меншості
3. Die Durchführung des Mehrheitsprinzips im Rechte	3. Реалізація принципу більшості у праві
A. Das Majoritätsprinzip und der Körperschaftsbegriff	A. Принцип більшості і поняття корпорації
Gierkes Auffassung	Концепція Гірке
Das Majoritätsprinzip als Element des Körperschaftsbegriffes	Принцип більшості як елемент поняття корпорації
Die Folgerung in bezug auf den Bundesstaat und den Staatenbund	Висновок у контексті федерації та конфедерації
Die Kritik der Auffassung	Критика концепції
Methodologische Rücksichten	Методологічні коментарі
Die Verschiedenheit der soziologischen und der juristischen Betrachtung	Відмінність між соціологічним та юридичним баченнями
Der sozialen Einheit muß nicht eine juristische entsprechen und umgekehrt, der juristischen nicht eine soziale	Соціальній одиниці не мусить відповідати юридична (і навпаки – юридичний не повинна відповідати соціальна)
Begriff der juristischen Persönlichkeit	Поняття юридичної особи (правосуб'єктності)
Die Persönlichkeit und die Willensfähigkeit	Особистість і волездатність
Das Willensdogma und die Verbandspersönlichkeit	Догмат волі й колективна правосуб'єктність
Das Majoritätsprinzip als Kriterium der Verbandspersönlichkeit	Принцип більшості як критерій колективної правосуб'єктності

Gierke. Preuss. Kritik der Lehre	Гірке. Пройсс. Критика теорії
Das negative Ergebnis der Ausführung	Негативний результат практичної реалізації
B. Das Majoritätsprinzip in der Körperschaft	Б. Принцип більшості у корпорації
Die Realität des Körperschaftsbegriffes	Реальність поняття корпорації
Auffassung des Realen	Концепція реального
Preuss Widerlegung der Fiktionslehre	Пройсівське спростування теорії фікції
Die der Gesamtheit immanente Einheit. Kritik der Auffassung	Притаманна сукупності єдність. Критики концепції
Die moderne Auffassung der Körperschaft	Сучасна концепція корпорації
Es gibt keine «natürliche» Persönlichkeit	Не існує «природної» суб'єктності
Die Persönlichkeit als subjektive Zweckeinheit	Особа як суб'єктивна цільова одиниця
Die juristische Einheitlichkeit des Willens als Folge dieser Auffassung	Юридична єдність волі як наслідок цієї концепції
Die körperschaftlichen Organe	Корпоративні органи
Die juristische Funktion des Majoritätsprinzips	Юридична функція принципу більшості
Die rechtliche Stellung der Stimmberechtigten als Teilorgane	Правовий статус осіб, наділених правом голосу як органів нижчого порядку
Keine Rechte, nur «Kompetenzen»	Жодних прав, лише «компетенції»
C. Das Majoritätsprinzip außerhalb der Körperschaft. Durchführung desselben mit oder ohne Zuhilfenahme eines fremden Willens	В. Принцип більшості за межами корпорації. Його реалізація з допомогою сторонньої волі чи без неї
Das Mehrheitsprinzip in der Form eines Obligationsverhältnisses	Принцип більшості у формі зобов'язальних відносин

Die unmittelbare Geltung des Mehrheitswillens	Безпосередня дія волі більшості
Vergleich mit der Körperschaft	Порівняння з корпорацією
Verschiedener juristischer Inhalt trotz äußerer Ähnlichkeit	Різний юридичний зміст попри зовнішню схожість
Die subjektive Selbständigkeit der Teilnehmer	Суб'єктивна самостійність учасників
Der juristische Charakter des Beschlusses	Юридичний характер рішення
Die Durchführung des Prinzips mit Heranziehung eines außerhalb der Stimmenden stehenden Willens	Реалізація принципу з залученням волі поза межами кола голосуючих осіб

**ВОЛОДИМИР СТАРОСОЛЬСЬКИЙ:
МАТЕРІАЛИ ДО БІБЛІОГРАФІЇ**

«...Перед очима моєї пам'яті стає, як у Ґетовім «Фавсті», висока, струнка постать злегка похиленої людини патриціянського вигляду, поведінки й погляду очей.

Дивна гармонія зовнішності й духовності, яка від неї промінює.

Повага й шляхетність, доброта й філософський спокій, за яким криються гаряче серце й глибокий інтелект.

Холодний розум і гаряче серце – яка рідкість, який дивний мезальянс! А його, власне його, відчував кожний, – бо мусив відчувати, вже при першій зустрічі, кожний, хто мав щастя познайомитися з Володимиром Старосольським».

Ярослав Падох

1 червня 1991

Життєва дорога та діяльність Володимира Старосольського, а особливо його науково-теоретична спадщина, привертає увагу сучасних українських – і не тільки – дослідників. Про це свідчать хоча б наукові дисертації Юрія Древницького,¹ Валентини Згурської² та Ольги Панок³ та численні публікації не тільки українських,⁴

¹ Древницький Ю. Р. *Громадсько-політична та наукова діяльність Володимира Старосольського (1878–1942)* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Древницький Юрій Романович ; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2010. – 20 с.

² Згурська В. Л. *Концепція нації і держави Володимира Старосольського* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.05 «Етнополітологія та етнодержавознавство» / Згурська Валентина Леонідівна ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К., 2008. – 20 с.

³ Панок О. В. *Сутність та основні проблеми політичної концепції Володимира Старосольського* : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук : спец. 23.00.01 «Теорія та історія політичної науки» / Панок Ольга Володимирівна ; Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. – К., 1998. – 14 с.

⁴ Дотепер найбільш повну бібліографію праць про Володимира Старосольського див.: *Ста-*

а й польських дослідників Адама Редзіка⁵ й Станіслава Стемпєня⁶ та чеських – Петра Главачека й Михайла Фесенка.⁷

Проте величезний пласт документів та матеріалів, що належать перу Старосольського чи пов'язані з ним (а особливо його науково-дослідницька спадщина), ще чекають на свого прискіпливого дослідника. Це, зокрема, чернетки й рукописи його наукових та публіцистичних праць, щоденники, листування, документи про громадсько-політичну та адвокатську діяльність, особисті та сімейні документи, які з перебігом історії дивом уціліли та зберігаються у фондах Центрального державного історичного архіву України у м. Львові (ЦДІАЛ України), Державного архіву Львівської області (ДАЛО), Центрального державного архіву вищих органів влади України (ЦДАВОУ), Центрального державного архіву громадських об'єднань України, Центрального державного архіву зарубіжної україніки, відділу рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені В. Стефаника тощо.

Зокрема в ЦДАВОУ зберігаються документи та матеріали, пов'язані з діяльністю В. Старосольського в Українському Вільному Університеті в Празі, Українському Громадському Комітеті та інших організаціях, активним учасником яких був Старосольський. Окрему групу становлять матеріали, які наразі залишаються поза увагою дослідників: діяльність в Українському Правничому Товаристві в Празі та головне – рукописи праць Старосольського: «Конституційна «правова» держава»,⁸ «Методологічна проблема в науці про державу» та вступ до неї,⁹ «Роз-

росольський Володимир Йоахимович // Петрів М. Й. *Українські адвокати: державні, громадські, політичні та культурно-освітні діячі кінця XIX – першої половини XX ст.* – Кн. 1. = *Ukrainian advocates: state, socio-political, cultural and educational activists of the late XIX – first half of the XX century.* – Vol. 1. / Михайло Петрів. – К.: Вид-во «ЮСТІНІАН», 2014. – С. 375–415.

⁵ Redzik A. *Starosolski Włodzimierz Stefan (Starosolskij Wołodymyr) (1878–1942)* / Adam Redzik // *Słownik Biograficzny Adwokatów Polskich.* – Warszawa, 2007. – Т. II, з. 3/4. – S. 475–476.

⁶ Stepień S. *Wokół kształtowania się tożsamości narodowej na polsko-ukraińskim pograniczu etnicznym na przełomie XIX i XX wieku. Biografia Włodzimierza Starosolskiego* / Stanisław Stepień // *Biuletyn Ukrainoznawczy.* – 2012. – No. 15. – S. 9–36.

⁷ Volodymyr Starosolskij // Petr Hlaváček, Mychajlo Fesenko. *(NE)ŠŤASNÁ UKRAJINA: osobnosti ukrajiné svobodné university v Praze 1921–1945* [(Не)щаслива Україна. Визначні діячі Українського вільного університету у Празі 1921–1945]. – Praha: Vydala Univerzita Karlova v Praze, 2015. – S. 69–72.

⁸ Ф. 4465. – Оп. 1. – Спр. 763 (Праця В. Старосольського «Конституційна «правова» держава». Рукопис). – 242 арк.

⁹ Ф. 4465. – Оп. 1. – Спр. 764 (Праця В. Старосольського «Методологічна проблема в науці про державу» та вступ до неї. Рукопис). – 43 арк.

вій форм політичної організації»,¹⁰ «Суспільно-політичні рухи на Україні»,¹¹ «Істота Держави»,¹² «Основи політичного світогляду Т. Г. Масарика»¹³ та інші.

Безперечно, що найбільшу цінність для подальшого дослідження постаті й діяльності Володимира Старосольського мають архівні документи ЦДІАЛ України, оскільки тут зберігаються матеріали його іменного фонду 360 (Старосольський Володимир-Степан (1878–1942), адвокат, правник, соціолог, громадський і політичний діяч, дійсний член НТШ, професор), які надійшли з ЦДІА у м. Києві у 1951 році.

Фонд В. Старосольського складається з десяти розділів, у яких інвентаризовано 670 справ,¹⁴ і, за нашим підрахунком, документи та матеріали фонду охоплюють 55 526 аркушів. Тут зберігаються його особисті документи: свідоцтва про народження, паспорти, посвідчення, свідоцтва про освіту та проходження адвокатської практики, дипломи, грамоти тощо. Найбільша група документів – матеріали фахової діяльності як адвоката, пов'язані з судовими процесами приватних осіб, товариств та фірм. Окрему групу становлять документи наукової та громадсько-політичної діяльності, які охоплюють наукові праці, статті, біографічні матеріали.

Велику групу документів становить листування В. Старосольського з громадськими й політичними діячами, адвокатами, письменниками, журналістами, композиторами. Серед документів родини В. Старосольського великий інтерес викликають матеріали, зібрані його двоюрідним братом – Станіславом Старосольським, який був секретарем місії УНР у Швейцарії. Це меморандуми, звіти, протоколи, які відображають дипломатичну діяльність УНР у справі її визнання державами Східної Європи (Антантою). У фонді зберігаються також документи дружини Дарії,

¹⁰ Ф. 4465. – Оп. 1. – Спр. 765 (Праця В. Старосольського «Розвій форм політичної організації». Рукопис). – 435 арк.

¹¹ Ф. 4465. – Оп. 1. – Спр. 766 (Стаття В. Старосольського «Суспільно-політичні рухи на Україні». Чернетка). – 64 арк.

¹² Ф. 4465. – Оп. 1. – Спр. 767 (Стаття В. Старосольського «Істота Держави» та уривки з інших статей з теорії держави і права. Рукописи). – 92 арк.

¹³ Ф. 4465. – Оп. 1. – Спр. 768 (Стаття В. Старосольського «Основи політичного світогляду Т. Г. Масарика». Машинопис) – 18 арк.; Ф. 4465. – Оп. 1. – Спр. 769 (Стаття В. Старосольського «Основи політичного світогляду Т. Г. Масарика». Рукопис). – 18 арк.

¹⁴ I. Матеріали до біографії: 18 спр. (1131 арк.); II. Матеріали творчої діяльності: 28 спр. (1567 арк.); III. Матеріали громадсько-політичної діяльності: 18 спр. (569 арк.); IV. Матеріали службової діяльності: 411 спр. (44 899 арк.); V. Листи фондоутворювача: 2 спр. (82 арк.); VI. Листи до фондоутворювача: 105 спр. (2436 арк.); VII. Матеріали членів сім'ї фондоутворювача (прадіда, діда, матері, батька, дружини, дітей та ін.): 44 спр. (3490 арк.); VIII. Матеріали майнового-господарського характеру: 15 спр. (578 арк.); IX. Образотворчі матеріали: 18 спр. (642 арк.); X. Матеріали, зібрані фондоутворювачем: 10 спр. (132 арк.).

синів Юрія, Ігоря, доньки Уляни, дружин синів – Оксани Сілецької, Ірини Котович та інших. Яскраво розкривають постать діяча та його родини збережені альбоми фотографій: індивідуальні, сімейні, із зали суду, фотографії друзів та знайомих.

Особливий інтерес становлять матеріали, які й на сьогодні залишаються поза увагою сучасних дослідників: це записні книжки, щоденники, спогади, конспекти лекцій, укладені вченим бібліографічні покажчики, рукописи наукових досліджень «Суспільно-політичні рухи на Україні. Носії суспільно-політичних рухів», стаття «Про соціологічні передумови і наслідки боротьби суспільних груп та подвійний характер принципу більшості», двотомна праця «Принцип більшості у світлі соціології, етики і юриспруденції», реферат про принцип більшості, підготовчі матеріали, зібрані до статті «Про принципи більшості», які датовані 1908 роком і свідчать про наукове зацікавлення Старосольського принципом більшості задовго до виходу в світ книжки «Das Majoritätsprinzip» у 1916 році.¹⁵

Документи цього фонду в основному складені українською мовою, є також документи німецькою, польською та латинською мовами за 1793–1942 рр., де охоплено період життя В. Старосольського (1878–1942) та документи його прадіда, діда і батька (1793–1940).

Чималий корпус листування В. Старосольського (який ще не досліджений сучасними фахівцями) з урядовими установами УНР, українськими громадсько-політичними і культурними діячами зберігається у названих вище архівах та відділі рукописів Львівської національної наукової бібліотеки України імені Василя Стефаника. Описовий огляд документів та матеріалів, пов'язаних з життям та багатогранною діяльністю Володимира Старосольського, які зберігаються в згаданих архівах, подано в дисертаційних дослідженнях Юрія Древницького, Валентини Згурської та Ольги Панок, а також у працях Івана Гловацького¹⁶ та Юрія Древницького.¹⁷

¹⁵ Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 20 (Стаття В. Старосольського «Про соціологічні передумови і наслідки боротьби суспільних груп та подвійний характер принципу більшості». Рукопис). – 59 арк. (1908); Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 21 (Праця В. Старосольського «Про принцип більшості у світлі соціології, етики і юриспруденції». Т. 1. Рукопис). – 191 арк. (1908); Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 22 (Праця В. Старосольського «Про принцип більшості у світлі соціології, етики і юриспруденції». Т. 2. Машинопис). – 246 арк. (1908); Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 23 (Реферат про принцип більшості. Машинопис 1–11, рукопис 12–23). – 23 арк. (1908); Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 24 (Підготовчі матеріали, зібрані до статті «Про принципи більшості». Рукопис). – 30 арк. (1908).

¹⁶ Гловацький І. Ю. *Українські адвокати Східної Галичини в світлі архівних джерел та некрологів. 1800–1939* / І. Ю. Гловацький. – Львів: Сполом, 2008. – 304 с.

¹⁷ Древницький Ю. *Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність*

Документи, пов'язані з життям та діяльністю В. Старосольського, можна віднайти в архівах не тільки України, а й інших держав: наприклад, у Державному центральному архіві в Празі; його замальовки та записки, зроблені під час перебування в таборі у Домб'ю, зберігаються в архіві УВАН в США; листування з Іваном Горбачевським та інші матеріали – в архівах Академії Наук Чеської Республіки чи Празького університету.

Наукове товариство ім. Шевченка присвятило світлій пам'яті Володимира Старосольського окремий том (Т. 210, 1991), у якому опубліковано біографічні матеріали, його наукові розвідки «Теорія нації» та «Національний та соціальний момент в українській історії», деякі промови, листи та статті про нього.¹⁸

З відновленням Незалежності України (1991) наукові надбання Старосольського побачили світ і в Україні. У 1998 році перевидано науковий доробок політолога «Теорія нації» – одну з визначних праць української та світової політичної думки, яка, за влучним визначенням Ірини Кресіної, є «одним з найбільших досягнень у низці досліджень українських учених – представників національно-державницького напрямку в соціологічній і політологічній науці».¹⁹ У 2005 році опубліковано розділ «Криза конституційної держави» з книги В. Старосольського «Політичне право» (1933).²⁰ У 2011 році опубліковано фрагмент з праці Старосольського «Партія в Конституції Чеськословацької республіки».²¹ Юрій Древніцький у праці «Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878–1942)» опублікував низку його статей, зокрема: «Кирило-Мефодієвське братство» (1900),²² «Звіт відпоручника

(1878–1942) / Юрій Древніцький; авт. передм. І. Райківський. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – 304 с.

¹⁸ Володимир Старосольський, 1878–1942 // *Записки Наукового товариства ім. Шевченка* / [ред. Уляна Старосольська]. Переднє слово Ярослава Падюха. – Нью-Йорк ; Париж ; Сідней ; Торонто, 1991. – Т. 210. – 441 с.

¹⁹ Старосольський В. *Теорія нації* / Володимир Старосольський / Передмова І. О. Кресіної. «Свідомість і воля – основа нації», с. I–XL. – Нью-Йорк ; Київ: Наук. Т-во ім. Т. Шевченка ; Вища шк., 1998. – XL, 157 с.

²⁰ Старосольський В. Криза конституційної держави / Володимир Старосольський // *Вибори та демократія*. – 2005. – № 4 (6). – С. 56–65. Підготував до друку Петро Стецюк зі вступною біографічною статтею: *Володимир Старосольський (1878–1942)* / Петро Стецюк // *Вибори та демократія*. – 2005. – № 4 (6). – С. 52–55.

²¹ Стецюк Н. *Володимир Старосольський і його дослідження конституційно-правового статусу політичних партій* / Наталія Стецюк // *Вибори і демократія*. – 2011. – № 3 (29). – С. 99–103.

²² *Стаття В. Старосольського «Кирило-Мефодієвське братство» (1900)* // Древніцький Ю. *Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878–1942)* / Юрій Древніцький; авт. передм. І. Райківський. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – С. 240–247.

Б. У. Др. Володимира Старосольського про стан Українських Січових Стрільців в січні 1915»,²³ «Віра в безсмертність нації» (1916),²⁴ «Батьки» і «Діти»,²⁵ «Страдальний романтизм», «Шириться дефетизм, дезорієнтація, відворот від політики...» (1937)²⁶ та матеріалів: листування з Українським Науковим Інститутом у Берліні,²⁷ виступ Старосольського на Українському соціологічному конгресі (1928).²⁸

У 2017 році перевидано працю Володимира Старосольського «Держава і політичне право» (1923/24, у двох частинах),²⁹ де викладено авторську концепцію держави як політичного інституту, засобу реалізації інтересів нації, політичного права як права народу здійснювати владу, людини як суб'єкта політичних прав, громадянина як співтворця держави і права.

Володимир Старосольський підписував свої публікації власним ім'ям. Наші пошуки виявили такі підписи автора: *Володимир Старосольский*,³⁰ *В. Старосольский*, *Др. Володимир Старосольский*, *Др. Володимир Старосольський*,³¹ *Професор Д-р В. Старосольський*,³² *Проф. Д-р В. Старосольський*,³³ *В. С.*,³⁴ *С. В.*,³⁵ а також

²³ *Звіт відпоручника Б. У. Др. Володимира Старосольського про стан Українських Січових Стрільців в січні 1915* // Древніцький Ю... – С. 248–278.

²⁴ *Віра в безсмертність нації* / Володимир Старосольський // Древніцький Ю... – С. 279.

²⁵ «Батьки» і «Діти» (Анкета «Студентського Вістника») / Володимир Старосольський // Древніцький Ю... – С. 280–283.

²⁶ *Страдальний романтизм (відповідь В. Темницькому)* // Древніцький Ю... – С. 289–297.

²⁷ *Листування В. Старосольського з Українським Науковим Інститутом у Берліні* // Древніцький Ю... – С. 284–286.

²⁸ *Виступ Володимира Старосольського на Українському соціологічному конгресі* // Древніцький Ю... – С. 287–288.

²⁹ Старосольський В. *Держава і політичне право*. Ч. 1. – К.: ВИДАВНИЦТВО ЛОГОС УКРАЇНА, 2017. – 592 с. Зі вступною статтею Ірини Кресіної, Валентини Згурської та Олексія Кресіна «Концепція національної держави і політичного права Володимира Старосольського», С. I–XXXII; Старосольський В. *Держава і політичне право*. Ч. 2. – К.: ВИДАВНИЦТВО ЛОГОС УКРАЇНА, 2017. – 472 с.

³⁰ «Реклама похатної торгівлі в австрійським законодавстві» – перша фахова правнича публікація Старосольського, поміщена на сторінках «Часописі правничої і економічної». Примітним є те, що датою написання автор зазначив «Львів, 15/V 1901 р.».

³¹ *Про цінність права* / Володимир Старосольський // *Життя і Право*. – 1928. – Чис. 1. – С. 11–21.

³² *Внутрішня форма слова в соціологічній термінології (методологічні уваги)* / Володимир Старосольський // *Записки Української Господарської Академії в Чехословацькій республіці*. – Подебради, 1927. – Вип. I. – С. 240–247.

³³ *Партія в Конституції Чеськословацької республіки* / Володимир Старосольський // *Науковий збірник УВУ*. – Прага, 1923. – Т. I. – С. 134–147.

³⁴ На початку ХХ ст. одним із наукових зацікавлень Старосольського було дослідження питань соціології. В журналі «Молода Україна» (1903) під підписом В. С. й опубліковано його рецензію на працю: Kulczycki Ludwik. *Zarys podstaw socjologii ogólnej*.

³⁵ Під підписом С. В. в «Часописі правничій і економічній» опубліковано рецензію Старосольського на книжку: Stanisław Starzyński. *Kodeks prawa politycznego czyli Austriackie ustawy konstytucyjne. 1848–1903*.

*Prof. Voldemar Starossolsky,*³⁶ *V. Starossolsky,*³⁷ *Starosolski Włodzimierz,*³⁸ *Wolodymyr Starosolskyj,*³⁹ *Dr. Wolodymyr Starosolskyj.*⁴⁰

Незважаючи на доволі велику кількість публікацій про Володимира Старосольського, можемо стверджувати, що життя та діяльність – а особливо фундаментальні теоретичні напрацювання відомого меценаса в царині правознавства, соціології, політології, історії – все ж залишаються «TERRA INCOGNITA».

Пускаючи у світ матеріали до бібліографії Володимира Старосольського, сподіваємося, що вони стануть добрим поштовхом для подальших досліджень життя й діяльності та творчої спадщини знаменитого діяча.

³⁶ Франц.: *Методологічна проблема в науці про державу*. Prof. Voldemar Starossolsky. *Problème méthodologique dans la science d'état*.

³⁷ *Теорія нації. Théorie de la Nation*, par V. Starossolsky.

³⁸ Польськ.: *Dniestrzański (Dnistrjański) Stanisław / Starosolski Włodzimierz // Polski słownik biograficzny*. – Kraków, 1939. – T. V/1, z. 21. – S. 228–229.

³⁹ Нім.: *Wolodymyr Starosolskyj. Bohdan Kistiakowskyj und das russische soziologische Denken*.

⁴⁰ Нім.: *Das Majoritätsprinzip*. Dr. Wolodymyr Starosolskyj.

ТВОРИ ВОЛОДИМИРА СТАРОСОЛЬСЬКОГО

«Батьки» і «Діти» (Анкета «Студентського Вістника») / Володимир Старосольський // Молода нація. – № 3 (24). – 2002. – С. 5–7. Перевидання: Древницький Ю. Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878–1942) / Юрій Древницький; авт. передм. І. Райківський. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – С. 280–283.

Батьківщина, як джерело любови й дії / Володимир Старосольський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 333–341.

Будінь невмолимі економічні закони / Володимир Старосольський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 345.

Від редакції / В. Старосольський, Е. Косевич // Молода Україна. – 1900. – Чис. 1. – С. 1–5; Чис. 2. – С. 90.

Віра в безсмертність нації / Володимир Старосольський / Шляхи: ілюстрований півмісячник літератури й громадського життя. – Львів, 1916. – Чис. 9/10. – С. 336–338. Перевидання: Древницький Ю. Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878–1942) / Юрій Древницький; авт. передм. І. Райківський. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – С. 279.

Виступ Володимира Старосольського на Українському соціологічному конгресі // Древницький Ю. Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878–1942) / Юрій Древницький; авт. передм. І. Райківський. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – С. 287–288.

Внутрішня форма слова в соціологічній термінології (методологічні уваги) / Володимир Старосольський // Записки Української Господарської Академії в Чехословацькій республіці. – Подєбради, 1927. – Вип. I. – С. 240–247.

Дві методи / Володимир Старосольський // Вперед. – 1919. – 25 грудня. – Чис. 179.

Держава і право: (Причинки до проблеми правовости держави) / Володимир Старосольський // Життя і Право. – Львів. – 1934. – Чис. 1. – С. 21–22. Реферат, прочитаний на Українському Правничому з'їзді в Празі в 1933 р.

Держава і право: причинок до проблеми правовости держави / Володимир Старосольський // Ювілейний альманах Союзу Українських Адвокатів у Львові. – Львів, 1934. – С. 146–159.

Держава і право: (причинок до проблеми правовости держави) / Володимир Старосольський. – Львів: Наклад Союзу українських адвокатів, 1934. – 16 с.

Держава і політичне право. Частина 1 / Володимир Старосольський. – Подєбради: Видання «Видавничого Т-ва при Укр. Госп. Академії в Ч. С. Р.»; Накладом Укр. Госп. Академії та «Вид. Т-ва при У. Г. А.», 1923. – Ч. 1. – 599 с.: Курс лекцій, що викладалися студентам Економ.-Коопер. Відділу Україн. Господар. Академії в Ч. С. Р. на 2-му семестрі 1922/23 акад. р. – Подєбради: Видання «Видавн. Т-ва при Укр. Г. Акад», 1923 (літографовано 150 примірників). Сучасне перевидання: Старосольський В. Держава і політичне право. Ч. 1. – К.: ВИДАВНИЦТВО ЛОГОС УКРАЇНА, 2017. – 592 с.: Серія «Бібліотека Академії Політичних Наук», Т. 3.

Держава і політичне право. Частина 2 / Володимир Старосольський. – Подєбради: Видання «Видавничого Т-ва при Українській Господарській Академії в Ч. С. Р.»; Накладом Української Господарської Академії, 1924. – Ч. 2. – 464 с. Сучасне перевидання: Старосольський В. Держава і політичне право. Ч. 2. – К.: ВИДАВНИЦТВО ЛОГОС УКРАЇНА, 2017. – 472 с.: Серія «Бібліотека Академії Політичних Наук», Т. 3.

До питання про тимчасовий арешт в стадії доходження / Володимир Старосольський // Життя і Право. – Львів. – 1929. – Чис. 4. – С. 22–26.

До питання про форми держави / Володимир Старосольський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка. – Львів, 1925. – Т. 138/140. – С. 311–335.

До праці // Молода Україна. – 1900. – Чис. 9–10. – С. 325–330.

Думки про демократію / Володимир Старосольський // Вістник. – 1916. – № 35–36. – С. 281–282.

До програму російської соціал-демократичної партії в національній справі / Володимир Старосольський // Соціал-Демократ. – Прага, 1929. – Чис. 3. – С. 11–20.

З боротьби за право / Володимир Старосольський // Життя і Право. – 1928. – Чис. 2. – С. 25–30.

Захисна промова Володимира Старосольського // Гловацький І. Ю. Промови українських адвокатів Галичини на політичних судових процесях початку ХХ ст.: науково-практичний посібник / І. Ю. Гловацький. – Львів: Львівський юридичний інститут МВС України, 2004. – С. 114–134.

Звіт відпоручника Б. У. Др. Володимира Старосольського про стан Українських Січових Стрільців в січні 1915 // Древницький Ю. Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878–1942) / Юрій Древницький; авт. передм. І. Райківський. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – С. 248–278.

Злука молодіжи / Володимир Старосольський // Молода Україна. – 1900. – Чис. 3. – С. 91–97.

Значіння внутрішньої форми слів у термінології суспільних наук / Володимир Старосольський // Український Науковий З'їзд у Празі 3–7 жовтня 1926 р. – Прага, 1928. – С. 36.

Кирило-Методієвське братство / Володимир Старосольський // Молода Україна. – 1900. – Чис. 5. – С. 169–175. Перевидання: Древницький Ю. Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878–1942) / Юрій Древницький; авт. передм. І. Райківський. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – С. 240–247.

Кілька слів в конечній обороні / Володимир Старосольський // Молода Україна. – 1900. – Чис. 11. – С. 405–412.

Криза конституційної держави / Володимир Старосольський // Вибори та демократія. – 2005. – № 4 (6). – С. 56–65.

Лист Володимира Старосольського із лагери в Маринську до дружини – Дарії Старосольської до Кокпект, Казахстан / Володимир Старосольський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 134–142.

Лист В. Старосольського до сина Юрка (24.02.1916) / Володимир Старосольський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 74–76.

Листування В. Старосольського з Українським Науковим Інститутом у Берліні // Древницький Ю. Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878–1942) / Юрій Древницький; авт. передм. І. Райківський. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – С. 284–286.

Методологічна проблема в науці про державу / Володимир Старосольський // Ювілейний збірник в честь професора Станіслава Дністрянського. – Прага, 1923. – С. 265–298.

Методологічна проблема в науці про державу / Володимир Старосольський (Prof. Voldemar Starossolsky. Problème méthodologique dans la science d'état). – Прага: Наклад Українського Вільного Університету в Празі; Державна друкарня в Празі, 1925. – 35 с. Окремий відбиток з Ювілейного збірника в честь професора С. Дністрянського.

На зеленій Буковині / Володимир Старосольський // Молода Україна. – 1900. – Чис. 12. – С. 441–449.

Навіть якби ми хотіли, не можемо зректися нашої державної волі / Володимир Старосольський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 344–345.

Національний і соціальний момент в українській історії / Володимир Старосольський. – Відень: Виданє Союза Визволення України. З друкарні Мехитаристів у Відні, VII, 1915. – 15 с.

Національний і соціальний момент в українській історії / Володимир Старосольський // Вісник Союзу Визволення України. – Відень. – 1915. – Чис. 7/8. – С. 11–26.

Національний і соціальний момент в українській історії / Володимир Старосольський // Вільна Україна. – 1967. – Чис. 53.

Національний і соціальний момент в українській історії / Володимир Старосольський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 153–160.

Нові праці С. Дністрянського / Володимир Старосольський // Життя і Право. – 1929. – Чис. 4. – С. 52–53.

Нема довір'я до російських «лікарів» / Володимир Старосольський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 343.

Обов'язок українського адвоката / Володимир Старосольський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 329–330.

[Огляд книжки:] Österreichisches Staatswörterbuch // Часопис правничий і економічний. – Львів. – 1904. – Т. 6/7. – С. 14.

Партія в Конституції Чеськословацької республіки / Володимир Старосольський // Науковий збірник УВУ. – Прага, 1923. – Т. 1. – С. 134–147.

Партія в Конституції Чеськословацької республіки / Володимир Старосольський. – Прага: Наклад Українського університету в Празі; Державна друкарня в Празі, 1923. – 16 с.

Передмова / Володимир Старосольський / Давидовський Л. Міжнародна охорона національних меншостей // Збірник Правничої комісії при історично-філософській секції НТШ. Під ред. В. Вергановського. – Львів, 1929. – Чис. 3. – С. 1–3.

Передмова / Володимир Старосольський / Владислав Оркан. Ніч. Драма в одній дії. Переклад А. Крушельницького з передмовою В. Старосольського. З друкарні В. А. Шийковського. – Львів, 1900. – 24 с.

Питання ідеальної конкуренції / Володимир Старосольський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 332–333.

Політичне право: курс лекцій / Володимир Старосольський. – Подібрани: Український Технічно-Господарський інститут, 1933/34. – 321 с.

Політичне право: курс лекцій / Володимир Старосольський. – Регенсбург; Новий Ульм: Український Технічно-Господарський Інститут (на правах рукопису, курс Ч. 14), 1950. – 373 с. У післямові від редакції зазначається: «Курс проф. В. Старосольського був виданий в 1933 році. З того часу повстало як у теоретичних основах науки, так і (головне) в практичній чинності державних і міжнародних організацій, – особливо після II-ї світової війни, – стільки нових проблем і спроб їх розв'язання, що редакція при новому виданню цього цінного курсу мусила внести деякі зміни і доповнення, стараючись залишити основні думки автора майже на протязі цілого курсу, за винятком характеристики систем Радянського Союзу».

Причинки до теорії соціології / Володимир Старосольський // Часопись правнича і економічна. – Львів. – 1902. – Т. 4/5. – С. 1–36.

Причинки до теорії соціології / Володимир Старосольський (По причині розвідки: Prof. Dr. Pilat i Witold Lassota «O nowoczesnej socyologii». Sześć Wykładów, 1903). – У Львові. З друкарні Наук. Тов. ім. Шевченка, 1902. – 36 с.

Промова проф. д-ра В. Старосольського // Визвольний шлях. – 1978. – Кн. 6 (363). – С. 654–658. Передрук промови В. Старосольського на судовому процесі 28 червня 1936 р.

Про цінність права / Володимир Старосольський // Життя і Право. – 1928. – Чис. 1. – С. 11–21.

Промова адвоката д-ра В. Старосольського під час суду над Василем Біласом і Дмитром Данилишиним [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://100krokviv.info/2012/12/promova-advokata-vasylya-bilasa-d-ra-volodymyra-starosolskoho-v-sudi/>

Промова В. Старосольського на вічу 13-го липня 1899 р. / Володимир Старосольський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 48–49.

Промова виголошена від молодіжи на Тарасових вечерницях у Львові 27.04.1900 / Володимир Старосольський // Молода Україна: часопис української молодіжи. – Львів. – 1900. – Чис. 5. – С. 158–159.

Промова на Святі в пам'ять розстріляних окупаційною польською владою 12 грудня 1922 / Володимир Старосольський // Український скиталець. – 1923. – Чис. 1 (23). – С. 48–52.

«REBUS IN ARDUIS...» (промова на похороні ген. Мирона Тарнавського) // Пам'яті вождя УГА. – Львів: Видавнича кооператива «Червона Калина», 1939. – С. 1–3.

«REBUS IN ARDUIS...» (промова на похороні ген. Мирона Тарнавського) / Володимир Старосольський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 346–348.

Реформа похатної торгівлі в австрійському законодавстві / Володимир Старосольський // Часопись правнича і економічна. – Львів. – 1901. – Т. 2. – С. 1–29.

[Рецензія] / Володимир Старосольський // Молода Україна. – 1902/03. – Чис. 6/7. – С. 254–255. – Рец. на кн.: Лукіянович Д. За кадильну: Оповіданє. – Львів: Накладом Укр.-Руської Видавн. Спілки, 1902. – 214 с.

[Рецензія] / Володимир Старосольський // Молода Україна. – 1903. – Чис. 8/9. – С. 292–294. – Рец. на кн.: Kulczycki Ludwik. Zarys podstaw socyologii ogólnej. – Lwów: Gubrynowicz et Schmidt, 1900. – 268 s. Підп.: В С.

[Рецензія] / Володимир Старосольський // Часопись правнича і економічна. – 1900. – Т. 1. – С. 34–46. – Рец. на кн.: Rudolf Herrmann von Herrnitz. Nationalität und Recht, dargestellt nach der österreichischer und anderen Gesetzgebung. – Wien, 1899.

[Рецензія] / Володимир Старосольський // Часопись правнича і економічна. – 1900. – Т. 1. – С. 46–48. – Рец. на кн.: Kulisch M. Beitrage zum oesterreichischen Parlamentsrecht.

[Рецензія] / Володимир Старосольський // Часопись правнича і економічна. – 1904. – Т. 6/7. – С. 3–6. – Рец. на кн.: Starzyński Stanisław. Kodeks prawa politycznego czyli Austriackie ustawy konstytucyjne. 1848–1903. Підп.: С. В.

[Рецензія] / Володимир Старосольський // Часопись правнича і економічна. – 1904. – Т. 6/7. – С. 7–14. – Рец. на кн.: Menger Anton. Neue Staatslehre. – 1903.

[Рецензія] / Володимир Старосольський // Часопись правнича і економічна. – 1904. – Т. 6/7. – С. 14. – Рец. на кн.: Österreichisches Staatswörterbuch; Handbuch des gesamten österreichischen öffentlichen Rechtes, herausgegeben unter Mitwirkung zahlreicher Fachmänner von Dr. Ernst Mischler Prof. an der k. k. Univ. in Graz, Dr. Josef Ulbrich k. k. Hofrat u. Prof. an der k. k. deutsch Univ. in Prag. Zweite wesentlich umgearbeitete Auflage. – Wien, 1904.

Роля нелегальної акції в боротьбі за український університет / Володимир Старосольський // Молода Україна. – 1910. – Чис. 6/7. – С. 189–193.

Соціальна і юридична проблема / Володимир Старосольський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 330–332.

Становище Б. Кістяківського в науці про державу / Володимир Старосольський // Український Науковий З'їзд у Празі 3–7 жовтня 1926 р. – Прага, 1928. – С. 35.

Страдальний романтизм (відповідь В. Темницькому) // Древницький Ю. Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878–1942) / Юрій Древницький; авт. перем. І. Райківський. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – С. 289–297.

Стрілецьким шляхом: Промова, виголошена на святі стрілецької пісні у Львові 24-го лютого 1935 р. / Володимир Старосольський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 78–82.

Стріча з українськими бранцями з російської армії / Володимир Старосольський // Свобода. – 1915. – 27 квітня. – Чис. 48. – С. 2.

Студентські рухи в Росії / Володимир Старосольський // Молода Україна. – 1900. – Чис. 2. – С. 83–88; Чис. 3. – С. 115–117; Чис. 4. – С. 147–151.

Тарасові вечерниці / Володимир Старосольський // Молода Україна. – 1900. – Чис. 1. – С. 6–10.

Теорія нації / Володимир Старосольський. – Відень: Український соціологічний інститут, 1922. – 143 с.: *Théorie de la Nation, par V. Starossolsky. Institut Sociologique Ukrainien. Рецензія:* [Донцов Дмитро]. Вол. Старосольський, Теорія нації, Вид. Укр. Соціол. Інститута. – Відень, 1922. – С. 144, вел. 8 // Літературно-науковий вістник. – Львів. – 1924. – Т. 85. – С. 281–284. Підп.: Д. Д.

В передмові від Українського соціологічного інституту зазначається те, що в книжці поміщено виклади, які читав Володимир Старосольський упродовж низки курсів, що були організовані інститутом у лютому–березні 1921 р. Книжка появилася друком, завдячуючи авторів «Україна Irredenta» Юліанові Бачинському, який на той час мешкав у Вашингтоні й пожертвував гроші у 1921 році Українському соціологічному інституту в Відні.

Теорія нації. 2-е видання / Володимир Старосольський. – Нью-Йорк: Вид-во Чарторийських, 1966. – 144 с.

Теорія нації / Володимир Старосольський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 161–324.

Теорія нації / Володимир Старосольський / Передмова І. О. Кресіної. «Свідомість і воля – основа нації», с. I–XL. – Нью-Йорк; Київ: Наук. Т-во ім. Т. Шевченка; Вища шк., 1998. – XL, 157 с.

Терлецький О. [посмертна згадка] / Володимир Старосольський // Молода Україна. – 1902/03. – Чис. 4. – С. 97–106. Підп.: В. С.

Товариство «Січових стрільців» у Львові / Ф. Королів, В. Старосольський // За волю України: історичний збірник УСС: літопис Українського Січового Стрілецтва. – Нью-Йорк: Видання Головної Управи УСС, 1967. – Передрук: Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 349–352.

Товариші / В. Старосольський, О. Грабовський // Молода Україна. – 1900. – Чис. 7. – С. 1–4.

Трагічні вузли української історії / Володимир Старосольський // За Україну: безпартійний політичний двотижневик. – Львів. – 1932. – № 1/2. – С. 10–11.

Українська державність і російський імперіалізм / Володимир Старосольський // Український голос. – 1951. – Вересень. – Передрук: Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 342.

Українці – професори права / В. Старосольський, С. Дністрянський // Ювілейний альманах Союзу Українських Адвокатів у Львові. – Львів, 1934. – С. 126–145. – Передрук: ЮБІЛЕЙНИЙ АЛЬМАНАХ «СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ АДВОКАТІВ У ЛЬВОВІ». – Львів, 1934 / Упор.: Михайло Петрів; авт. передмови Адам Редзік. – Репринтне видання = THE COMMEMORATIVE ALMANAC «THE UNION OF THE UKRAINIAN ADVOCATES IN LVIV». – Lviv, 1934 / Compiled by Mykhailo Petriv; preface by Adam Redzik. – Revised edition. – К.: Вид-во «ЮСТІНІАН», 2014. – С. 155–176.

Чи є в нас публіцистика! / Володимир Старосольський // Молода Україна. – 1901. – Чис. 1. – С. 19–22.

Шахневич А.: [посмертна згадка] / Володимир Старосольський // Молода Україна. – 1900. – Чис. 2. – С. 45–47.

«Шириться дефетизм, дезорієнтація, відворот від політики...» Д-р Володимир Старосольський забирає голос в анкеті «Діла» на тему «нормалізації» / Володимир Старосольський // Діло. – 1937. – 29 липня. – С. 5–6. – Передрук: Древницький Ю. Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878–1942) / Юрій Древницький; авт. передм. І. Райківський. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – С. 298–301.

Ще в справі «орієнтацій» / Володимир Старосольський // Шляхи: ілюстрований півмісячник літератури й громадського життя. – Львів. – 1916. – Чис. 9/10. – С. 336–338.

Що таке социольогія? / Володимир Старосольський // Іскра: Місячник для української молодіжи. – Львів. – 1903. – Чис. 1. – С. 3–9; Чис. 2. – С. 1–7; 1904. – Чис. 3. – С. 1–6.

Bohdan Kistiakowskyj und das russische soziologische Denken / Wolodymyr Starosolskyj // Abhandlungen des Ukrainischen Wissenschaftlichen Institutes in Berlin. – Band II. – Berlin; Leipzig, Walter de Gruyter & Co., 1929. – P. 117–126.

Das Majoritätsprinzip. Dr. Wołodymyr Starosolskyj. – Wien; Leipzig, Franz Deuticke Verlag, 1916. – X, 158 p. (Wiener Staatswissenschaftliche Studien, 13 Band, 2 Hekt.)

Dniestrzański (Dnistrjański) Stanisław / Starosolski Włodzimierz // Polski słownik biograficzny. – Kraków, 1939. – T. VI/1, z. 21. – S. 228–229.

ЛІТЕРАТУРА

ПРО ВОЛОДИМИРА СТАРОСОЛЬСЬКОГО

Авдикович Орест. Нарис одної доби. – У Львові. Накладом А. Крушельницького і В. Старосольського. З друкарні Ставропігійської, 1899. – 87 с. – (Живі струни. – Чис. 3). – [Літ-наук. вістник. – 1900. – Т. IX. – С. 153].

Адвокат Володимир Старосольський часто безкоштовно захищав студентів і селян [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zik.ua/news/2016/02/04/advokat_volodymyr_starosolskyu_chasto_bezkoshtovno_zahyshchav_studentiv_i_669002

Андрусяк Т. Володимир Старосольський – адвокат, учений, політик / Тарас Андрусяк // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія: Філософія. Політологія. – 2003. – № 62. – С. 4–6.

Андрусяк Т. Володимир Старосольський та його державно-правова концепція / Тарас Андрусяк // Держави, суспільства, культури. Схід і Захід: збірник на пошану Ярослава Пеленського. – Нью-Йорк, 2004. – С. 27–36.

Антонович-Рудницька М. До мозаїки портрету... (невеличкий спогад про Володимира Старосольського) / М. Антонович-Рудницька // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 376–377.

Арсенич П. Рід Шухевичів / Петро Арсенич. – Івано-Франківськ: Нова Зоря, 2005. – 264 с.

Батьківщина, як джерело любови й дії // Білас і Данилишин / Опрацював Данило Чайковський; Видавництво Організації Оборони Чотирьох Свобід України. – Нью-Йорк, 1968. – С. 153–165. – Передрук: Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 333–341.

Бегей І. І. Українська соціал-демократія (лівиця): історія, теорія, особи: Монографія / Ігор Іванович Бегей. – Львів: Львівський банківський ін-т, 2005. – 350 с.

Білоус Л. В., Білоус З. В. Проблема взаємовідносин права та держави у поглядах Володимира Старосольського / Л. В. Білоус, З. В. Білоус // Збірник наукових праць «Держава і право». Юридичні і політичні науки. – К.: Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. – Вип. 15. – С. 529–533.

Бойчук А. Ю. Інститут адвокатури на західноукраїнських землях другої половини XIX – початку XX ст. (на матеріалах Галичини): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / Бойчук Андрій Юрійович; Відкритий міжнар. ун-т розв. людини «Україна». – Київ, 2011. – 20 с.

Борчук С. Володимир Старосольський у студентському русі західних українців наприкінці XIX – на початку XX ст. / С. Борчук // Українознавчі студії. – 2002/03. – Чис. 4/5. – С. 196–201.

Босак О.І. Українська соціал-демократична партія в соціальному і національному рухах Галичини (90-і рр. XIX ст. – 1914 р.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Босак Орест Іванович; Льв. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2003. – 19 с.

Бучин А.В. Історіографія державно-правової концепції Володимира Старосольського: прижиттєвий період / А.В. Бучин // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Юридичні науки. – 2016. – Чис. 837.

Бучин А. Учення про конституцію в державно-правовій доктрині Володимира Старосольського / А. Бучин // Науковий вісник Херсонського державного університету: Серія: Юридичні науки. – 2015. – Вип. 4. – Т. 1. – С. 12–16.

Варфоломеєва Т. В. Історія адвокатури України / Т. В. Варфоломеєва, О. Д. Святоцький, В. С. Кульчицький та ін.; За ред. Т. В. Варфоломеєвої, О. Д. Святоцького. – К.: Либідь, 1992. – 120 с.

Варфоломеєва Т.В. Історія адвокатури України / Т. В. Варфоломеєва, О. Д. Святоцький, В. С. Кульчицький та ін.; За ред. Т. В. Варфоломеєвої, О. Д. Святоцького. – К.: Вид-во «СДМ-Студію», 2002. – 286 с.

Варшавський акт обвинувачення Степана Бандери та товаришів / [Упоряд. Микола Посівнич]. – Львів, 2005. – 200 с.

Василик І. Старосольський Володимир / І. Василик, О. Лугова, Б. Луговий // Адвокати і правники – діячі Легіону українських Січових Стрільців. Біографічний альбом. – К., 2015. – С. 84–89.

Визначні уродженці та діячі Ярославщини і Засяння // Ярославщина і Засяння (1031–1947). Історично-мемуарний збірник. Ред. М. Сенчишин, В. Бородач. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1986. – С. 718.

Відкрито меморіальну дошку Володимиру Старосольському [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://portal.lviv.ua/news/2004/05/31/111506>

Віднянський С.В. Культурно-освітня і наукова діяльність української еміграції в Чехо-Словаччині: Український вільний університет (1921–1945 рр.) / С. В. Віднянський / НАН України, Інститут історії України. – К., 1994. – 82 с.

Волинець С. Передвісники і творці листопадового зриву: Західно-українські громадські і політичні діячі / Степан Волинець. – Вінніпег, 1965. – 324 с.

Володимир Старосольський, 1878–1942 // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. Переднє слово Ярослава Падеха. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – 441 с.

Володимир Старосольський: (у 120-річчя народин) / Н. Н. // Свобода. – 1998. – 6 січня. – С. 3–4. Підп. Н. Н.

Гасцький Т. Професор Старосольський / Теодосій Гасцький // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 355–359.

Галуцинський М. Науковий рух у тов. «Академічна громада» у Львові / Михайло Галуцинський // Молода Україна. – 1900. – Січень. – № 1. – С. 24–25.

Галуцинський М. Українська молодіж в р. 1899 / Михайло Галуцинський // Молода Україна. – 1900. – Лютий. – № 2. – С. 74–81.

Ганкевич Л. З минулого нашої партії (Матеріяли до історії УСДП) / Лев Ганкевич // Календар «Вперед». – Львів, 1920. – С. 17–34.

Ганкевич Л. Союз Українських Адвокатів у Львові: Матеріяли й завваги з нагоди десятиліття / Лев Ганкевич. – Львів: Накладом СУА, 1938. – 38 с.

Ганкевич Л. Десятиліття Союзу Українських Адвокатів / Лев Ганкевич // ЮБІЛЕЙНИЙ АЛЬМАНАХ «СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ АДВОКАТІВ У ЛЬВОВІ». – Львів, 1934 / Упор.: Михайло Петрів; авт. передмови Адам Редзیک. – Репринтне видання = THE COMMEMORATIVE ALMANAC «THE UNION OF THE UKRAINIAN ADVOCATES IN LVIV». – Lviv, 1934 / Compiled by Mykhailo Petriv; preface by Adam Redzik. – Revised edition. – К.: Вид-во «ЮСТІНІАН», 2014. – С. 59–100.

Гнатюк В. Справа українсько-руського університету у Львові / Володимир Гнатюк // Літературно-науковий вістник. – 1902. – Т. 17. – Кн. 1. – С. 49–72.

Гловацький І. Особливості розвитку інституту адвокатури на землях Східної Галичини і Буковини / Іван Гловацький // Вісник Львівського університету. Серія: Юридична. – Львів, 2003. – Вип. 38. – С. 119–127.

Гловацький І. Ю. Промови українських адвокатів Галичини на політичних судових процесах початку ХХ ст. Науково-практичний посібник / І. Ю. Гловацький. – Львів: Львівський юридичний інститут МВС України, 2004. – 283 с.

Гловацький І. Ю. Роль колегії оборонців в організації правового захисту політичних в'язнів у політичних судових процесах у Східній Галичині (1918–1926 рр.) / І. Ю. Гловацький // Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – Хмельницький, 2003. – № 2 (6). – С. 21–27.

Гловацький І. Ю. Українські адвокати Східної Галичини в світлі архівних джерел та некрологів. 1800–1939 / І. Ю. Гловацький. – Львів: Сполом, 2008. – 304 с.

Гловацький І.Ю. Українські адвокати Східної Галичини як захисники у кримінальних справах по обвинуваченню у вчиненні політичних злочинів у міжвоєнний період (1918–1939 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / Гловацький Іван Юхимович; Київ. нац. ун-т внутр. справ. – К., 2006. – 18 с.

Гловацький І.Ю. Українські адвокати у політичних судових процесах у Східній Галичині (1921–1939 рр.) / І.Ю. Гловацький. – Львів: Тріада Плюс, 2003. – 348 с.

Головацький І. Старосольський Володимир-Степан / Іван Головацький // Українська журналістика в іменах: матеріали до енциклопедичного словника / НАН України, ЛНБ ім. В. Стефаника, Науково-дослідний центр періодики; наук. консультант Я.Р. Дашкевич; за ред. М.М. Романюка. – Львів, 1995. – Вип. 2. – С. 205–206.

Головченко В. Від «Самостійної України» до Союзу визволення України: Нариси з історії української соціал-демократії початку ХХ ст. / Володимир Головченко. – Харків: Майдан, 1996. – 190 с.

Голуб А.І. Європейські обрії української соціал-демократії (кінець ХІХ – перша половина ХХ ст.): Монографія / А.І. Голуб – Дніпро: Вид-во Дніпропетр. ун-ту, 1998. – 154 с.

Голубко В.Є. Армія Української Народної Республіки 1917–1918: утворення та боротьба за державу / В.Є. Голубко. – Львів: Кальварія, 1997. – 275 с.

Голяк В. Зморений голодом [про політв'язня Володимира Старосольського] / Володимир Голяк // Поклик сумління. – Львів, 1992. – Лютий.

Голяк В. Трагедія родини Старосольських / Володимир Голяк // Літопис Червоної Калини. – Львів. – 1994. – Чис. 4/6. – С. 58–63.

Грицак Я. Старосольський Володимир / Ярослав Грицак // Довідник з історії України / Під ред. І. Підкови, Р. Шуста. – К., 2001. – С. 822–823.

Гуцал П. Публіцист, політик, вчений-правник [Володимир Старосольський] / П. Гуцал, М. Ткачук // Історичний календар'98: Науково-популярний та літературний альманах. – К., 1997. – Вип. 4. – С. 28–30.

Даниленко О.В. Український громадський комітет в Чехословаччині (1921–1925 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Даниленко Олександр Вікторович. – Київ, 2004. – 20 с.

12 українців перед Львівським судом: процес Паславського і товаришів. – Львів, 1926. – 155 с.

Дичковська Г.О. Український націонал-комунізм / Галина Дичковська. – К.: ТОВ «Міжнар. фін. агенція», 1998. – 35 с.

Демчишак Р. Політико-правова сутність, повноваження та розподіл державної влади у політологічній спадщині Володимира Старосольського / Руслан Демчишак // *Science and Education: a New Dimension. Humanities and Social Sciences*. – 2014. – V. II (4). – Issue: 23. – С. 66–69.

Демчишак Р. Проблема сутності політичних партій у працях класиків світової та української патології / Руслан Демчишак // *Українська національна ідея: реалії та перспективи розвитку*. – 2009. – Вип. 21. – С. 6–10.

Дмитренко С. Теорія нації Володимира Старосольського / Степан Дмитренко // *Нова політика*. – 2000. – № 6. – С. 18–21.

До 140-річчя Володимира Старосольського [Електронний-ресурс]. – Режим доступу: <http://www.memory.gov.ua/news/do-140-richchya-volodimira-starosolskogo>

[Донцов Дмитро]. [Рецензія] Вол. Старосольський, Теорія нації, Вид. Укр. Соціол. Інститута. – Відень, 1922. – С. 144, вел. 8° / Д. Д. // *Літературно-науковий вістник*. – Львів. – 1924. – Т. LXXXV (85). – Кн. 12. – С. 281–284. Підп.: Д. Д.

Древницький Ю. Адвокатська діяльність В. Старосольського / Юрій Древницький // *Інтелегенція і влада: матеріали Четвертої Всеукраїнської наукової конференції. 20–21 березня 2006 року*, м. Одеса. – Одеса: Астропринт, 2006. – С. 84–92.

Древницький Ю. Володимир Старосольський в українських національно-визвольних змаганнях 1914–1920 рр. / Юрій Древницький // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія* / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – Вип. 2. – С. 77–82.

Древницький Ю. Володимир Старосольський: громадсько-політична та наукова діяльність (1878–1942) / Юрій Древницький; авт. передм. І. Райківський. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2012. – 304 с.

Древницький Ю. Володимир Старосольський і радикалізація українського національного руху в Галичині на початку ХХ ст. / Юрій Древницький // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія* / За заг. ред. проф. М. М. Алексієвця. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2005. – Вип. 3. – С. 106–111.

Древницький Ю. Володимир Старосольський у боротьбі за український університет / Юрій Древницький // *Україна – Європа – Світ: міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія. Міжнародні відносини*. – 2012. – Вип. 9. – С. 211–218.

Древницький Ю. Володимир Старосольський у національно-політичному житті України / Юрій Древницький // *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія*. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. –

Вип. 2 // Українська історична біографістика: забуте і невідоме / За заг. ред. проф. М. М. Алексієвця. – Ч. 2. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. – С. 146–155.

Древніцький Ю. Володимир Старосольський: життя та діяльність (1878–1942) / Юрій Древніцький // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. М. М. Алексієвця. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2005. – Вип. 2. – С. 139–144.

Древніцький Ю. Володимир Старосольський – соціал-демократичний діяч другої половини 1920-х – 1930-х рр. / Юрій Древніцький // Українська біографістика. – 2012. – Вип. 9. – С. 294–311.

Древніцький Ю. Громадсько-політична та наукова діяльність В. Старосольського: історіографія проблеми // Україна – Європа – Світ: міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія. Міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвцев. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – Вип. 5: у 2 ч.: Україна – Європа – Світ: історико-політичні та гуманітарні аспекти розвитку / Міжнародний збірник наукових праць на пошану проф. М. М. Алексієвця. – Ч. 1. – С. 283–291.

Древніцький Ю. Громадсько-політична діяльність Володимира Старосольського / Юрій Древніцький // Українська біографістика = Biographistica Ucrainica: збірник наук. праць / НАН України, Нац. б-ка України ім. В. І. Вернадського, Ін-т біографічних досліджень; редкол.: В. І. Попик (відп. ред.) та ін. – К., 2008. – Вип. 4.

Древніцький Ю. Р. Громадсько-політична та наукова діяльність Володимира Старосольського (1878–1942): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Древніцький Юрій Романович; Прикарпат. нац. ун-т ім. В. Стефаника. – Івано-Франківськ, 2010. – 20 с.

Древніцький Ю. Діяльність Володимира Старосольського в УСДП на початку ХХ століття / Юрій Древніцький // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – Вип. 2.

Древніцький Ю. Наукова діяльність Володимира Старосольського / Юрій Древніцький // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства. – К.: Українське агентство інформації та друку «Рада», 2008. – Т. 19. – С. 138–150.

Древніцький Ю. Наукова спадщина Володимира Старосольського у сфері юриспруденції / Юрій Древніцький // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – Вип. 1. – С. 81–89.

Древницький Ю. Націологічні дослідження Володимира Старосольського / Юрій Древницький // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. М. М. Алексієвця. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – Вип. 1. – С. 150–154.

Древницький Ю. Організаційно-педагогічна діяльність Володимира Старосольського / Юрій Древницький // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – Вип. 1. – С. 30–34.

Древницький Ю. Правозахисна діяльність Володимира Старосольського / Юрій Древницький // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. М. М. Алексієвця. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – Вип. 1. – С. 150–154.

Древницький Ю. Р. Професійна діяльність адвоката Володимира Старосольського / Юрій Древницький // Адвокатура України: забуте і невідоме. Серія «Нариси з історії адвокатури України». – Випуск 2 / За ред. І. Б. Василик. – К.: КВІЦ, 2016. – С. 380–409.

Древницький Ю. Р. Соціологічні та історичні дослідження Володимира Старосольського / Юрій Древницький // Україна – Європа – Світ: міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія. Міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвський. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2011. – Вип. 6/7. – С. 347–355.

Древницький Ю. Р. Старосольський та «Молода Україна» / Юрій Древницький // Проблеми і перспективи наук в умовах глобалізації: матеріали Всеукраїнської наукової конференції. – Тернопіль: ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2005. – С. 39–43.

Древницький Ю. Участь Володимира Старосольського у студентському русі на початку ХХ століття / Юрій Древницький // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / За заг. ред. проф. І. С. Зуляка. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2009. – Вип. 3. – С. 37–45.

Древницький Ю. Формування світогляду і становлення В. Старосольського як громадсько-політичного діяча / Юрій Древницький // Шевченківська весна: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції студентів, аспірантів та молодих вчених, присвяченої 15-й річниці незалежності України. – Вип. 4: У 3 ч. / За заг. ред. проф. В. Ф. Колесника. – К.: Логос, 2006. – Ч. 3. Історія. – С. 321–324.

Думін О. Історія Легіону Українських Січових Стрільців. 1914–1918 / Осип Думін. – Львів: Червона калина, 1936. – 375 с.

Історична правда з Вахтангом Кіпіані: Адвокат Старосольський [Електронний-ресурс]. – Режим доступу: <https://www.youtube.com/watch?v=jfbQXuq9cpY>

Жерноклеєв О. Від «Молодої України» до «молодого» крила української соціал-демократії: походження, платформа й тактика внутріпартійної опозиції в УСДП (1905–1907 рр.) / Олег Жерноклеєв // Галичина. – 2005. – № 11. – С. 139–147.

Жерноклеєв О. Володимир Старосольський: політичний портрет: до 125-річчя від дня народження / Олег Жерноклеєв, Ігор Райківський // Людина і політика. – 2003. – № 5. – С. 135–150.

Жерноклеєв О. С. Володимир Старосольський / О. С. Жерноклеєв, І. Я. Райківський // Лідери західноукраїнської соціал-демократії: політичні біографії. – К.: Основні цінності, 2004. – С. 196–219.

Жерноклеєв О. Національна ідея «Молодої України» (1900–1903) / Олег Жерноклеєв // Галичина. – 1997. – № 1. – С. 29–36.

Жерноклеєв О. С. Національні секції австрійської соціал-демократії в Галичині й на Буковині (1890–1918 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра істор. наук: спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / Жерноклеєв Олег Станіславович. – Чернівці, 2007. – 32 с.

Жерноклеєв О. Українська соціал-демократична партія (1899–1918) / Олег Жерноклеєв. – Івано-Франківськ, 1997. – 104 с.

Жерноклеєв О. Українська соціал-демократія в Галичині: нарис історії (1899–1918) / Олег Жерноклеєв. – [2-е вид., доп.] – К.: Основні цінності, 2000. – 168 с.

Жерноклеєв О. С. Український соціал-демократичний рух в Галичині в кінці XIX – на початку XX ст. (1899–1918 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.02 «Всесвітня історія» / Жерноклеєв Олег Станіславович. – Чернівці, 1995. – 22 с.

Записки Української Господарської Академії в Чехословацькій Республіці. За редактуванням колегії у складі: проф. І. Шовгеніва (голова), проф. Л. Бича, проф. О. Вілінського, проф. Б. Іваницького, проф. В. Старосольського та доц. М. Добриловського (секретар). – Подєбради, 1927. – Т. 1. – 409 с.

Заремба О. С. Видавничо-бібліотечна інфраструктура української еміграції в Чехо-Словаччині між двома світовими війнами: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.08 «Книгознавство, бібліотекознавство, бібліографознавство» / Заремба Олеся Сергіївна; Київський національний ун-т культури і мистецтв України. – К., 2002. – 19 с.

Згурська В. Л. Володимир Старосольський про суть і основні форми наддержавних зв'язків / В. Л. Згурська // Держава і право. Збірник наукових праць. – 2005. – Вип. 30. – С. 689–696.

Згурська В. Л. Діалектика нації і держави у концепції Володимира Старосольського / В. Л. Згурська // Держава і право. Збірник наукових праць. – 2001. – Вип. 14. – С. 506–510.

Згурська В.Л. Концепція нації і держави Володимира Старосольського: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.05 «Етнополітологія та етнодержавознавство» / Згурська Валентина Леонідівна; Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. – К., 2008. – 20 с.

Згурська В. Концепція національної держави Володимира Старосольського / Валентина Згурська // Матеріали міжнародної наук.-практ. конф. молодих науковців «Четверті осінні юридичні читання». – Хмельницький, 2005. – С. 43–46.

Згурська В.Л. Концепція федеративної держави В. Старосольського / В.Л. Згурська // Держава і право. Збірник наукових праць. – 2006. – Вип. 31. – С. 599–610.

Згурська В. Концепція федеративної держави Володимира Старосольського / Валентина Згурська // Трибуна: Всеукраїнський громадсько-політичний і теоретичний журнал Товариства «Знання» України і Спілки журналістів України. – 2006. – № 1/2. – С. 26–28; № 3/4. – С. 32–34.

Згурська В.Л. Проблема націоналізації держави в концепції політичного права Володимира Старосольського / В.Л. Згурська // Держава і право. Збірник наукових праць. – 2005. – Вип. 29. – С. 702–705.

Згурська В. Рациональне та ірраціональне в національній ідеї за концепцією Володимира Старосольського / Валентина Згурська // Держава і право: збірник наукових праць. – 2002. – Вип. 15. – С. 593–595.

Згурська В. Особливості публічно-правової суб'єктності національної автономії (за В. Старосольським) / Валентина Згурська // Держава і право: збірник наукових праць. – 2008. – Вип. 41. – С. 599–610.

Зленко П. Бібліографічний покажчик наукових праць української еміграції 1920–1931 / Петро Зленко. – Прага, 1932. – 154 с.

Кам'янець-Подільський державний університет: минуле і сьогодення. – Кам'янець-Подільський: Оіом, 2003. – 408 с.

Касьянов Г. Теорії нації і націоналізму / Георгій Касьянов. – К.: Либідь, 1999. – 352 с.

Кахнич В. Володимир Старосольський – відомий львівський адвокат / Володимир Кахнич [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://law.univ.kiev.ua/images/abook_file/conf2010_idp_kahnich.pdf

Качмар В. Незрівняний оборонець українських політичних в'язнів / Василь Качмар // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 360–369.

Качмар В. За український університет у Львові: ідея національної вищої школи у суспільно-політичному житті галицьких українців (кінець XIX – початок XX ст.) / Володимир Качмар. – Львів: ЛДУ імені Івана Франка; Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 1999. – 118 с.

Качмар В. Суспільно-політичне відлуння сецесії українських студентів з Львівського університету у грудні 1901 року / Володимир Качмар // Вісник Львівського університету. Серія: Історична. – Львів, 1999. – Вип. 34. – С. 289–300.

Кедрин І. Володимир Старосольський (У 100-річчя народин) / Іван Кедрин // Свобода. – Нью-Йорк. – 1978. – 28 січня.

Кедрин І. У межах зацікавлення // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 389–392.

Книш З. ЗУНРО (Західно-Українська Національно-Револуційна Організація) / Зиновій Книш. – Торонто, 1974. – 304 с.

Книш З. Варшавський процес ОУН на підложжі польсько-українських відносин тієї доби / Зиновій Книш. – Торонто: Срібна Сурма, 1986. – Т. 1. – 674 с.; Т. 2. – 534 с.

Книш З. На життя і смерть: (сторінки з історії Української Військової Організації) / Зиновій Книш. – Торонто, 1980. – 256 с.

Книш З. На повні вітрила: Українська Військова Організація в 1924–1926 рр. / Зиновій Книш. – Торонто, 1970. – 424 с.

Книш З. Смерть Станіслава Собінського / Зиновій Книш. – Торонто, 1982. – 683 с.

Книш З. Справа Східних Торгів у Львові / Зиновій Книш. – Торонто, 1965. – 205 с.

Ковалюк Р. Український студентський рух на західних землях у XIX–XX ст. / Ковалюк Роман. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2001. – 42 с.

Ковальчук В. Б. Адвокатська та громадсько-політична діяльність Володимира Старосольського із захисту мовних прав українців у Другій Речі Посполитій / В. Б. Ковальчук, А. В. Бучин // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Юридичні науки. – 2015. – Чис. 825. – С. 79–84.

Ковальчук В. Б. Володимир Старосольський як вчений-юрист і один із основоположників науки державного права в Україні / В. Б. Ковальчук, А. В. Бучин // Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Юридичні науки. – 2015. – Чис. 825. – С. 240–245.

Коломієць Т. В. Соціологічна концепція В. Старосольського в контексті проблемного поля модерності // Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. – Вип. 3/4 (23/24). – 2014. – С. 41–46.

Кресіна І. Національна свідомість як конституанта сучасної нації / Ірина Кресіна // Молода нація. – 1998. – № 9. – С. 44–52.

Кресіна І. Свідомість і воля – основа нації / Ірина Кресіна // Розбудова держави. – 1998. – № 1/2. – С. 86–92.

Кресіна І. Свідомість і воля – основа нації / Ірина Кресіна // Старосольський В. Теорія нації. – Нью-Йорк; Київ, 1998. – С. I–XXXIX.

Кресіна І. Старосольський Володимир Йоахимович / Ірина Кресіна // Юридична енциклопедія: в 6 т. / Редкол.: Ю.С. Шемшученко (відп. ред.) та ін. – К.: «Українська енциклопедія», 1998. – Т. 5: П–С. – С. 621.

Кресіна І.О. Володимир Старосольський / І.О. Кресіна, В.Л. Згурська // Політологічний енциклопедичний словник. – К.: Генеза, 2004. – С. 635–636.

Кресіна І. Концепція національної держави і політичного права Володимира Старосольського / Ірина Кресіна, Валентина Згурська, Олексій Кресін // Старосольський В. Держава і політичне право. Ч. 1. – К.: ВИДАВНИЦТВО ЛОГОС УКРАЇНА, 2017. – С. I–XXXII.

Крушельницький Антін. Пролетарі. – Львів. Накладом А. Крушельницького і В. Старосольського. З друкарні Ставропигійської, 1899. – 114 с. (Живі струни. – Чис. 4).

Кужільна О. Діяльність української еміграції Чехословаччини із заснування товариства «Музей визвольної боротьби України» / Оксана Кужільна // Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія: Історичні науки. – 2015. – Вип. 23. – С. 50–54.

Купчинський Р. Володимир Старосольський / Роман Купчинський // Листи до приятелів. – Нью-Йорк; Торонто: Видавництво «Ключі». – 1957. – Ч. 7. – Передрук: Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 401–403.

Купчинський Р. Меценас Старосольський / Роман Купчинський // Незалежний культурологічний часопис «І». – 2004. – Чис. 36. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ji.lviv.ua/n36-1texts/kupchynskyj.htm>

Кухар Р. Віденська Січ: Історія Українського Академічного Товариства «Січ» у Відні (1868–1947): в пам'ять 125-річчя від оснування «Січі» / Роман Кухар. – К.: Кобза, 1994. – 187 с.

Лазарович М. Легіон Українських Січових Стрільців: формування, ідея, боротьба / Микола Лазарович. – Тернопіль: Джура, 2005. – 592 с.

Лазарович М. Українські Січові Стрільці: національно-політична та культурно-просвітницька діяльність / Микола Лазарович. – Тернопіль: Економічна думка, 2000. – 180 с.

Лепісевич П. М. Загальна Українська Рада: проблема консолідації національно-демократичних сил (1914–1916 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Лепісевич Петро Миронович; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів, 2005. – 20 с.

Листи Вільгельма Габсбурга до Володимира Старосольського // Терещенко Ю. Український патріот з династії Габсбургів: науково-документальне видання / Юрій Терещенко, Тетяна Осташко. – К.: Темпора, 2008.

Листування В. Старосольського з М. Матюшенка // Українська політична еміграція 1919–1945: документи і матеріали / Ін-т політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України, ЦДАГО України; кол. упоряд.: В. С. Лозицький (кер.), О. В. Бажан, С. І. Власенко, А. В. Кентій. – К.: Парламент. вид-во, 2008. – 928 с.

Леник В. Українська організована молодь (молодечі організації від початків до 1914 р.) / Володимир Леник. – Мюнхен; Львів: Фенікс Лтд., 1994. – 181 с.

Лісовий В. Методологія дослідження нації у «Теорії нації» В. Старосольського / Василь Лісовий // Молода нація. – 1998. – № 9. – С. 10–29.

Левицький В. Пам'яті Володимира і Дарії Старосольських / Василь Левицький // Свобода. – Нью-Йорк, 1950. – 30 серпня. – Передрук: Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 393–394.

Левицький К. Історія визвольних змагань галицьких українців з часу світової війни 1914–1918 / Кость Левицький. – Львів: Друкарня оо. Василян, 1928. – 776 с.

Левицький К. Історія політичної думки думки галицьких українців 1848–1914 / Кость Левицький. – Львів, 1926. – 736 с.

Лісовий В. Методологія дослідження нації у «Теорії нації» Володимира Старосольського / Василь Лісовий // Молода нація. – 1998. – № 9. – С. 10–29.

Лозинський М. Акт 12 квітня 1908 р.: зб. ст. / Михайло Лозинський. – Львів, 1909. Накладом автора. – 112 с.

Любович У. Розкажу вам про Казахстан: Нариси з пережитого / Уляна Любович [Старосольська]. – Вінніпег; Торонто: Вид-во «Новий шлях», 1969. – 191 с.

Любович У. Розкажу вам про Казахстан: Нариси з пережитого / Уляна Любович [Старосольська] [3-є вид., доп.]. – Львів: Каменяр, 2001. – 150 с.

Любович Уляна (Старосольська Уляна). Нариси, інтерв'ю, есеї з журналу «Наше життя» (Нью-Йорк, 1969–1990) / Уляна Любович [Старосольська] / Ред.-упоряд. І. Павлюк. – НАН Украї-

ни, Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника, Науково-дослідний центр періодики. – Львів, 2001. – 337 с.

Людкевич С. Дорогому Влодкові і його парі. Чи тямши ти? / Станіслав Людкевич // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 40–41.

Людкевич С. «Чи тямши ще!» Слова В. Старосольського. Пісня з фортепяном. 1905 (?) // Світ. – 1906. – Ч. 10/11. – С. 176.

Лящук Л. Нація як спільнота в соціологічній спадщині Володимира Старосольського / Людмила Лящук // Соціологічні студії: наук.-практ. журн. / Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк: Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2013. – Чис. 1 (2). – С. 16–21.

Maggioranza // Enciclopedia Italiana: di Edoardo Ruffini Avondo, 1934. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.treccani.it/enciclopedia/maggioranza/>

Макарчук С.А. Українська республіка галичан: нариси про ЗУНР / С.А. Макарчук. – Львів: Світ, 1997. – 192 с.

Максимович С. Володимир Старосольський про правову державу / С. Максимович // Вісник Львівського університету. Серія: Юридична. – 1998. – Вип. 35. – С. 142–149.

Максимович С. Володимир Старосольський про форми державного устрою / С. Максимович // Проблеми державотворення і захисту прав людини в Україні: матеріали VII регіональної науково-практичної конференції. Львів, 13–14 лютого 2001 р. – Львів, 2001. – С. 74–76.

Максимович С. Концепція розподілу влад Володимира Старосольського / С. Максимович // Вісник Львівського університету. Серія: Юридична. – 1999. – Вип. 36. – С. 157–162.

Максимович С. Концепція Української національної держави Володимира Старосольського / С. Максимович // Збірник наукових праць Львівського державного інституту новітніх технологій та управління. – 2007. – С. 26–36.

Манелюк Ю.М. Націотворча теорія держави в українській політичній думці кінця XIX – початку XX століття (на прикладі концепцій В. Липинського та В. Старосольського) / Ю.М. Манелюк // Нова парадигма: журнал наукових праць. – К.: Вид-во НПУ ім. М.П. Драгоманова, 2007. – Вип. 62. – С. 163–173.

Манелюк Ю.М. Погляди представників національно-радикального напрямку української суспільно-політичної думки початку XX століття на форми державного устрою України / Ю.М. Манелюк // Актуальные проблемы правовой реформы в современной Украине: Сборник научных трудов. – Приложение № 8 (13) к научному журналу «Персонал» № 4 (58). – К.: МАУП, 2000. – С. 59–62.

Манелюк Ю.М. Проблема політичного демократичного режиму в українській політичній думці / Ю.М. Манелюк // Збірник наукових праць Української Академії державного управління при Президентові України. – К.: Вид-во УАДУ, 1998. – Вип. 1. – С. 97–103.

Марунчак М. Незабутнє прощальне слово: (спогад) / Михайло Г. Марунчак // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 370–374.

Мироненко О.М. Витоки українського революційного конституціоналізму 1917–1920 рр.: теоретико-методологічний аспект: Монографія / О.М. Мироненко. – К.: Ін-т держави і права ім. В. Корецького НАН України, 2002. – С. 107–108.

Миронець Н. Листування Володимира Винниченка з Сергієм Єфремовим / Надія Миронець [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Myronets_Nadiia/Lystuvannia_Volodymyra_Vynnychenka_z_Serhiem_Yefremovym_19051916.pdf

Мисак Н. Галицькі адвокати наприкінці XIX – на початку XX століття: національна ідентифікація і професійна діяльність / Наталія Мисак // Україна – Польща: історична спадщина і суспільна свідомість. Збірник наукових праць. – Львів: Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2012. – Вип. 5. – С. 26–37.

Мицик Р. Наглий суд у Львові / Роман Мицик // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 375.

Мірчук П. Нарис історії ОУН / Петро Мірчук. – Мюнхен; Лондон; Нью-Йорк, 1968. – Т. 1: 1920–1939. – 597 с.

Молода Україна // Українська преса в Україні та світі XIX–XX ст.: історико-бібліографічне дослідження. – Т. 2: 1891–1905 рр. / НАН України; Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаника; Відділення «Науково-дослідний центр періодики»; упоряд.: М.В. Галушко, М.М. Романюк (керівник проекту), Л.В. Сніцарчук. – Львів, 2009. – С. 222–226.

Мороз С.П. Ідея прав людини у політико-правовій думці України (IX – початок XX століття): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових вчень» / Мороз Сергій Петрович; Нац. юрид. акад. України ім. Я. Мудрого. – Харків, 2002. – 20 с.

Мудрий В. Змагання за українські університети в Галичині / Василь Мудрий. – Львів; Нью-Йорк, 1999. – 129 с.

Мудрий В. Український університет у Львові (1921–1925) / Василь Мудрий. – Нюрнберг: Вид-во «Час», 1948. – 59 с.

Надольський Й. Націологічні дослідження Володимира Старосольського / Й. Надольський // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Політологія. Соціологія. Філософія. – 2010. – Вип. 15. – С. 39–43.

Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами / Симон Наріжний. – Прага, 1942. – Ч. 1. – 372 с.

Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції 1919–1939 (матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої) / Симон Наріжний. – К.: Видавництво імені Олени Теліги, 1999. – 272 с.

Наріжний С. Українська еміграція: культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Ч. 1. [2-е вид.] / Симон Наріжний. – Львів; Кент; Острог, 2008. – 232 с.

Новий вязничний регулямін. Анкета «Діла» серед українських правників. Голос доктора В. Старосольського // Діло. – 1931. – 2 жовтня. – С. 2.

«Оборонча гвардія» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gazeta.dt.ua/history/oboroncha-gvardiya_.html

Огородник Т.В. Старосольський та часопис «Молода Україна» (1900–1903 рр.) / Тарас Огородник // Українська періодика: історія і сучасність. – Львів, 2003. – С. 957–963.

Огородник Т. Володимир Старосольський – публіцист, редактор, видавець / Тарас Огородник // Українська періодика: історія і сучасність. – Львів, 2000. – С. 485–489.

Огородник Т. Громадсько-політична діяльність В. Старосольського у період Першої світової війни (1914–1918) / Тарас Огородник // Записки Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. – 2007. – Вип. 15. – С. 289–304.

Огородник Т. Правозахисна і громадсько-політична діяльність В. Старосольського (1929–1931 рр.) (за матеріалами газети «Діло») / Тарас Огородник // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики / НАН України, Львівська наукова б-ка ім. В. Стефаника, Науково-дослідний центр періодики; редкол.: М.М. Романюк (відп. ред.) та ін. – Львів, 2000. – Вип. 7. – С. 375–393.

Огородник Т. Участь В. Старосольського у судових політичних процесах проти українців у II Речі Посполитій 1932–1934 рр. (за матеріалами газети «Діло») / Тарас Огородник // Збірник праць Науково-дослідного центру періодики / НАН України, Львівська наукова б-ка ім. В. Стефаника, Науково-дослідний центр періодики; редкол.: М.М. Романюк (відп. ред.) та ін. – Львів, 2003. – Вип. 11. – С. 269–279.

Олесницька К. Та вічна буде пам'ять про тебе / Клявдія Олесницька // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 395–398.

Орган Владислав. Ніч. Драма вь однім акті. Переклад А. Крушельницького з передмовою В. Старосольського. – 3 друкарні В. А. Шийковського. – Львів, 1900. – 24 с. (Живі струни. – Чис. 5).

Падох Я. Переднє слово. Володимир Старосольський, 1878–1942 / Ярослав Падох // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. VII–IX.

Падох Я. Предмет історії українського права в УВУ й його викладачі (1921–1981) / Ярослав Падох // Науковий збірник Українського вільного університету. – Мюнхен, 1983. – Т. 10. – С. 1029–1049.

Палієнко М. Г. Архівні центри української еміграції: (створення, функціонування, доля документальних колекцій) / М. Г. Палієнко. – К.: Темпора, 2008. – 688 с.

Панок О. «Національне» та «соціальне» в політологічній концепції Володимира Старосольського / Ольга Панок // Відродження соціал-демократії в Україні: можливості і перспективи. – Київ: Стилос, 1997. – С. 156–163.

Панок О. В. Сутність та основні проблеми політичної концепції Володимира Старосольського: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. політ. наук: спец. 23.00.01 «Теорія та історія політичної науки» / Панок Ольга Володимирівна; Київський національний університет ім. Т. Шевченка. – К., 1998. – 14 с.

Петрик П. Моя перша зустріч з судом і адвокатом Старосольським / Петро Петрик // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 58–59.

Петрів М. Журнал «Життя і Право» (1928–1939): систематичний покажчик змісту / Михайло Петрів. – Львів: Наук. т-во ім. Шевченка, 1995. – 36 с.

Петрів М. Союз Українських Адвокатів у Львові. Ч. 1: Покажчик видань / Михайло Петрів. – К.: Українська Видавнича Спілка, 1998. – 55 с.

Петрів М. Наукові праці українських правників в галузі права в Чехо-Словацькій Республіці в 1921–1940 р. р.: бібліографічний покажчик / Михайло Петрів. – К.: Українська Видавнича Спілка, 1998. – 62 с.

Петрів М. Старосольський Володимир Йоахимович / Михайло Петрів // Петрів М. Українські адвокати: державні, громадські, політичні та культурно-освітні діячі кінця XIX – першої половини XX ст. – Кн. 1. = Ukrainian advocates: state, socio-political, cultural and educational activists of the late XIX – first half of the XX century. – Vol. 1. – К.: Вид-во «ЮСТІНІАН», 2014. – С. 375–415.

Петрів М. Сторінки історії адвокатури України: Союз Українських Адвокатів у Львові 1923–1940 рр. / Михайло Петрів // Адвокат. – 2002. – № 4/5. – С. 98–106.

Петрів М. Українська правнича діаспора в Чесько-Словацькій республіці в 1921–1945 рр. / Михайло Петрів // У майбутнє – в ім'я України. Матеріали III Всесвітнього форуму українців, 18–20 серпня 2001 р. – К., 2001. – С. 237–238.

Петрів М. Українське правознавство в Україні, країнах Європи та Америки: матеріали до бібліографії 19–20 ст. ст. / Михайло Петрів. – Львів: Наук. т-во ім. Шевченка, 2001. – 260 с.

Петрів М. Й. Українські адвокати: державні, громадські, політичні та культурно-освітні діячі кінця XIX – першої половини XX ст. – Кн. 1. = Ukrainian advocates: state, socio-political, cultural and educational activists of the late XIX – first half of the XX century. – Vol. 1. / Петрів Михайло Йосипович. – К.: Вид-во «ЮСТІНІАН», 2014. – 544 с.

Піскун В. Політичний вибір української еміграції (20-і роки XX століття): Монографія / Валентина Піскун. – К.: МП «Леся», 2006. – 672 с.

Потульницький В. Нариси з української політології (1819–1991): Навч. посібник / В. А. Потульницький. – К.: Либідь, 1994. – 320 с.

Потульницький В. Політична доктрина Володимира Старосольського / Володимир Потульницький // Молода нація. – 1998. – № 9. – С. 30–43.

Потульницький В. А. Теорія української політології. Курс лекцій / В. А. Потульницький. – К.: Либідь, 1993. – 192 с.

Прокопишин Т. Д. Концепції нації у працях українських вчених поч. XX ст.: спроба компаративного аналізу / Т. Д. Прокопишин // Вісник Львівського університету. Серія: Соціологічна. – 2012. – Вип. 6. – С. 51–61.

Проф. д-р Володимир Старосольський // Дністрянський С., Старосольський В. Українці – професори права / Володимир Старосольський, Станіслав Дністрянський // ЮБІЛЕЙНИЙ АЛЬМАНАХ «СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ АДВОКАТІВ У ЛЬВОВІ». – Львів, 1934 / Упор.: Михайло Петрів; авт. передмови Адам Редзік. – Репринтне видання = THE COMMEMORATIVE ALMANAC «THE UNION OF THE UKRAINIAN ADVOCATES IN LVIV». – Lviv, 1934 / Compiled by Mykhailo Petriv; preface by Adam Redzik. – Revised edition. – К.: Вид-во «ЮСТІНІАН», 2014. – С. 167–169.

Райківський І. Я. Українська соціал-демократична партія (1918–1939 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. істор. наук: спец. 07.00.01 «Історія України» / Райківський Ігор Ярославович. – Львів, 1996. – 20 с.

Райківський І. Я. Українська соціал-демократична партія (1928–1939 рр.) / І. Я. Райківський. – Івано-Франківськ: Прикарпатський ун-т ім. В. Стефаника, 1995. – 66 с.

Ріпецький С. Бібліографія джерел до історії Українських Січових Стрільців / Степан Ріпецький. – Нью-Йорк: Видавнича Комісія Братства УСС, 1965. – 115 с.

Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво / Степан Ріпецький. – Львів: Наукове товариство ім. Шевченка, 1994. – 358 с.

Ріпецький С. Українське Січове Стрілецтво. Визвольна ідея і збройний чин / Степан Ріпецький. – Нью-Йорк: Червона калина, 1956. – 360 с.

Розенбаум М. М. Спомини соціал-революціонера / М. М. Розенбаум // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 55.

Романів О. Лицар Залізної Остроги (Ювілейна сільветка Володимира Старосольського) / Олег Романів // Вісник Наукового товариства імені Шевченка. – Львів, 2003. – Чис. 30. – С. 16–20.

Романів О. Той, хто перший задекларував вимогу української державности / Олег Романів. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yatran.com.ua/articles/825.html>

Рубльов О. С. Західноукраїнська інтелігенція у загальнонаціональних політичних та культурних процесах (1914–1939) / О. С. Рубльов. – К.: Інститут історії України НАН України, 2004. – 648 с.

Рубльов О. С. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції: 20–50-ті роки XX ст. / О. С. Рубльов, Ю. А. Черненко. – К.: Наук. думка, 1994. – 350 с.

Савка М. Українська еміграційна преса в Чехословацькій Республіці (20–30-ті роки XX ст.): історико-бібліографічне дослідження / Мар'яна Савка. – Львів: Львів. наук. б-ка НАН України, 2002. – 308 с.

Салтовський О. І. Концепції української державности в історії вітчизняної політичної думки (від витоків до початку XX сторіччя) / О. І. Салтовський. – К.: Вид-во ПАРАПАН, 2002. – 396 с.

Самбірський С. Доповідь про Універсали Української Центральної Ради / Степан Самбірський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 378–380.

Семенюк І. Судова промова адвоката як відображення правосвідомості та правових цінностей (на прикладі судових процесів у 1930-х рр. у Східній Галичині) / Іван Семенюк // Часопис Київського університету права. – 2012. – Ч. 3. – С. 83–86.

Сильветки наших давніших політичних діячів. Д-р Володимир Старосольський // Український голос. – Вінніпег; Манітоба, 1966. – 23 березня, 30 березня, 6 квітня, 13 квітня, 20 квітня, 27 квітня. – С. 47–48.

Старосольська У. «Ave Caesar, Morituri Te Salutant» / Уляна Старосольська // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 118–150: Лист Володимира Старосольського з лагерьу в Мар'їнську до дружини Д. Старосольської; Д. Старосольська «У далеку путь»; ЮСТ: В річницю.

Старосольський Володимир // Андрухів І.О. Українські правники в національному відродженні Галичини: 1848–1939 рр. / І.О. Андрухів, П.І. Арсенич. – Івано-Франківськ, 1996. – С. 61–62.

Старосольський Володимир // Гловацький І.Ю. Українські адвокати Східної Галичини (кінець XVIII – 30-ті роки XX ст.) / І.Ю. Гловацький, В.І. Гловацький. – Львів, 2004. – С. 121–122.

Старосольський Володимир // Енциклопедія Українознавства. Словникова частина / Під ред. В. Кубійовича. – Перевидання в Україні. – Львів, 2000. – Т. 8. – С. 3032–3033.

Старосольський Володимир // Кульчицький В.С. Українська юриспруденція в персоналіях / В.С. Кульчицький, О.А. Вівчаренко, І.Й. Бойко. – Івано-Франківськ, 1995. – С. 31.

Старосольський Володимир // Українська загальна енциклопедія: У 3 т. / За голов. ред. І. Раковського. – Львів; Станіславів; Коломия: Видання кооперативи «Рідна школа», 1935. – Т. 3. – С. 186.

Старосольський Володимир // Хроніка Наукового товариства імені Шевченка. – Львів. – 1925. – Вип. I–II. – Чис. 67/68. – С. 79–80.

Старосольський І. Крутими дорогами: спомини, вересень 1939 р. – січень 1987 р. / Ігор Старосольський; Вступне слово та упоряд. У. Старосольська. – Львів: М.П. Коць, 2000. – 212 с.

Старосольський Ю. Шляхами предків. Біографічний нарис / Юрій Старосольський // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 3–115.

Стефаник В. Про ясне минуле / Василь Стефаник // Альманах Українського студентського життя. – Краків, 1931. – С. 10.

Стецюк Н. Володимир Старосольський і його дослідження конституційно-правового статусу політичних партій / Наталія Стецюк // Вибори і демократія. – 2011. – № 3 (29). – С. 99–103.

Стецюк П. Володимир Старосольський (1878–1942) / Петро Стецюк // Вибори та демократія. – 2005. – № 4 (6). – С. 52–55.

Стрельський Г.В. Старосольський В.Я. (1878–1942) / Г.В. Стрельський // Українські дипломати доби національно-державного відродження (1917–1920 рр.). – К., 2000. – С. 33–34.

Стряпко І. Теорія нації Володимира Старосольського / І. Стряпко // Вісник Дніпропетровського національного університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. – 2014. – Т. 22. – Вип. 24 (2). – С. 190–197.

Stryapko I. Nation theory by Volodymyr Starosolskyj [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <file:///C:/Users/HP/Downloads/378-1927-1-PB.pdf>

Сухий О.М. Національна ідея в програмах українських політичних партій Галичини (кінець XIX – початок XX ст.) / О.М. Сухий. – Львів: Каменярь, 1998. – 131 с.

Темницький В. Сецесія з Львівського університета / Володимир Темницький // Січ 1868–1908: альманах в пам'ять 40-х роковин основания товариства «Січ» у Відні / Зібрали і видали Зенон Кузеля і Микола Чайківський. – Львів: Друкарня Т-ва ім. Шевченка, 1908. – 538 с.

Трошинський В. Старосольський Володимир / Володимир Трошинський // Мала енциклопедія етнодержавознавства / НАН України, Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького; редкол.: Ю.І. Римаренко (відп. ред.) та ін. – К.: Довіра; Генеза, 1996. – С. 886–887.

У безкінечній черзі // Свобода. – Нью-Йорк. – 1943. – 16 лютого. – Передрук: Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сідней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 398–400.

У Львові встановлено меморіальну дошку одному з найперших українських правозахисників і найвідоміших соціологів [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://vgolos.com.ua/news/ulvovi_vstanovleno_memorialnu_doshku_odnomu_z_naypershyh_ukrainskyh_pravozahysnykiv_i_nayvidomyshyh_sotsiologiv_31958.html?print

Угрин-Безгрішний М. Нарис історії «Українських Січових Стрільців» / Микола Угрин-Безгрішний. – Рогатин; Львів; Київ: Друкарня Х. Школьника в Рогатині, 1923. – 131 с.

Україна – Польща 1920–1939 рр.: 3 історії дипломатичних відносин УСРС з Другою Річчю Посполитою: Документи і матеріали / НАН України. Інститут історії України; упорядкування, коментарі, вст. стаття Н.С. Рубльова, О.С. Рубльова. – К.: ДУХ І ЛІТЕРА, 2012. – 624 с.

Українська політична еміграція 1919–1945: документи і матеріали / Ін-т політичних і етнонаціональних досліджень ім. І.Ф. Кураса НАН України, ЦДАГО України; кол. упоряд.: В.С. Лозицький (кер.), О.В. Бажан, С.І. Власенко, А.В. Кентій. – К.: Парламент. вид-во, 2008. – 928 с.

Українське Правниче Товариство в Ч. С. Р. (17 березня 1923–17 березня 1928). – Прага: Видання «Українського Правничого Товариства в Ч. С. Р.», 1928. – 34 с.

Український Вільний Університет в Празі в роках 1921–1926. – Прага, 1927. – 236 с.

Українсько-руський університет: пам'ятна книжка першого віча студентів українців-русинів всіх вищих шкіл Австрії в справі основання українського університету / Зібрав і видав М. Крушельницький. – Львів: Друкарня народова Ст. Манецкого і Сп., 1899. – 52 с.

Федевич К.К. Галицькі українці у Польщі, 1920–1939 рр.: (інтеграція галицьких українців до Польської держави у 1920–1930-ті рр.) / К.К. Федевич. – К.: Основа, 2009. – 280 с.

Ходак Т. Державно-правова думка в Західній Україні (1919–1939 рр.): автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права» / Т. Ходак. – К, 2008. – 19 с.

Хом'як О. Пан (за термінологією В. Липинського) / Олександр Хом'як // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 381–386.

Цегельський Л. Друге віче української академічної молодіжи / Лонгин Цегельський // Молода Україна. – 1900. – № 8. – С. 291–321.

Цегельський Л. «Молода Україна» – історичний спомин / Лонгин Цегельський // Календар «Провидіння». – Філадельфія, 1948. – С. 68–78.

Цегельський Л. Від легенд до правди: Спомини про події в Україні, зв'язані з Першим листопада 1918 р. / Лонгин Цегельський. – Львів: Свічадо, 2003. – 335 с.

Центр соціологічних досліджень імені Володимира Старосольського [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://uamaps.biz/1489664-centr-socialnih-doslidzhen-im-v-starosolskogo.html>

Чернецький А. Спомини з мого життя / Антін Чернецький. – К.: Основні цінності, 2001. – 168 с.

Чорновол І. Володимир Старосольський – фундатор української політології / Ігор Чорновол [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://storinka-m.kiev.ua/article.php?id=381>

Шукаючи справжньої синтези // Записки Наукового товариства ім. Шевченка / [Ред. Уляна Старосольська]. – Нью-Йорк; Париж; Сидней; Торонто, 1991. – Т. 210. – С. 387–388.

Шухевич С. Видиш, брате мій (8 місяців серед УСС-ів) / Степан Шухевич. – Львів: Видавнича кооператива «Червона Калина», 1930. – 232 с.

Шухевич С. Моє життя: Спогади / Степан Шухевич. – Лондон, 1991. – 619 с.

ЮВІЛЕЙНИЙ АЛЬМАНАХ «СОЮЗУ УКРАЇНСЬКИХ АДВОКАТІВ У ЛЬВОВІ». – Львів, 1934 / Упор.: Михайло Петрів; авт. передмови Адам Редзік. – Репринтне видання = THE COMMEMORATIVE ALMANAC «THE UNION OF THE UKRAINIAN ADVOCATES IN LVIV». – Lviv, 1934 / Compiled by Mykhailo Petriv; preface by Adam Redzik. – Revised edition. – К.: Вид-во «ЮСТІНІАН», 2014. – 320 с.

Як судили Мирослава Січинського / Зладили Ярослав Веселовський і Михайло Лозинський. – Львів: Накл. В. Бачинського, 1910. – 303 с.

Яковлів А. Наукова праця української еміграції в галузі права / Андрій Яковлів // 2-й Український науковий з'їзд в Празі. – Прага, 1934. – С. 107–112.

Яковлев О. Старосольський Володимир Якимович / О. Яковлев // Політична енциклопедія. / Редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. – К.: Парламентське видавництво, 2011. – С. 688.

Янишин Б.М. Старосольський Володимир // Енциклопедія історії України: У 10 т. / Редкол.: В.А. Смолій (голова) та ін.; Інститут історії України НАН України. – К.: Наук. думка, 2012. – Т. 9. – С. 826.

Akt oskarżenia przeciwko Stefanowi Banderze, Mikołajowi Łebedowi, Darji Hnatkiwskiej, Jarosławowi Karpyńcowi, Bohdanowi Pidhajnemu, Iwanowi Malucy, Jakóbowi Czornijowi, Eugeniuszowi Kaczmarckiemu, Romanowi Myhalowi, Katarzynie Zaryckiej oraz Jarosławowi Rakowi. – Warszawa, 1935. – 110 s.

Akteure der Neuordnung Ostmitteleuropa und das Erbe der Imperien, 1917–1924 / W poszukiwaniu nowego ładu. Europa Środkowo-Wschodnia wobec upadku imperiów, 1917–1924 / Hg. / red. Tim Buchen, Frank Grelka. – 2017. – 300 p. (Interdisciplinary Polish Studies, 4).

Edoardo Ruffini Avondo. Il principio maggioritario profile: Profilo storico / Edoardo Ruffini Avondo. – Torino: Fratelli Bocca, 1927. – 140 p.

Edoardo Ruffini. Il principio maggioritario profile. Profilo storico. / Edoardo Ruffini Avondo. – Milano: Adelphi Edizioni S.P. A., 1976. – 140 p. (Piccola Biblioteca, 35).

Edoardo Ruffini Avondo. Maggioranza // Enciclopedia Italiana, 1934.

Genesis und Dynamiken der Mehrheitsentscheidung / Herausgegeben von Egon Flaig unter Mitarbeit von Elisabeth Müller-Luckner. – München: Oldenbourg Verlag, 2013. – XXXII, 230 p.

Bernd Guggenberger. An den Grenzen der Mehrheitsdemokratie / Bernd Guggenberger // An den Grenzen der Mehrheitsdemokratie Politik und Soziologie der Mehrheitsregel. – Opladen: Westdeutschen GmbH, 1984. – P. 184–195.

John Hilbert Heinberg. Theories of Majority Rule / John Hilbert Heinberg // American Political Science Review. – 1932. – Vol. 23. – Issue 3. – P. 452–469.

Koko E. Ukraińscy socjaldemokraci galicyjscy w okresie międzywojennym (1918–1939) / Eugeniusz Koko // Ukraińska myśl polityczna w XX wieku: zeszyty naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. – Kraków, 1993. – Z. 103. – S. 125–141.

Konopczyński Ladislas. Le Liberum Veto. Etude sur le developpement du principe majoritaire / Ladislas Konopczyński. – Paris: Champion, 1930. – 290 p. (Bibliothèque polonaise de l'Institut d'études slaves de l'Université de Paris)

Konopczyński Władisław. Liberum veto. Studium porównawczo-historyczne / Ladislas Konopczyński. – Kraków, 1918. – 472 s.

Mysiak N. Adwokaci lwowscy przełomu XIX i XX wieku: przynależność narodowa a działalność zawodowa / N. Mysiak // Palestra. – 2006. – Nr. 11–12.

Najdus W. Polska partia socjalno-demokratyczna Galicji i Śląska, 1890–1919 / Walentyna Najdus. – Warszawa: PWN, 1983. – 719 s.

Pirenne Henry. Les origines du vote à la majorité dans les assemblées politiques / Henry Pirenne // Revue belge de philologie et d'histoire, 1930. – No. IX. – P. 685–686.

Petriw M. Z dziejów adwokatury ukraińskiej w Polsce / Mychajlo Petriw // Palestra. – 2007. – № 5/6. – Cz. 1. – S. 169–173; № 7/8. – Cz. 2. – S. 187–193.

Práce Ruské, Ukrajinské a Běloruské emigrace vydané v Československu 1918–1945 / Národní knihovna České republiky. – Díl I, svazek 3. – Praha, 1996. – S. 935–1299.

Редзик А. Старосольський Володимир Степан (1878–1942) / Адам Редзик // Encyclopedia. Львівський національний університет імені Івана Франка: В 2 т. – Т. 2.: Л–Я. – Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2014. – С. 465.

Redzik A. Starosolski Włodzimierz Stefan (Starosolskyj Wołodymyr) (1878–1942) / Adam Redzik // Słownik Biograficzny Adwokatów Polskich. – Warszawa, 2007. – T. II, z. 3/4. – S. 475–476.

Redzik A. Wydział Prawa Uniwersytetu Lwowskiego w latach 1939–1946 / Adam Redzik. – Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL, 2006. – 432 s.

Redzik Adam. Z dziejów adwokatury lwowskiej / Adam Redzik // Palestra. – 2006. – Nr. 9/10. – S. 157–165.

Redzik A., Kotliński Tomasz J. Historia adwokatury / Adam Redzik, Tomasz J. Kotliński. – Warszawa: Naczelna Rada Adwokacka, 2012. – 424 s.

Redzik A. Zarys dziejów samorządu adwokackiego w Polsce / Adam Redzik. – Warszawa, 2007. – 208 s.

Redzik A., Milewski S. Themis i PHEME. Czasopiśmiennictwo prawnicze w Polsce do 1939 roku / Adam Redzik, Stanisław Milewski. – Warszawa: Iskry, 2011. – 658 s.

Russkij zagranichnyj istoričeskij archive v Prage – dokumentacija: catalog sobranij dokumentov, chranjaščichsja v pražskoj Slavjanskoj biblioteke i v Gosudarstvennom archive Rossijskoj Federacii / Sostaviteli Lukaš Babka, Anastasija Kopršivova, Lidija Petruševa = Ruský zahraniční historický archiv-provozni dokumenty (registratura): catalog sbírek uložených v pražské Slovanské knihovně a ve Státním archive Ruské federace / Sestavili Lukaš Babka, Anastasija Kopršivova, Lidija Petruševa. – Praha: Národní knihovna České republiky; Slavjanskaja biblioteka, 2011. – 564 s.

Rüttermann Markus. Das Prinzip der Majorität / Markus Rüttermann // Saeculum 48 (1997).

Starosolska Juliana. Woman in Exile. My life in Kazakhstan / Juliana Starosolska / Foreword and translation by Marie Chmielewsky Ulanovicz. – Bloomington: iUniverse, 2011. – 188 p.

Starosolsky Volodymyr // Encyclopedia of Ukraine. – Toronto; Buffalo; London, 1993. – Vol. IV: Ph–Z. – P. 15. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.encyclopediaofukraine.com/display.asp?linkpath=pages%5C%5CT%5CStarosolskyVolodymyr.htm>

Starosolskyj Wladimir // Murray G. Hall, Gerhard Renner. Handbuch der Nachlässe und Sammlungen österreichischer Autoren. – Wien; Köln; Weimar: Böhlau Verlag, 1995. – P. 131.

Stępień S. Starosolski Włodzimierz Stefan (Starosols'kyj Wołodymyr Stepan) (1878–1942) / Stanisław Stępień // Polski słownik biograficzny. – Warszawa; Kraków, 2004. – T. XLII/3, z. 174. – S. 341–343.

Stępień S. Wokół kształtowania się tożsamości narodowej na polsko-ukraińskim pograniczu etnicznym na przełomie XIX i XX wieku. Biografia Włodzimierza Starosolskiego / Stanisław Stępień // Biuletyn Ukrainoznawczy. – 2012. – No. 15. – S. 9–36.

Varain von Heinz Josef. Die Bedeutung des Mehrheitsprinzips im rahmen unserer politischen Ordnung / Josef Varain von Heinz // Zeitschrift für Politik. – 1964. – Vol. 11. – No. 3. – P. 239–250.

Werner Heun. Das Mehrheitsprinzip in der Demokratie: Grundlagen – Begrenzungen (Schriften zum öffentlichen Recht) / Heun Werner. – Berlin: Verlag Duncker&Humboldt GmbH, 1983. – 288 p.

Volodymyr Starosolskyj // Petr Hlaváček, Mychajlo Fesenko. (NE)ŠŤASNÁ UKRAJINA: osobnosti ukrajské svobodné university v Praze 1921–1945 [(Не)щаслива Україна. Визначні діячі Українського вільного університету в Празі 1921–1945]. – Praha: Vydala Univerzita Karlova v Praze, 2015. – S. 69–72.

Wołodymyr Starosolski [Електронний ресурс] – Режим доступу: https://pl.wikipedia.org/wiki/Wo%C5%82odymyr_Starosolski

Universitas Libera Ucrainensis 1921–2011 / Упорядники Уна Пацке, Микола Шафовал, Роман Яремко. – Мюнхен: УВУ, 2011. – 828 с.

НЕОПУБЛІКОВАНІ ПРАЦІ ВОЛОДИМИРА СТАРОСОЛЬСЬКОГО

Центральний державний архів вищих органів влади та управління України

Ф. 4465. – Оп. 1. – Спр. 763 (Праця Старосольського В. «Конституційна «правова» держава». Рукопис). – 242 арк.

Ф. 4465. – Оп. 1. – Спр. 764 (Праця Старосольського В. «Методологічна проблема в науці про державу» та вступ до неї. Рукопис). – 43 арк.

Ф. 4465. – Оп. 1. – Спр. 765 (Праця Старосольського В. «Розвід форм політичної організації». Рукопис). – 435 арк.

Ф. 4465. – Оп. 1. – Спр. 766 (Стаття Старосольського В. «Суспільно-політичні рухи на Україні». Чернетка). – 64 арк.

Ф. 4465. – Оп. 1. – Спр. 767 (Стаття Старосольського В. «Істота Держави» та уривки з інших статей з теорії держави і права. Рукописи). – 92 арк.

Ф. 4465. – Оп. 1. – Спр. 768 (Стаття Старосольського В. «Основи політичного світогляду Т. Г. Масарика». Машинопис). – 18 арк.

Ф. 4465. – Оп. 1. – Спр. 769 (Стаття Старосольського В. «Основи політичного світогляду Т. Г. Масарика». Рукопис). – 18 арк.

Центральний державний історичний архів України у м. Львові

Ф. 360 (Старосольський Володимир-Степан, адвокат, правник, соціолог, громадський і політичний діяч, дійсний член НТШ, професор). – Оп. 1. – Спр. 19 (Стаття Старосольського В. «Суспільно-політичні рухи на Україні. Носії суспільно-політичних рухів»). – 22 арк.

Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 20 (Стаття про соціологічні передумови і наслідки боротьби суспільних груп та подвійний характер принципу більшості. Рукопис). – 59 арк. (1908).

Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 21 (Праця про принцип більшості у світлі соціології, етики і юриспруденції. Т. 1. Рукопис). – 191 арк. (1908).

Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 22 (Праця про принцип більшості у світлі соціології, етики і юриспруденції. Т. 2. Машинопис). – 246 арк. (1908).

Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 23 (Реферат про принцип більшості. Машинопис 1–11, рукопис 12–23). – 23 арк. (1908).

Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 24 (Підготовчі матеріали, зібрані до статті «Про принципи більшості». Рукопис). – 30 арк. (1908).

Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 26 (Праця «Теорія націй» з передмовою Грушевського М. Рукопис). – 212 арк.

Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 27 (Стаття «Кілька думок до характеристики А. Шмігальського»). – 5 арк.

Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 28 (Стаття «Партії в Конституції Чехо-Словацької республіки». Фрагмент). – 1 арк.

Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 29 (Брошура «Установчий закон Чехо-Словацької республіки» з коректою Старосольського В.). – 54 арк.

Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 30 (Реферат «Теорія та історія конституції»). – 42 арк.

Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 31 (Реферат «Держава і право»). – 15 арк.

Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 32 (Бібліографічні виписки, покажчики, конспекти до праці про державу і право). – 120 арк.

Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 33 (Конспект з питань соціології, етики і юриспруденції). – 114 арк.

Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 34 (Конспект лекцій про проблеми правознавства в державному судочинстві). – 88 арк.

Ф. 360. – Оп. 1 – Спр. 35 (Конспекти, бібліографія, план лекцій про теоретичні концепції і проблеми формування племен, народів і націй). – 145 арк.

Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 37 (Записки про вивчення і розробку проблем філософії і соціології). – 26 арк.

Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 38 (План лекцій про політичні партії і проблеми демократії та бібліографія). – 47 арк.

Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 44 (Бібліографічні покажчики наукових праць, складені Старосольським В., том I). – 44 арк.

Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 45 (Бібліографічні покажчики наукових праць, складені Старосольським В., том II). – 103 арк.

Ф. 360. – Оп. 1. – Спр. 46 (Бібліографічні покажчики наукових праць, складені Старосольським В., том III). – 102 арк.

АДВОКАТ-ПРОФЕСОР ВОЛОДИМИР СТАРОСОЛЬСЬКИЙ

Старосольський Володимир-Степан Йоахимович – український адвокат, доктор права, теоретик держави і права, соціолог, етнополітолог, державний, громадсько-політичний та науково-освітній діяч, редактор, видавець, публіцист, заступник міністра закордонних справ Української Народної Республіки (1919/20), професор Українського Державного Університету в Кам'янці-Подільському (1919/20), Українського Вільного Університету (1921/28), Української Господарської Академії в Подєбрадах (1922/28), Львівського державного університету (1939), дійсний член Наукового товариства ім. Т. Шевченка (1923), голова Української соціал-демократичної партії (1937/39), член-засновник Товариства Українських Правників у Львові (1909), член правління Союзу Українських Адвокатів у Львові (1929/39), Львівської Палати адвокатів (1913, 1928) та Головної ради адвокатів Польщі у Варшаві (1937/39), член-засновник Українського Правничого Товариства в Ч. С. Р. (1923); входив до редакцій правничих часописів «Palestra» (1910), «Життя і Право» (1927/39), «Nowa Palestra» (1935).

Народився 8 січня 1878 р. в м. Ярославі (тепер – Республіка Польща). Навчався у народній школі, а згодом у державній гімназії, де 26 травня 1896 р. склав іспит зрілості. Юридичну освіту здобув в університетах Кракова (7.10.1896/97), Львова (1897/98, 1899/1900) та Відня (1898/99). За стипендіальні кошти, отримані від австрійського уряду за сприяння професора Станіслава Дністрянського, пройшов наукове стажування у Берлінському (1906), Грацькому (1907) та Гейдельберзькому (1908, 1911/12) університетах.

Під час навчання був одним з лідерів українських студентських товариств «Академічна Громада» (м. Львів) та «Січ» (м. Відень), брав участь у діяльності товариства українських студентів-правників «Кружок Правничий», один з ініціаторів першого віча українських студентів Австро-Угорської імперії у Львові (13.07.1899), головною вимогою якого було відкриття українського університету.

Один із засновників товариства «Молода Україна» (13.07.1899), яке було ідеологічним рухом української молоді, що відстоювала ідею самостійної, соборної Української держави. Вхпив до редакційного комітету часопису «Молода Україна», співпрацював з «Револьюційною Українською Партією». За сприяння науковця видано працю Миколи Міхновського «Самостійна Україна» (Львів, 1900). Зважаючи на те, що Володимир Старосольський був прихильником соціал-демократичної ідеї, він був членом товариств «Воля» (7.04.1907), співзасновником та головою «Вільної громади» (22.03.1907), членом Української соціал-демократичної партії, а в 1937/39 рр. – головою партії. Вхпив до складу редакційної колегії журналів «Земля і воля», «Воля», «Нова Україна» (1922/23), «Вперед», власним коштом видавав місячник «Професійний вісник» (1929/32). Один з ініціаторів вимоги створення українського університету у Львові, яку реалізовували вічами українських студентів (14.07.1900, 8.10. і 19.11.1901). У 1902 р. – один з організаторів сецесії українськими студентами Львівського університету на знак протесту проти антиукраїнської політики адміністрації університету. Організатор та перший голова парамілітарного товариства «Українські Січові Стрільці-І» (1913).

У період Першої світової війни був членом Головної Української Ради, Боевої Управи Українських Січових стрільців, співпрацював з Союзом визволення України у Відні. Був учасником військових дій Першої світової війни, де обіймав посаду поручника, згодом капітана та ад'ютанта генерала Мирона Тарнавського. У 1918 р. став членом Українського Військового Комітету, який готував Листопадове повстання у Львові, наслідком якого стало створення Західно-Української Народної Республіки. Заступник міністра закордонних справ Української Народної Республіки (1919/20).

Навчання у провідних європейських університетах виховало Володимира Старосольського як науковця та практикуючого адвоката. Докторат права «*Juris Ufrisque Doctor*» захистив у Львівському університеті (15.07.1903). Після проходження шестирічного стажування (1901/08) у липні 1909 р. склав державний іспит та присягу адвоката. Впродовж двох років працював спільно з Миколою Шухевичем у його адвокатській канцелярії, а в листопаді 1911 р. відкрив власну адвокатську канцелярію, у якій вів адвокатську практику до кінця серпня 1914 р. Був одним із захисників Мирослава Січинського (1908). 21 травня 1909 р. став одним із засновників «Товариства Українських Правників» у Львові та активним його діячем.

У 1910 р. входив до складу редакційної колегії адвокатського професійного часопису «Palestra» [Палестра] (редагував №№ 5/6 і 7/8), яке виходило у Львові. У 1913 р. його обрали до Ради Львівської палати адвокатів. Вчений був професором Українського Державного Університету в Кам'янці-Подільському (1919/20). Від червня 1920 р., перебуваючи в еміграції у Відні, а згодом у Празі, був професором державного права Українського Вільного Університету (1921/28), Української Господарської Академії в Подєбрадах (1922/28), член Українського Наукового Інституту в Берліні (1927).

Наприкінці 1927 р. після повернення до Львова відновив адвокатську діяльність. Був визначним захисником під час численних політичних судових процесів польської держави проти українців – членів Української Військової Організації, а потім Організації Українських Націоналістів. Член правління «Союзу Українських Адвокатів у Львові» (1929/39), Львівської Палати адвокатів (1928/39) та Головної ради адвокатів Польщі у Варшаві (1937/39), член-засновник «Українського Правничого Товариства в Ч. С. Р.» (1923), входив до редакцій правничих журналів «Життя і Право» (1927/39), «Nowa Palestra» [Нова Палестра] (1935).

Під час навчання у Львівському університеті В. Старосольський розпочав наукові студії під опікою Станіслава Дністрянського, який після габілітації в 1898 р. у Львівському університеті був доцентом кафедри цивільного права, а згодом, у 1901 р., став надзвичайним професором і очолив кафедру цивільного права з українською мовою викладання. Перші публіцистичні статті Володимир Старосольський публікував у часописах «Молода Україна» та «Іскра». Спробував себе як видавець і автор передмови до поеми Владислава Оркана «Ніч», яка вийшла друком українською мовою 1900 р. в перекладі Антона Крушельницького. 22 травня 1901 року на засіданні Правління Наукового товариства ім. Шевченка у Львові науковця затверджено членом Правничої комісії Наукового товариства ім. Шевченка, а 29 березня 1923 р. обрано дійсним членом товариства.

Свою першу юридичну працю Старосольський опублікував перед захистом докторату права. Це була стаття під назвою «Реформа похатної торгівлі в австрійським законодавстві», яку опубліковано у 1901 р. в II томі журналу «Часопис Правнича і Економічна». Зацікавлення Володимира Старосольського соціологією привело до написання ґрунтовного дослідження під назвою «Причинки до теорії соціології», яке опубліковано 1902 р. в томі 4/5 згаданого вище часопису. Праця також вийшла окремим виданням й принесла автору визнання в наукових колах. Упро-

довж 1901/04 рр. у «Часописі Правничій і Економічній» опублікував низку рецензій на праці європейських науковців, як-от: Kulczycki Ludwik. Zarys podstaw socyologii ogolnej; Anton Menger. Neue Staatslehre; R. von Herrnritt. Nationalität und Recht, dargestellt nach der österreichischer und anderen Gesetzgebung; Kulisch M. Beitrage zum oesterreichischen Parlamentsrecht; Stanislaw Starzyński. Kodeks prawa politycznego czyli Austriackie ustawy konstytucyjne.

На підставі опублікованих статей та рекомендації професора Станіслава Дністрянського отримав державну стипендію для наукового стажування у європейських університетах: Берлінському, Грацькому та Гейдельберзькому. У Берлінському університеті стажувався у професорів соціології Георга Зіммеля (Georg Simmel), Ігнація Ястрова (Ignaty Jastrow), а у Грацькому – у професора кафедри державного права Людвіга Гумпловича (Ludwig Gumplowicz). Безперечно, найбільший вплив на становлення його соціологічних та правничих наукових ідей справило стажування в Гейдельберзі під керівництвом професора Георга Єллінека (Georg Jellinek) – засновника німецької школи соціології права. Вивчаючи як основний предмет європейське державне право, Володимир Старосольський став одним з перших українських дослідників, які ґрунтовно зацікавилися соціологічними та філософськими аспектами права.

За підсумками наукового стажування підготував фундаментальне дослідження «Das Majoritätsprinzip» [Принцип більшості], у якому через науковий аналіз поглядів Г. Єллінека на право меншості розвинув власну теорію права більшості, що, за твердженням професора Едмунда Бернатціка, стало «першим систематичним опрацюванням проблеми». Принцип більшості реалізується в демократичних суспільствах і передбачає не тільки домінування у ньому волі більшості населення, а й визнання та захищеність, непорушність основних прав усіх осіб, зокрема й тих, які становлять його меншу частину. Тому й правова держава, як держава реальних прав людини, може існувати тільки в суспільстві, у якому діє справжня демократія, тобто повновладдя більшості з дотриманням прав меншості.

Власну методологічну концепцію з питань теорії держави і права Володимир Старосольський виклав у праці «Методологічна проблема в науці про державу» (Прага, 1923) та «Внутрішня форма слова в соціологічній термінології (методологічні уваги)» (Прага, 1926). Цілісну концепцію загальної теорії держави і права виклав у наукових працях, які вийшли друком упродовж 1923/34 рр. У двотомній праці

«Держава і політичне право» (Подебради: Т. 1, 1923; Т. 2, 1924) простежив розвиток держави і права від найдавніших часів до XIX ст. У статті «До питання про форми держави» (Львів, 1925) проаналізував погляди європейських науковців про необхідність класифікації типів держав та подав наукову дискусію з іншими авторами про форми держави: монархію і республіку. Продовженням проблематики став курс лекцій «Політичне право» (Подебради, 1933; друге видання – Регенсбург, 1950), у якому автор виклав узагальнене бачення теорії держави. Цю тему Старосольський розвинув у статтях «Про цінність права» (Львів, 1928) та «Держава і право (Причинок до проблеми правовості держави)» (Львів, 1934).

У працях Володимир Старосольський виступав прихильником правової держави, яку вважав найвищою формою розвитку інституту держави. У статті «Партія в Конституції Чеськословацької республіки» (Прага, 1923), крім аналізу ролі та місця партії згідно з Конституцією Ч.С.Р., провів історичний дискурс із даної проблематики, довів, що функції партії не обмежуються лише парламентською діяльністю, а є набагато ширшими, провів межу між двома поняттями – «політична партія» і «парламентський клуб».

Історична студія Володимира Старосольського «Національний та соціальний момент в українській історії» (Відень, 1915) присвячена аналізу програм різних соціальних груп та верств українського суспільства, які виступали носіями самостійницьких ідей в історичному минулому України: родова й земельна аристократія в добу Київської Русі, яка спромоглася на створення Української держави; українське козацтво, яке, на думку автора, було «стихійним витвором народної маси»; виділення вищих прошарків козаччини в окрему соціальну групу, що призвело до початку Руїни; українське селянство, яке в умовах відсутності національної буржуазії стало основною державотворчою силою та породило генія Тараса Шевченка, який, за висловом автора, був «Прометеем політичного визволення України».

У царині політології та націології, безперечно, найгрунтовнішим дослідженням Володимира Старосольського є праця «Теорія нації».

На запрошення Станіслава Дністряньського у червні 1920 р. науковець переїхав до Відня, де співпрацював з Українським соціологічним інститутом та Українським Вільним Університетом (УВУ), де обіймав посаду заступника декана (1921/22) та декана факультету права та суспільних наук (1925/26). У першому семестрі, який розпочався у Відні, викладав дисципліни «Гене́за права» і «Державне право». У жовтні

1921 р. разом з УВУ переїхав до Праги, де продовжив обіймати посаду професора державного права. З літнього семестру 1922 р. розпочав читати курс лекцій з політичного права. Входив до складу правничої комісії УВУ та був одним із розробників статуту про «Студії, іспити та докторат на факультеті права та суспільних наук Українського Університету в Празі» (11.06.1924 р. – кінцева редакція 27.10.1926). Педагогічну діяльність здійснював в Українському вищому педагогічному інституті ім. М. Драгоманова в Празі, де викладав історію політичних та соціальних теорій. У 1922 р. ввійшов до складу організаційної комісії зі створення Української Господарської Академії в Подєбрадах (УГА). З відкриттям академії (16.05.1922) став професором державного права та деканом економіко-кооперативного факультету, читав курс загального права й політики, керував семінаром з соціальної політики.

Видавниче товариство при УГА в 1923/24 рр. у 2-х томах видало працю Старосольського «Держава і політичне право», а курс лекцій з політичного права вийшов друком у видавництві Українського технічно-господарського інституту в 1934 р. Автор продовжував науково-дослідницьку діяльність, співпрацюючи з Українським соціологічним інститутом у Відні (УСІ) та Українським науковим інститутом у Берліні (УНІ), дійсним членом якого був обраний у 1927 р. У видавництві УСІ побачила світ фундаментальна праця «Теорія нації» (1922). На Українському науковому з'їзді в Празі (1926) виступив з рефератом про погляди Б. Кістяківського на державу, а в УНІ мав доповідь «Bohdan Kistiakivskyj und das russische soziologische denken» (1929).

У період еміграції у Празі В. Старосольський брав участь у діяльності українських правників в Ч. С. Р. та еміграції загалом. Увійшов до складу ініціативного гуртка зі створення українського правничого товариства, статут якого був затверджений (17.03.1923) під назвою «Ukrajinsky právnický spolek v ČSV» – «Українське Правниче Товариство в Ч. С. Р.». На перших загальних зборах товариства (10.04.1923) обраний заступником голови та увійшов до складу першого правління. Опікувався діяльністю «Студентського товариства українських правників в Празі». Активною була діяльність Старосольського в товаристві «Музей визвольної боротьби України» (МВБУ) в Празі, де на перших загальних зборах (28.05.1925) він був обраний до правління товариства. На загальних зборах Товариства МВБУ (9.06.1927) висунув ідею про спорудження будинку для приміщення музею. Виступав з викладами в товаристві «Ліга української культури в Празі», читав лекції для українських емі-

грантів у «Союзі українських журналістів і письменників у Відні» та «Товаристві наукових викладів імені Петра Могили». У 1926 р. був членом української делегації на Міжнародному бібліографічному конгресі в Празі.

Праці Володимира Старосольського мали не тільки теоретичний характер, адже науковець мав і практичну мету – будівництво Української держави й організації майбутнього державного суспільства. Діяч вважав, що майбутня українська держава має бути демократичною республікою з елементами лібералізму на зразок західноєвропейської соціал-демократії.

Володимир Старосольський мав міцну сім'ю. Разом з дружиною Дарією (з Шухевичів) (3.01.1881–28.12.1941), з якою одружився 24.04.1906 р., вони виховали трьох дітей. Син Юрій (27.02.1907–21.10.1991) – адвокат, доктор права, український громадський діяч у США, автор низки праць, зокрема: «Einführung in das Handelsrecht» (1946), «Нарис карного процесу» (1947), «Basic Principles of Soviet Criminal Law» (1950), «The Principle of Analogy in Criminal Law: an Aspect of Soviet Legal Thinking» (1954), «Догма про володіння права» (1955), «Природа міжнародного злочину» (1963), «Принцип аналогії в карному (совєцькому) праві» (1953). Син Ігор (3.08.1908–10.02.1988) перебував на засланні в Казахстані (1940/43), в Трудармії в тайзі (1943/46); до Львова повернувся в 1946 р.; у 1950 р. знову заарештований і засуджений на 10 років. Звільнений з ув'язнення, у 1956 р., повернувся до Львова, де працював архітектором та реставратором. Був автором спогадів «Крутими дорогами: спомини, вересень 1939 р. – січень 1987 р.» (2000). Донька Уляна (31.03.1912–4.12.2011) перебувала на засланні в Казахстані (1940–46), у 1946 р. виїхала до Польщі, згодом до США. Журналістка, письменниця, автор книги спогадів про заслання «Розкажу вам про Казахстан» (1969), нарисів, статей, віршів, есеїв в українській пресі США й Канади.

Запрошений на посаду професора Львівського державного університету, Володимир Старосольський був підступно заарештований радянськими каральними органами у приймальні ректора 25.12.1939 року та засуджений радянською владою до 8 років сибірських таборів, де, виснажений і хворий, помер у радянському таборі поблизу Маріїнська (Західний Сибір) 25.02.1942 р. у віці 64 років. Тіло науковця кинули до спільної невідомої могили, слід якої стертий часом з лиця землі.

Показчик імен

А

Август 120
Авдикович О. 248
Алексієвець М. 252, 253, 254
Андрусак Т. XI, 248
Андрухів І. 266
Антифонт 135
Антонович-Рудницька М. 248
Аристотель 87, 88, 104, 131, 134, 138,
139, 181
Арсенич П. 248, 266

Б

Бажан О. 259, 267
Баласітц А. LIV, LV
Бандера С. 249
Барвінський Є. LXXVII
Бачинський В. 268
Бачинський Ю. LXIV, 246
Бегей І. 248
Безелер 219, 220
Бернатік Е. IX, LIII, 81, 277, 293
Бельовський А. LVII
Бич Л. 255
Біднов В. LXX
Білас В. LXXXIII, 244, 248
Білоус З. 249
Білоус Л. 249
Біляк С. LXXIII
Блюнчлі 88, 136, 137
Бобжинський XXXI, LIX
Бойко І. 266
Бойчук А. 248

Бородач В. XXIV, LII, 249
Борчук С. XXVI, XXVII, LIV, LV, 249
Босак О. 249
Бочковський О. LXVIII
Бристоль 87, 131, 137
Бровінський М. LIX
Бульє Ш. 180
Буняк П. LXIII
Бучин А. 249, 257

В

Варфоломесва Т. 249
Василик І. XXII, XXX, L, LIX, 249, 254
Вацик Є. LIX
Вернадський В. 253
Веселовський Я. 268
Вестеркамп 216
Винниченко В. 261
Вівчаренко О. 266
Віднянський С. 249
Вілінський О. 255
Вітик С. LXI, LXIII
Власенко С. 259, 267
Волинець С. 249
Вольф 128

Г

Габсбург В. 259
Гасцький Т. 250
Галушко М. XXVI, XXIX, XXXIII,
XLIV, LIV, LVII, LXI, LXXII,
261
Галушинський М. LIII, 250
Ганкевич Л. LXXXII, LXXXIII

Ганкевич М. LXI, LXII, LXIII
Гегель 218
Генель 217
Генріх VI 99
Генріх VIII 109
Главачек П. 234
Гловацький І. 236, 241, 250, 251, 266
Гнатевич Б. LXX
Гнатюк В. 237, 240, 241, 242, 245, 247,
250, 252, 253, 254
Гоббс 86, 87, 90, 93, 121, 126, 128, 129,
131, 145, 160, 162, 164, 194, 195,
196
Головацький І. XXII, L, 251
Головченко В. 251
Голуб А. 251
Голубко В. 251
Голяк В. 251
Гомер 97
Горак С. LIV
Горбачевський І. 237
Грабовський О. LIV, 247
Грицак Я. XXII, L, 251
Грушевський М. XI, 100, 104, 272
Губер 163
Гуцал П. 251

Г

Гете 233
Гірке 94, 95, 102, 113, 187, 198, 215, 216,
217, 218, 219, 220, 222, 223, 225
Гломбінський С. LIV
Голувко Т. LXXIII
Грабовський К. LXX
Грек М. LVI, LVIII, LIX
Гроєр Ф. LXXVI

Гроцій 128, 163
Гумплович Л. LVIII, LXVII, 118, 277

Д

Давидовський Л. 243
Даниленко О. 251
Данилишин Д. LXXIII, 244
Дашкевич Я. XXXIII, LXII, 251
Демкович-Добрянський М. XXXI, LIX
Демчишак Р. 252
Дичковська Г. 251
Дмитренко С. 252
Дністрянський С. VII, VIII, XLI, LVI,
LVII, LXIX, LXXVII, 242, 247,
264, 274, 276, 278, 304
Добриловський М. 255
Дойтіке Ф. 81
Долінський А. LIV
Домбровський М. XI, 294
Донцов Д. LXIII, 246, 252
Дорошенко В. LXIII
Дорошенко Д. LXX
Драгоманов М. 260, 279
Древницький Ю. XXX, XXXII, LIX, LX,
233, 236, 237, 238, 240, 241, 242,
245, 247, 252, 253, 254
Думін О. 254
Дунін-Борковський П. LXXV

Е

Есмен 87, 136

Є

Єллінек Г. IX, X, LIX, LX, LXVII, 82,
102, 221, 277, 293
Єфремов С. 261

Ж

Жернокієв О. XXVII, XXXIV,
XXXVII, XLIII, XLVII, LV,
LXIII, LXV, LXXII, LXXV, 255

З

Залізник М. LXIII
Залозенський В. LXXVI
Заремба О. 255
Згурська В. 233, 238, 255, 258
Зіммель Г. LVIII, 88, 102, 141, 277
Зленко П. 256
Зуляк І. 252, 253, 254

І

Ільницька Л. І

К

Карачевський Ю. LII
Карл Маркс LXVIII
Каспарек Я. LVII
Касьянов Г. 256
Кахнич В. 256
Качмар В. 256, 257
Квасниця І. LXIII
Кедрин І. VI, XLVI, LXXIV, 257
Кентій А. 259, 267
Кіпіані В. 255
Кістяківський Б. LXXI, 245, 279
Книш З. 257
Ковалюк Р. 257
Ковальчук В. 257
Ковжун П. LVII
Колесник В. 254
Колесса О. LXX
Коломієць Т. 257
Констан Б. 172
Корецький В. 233, 248, 256, 261, 267

Королів Ф. 246
Косевич Є. LIV, 240
Костецький П. LI
Кот С. LXXVII
Котович І. 236
Кохан В. LXXIII
Коциловський Й. LII
Краус А. LVII
Крашевський LXXI
Кресін О. 238
Кресіна І. IX, 237, 238, 246, 258
Крип'якевич І. 257, 261
Критій 135
Крушельницька С. LXXI
Крушельницький А. LIV, LXI, 243, 248,
258, 263, 276
Крушельницький М. XXV, LIII
Кубійович В. XXII, L, 266
Кужільна О. 258
Кузеля З. 267
Кульчицька А. LIX
Кульчицький В. 249, 266
Купчинський Р. 258
Курас І. 259, 267
Кухар Р. 258

Л

Лабанд 219, 220
Лазарович М. 258
Ламмаш Г. LIII
Левенець Ю. 268
Левинський В. LXIII
Левицький В. 259
Левицький Д. LXXIII
Левицький К. LVII, LVIII, LIX, 259
Лемик М. LXXIII
Леник В. 259

Лепісевич П. 259
Лепкий Б. LI
Леся Українка 260
Липинський В. LXIX, 260, 268
Лисенко М. LVIII
Лісовий В. 259
Ліщинський С. LXXIII
Лозинський М. 259, 268
Лозицький В. 259, 267
Локк 128, 163, 194, 196
Лопатинський Д. LXXVI
Лукиjanович Д. 245
Лугова О. XXII, L, 249
Луговий Б. XXII, 249
Луцький О. LXXV
Людкевич С. LI, 260
Ляшук Л. 260

М

Мазепа Іс. XLIII, LXV, LXXI
Маєр Г. 217
Майлов О. LXXIII
Майнеке Ф. LXVII
Макарчук С. 260
Макіавеллі 123
Максимович С. 260
Мадзіні Д. LXVII
Манелюк Ю. 260, 261
Манецький С. 267
Марунчак М. 261
Масарик Т. LXVI, 235, 272
Матюшенко М. 259
Мельник Б. LV
Менгер А. LIII
Мироненко О. 261
Миронець Н. 261
Мисак Н. 261

Михайловський 108
Мицик Р. 261
Мірчук П. 261
Міхновський М. 275
Могила П. 280
Мороз С. 261
Мудрий В. 261
Мудр Я. 261

Н

Н. Н. 250
Надольський Й. 262
Наріжний С. XXXVIII, XLI, XLII,
LXVI, LXX, 262
Нестерович М. LII
Нехай А. LXXXVI
Новаковський М. LII

О

Огородник Т. XXVI, XXVIII, XLV, LIV,
LVI, LXXIII, 262
Олесницька К. 262
Оппенгеймер Ф. LXVII
Оркан В. LXI, 243, 263, 276
Осташко Т. 259
Острогорський 109, 110, 156

П

Павлишин О. XI, XXXVI, LXV
Павлюк І. 259
Падох Я. 233, 237, 249, 263
Палієнко М. 263
Паліїв Д. LXX, LXXIII
Панок О. 233, 236, 263
Паславський 251
Пацке У. 271
Пеленський З. LXXIII
Пеленський С. LII

Пеленський Я. 248
 Петлюра С. XXVIII, LVI, LXV
 Петрик П. 263
 Петрів Анатолій XI, 294
 Петрів Анна XI, 274, 294
 Петрів М. XI, XXII, XXIV, XLII, XLIV,
 XLV, L, LIII, LXX, LXXII, LXIII,
 234, 247, 250, 263, 264, 268, 294
 Петрушевич Є. LXV
 Підкова І. XXII, 251
 Пілат Т. LIV
 Пілсудський Ю. LXIV, LXV, LXX
 Пісандр 135
 Піскун В. 264
 Платон LI, 87, 88, 89, 134, 135, 138, 139,
 149, 150, 152, 157
 Поліщук К. XI, 294
 Попик В. 253
 Посівнич М. 249
 Потоцький А. XXXI, LVIII, LIX
 Потульницький В. 264
 Пройсс 95, 219, 220, 222, 223
 Прокопишин Т. 264
 Пуффендорф 88, 91, 93, 128, 135, 140,
 163, 177, 195, 196, 197, 198
 Пфафф І. LIII

Р

Райківський І. XXXIV, XXXVII,
 XXXVIII, XLIII, XLVII, LXIII,
 LXV, LXVII, LXXII, LXXV, 240,
 241, 242, 245, 247, 252, 255, 264
 Раковський І. 266
 Раф Юлія Анна Марія LI
 Ратценгофер Г. LXVII
 Редзін А. 234, 247, 250, 264, 268, 270
 Римаренко Ю. 267

Ріпецький С. 264, 265
 Розенбаум М. 265
 Романів О. XXII, XLVIII, L, LXXVI, 265
 Романюк М. XXII, XXVI, XXIX,
 XXXIII, XLIV, L, LIV, LVII, LXI,
 LXXII, 251, 261, 262
 Рошковський І. LIV
 Рубльов О. 265, 267
 Рубльова Н. 267
 Руссо Ж.-Ж. LXVIII, 91, 93, 128, 159, 163,
 164, 166, 167, 170, 171, 176, 179,
 198, 199

С

Савка М. 265
 Салтовський О. 265
 Самбірський С. 265
 Святоцький О. 249
 Семенюк І. 266
 Сенчишин М. XXIV, LII, 249
 Сидні 163
 Сілецька О. 236
 Січинський М. LVIII, LIX, 268, 275
 Слівінський І. LXXV
 Смолій В. 269
 Сніцарчук Л. 261
 Собеський Я. LV
 Собінський С. 257
 Соловій В. LXXVI
 Спіноза 128, 163, 196
 Сроковський К. LXXVII
 Старосольська Д. LXXVI, 236, 242, 280
 Старосольська У. (Любович Уляна)
 XLVIII, LIX, LXXVI, 237, 240,
 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248,
 249, 250, 256, 257, 258, 259, 260,
 261, 262, 263, 265, 266, 267, 268

Старосольська Ю. LII
 Старосольська Я. LI, LXXVII
 Старосольський Володимир (Старосольський Володимир-Степан, Starosolsky Volodymyr, Starosolskyj Władimir, Starosolski Włodzimierz, Starosols'kyj Wołodymyr, Starosolskyj Volodymyr, Starosolski Wołodymyr, Starosolski Włodzimierz Stefan, Starosolskyj Wolodymyr, Starossolsky Volde-mar) VII – XXXIX, XLV, XLVI, XLVII, XLVIII, XLIX, L–LXXVII, 233–272, 274–280, 293–311
 Старосольський Й. LI
 Старосольський І. LIX, LXXVI, 236, 266, 280
 Старосольський С. 236
 Старосольський Ю. L, LIX, LXXVI, 236, 280
 Степень С. XI, XXVIII, L, LVI, 234, 294
 Стефанік В. XI, XXIV, LI, LII, 234, 251, 253, 260, 261, 262, 263, 264, 266
 Стецюк Н. 237, 266
 Стецюк П. 237, 266
 Стрельський Г. 266
 Стрісовер Л. LIII
 Стряпко І. 266
 Сухий О. 266

Т

Тард 118
 Тарнавський М. LXV, 244, 275
 Татомир Ю. LXXIII

Теліга О. 262
 Темницький В. XXVII, LIV, LV, 238, 245, 267
 Терещенко Ю. 259
 Терлецький О. 246
 Ткачук М. 251
 Трощинський В. 267
 Труш І. LI
 Тьонніс Ф. LXVII, 114

У

Угрин-Безгрішний М. 267

Ф

Федак С. LXX
 Федевич К. 267
 Федущак-Паславська Г. XI, 294
 Фергюсон 172
 Фесенко М. 234
 Філіппович О. IX, 81, 293
 Філмер Р. 121
 Франко І. XI, 249, 257, 259, 270, 294

Х

Хілінський К. LXXV
 Ходак Т. 267
 Хом'як О. 268

Ц

Цегельський Л. LII, LIV, 268

Ч

Чайківський М. 267
 Чайковський Д. 248
 Чарнік К. LV, LVI
 Чермак Й. LIX
 Черненко Ю. 265
 Чернецький А. 268
 Чижевський Д. LXX

Чорновол І. 268

Ш

Шаповал Ю. 269

Шафовал М. 271

Шахневич А. 247

Швагуляк М. XLVII, LXXVI

Шевченко Т. VII, XLII, XLIV, L, LVII,
LXX, LXXII, 233, 237, 240, 241,
242, 243, 244, 245, 246, 247, 248,
250, 254, 256, 257, 258, 259, 260,
261, 262, 263, 264, 265, 266, 267,
268, 274, 276, 278, 303

Шемшученко Ю. XXII, 258

Шийковський В. 243, 263

Школьник Х. 267

Шмігальський А. 272

Шовгенів І. 255

Штоосс К. LIII

Шумук Д. LXXIII

Шуст Р. XXII, L, 251

Шухевич В. LVIII

Шухевич Г. LXXVI

Шухевич Д. VIII, LVIII, LXIII, 280

Шухевич М. LII, LIX, LX, 275

Шухевич О. LIX

Шухевич С. 268

Ю

Юстиніан 188, 192

Я

Яковлів А. 268

Яковлєв О. 268

Янишин Б. 269

Яремко Р. 271

Ястров І. LVIII, 277

А

Affolter 188

Anklage 99

Andrusiak T. XVI, XXI

Aristoteles 87, 88, 97, 104, 131, 134, 135,
139, 150

В

Babka L. 270

Badeni XXX, LIX

Bandera S. 269

Bálasits A. XXVI

Barwiński E. XLIX

Beaulavon G. 166, 167, 199

Bekker 230

Bernatzik E. IX, XIV, XIX, XXV, LIII, 81,
103, 129, 207, 224, 293, 295, 297,
299, 301

Bidnow W. XLI

Bielowski A. XXIX, LVII

Bierling 203, 217

Bilak S. XLV

Biłas W. XLV

Binding 231

Bluntschli 87, 136

Boczkowski O. XL

Bodenstedt F. 98

Bouglé C. 138, 180

Boutmy 168, 178, 179

Bristol A. 87, 132, 136, 137, 195

Browiński M. XXXI

Buchem T. 269

Buniak P. XXXIV

Burckhardt 224

С

Calker W. 207

Cehelski L. XXIV, XXVI
 Chmielewsky-Ulanowicz Maria 270
 Chyliński K. XLVII
 Constant B. 170
 Croiset A. 124
 Czarnik K. XXVII, XXVIII
 Czermak J. LIX, XXXI
 Czornij J. 269
 Czyżewski D. XLI

D

Danyłyszyn B. XLV
 Dante Aligheri 130
 Delpech J. 156
 Deuticke F. 81, 247
 Dietherr M. 187
 Divus Augustus 120
 Dmytrashevych N. 302
 Dnistrianskyj S. (Dnistrianskyi S.,
 Dniestrzański (Dnistrjanskyj) S.
 XII, XIII, XVII, XVIII, XXVIII,
 XXIX, XLI, XLIX, LVI, LVII
 Doliński A. XXVI
 Dombrowskyi M. (Dąmrowski M.) XVI, XXI,
 296, 298, 300, 302
 Doncow D. XXXV
 Doroszenko D. XLI
 Doroszenko W. XXXV
 Dunin-Borkowski P. XLVII
 Durkheim E. 103

E

Edoardo Ruffini Avondo X, XV, XXI, 260,
 269, 294, 296, 298, 300, 302
 Eisler B. 205
 Esmein 87, 136, 173, 205, 212

F

Fedak S. XLII
 Feduszczak-Pasławska (Fedushchak-Paslav-
 ska) H. XVI, XXI, 296, 298, 300,
 302
 Fesenko M. 234, 271
 Ficker 186, 188
 Franko I. XVI, XXI, 296, 298, 300, 302
 Friedrich F. 132

G

G. Le Bon 140
 Gierke A. 94, 95, 98, 104, 105, 111, 124,
 126, 160, 161, 162, 163, 164, 165,
 169, 170, 176, 179, 186, 187, 188,
 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195,
 210, 216, 219, 220, 222, 225, 227
 Girardin M. 165
 Głabiński S. XXVI
 Glaser 99
 Gotheim 150
 Grabowski K. XLII
 Grabowski O. XXVI
 Graf E. 187
 Grek M. XXVIII, XXIX, XXX, XXXI
 Grelka F. 269
 Groer F. XLVII
 Grotius H. 126
 Grünhuts Z. 219, 229
 Gruyter W. 247
 Gubryniewicz 245
 Guggenberger B. X, XV, XXI, 269, 294,
 296, 298, 300, 302
 Gumpłowicz L. XXX, XXXIX, 118, 277
 Guyot Y. 171

H

Habsburg XV, XX, XXVIII, 295, 297
Haenel 217
Hall Murray G. 271
Hałuszczyński M. XXV
Hankiewicz L. XXXIV, XLIV
Hankiewicz M. XXXIII, XXXIV
Hatschek 99, 109, 112, 121, 154, 183, 190
Heinberg John Hilbert X, XV, XXI, 269,
294, 296, 298, 300, 302
Heinz Josef von Varain X, XV, XXI, 271,
294, 296, 298, 300, 302
Herrnritt R. 245, 277
Heymann 165
Hlaváček P. 234, 271
Hnatewycz B. XLII
Hnatkiwska D. 269
Hobbes 86, 87, 90, 93, 127, 128, 162, 164,
177
Hołówko T. XLV, LXXIII
Horak S. XXVI
Hubrich 229
Husar-Struk D. XXII, L

I

Ihering 187
Ilnytska L. XVI, XXI,
Iwaneczko D. XXIV, LII

J

Jastrow I. XXX, 277
Jellinek G. (Yellinek G.) XIV, XV, XIX,
XX, XXXI, XXXII, 82, 103, 104,
124, 125, 170, 172, 192, 194, 195,
212, 216, 218, 223, 224, 225, 277,
295, 297, 299, 301

Joachim XXVII, XXXIII
Juraschek 229

K

Kaczmarckij E. 269
Karaczewski J. XXIV
Karłow 219
Karpyńcow J. 269
Kasperek J. XXIX
Kedryn I. XLV
Kistiakowskyj B. (Kistiakowski) IX, XIV,
XIX, XLII, 109, 140, 142, 199, 247,
279, 304, 305, 308, 309
Kochan W. XLV
Kochanowski J. 107
Kocyłowski J. XXIV, LII
Kohler 103
Koko E. 269
Kolessa O. XLI
Konopczyński L. 269
Kopršivova A. 270
Kosteckie P. XXIII
Kosewicz E. XXVI
Kot S. XLVIII, LXXVI
Kotliński T. 270
Kraus A. XXIX
Kraszewski XLIII, LXXI
Kresina I. XIV, XIX
Kropotkin 175
Kruszelnicki A. XXVI, XXXIII
Kulczycki A. XXXI
Kulczycki L. 238, 245, 277
Kulisch M. 245, 277
Kuntze 231
Kutrzeba 100
Kwasnyca I. XXXIV

L

Lammasch H. XXV, LIII
Lask 200, 201, 202, 203, 208
Lassota W. 244
Lebon 143
Lewicki D. XLV
Lewicki K. XXIX, XXX
Lewiński W. XXXIV
Lindner 186
Lipiński W. XL
Liszczyński I. XLV
Lotze 108, 145
Ludkiewicz S. XXIII

Ł

Łebed M. 269
Łemyk M. XLV
Łepki B. XXIII
Łopatyński D. XLVII
Łucki O. XLVII

M

Majłow A. XLV
Maluc I. 269
Marsilius Pat. 195
Masaryk T. XXXVIII
Mazepa Is. XXXVII
Mazzini G. XXXIX
Meier G. 217
Meineki F. XXXIX
Menger A. (Anton Menger von
Wolfensgrün) XXV, LIII, 151, 153,
245, 277
Meurer 219
Meyer G. 99
Milewski S. 270
Mischler E. 245

Mohl R. v. 123
Moreau F. 156
Myhalow R. 269
Mysiak N. XXVII, XXX, XLIV, LV,
LVIII, LXXII, 269

N

Najdus W. XXXIII, XXXIV, LXI, LXII,
270
Napoleon XLV
Nechaj A. XLVII
Nesterowicz M. XXIV
Nowakowski M. XXIV

O

Oncken 135
Oppenheimer F. XXXIX Orkan W.
XXXIII
Osadczy W. XXIV, LII
Ostrogorski 107, 109, 135, 148, 154, 157

P

Palijiw D. XLII, XLV
Partacz C. XXX, LVIX
Pavlyshyn O. XVI, XXI
Peleński S. XXIV
Peleński Z. XLV
Pertz 112
Peschel 102, 111
Petlura S. XXVIII, XXXVII, LXVI
Petriv Anna XVI, XXI, 296, 298, 300, 302
Petriv Anatoliy XVI, XXI, 296, 298, 300,
302
Petriv M. (Petriw M.) XVI, XXI, 247, 250,
264, 268, 270, 296, 298, 300, 302
Petruševa L. 270
Pfaff I. XXV, LIII
Pidhajnyj B. 269

Pilat T. XXVI, 244
 Piłsudski J. XXXVI, XXXVII, XLII,
 LXVI
 Pirenne H. X, XV, XXI, 270, 294, 296,
 298, 300, 302
 Philippovich E. (Filipowicz E) IX, XIV,
 XIX, 81, 293, 295, 297, 299, 301
 Platos 89, 150
 Poliszczuk K. XVI, XXI, 296, 298, 300,
 302
 Post 192
 Potocki A. XXX, XXXI, LIX
 Preuß 219, 222, 223
 Prins 106
 Puffendorf 88, 91, 93, 177

R

Rak J. 269
 Rapf Julią Anną Marianną XXIII
 Ratzel F. 102, 115
 Ratzenhofer G. XXXIX
 Rauch B. 136
 Rauch K. 99, 190
 Redzik A. XXXII, XLIV, LX, LXXII,
 234, 247, 250, 264, 268, 270
 Rehm 217
 Reisner M. 135
 Renner G. 271
 Roszkowski G. XXVI
 Rousseau J.-J. XL, 91, 93, 165, 177
 Rublow O. XLV, LXXIII
 Rüttermann Markus. X, XV, XXI, 270,
 294, 296, 298, 300, 302

S

Salomon 201, 204
 Savigny-Stiftung 186

Schelling 205
 Schmidt R. 97, 99, 123
 Schröder 98, 104, 186
 Seydel 217
 Siczynski M. XXX, XXXI
 Siegel 186
 Sigwart W. 145, 196, 202, 204, 209, 214
 Simmel G. XXX, 88, 97, 106, 108, 110,
 111, 116, 118, 129, 132, 141, 144,
 168, 169, 174, 179, 277
 Skeczkowski R. XXXVII, LXVI
 Śliwiński H. XLVII
 Shmiher T. 296
 Sobieski J. XXVII, LV
 Sołowij W. XLVII
 Spenzer 102, 106
 Srokowski K. XLIX
 Stahl J. 120
 Stammler 103
 Starosolska Daria XXXV, XLVIII
 Starosolska Jadwiga XXIII, XLIX
 Starosolska Julia XXIV
 Starosolska Juliana 270
 Starosolska Ulana (Lubowycz Ulana)
 XXXI, XLVIII
 Starosolski Ihor XXXI, XLVIII
 Starosolski Jurij XXXI, XLVIII
 Starzyński S. 239, 245, 277
 Stefanyk W. XVI, XXI, XXIII, XXIV
 Stein D. 102
 Stein L. 112
 Stępień S. (Stempen S., Stempin S.)
 XVI, XXI, XXII, XXX, XXXI,
 XXXVII, L, LVIII, LIX, LXVI,
 234, 271, 296, 298, 300, 302
 Sternberg Th. 103

Stooss C. XXV, LIII
 Strisower L. XXV, LIII
 Stryapko I. 266
 Stryjek T. XL, LXVIII
 Sumner M. 111
 Szajnocha 98, 113
 Szeptycki A. XXXI, LIX
 Szewczenko T. XXII, XXIX, XLII, 307
 Szuchiewicz D. XIII, XVIII, XXX,
 XLVIII
 Szuchiewicz H. XLVIII
 Szuchiewicz M. XXXI
 Szuchiewicz O. XXXI
 Szuchiewicz W. XXX, LVIII
 Szumuk D. XLV

T

 Tacitus 98
 Tarnawski M. XXXVI
 Tarde 118
 Tatomyr J. XLV
 Temnicki W. XXVI
 Tezner 116, 122, 124, 127, 128, 131, 140,
 152, 153, 163, 194, 195
 Thitmar 112
 Tomczyk R. XXX, XXXIV, XXXV,
 XXXVI, XLVII, LIX, LXIII,
 LXIV, LXXVI
 Tönnies F. XXXIX, 107, 108, 114, 146, 147
 Torzecki R. XXII, XLIII, L, LXXI

Trendelenburg 130, 144, 156
 Treumann 163
 Trusz I. XXIII
 Tymoszenko M. 300

U

Ulbrich J. 245
 Ulrich 115

V

Vierkandt A. 107, 108, 115, 119

W

Wacyk E. XXXI, LIX
 Wenger L. 120
 Werner Heun X, XV, XXI, 271, 294, 296,
 298, 300, 302
 Werschler I. XLV, LXXIII
 Westerkamp 216
 Wetzell 191
 Wilamowitz-Moellendorff U. 115
 Wityk S. XXXIII, XXXIV
 Wretschko 186

Z

Zalizniak M. XXXV
 Załozeński W. XLVII
 Zarycka K. 269
 Zeumer K. 99
 Zięba A. XXXI, LIX
 Zoll F. XXVIII, LVII
 Zöpf 186

РЕЗЮМЕ

Фундаментальне дослідження Володимира Старосольського «Das Majoritätsprinzip» [Принцип більшості] опубліковане німецькою мовою у 1916 році у Віденських Державознавчих Студіях за редакцією Едмунда Бернатціка і Ойгена фон Філіпповича (том 13, випуск 2) (Wiener Staatswissenschaftliche Studien herausgegeben von Edmund Bernatzik und Eugen von Philippovich in Wien. Dreizehnter Band. Zweites Heft) й отримало чимало схвальних відгуків у німецькій юридичній літературі. Автор присвятив її своєму наставнику професорові Георгу Єллінеку. За твердженням професора Едмунда Бернатціка, праця В. Старосольського «Принцип більшості» була першим систематичним опрацюванням зазначеної проблематики.

Праця «Принцип більшості» стала результатом наукових стажувань Володимира Старосольського у Берлінському (1906), Грацькому (1907) та Гейдельберзькому (1908, 1911/12) університетах. Очевидно, що поштовхом до написання цього дослідження стали лекції професора Георга Єллінека та публікація його праці «Das Recht der Minoritäten» [Право меншості] (Wien, 1898). Дослідження Георга Єллінека зацікавило Володимира Старосольського з двох причин. По-перше, Георг Єллінек аналізував парламентарну систему, в якій партія, що отримала більшість, у наступних виборах може її втратити, тому що здобуде менше голосів, ніж партія, яка до цього була в опозиції (мала меншу підтримку), але завдяки політичній роботі знову може отримати більшість. По-друге, здійснюючи аналіз, учений зосередився на групі національних меншин у Габсбурзькій монархії, стверджуючи, що їм належать мовні права, власна адміністрація і судочинство, а наявність цих елементів спричинить те, що меншина на своїй території «стає більшістю» (тобто функціонує на засадах більшості). Через «більшість» реалізуються природні права одиниць. Такого ж висновку дійшов Володимир Старосольський у своїй праці «Принцип більшості».

Принцип більшості реалізується в демократичних суспільствах і передбачає не тільки домінування у ньому волі більшості населення, а й визнання та захищеність, непорушність основних прав усіх осіб, зокрема й тих, які становлять його меншу частину. Тому й правова держава, як держава реальних прав людини, може існувати тільки у суспільстві, в якому діє справжня демократія, тобто повновладдя більшості з дотриманням прав меншості.

Обґрунтовуючи доцільність права більшості в політичному житті, Володимир Старосольський опирався на морально-етичні та правові аспекти. На думку науковця, це право відрізняє устрої західноєвропейських держав від устрою царської Росії, який базується на засадах «гегемонії» (*Herrschaftsprinzip*). Аналізуючи історію устроїв різних держав, науковець дійшов висновку, що право більшості дає можливість ідеального зв'язку одиниці з цілим суспільством, на відміну від права гегемонії, яке реалізує тільки волю правителя.

Праця Володимира Старосольського «*Das Majoritätsprinzip*» була цитованою як у час першодруку, так і досі є цитованою сучасними італійськими, німецькими, американськими, французькими та іншими дослідниками цієї проблематики, зокрема такими науковцями, як Edoardo Ruffini Avondo, Bernd Guggenberger, Heinz Josef von Varain, Heun Werner, Markus Rüttermann, John Hilbert Heinberg, Henry Pirenne та ін., що свідчить про вагомість його дослідження у світових академічних колах. Однак ця праця й досі не досліджена, не проаналізована та не висвітлена на належному рівні сучасними українськими науковцями.

Видаючи вперше за сто років працю Володимира Старосольського «*Das Majoritätsprinzip*» у перекладі українською мовою, повертаємо меценаса додому й складаємо шану його пам'яті, пройденій життєвій дорозі й усебічній діяльності на благо України.

Переклад праці «Принцип більшості» здійснив Костянтин Поліщук – канд. політ. наук, асистент кафедри міжнародних відносин і дипломатичної служби Львівського національного університету імені Івана Франка. Переклад цитованих автором фрагментів праць з латинської мови здійснив Маркіян Домбровський – канд. філол. наук, доцент кафедри класичної філології Львівського національного університету імені Івана Франка, – а цитованих фрагментів з французької мови – Анатолій Петрів.

Автором біографічної статті під назвою «Володимир Старосольський – видатний український правник, вчений і суспільно-політичний діяч» є професор Станіслав Стемпень (Перемишль, Республіка Польща), а матеріали до бібліографії Володимира Старосольського уклад адвокат Михайло Петрів.

Наукову редакцію перекладу та видання здійснили Ганна Федущак-Паславська – канд. юрид. наук, доцент кафедри історії держави, права та політико-правових учень Львівського національного університету імені Івана Франка, та Анна Петрів – аспірант кафедри історії держави, права та політико-правових учень Львівського національного університету імені Івана Франка.

Автор проекту видання та упорядник адвокат Михайло Петрів

SUMMARY

Volodymyr Starosolskyi's major work «Das Majoritätsprinzip» [The Majority Principle] was published in 1916 in «Wiener Staatswissenschaftliche Studien», edited by Edmund Bernatzik and Eugen von Philippovich, Vol. 13, Part 2 (Wiener Staatswissenschaftliche Studien / herausgegeben von Edmund Bernatzik und Eugen von Philippovich. Wien, Dreizehnter Band, Zweites Heft) and was positively reviewed in German legal papers. The author devoted it to his teacher, Professor Georg Jellinek. Professor Edmund Bernatzik claims that Starosolskyi's book was the first to elaborate the majority principle systematically.

«The Majority Principle» was the result of Volodymyr Starosolskyi's academic internships at the Universities of Berlin (1906), Graz (1907) and Heidelberg (1908, 1911/12). It is obvious that the impetus for writing this study was granted by Professor Georg Jellinek's lectures and the publication of his book «Das Recht der Minoritäten» [The Minority Right] (Vienna, 1898). The research by Georg Jellinek attracted Volodymyr Starosolskyi for two reasons. First, Georg Jellinek analyzed the parliamentary system in which the majority party could lose its position during the next election, since it would gain fewer votes than the party which had previously been in the opposition (with less support), but could get majority following its enthusiastic political work. Second, the jurist focused on a group of national minorities in the Habsburg monarchy and argued that they might claim for their own language rights, administration and legal proceedings, and the presence of these elements would turn a minority on its territory into the majority, as it would act according to the principles of the majority. The natural rights of units are implemented via the «majority». The same conclusion was reached by Volodymyr Starosolskyi in «The Majority Principle».

The majority principle is implemented in democratic societies, and it secures not only the dominating will of the majority of the population, but also the recognition, protection and inviolable status of the fundamental rights of all people, including those who constitute its smaller part. Consequently, a Rechtsstaat, i.e. a state of real human rights, can only exist in society where true democracy maintains balance between the absolute power of the majority and the respect of minority rights.

In substantiating the expediency of the majority right in political life, Volodymyr Starosolskyi relied on ethical, moral and legal aspects. In his opinion, this right distinguishes the political system

of Western European powers and that of Tsarist Russia, which is based on the «domination right» (Herrschaftsprinzip). Analyzing the history of the systems of various states, the researcher has concluded that the majority right provides the possibility of an ideal connection between a unit and the whole society, meanwhile, the domination right only fulfills the will of the ruler.

«The Majority Principle» by Volodymyr Starosolskyi has been quoted since the time of its first publication as well as by contemporary Italian, German, American, French and other researchers, like Edoardo Ruffini Avondo, Bernd Guggenberger, Heinz Josef von Varain, Heun Werner, Markus Rüttermann, John Hilbert Heinberg, Henry Pirenne and others. This attitude testifies to the significance of this research in the global academic community. However, the work is still not investigated, analyzed and explored satisfactorily by today's Ukrainian scholars.

By publishing Volodymyr Starosolskyi's «The Majority Principle» in the Ukrainian translation almost 100 years after the first and only German-language edition, we bring the Advocate back home and pay tribute to his memory, his life and his wide-ranging activities for the good of Ukraine.

«The Majority Principle» was translated by Kostiantyn Polishchuk, Candidate of Political Science, Associate Professor of the Department of International Relations and Diplomacy, the Ivan Franko National University of Lviv. The Latin citations were translated by Markiy Dombrovskyi, Candidate of Philology, Associate Professor of the Department of Classical Philology, the Ivan Franko National University of Lviv, and the French quotations were translated by Anatoliy Petriv.

The biographical article «Volodymyr Starosolskyi as a prominent Ukrainian lawyer, researcher, social and political figure» is authored by Professor Stanislaw Stempen (Peremyshl, Republic of Poland), and the chapter «Volodymyr Starosolskyi: sources for a bibliography» was compiled by advocate Mykhailo Petriv.

The academic editing of the translation was done by Hanna Fedushchak-Paslavska, Candidate of Law, Associate Professor of the Department of History of the State, Law and Political Law Teachings, the Ivan Franko National University of Lviv, and Anna Petriv, postgraduate student of the Department of History of the State, Law and Political Law Teachings, the Ivan Franko National University of Lviv.

The author of the republication project and its editor is Mykhailo Petriv
*(Translated by Taras Shmiher, Candidate of Philology and Associate Professor,
postdoctoral researcher at the Ivan Franko National University of Lviv,
Full Member of the Shevchenko Scientific Society)*

ZUSAMMENFASSUNG

Seine grundlegende Studie zu dem Majoritätsprinzip verfasste Dr. Wolodymyr Starosolskyj 1916 in deutscher Sprache und publizierte sie im Rahmen von Wiener Staatswissenschaftlichen Studien, herausgegeben von Edmund Bernatzik und Eugen von Philippovich (Dreizehnter Band, Zweites Heft) in Wien. Das Werk erhielt damals viele positive Rückmeldungen in der deutschsprachigen juristischen Literatur. Der Verfasser widmete es seinem Lehrer Prof. Dr. Georg Jellinek. Laut Prof. Edmund Bernatzik stellte «Das Majoritätsprinzip» von W. Starosolskyj die erste systematische Abhandlung zu dieser Fragenstellung dar.

«Das Majoritätsprinzip» kam als Ergebnis von wissenschaftlichen Forschungsaufenthalten von Dr. Starosolskyj an den Universitäten in Berlin (1906), Graz (1907) und Heidelberg (1908, 1911/12) zustande. Einen starken zusätzlichen Impuls gab es auch von Seiten des Prof. Georg Jellinek und seines Werkes «Das Recht der Minoritäten» (Wien, 1898). Die Studie von G. Jellinek interessierte Wolodymyr Starosolskyj in zweifacher Hinsicht. Erstens wurde vom Prof. Jellinek ein parlamentarisches System analysiert, wo diejenige Partei, die bei den Wahlen Mehrheit erhielt, sie bei den nächsten Wahlen gleich verlieren konnte, indem sie ihre Mehrheit an diejenige Partei verliert, die vorher in der Opposition war (eine kleinere Unterstützung genoss), allerdings durch ihre politische Aktivitäten eine Mehrheit gewinnen vermag. Zweitens wurde bei dieser Analyse ein besonderes Augenmerk auf nationale Minderheiten in der Habsburger Monarchie gelegt, indem es behauptet wurde, dass wenn man einer Minderheit ihre Sprachrechte, eigene Verwaltung und Rechtsprechung zuspricht, dann wird sie auf ihrem Gebiet «zu einer Mehrheit» bzw. würde dann wie eine Mehrheit funktionieren. Durch diese «Mehrheit» werden also die Grundrechte von (sozialen) Einheiten realisiert. Zum gleichen Schluss kam auch Wolodymyr Starosolskyj in seinem «Majoritätsprinzip».

Das Mehrheitsprinzip tritt ja in demokratischen Gesellschaften zutage und besteht nicht nur im vorherrschenden Willen einer Bevölkerungsmehrheit, sondern setzt auch Anerkennung, Schutz sowie Unverletzlichkeit von Grundrechten aller, auch als Minderheit lebenden Menschen voraus. Daher kann der Rechtsstaat als Staat der tatsächlichen Menschenrechte nur in derjenigen Gesellschaft existieren, wo eine wahre Demokratie, d.h. eine Machtausübung der Mehrheit unter Beachtung der Minderheitenrechte funktioniert.

Bei Begründung der damaligen Zweckmäßigkeit des Majoritätsprinzips stütze W. Starosolskyj sowohl auf ethisch-moralische, als auch auf rechtliche Aspekte. Dieses Recht setzte laut Starosolskyj

eine Trennlinie zwischen westeuropäischen Staatssystemen und dem Staatssystem des Russischen Reiches, das auf «Herrschaftsprinzip» beruhte. Bei der Analyse von verschiedenen Staatssystemen kam er zum Schluss, dass das Mehrheitsrecht im Gegensatz zum Herrschaftsprinzip, wo allein der Wille eines Herrschers zur Wirkung kommt, eine perfekte Verbindung eines Individuums mit der ganzen Gemeinschaft ermöglicht.

Das «Majoritätsprinzip» von Wolodymyr Starosolskyj wurde mehrfach zitiert, und zwar sowohl zur Zeit der Erstausgabe, als auch durch zeitgenössische italienische, deutsche, amerikanische, französische und andere Forscher zu diesem Thema, namentlich Edoardo Ruffini Avondo, Bernd Guggenberger, Heinz-Josef von Varain, Heun Werner, Markus Rüttermann, John Hilbert Heinberg, Henry Pirenne u. a., was die Bedeutung seiner Forschungen in akademischen Kreisen auf der ganzen Welt unter Beweis stellt. Überall, jedoch nicht in der Ukraine, wo das Werk immer noch nicht angemessen erforscht, analysiert und erleuchtet wurde.

Mit der ersten seit 100 Jahren Neuausgabe des «Majoritätsprinzips» von Wolodymyr Starosolskyj in ukrainischer Übersetzung wird der Rechtsverteidiger nach Hause gebracht und sein Andenken, Lebensweg und gesamter Beitrag zum Wohle der Ukraine gewürdigt.

Die ukrainische Übersetzung des Buches wurde vom Dr. Kostiantyn Polishchuk, Univ.-Dozent am Lehrstuhl für internationale Beziehungen und diplomatischen Dienst an der Iwan Franko Nationaluniversität Lwiw gemacht. Die vom Autor zitierten Teile in der lateinischen Sprache wurden vom Dr. Markijan Dombrovskyj, Univ.-Dozenten am Lehrstuhl für klassische Philologie an der Iwan Franko Nationaluniversität Lwiw bzw. die, die in der französischen – von Anatolij Petriv übersetzt.

Als Autor des biografischen Beitrags unter dem Titel «Wolodymyr Starosolskyj – ein prominenter ukrainischer Jurist, Wissenschaftler und gesellschaftspolitischer Aktivist» fungierte Prof. Stanislaw Stempin (Przemysl, Polen), «Materialien zur Bibliografie von Wolodymyr Starosolskyj» verfasste der Rechtsanwalt Mykhailo Petriv.

Wissenschaftliche Redaktion von der Übersetzung und der gesamten Fassung kommen von Dr. Hanna Fedushchak-Paslavska, Univ.-Dozentin am Lehrstuhl für Staats- und Rechtsgeschichte sowie von Anna Petriv, Univ.-Assistentin am Lehrstuhl für Staats- und Rechtsgeschichte, beide an der Iwan Franko Nationaluniversität Lwiw.

Autor des Neuausgabe-Projekts und Herausgeber ist der RA Mykhailo Petriv
(Übersetzung: Dr. Kostiantyn Polishchuk,
Univ.-Dozent am Lehrstuhl für internationale Beziehungen und
diplomatischen Dienst an der Iwan Franko Nationaluniversität Lwiw)

STRESZCZENIE

Badania zasadnicze Włodzimierza Starosolskiego «Das Majoritätsprinzip» [Zasada większości] zostały opublikowane w języku niemieckim w 1916 roku w Wiedeńskich Studiach Nauk Państwowych pod redakcją Edmunda Bernatzika i Eugeniusza von Philippowicza, Tom 13. Zeszyt 2 (Wiener Staatswissenschaftliche Studien herausgegeben von Edmund Bernatzik und Eugen von Philippovich in Wien. Dreizehnter Band. Zweites Heft) oraz otrzymały sporo pozytywnych opinii w niemieckiej literaturze prawniczej. Autor poświęcił ją swojemu mistrzowi profesorowi Georgowi Jellinku. Według twierdzeń profesora Edmunda Bernatzika, praca W. Starosolskiego «Zasada większości» była pierwszym systematycznym badaniem z zaznaczonej problematyki.

Praca «Zasada większości» została wynikiem staży naukowych Włodzimierza Starosolskiego na uniwersytetach w Berlinie (1906), Gracie (1907) oraz Heidelbergu (1908, 1911/12). Widocznie, że bodźcem do napisania jego badań zostały wykłady profesora Georga Jellinka oraz publikacja jego pracy «Das Recht der Minoritäten» [Prawo mniejszości] (Wiedeń, 1898). Badania Georga Jellinka zainteresowały Włodzimierza Starosolskiego z dwóch przyczyn. Po pierwsze, Georg Jellinek analizował system parlamentarny, w którym partia po otrzymaniu większości w następnych wyborach może ją stracić, ponieważ dalej uzyskuje mniej głosów od partii, która do tego czasu była w opozycji (miała mniejsze wsparcie), lecz dzięki pracy politycznej może uzyskać większość. Po drugie, dokonując analizy, uczony skoncentrował się na grupie mniejszości narodowych w monarchii habsburskiej, twierdząc, iż do nich należą prawa językowe, własna administracja oraz postępowania sądowe, a obecność tych elementów doprowadzi do tego, że mniejszość na swoim terytorium «zostaje większością», czyli funkcjonuje na zasadach większości. Przez «większość» realizują się naturalne prawa jednostek. Do takiego samego wniosku doszedł Włodzimierz Starosolski w swojej pracy «Zasada większości».

Zasada większości realizuje się w społeczeństwach demokratycznych oraz nie przewiduje nie tylko dominacji w nich woli większości ludności, lecz również uznania oraz bezpieczeństwa, nieporuszalności praw głównych wszystkich osób, w tym i tych, które stanowią jego mniejszą część. Dlatego państwo prawnicze jako państwo praw realnych człowieka może istnieć tylko w społeczeństwie, w którym działa prawdziwa demokracja, czyli suwerenność większości z dotrzymaniem praw mniejszości.

Uzasadniając celowość prawa większości w życiu politycznym współczesności, Włodzimierz Starosolski opierał się na etyczne i moralne aspekty oraz aspekty prawne. Zdaniem naukowca, to

prawo odróżnia układy państw zachodnioeuropejskich od układu carskiej Rosji, który bazuje na zasadzie «panowania» (Herrschaftsprinzip). Analizując historię układów różnych państw, naukowiec doszedł do wniosku, że prawo większości daje możliwość idealnego związku jednostki z całym społeczeństwem, w odróżnieniu od prawa panowania, realizującego tylko wolę władcy.

Pracę Włodzimierza Starosolskiego «Zasada większości» przytaczano zarówno w czasie pierwodruku, jak i przez współczesnych włoskich, niemieckich, amerykańskich, francuskich oraz innych badaczy tej problematyki, zwłaszcza przez takich naukowców jak Edoardo Ruffini Avondo, Bernd Guggenberger, Heinz Josef von Varain, Heun Werner, Markus Rüttermann, John Hilbert Heinberg, Henry Pirenne oraz innych, co świadczy o randze jego badań w światowych kołach akademickich. Jednak, praca nie została jeszcze zbadana, przeanalizowana oraz wyświetlona na odpowiednim poziomie przez współczesnych badaczy ukraińskich.

Wydając ponownie po raz pierwszy od stu lat pracę Włodzimierza Starosolskiego «Zasada większości» w tłumaczeniu na język ukraiński, wracamy mecenasa do domu oraz składamy hołd jego pamięci, przejdzionemu szlaku życiowemu, zarówno jak i wszechstronnej działalności ku dobru Ukrainy.

Tłumaczenia pracy «Zasada większości» dokonał Konstantyn Poliszczuk, dr nauk politycznych, asystent katedry stosunków międzynarodowych oraz służby dyplomatycznej Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. I. Franki. Tłumaczenie przytaczanych przez autora fragmentów utworów z języka łacińskiego dokonał Markijan Dąmrowski, dr nauk filologicznych docent katedry filologii klasycznej Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. I. Franki, a fragmentów cytowanych z języka francuskiego – Anatolij Petriw.

Autorem artykułu biograficznego pod tytułem «Włodzimierz Starosolski. Wybitny ukraiński prawnik, uczony oraz działacz społeczny i polityczny» jest profesor Stanisław Stępień (Przemyśl, RP Polska), a «Materiały do bibliografii Włodzimierza Starosolskiego» ułożył adwokat Mychajło Petriw. Redakcję naukową tłumaczenia oraz wydania dokonały Hanna Feduszczak-Pasławska, dr nauk prawnych, docent katedry historii państwa, prawa oraz nauk politycznych i prawnych Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. I. Franki, a także Anna Petriw, doktorantka katedry historii państwa, prawa oraz nauk politycznych i prawnych Lwowskiego Narodowego Uniwersytetu im. I. Franki.

Autorem projektu ponownego wydania oraz pomysłodawcą jest adwokat Mychajło Petriw

*(Tłumaczenie: Marta Tymoszenko – dr nauk filologicznych,
starszy wykładowca katedry ClaViS
Ukraińskiego Katolickiego Uniwersytetu we Lwowie)*

RÉSUMÉ

La recherche fondamentale de Volodymyr Starossolskyi «Das Majoritätsprinzip» [Le principe de la majorité] a été publiée en allemand en 1916 par les Studios d'études d'état de Vienne sous la rédaction d'Edmund Bernatsik et Oyguen fon Filipovytch, Volume 13. Numéro 2 (Wiener Staatswissenschaftliche Studien herausgegeben von Edmund Bernatzik und Eugen von Philippovich in Wien. Dreizehnter Band. Zweites Heft) a reçu un grand nombre de critiques favorables dans la littérature juridique allemande. L'auteur l'a dédiée à son mentor le professeur Gueorgue Yellinek. Selon le professeur Edmund Bernatsik, l'œuvre de V. Starossolskyi «Le principe de la majorité» a été la première étude systématique des problèmes mentionnés.

L'œuvre «Le principe de la majorité» est le résultat des stages scientifiques de Volodymyr Starossolskyi dans les Universités de Berlin (1906), de Graz (1907) et d' Heidelberg (1908, 1911/12). Ce sont les conférences du professeur Gueorgue Yellinek et la publication de son œuvre «Das Recht der Minoritäten» [Le droit de la minorité] (Vienne, 1898) qui l'ont incité à l'écriture de cette recherche. Il y a deux raisons pour lesquelles la recherche de Gueorgue Yellinek a intéressé Volodymyr Starossolskyi. Premièrement, Gueorgue Yellinek analysait le système parlementaire dans lequel le parti qui a obtenu la majorité peut la perdre aux élections suivantes, parce qu'il obtiendra moins de votes que le parti d'opposition (qui avait moins de soutien) mais grâce au travail politique celui-ci peut obtenir la majorité. Deuxièmement, lors de son analyse le scientifique s'est concentré sur les minorités nationales de la monarchie des Habsbourg en affirmant qu'elles possèdent des lois linguistiques, leur propre administration et leur procédure judiciaire. La présence de ces éléments aboutira à ce que la minorité «devient majorité» sur son territoire, c'est à dire qu'elle fonctionne sur les bases de la majorité. Les droits naturels des unités se réalisent par «la majorité». Volodymyr Starossolskyi a tiré la même conclusion dans son oeuvre «Le principe de la majorité».

Le principe de la majorité se réalise dans les sociétés démocratiques et prévoit non seulement la domination de la volonté de la majorité de la population mais aussi la reconnaissance et la protection, l'inaltérabilité des droits principaux de toutes les personnes y compris celles qui présentent sa minorité. C'est la raison pour laquelle l'État de droit en tant qu'État des droits réels d'une personne ne peut exister que dans une société où la démocratie est réelle, avec un pouvoir souverain de la majorité conformément aux droits de la minorité.

Pour justifier la dimension rationnelle du droit de la majorité dans la vie politique, Volodymyr Starossolskyi s'est appuyé sur des aspects étiqes, moraux et des aspects de droit. Selon le scientifique,

ce droit différencie les régimes des états de l'Europe occidentale de celui de la Russie tsariste qui est basé sur «le droit de la domination» (Herrschaftsprinzip).

En analysant l'histoire des régimes de différents états, le scientifique a conclu que le droit de la majorité donne la possibilité d'un lien idéal de l'unité avec la société entière contrairement au droit de la domination qui ne réalise que la volonté du régent.

L'oeuvre de Volodymyr Starossolskyi a été citée non seulement à l'époque de sa parution mais aussi à l'époque contemporaine par d'autres chercheurs italiens, allemands, américains, français notamment Edoardo Ruffini Avondo, Bernd Guggenberger, Heinz Josef von Varain, Heun Werner, Markus Rüttermann, John Hilbert Heinberg, Henry Pirenne, ce qui témoigne la pondérabilité de ses recherches dans les milieux académiques mondiaux. Cependant l'oeuvre n'est pas toujours étudiée, analysée et éclaircie au niveau approprié par les scientifiques ukrainiens contemporains.

En rééditant l'oeuvre de Volodymyr Starossolskyi «Das Majoritätsprinzip» traduite en ukrainien pour la première fois en cent ans nous ramenons le mécène chez lui et on fait l'honneur à sa mémoire, à son parcours et son activité variée au profit de l'Ukraine.

La traduction de l'oeuvre «Le principe de la majorité» a été réalisée par Kostiantyn Polichtchuk, Docteur en politologie, assistant de la chaire des relations internationales et du service diplomatique de l'Université nationale Ivan Franko de Lviv. La traduction des fragments d'oeuvres cités par l'auteur du latin a été effectuée par Markiiian Dombrovskyi, Docteur en philologie, professeur agrégé de la chaire de philologie classique de l'Université Ivan Franko de Lviv. Les fragments cités du français ont été traduits par Anatolii Petriv.

L'auteur de l'article biographique intitulé «Володимир Старосольський. Видатний український правник, вчений і суспільно-політичний діяч» [«Volodymyr Starossolskyi. Un grand juriste, scientifique et homme politique ukrainien»] est le professeur Stanislav Stempen (Przemysl, Pologne). Le texte «Матеріали до бібліографії Володимира Старосольського» [«Les Matériaux de la bibliographie de Volodymyr Starossolskyi»] a été rédigés par l'avocat Myhaïlo Petriv. La rédaction scientifique de la traduction et de l'édition a été effectuée par Hanna Fedouchchak-Paslavska, Docteur en droit, professeur agrégé de la chaire de l'histoire de l'état, du droit et des études politiques et juridiques de l'Université nationale Ivan Franko de Lviv et Anna Petriv, boursière de thèse de la chaire d'histoire de l'état, du droit et des études politiques et juridiques de l'Université nationale Ivan Franko de Lviv.

L'auteur de ce projet de réédition est l'avocat Myhaïlo Petriv

*(La traduction – Natalia Dmytrashevych
professeur de la chaire de la philologie française
de l'Université nationale Ivan Franko de Lviv)*

Старосольський Володимир-Степан Йоachimович (8.01.1878, м. Ярослав, тепер Республіка Польща – 25.02.1942, радянський концентраційний табір у м. Маріїнську, тепер Кемеровська обл., Російська Федерація, місце поховання невідоме) – український адвокат, доктор права, теоретик держави і права, соціолог, етнополітолог, державний, громадсько-політичний та науково-освітній діяч, редактор, видавець, публіцист, заступник міністра закордонних справ Української Народної Республіки (1919/20), професор Українського Державного Університету в Кам'янці-Подільському (1919/20), Українського Вільного Університету (1921/28), Української Господарської Академії в Подєбрадах (1922/28), Львівського державного університету (1939), дійсний член Наукового товариства ім. Т. Шевченка (1923), голова Української соціал-демократичної партії (1937/39), член-засновник Товариства Українських Правників у Львові (1909), член правління Союзу Українських Адвокатів у Львові (1929/39), Львівської Палати адвокатів (1928/39) та Головної ради адвокатів Польщі у Варшаві (1937/39), член-засновник Українського Правничого Товариства

в Ч. С. Р. (1923), входив до редакцій правничих журналів «Життя і Право» (1927/39), «Palestra» (1910), «Nowa Palestra» (1935).

Юридичну освіту здобув в університетах Кракова (1896/97), Львова (1897/98, 1899/1900) та Відня (1898/99). На стипендію австрійського уряду, яку отримав за сприяння професора Станіслава Дністрянського, наукові стажування проходив у Берлінському (1906), Грацькому (1907) та Гейдельберзькому (1908, 1911/12) університетах.

Володимир Старосольський – автор досліджень в галузі права, соціології, політології та націоналізму, зокрема: «Реконструкція торгівлі в австрійському законодавстві» (Львів, 1901); «Причинки до теорії соціології» (Львів, 1902); «Національний і соціальний момент в українській історії» (Відень, 1915); «Das Majoritätsprinzip» (Wien und Leipzig, 1916); «Теорія нації» (Відень, 1922); «Методологічна проблема в науці про державу» (Прага, 1923); «Партія в Конституції Чеськословацької республіки» (Прага, 1923); «Держава і політичне право. Ч. I.» (Подєбради, 1923); «Держава і політичне право. Ч. II.» (Подєбради, 1924); «До питання про форми держави» (Львів, 1925); «Внутрішня форма слова в соціологічній термінології (методологічні уваги)» (Подєбради, 1927); «Про цінність права» (Львів, 1928); «З боротьби за право» (Львів, 1928); «Політичне право» (Подєбради, 1933); «Держава і право (Причини до проблеми правовості держави)» (Львів, 1934); «Bohdan Kistiakowskyj und das russische soziologische Denken» (Berlin, 1929).

Starosolskyi Volodymyr-Stepan (8.01.1878, Yaroslav, now in the Republic of Poland – 25.02.1942, concentration camp in Mariinsk, now in Kemerovo Oblast, the Russian Federation, the burial place is unknown) was a Ukrainian lawyer, Doctor of Law, theoretician of the state and law, sociologist, expert in ethnopolitics; state, public and political figure; researchers and educator, editor, publisher, publicist, Deputy Minister of Foreign Affairs of the Ukrainian National Republic (1919/20), Professor at the Ukrainian State University in Kamyanets-Podilskyi (1919/20), the Ukrainian Free University in Prague (1921/28), the Ukrainian Husbandry Academy in Poděbrady (1922/28), Lviv State University (1939), Full Member of the Shevchenko Scientific Society (1923), President of the Ukrainian Social-Democratic Party (1937/39), Founding Member of the Society of Ukrainian Lawyers in Lviv (1909), Member of the Board of the Union of Ukrainian Advocates in Lviv (1929/39), Lviv Chamber of Advocates (1928) and Poland's Main Council of Advocates in Warsaw

(1937/39), Founding Member of the Ukrainian Law Society in Czechoslovakia (1923), member of the editorial boards of the law journals «Життя і Право» [Life and Law] (1927/39), «Palestra» (1910), «Nowa Palestra» (1935).

He completed his law studies at the universities of Cracow (1896/97), Lviv (1897/98, 1899/1900) and Vienna (1898/99). He was granted the scholarship of the Austrian government due to the assistance of Professor Stanislav Dnistrianskyi and engaged in scholarly internships at the universities of Berlin (1906), Graz (1907) and Heidelberg (1908, 1911/12).

Volodymyr Starosolskyi authored studies in law, sociology, political science and nation studies: «Реформа похатної торгівлі в австрійським законодавстві» [The Reform of Household Trade in Austrian Law] (Lviv, 1901); «Причинки до теорії соціології» [An Introduction to the Theory of Sociology] (Lviv, 1902); «Національний і соціальний момент в українській історії» [The National and Social Aspect in Ukrainian History] (Vienna, 1915); «Das Majoritätsprinzip» [The Majority Principle] (Vienna and Leipzig, 1916); «Теорія нації» [The Theory of the Nation] (Vienna, 1922); «Методологічна проблема в науці про державу» [The Methodological Problem in the Study of the State] (Prague, 1923); «Партія в Конституції Чеськословацької республіки» [Parties in the Constitution of the Czechoslovakian Republic] (Prague, 1923); «Держава і політичне право. Ч. I» [The State and Political Law. Vol. I] (Poděbrady, 1923); «Держава і політичне право. Ч. II» [The State and Political Law. Vol. II] (Poděbrady, 1924); «До питання про форми держави» [On the Question of the Forms of the State] (Lviv, 1925); «Внутрішня форма слова в соціологічній термінології (методологічні uwagi)» [The Inner Form of the Word in the Sociological Term System (Methodological Notes)] (Poděbrady, 1927); «Про цінність права» [On the Value of Law] (Lviv, 1928); «З боротьби за право» [Struggling for Law] (Lviv, 1928); «Політичне право» [«Political Law»] (Poděbrady, 1933); «Держава і право (Причинок до проблеми правовості держави)» [The State and Law: an Introduction to the Legality of the State] (Lviv, 1934); «Bohdan Kistiakowskyj und das russische soziologische Denken» [Bohdan Kistiakovskiy and Russian Sociological Thought] (Berlin, 1929).

Starosolskyj Wolodymyr-Stepan (8.01.1878, Jaroslaw, heute Polen – 25.02.1942, KZ-Lager in Mariinsk, heute Gebiet Kemerowo, Russland, Begräbnisstätte unbekannt) – ukrainischer Anwalt, Dr. für Recht, Staats- und Rechtswissenschaftler, Soziologe,

Ethnopolitologe, öffentlicher, zivilpolitischer und wissenschaftlich-pädagogischer Aktivist, Herausgeber, Publizist, stellvertretender Außenminister der Ukrainischen Volksrepublik UNR (1919/20), Professor an der Ukrainischen Staatsuniversität in Kamianets-Podilskyj (1919/20), an der Freien Ukrainischen Universität in Prag (1921/28), an der Ukrainischen Wirtschaftsakademie in Podiebrad (1922/28), an der Staatsuniversität Lwiw (1939), ordentliches Mitglied der Wissenschaftlichen T. Schewtschenko-Gesellschaft (1923), Chef der Ukrainischen Sozialdemokratischen Partei (1937/39), Gründungsmitglied der Gesellschaft der ukrainischen Anwälte in Lwiw (1909), Vorstandsmitglied der Ukrainischen Advokatenvereinigung in Lwiw (1929/39), der Lwiwer Rechtsanwaltskammer (1928/39) und des Generalrats der polnischen Advokaten in Warschau (1937/39), Gründungsmitglied der Ukrainischen Rechtsgesellschaft in der Tschechoslowakei (1923), Redaktionsmitglied bei rechtswissenschaftlichen Zeitschriften wie «Життя і Право» [Leben und Recht] (1927/39), «Palestra» (1910), «Nowa Palestra» (1935).

Juristische Ausbildung an der Universität in Krakau (7.10.1896/97), Lwiw (1897/98, 1899/1900) und Wien (1898/99). Im Rahmen des Stipendiums der österreichischen Regierung, das er auf Empfehlung des Prof. Stanislaw Dnistrianskyj bekam, absolvierte Starosolskyj wissenschaftliche Praktiken an Universitäten in Berlin (1906), Graz (1907) und Heidelberg (1908, 1911/12).

Wolodymyr Starosolskyj – Autor von zahlreichen Studien auf dem Gebiet Recht, Soziologie, Politikwissenschaft und Ethnologie, unter anderem: «Реформа похатної торгівлі в австрійським законодавстві» (Львів, 1901) [Reform des Hausierhandels im österreichischen Recht] (Lwiw, 1901); «Причинки до теорії соціології» (Львів, 1902) [Beiträge zur Theorie der Soziologie] (Lwiw, 1902); «Національний і соціальний момент в українській історії» (Відень, 1915) [Nationales und soziales Moment in der ukrainischen Geschichte] (Wien, 1915); «Das Majoritätsprinzip» (Wien und Leipzig, 1916); «Теорія нації» (Відень, 1922) [Theorie der Nation] (Wien, 1922); «Методологічна проблема в науці про державу» (Прага, 1923) [Methodologisches Problem in der Staatstheorie] (Prag, 1923); «Партія в Конституції Чеськословацької республіки» (Прага, 1923) [Partei in der Verfassung der Tschechoslowakischen Republik] (Prag, 1923); «Держава і політичне право. Ч. I.» (Подєбради, 1923) [Staat und politisches Recht. Teil I] (Podiebrad, 1923); «Держава і політичне право. Ч. II.» (Подєбради, 1924) [Staat und politisches Recht. Teil II] (Podiebrad, 1924); «До питання про форми держави» (Львів, 1925) [Zur Frage über Staatsformen] (Lwiw, 1925); «Внутрішня форма слова в соціоло-

гічний термінології (методологічні уваги)» (Подєбради, 1927) [Innere Wortform in der soziologischen Begrifflichkeit (methodologische Anmerkungen)] (Podiebrad, 1927); «Про цінність права» (Львів, 1928) [Über den Wert des Rechts] (Lwiw, 1928); «З боротьби за право» (Львів, 1928) [Aus dem Kampf für das Recht] (Lwiw, 1928); «Політичне право» (Подєбради, 1933) [Politisches Recht] (Podiebrad, 1933); «Держава і право (Причинок до проблеми правовости держави)» (Львів, 1934) [Staat und Recht: Beitrag zum Rechtsstaatlichkeitsproblem] (Lwiw, 1934); «Bohdan Kistiakowskyj und das russische soziologische Denken» (Berlin, 1929).

Starosolski Włodzimierz Stefan, syn Joachima (Starosols'kyj Wołodymyr Stepan) (8.01.1878, m. Jarosław, teraz RP Polska – 25.02.1942, obóz w Marjinsku, teraz obwód Kemerowski, Rosyjska Federacja, miejsce pochówku nieznane) – ukraiński adwokat, doktor prawa, teoretyk państwa i prawa, socjolog, etnopolitolog, działacz państwowy, społeczno-polityczny oraz naukowo-oświatowy, redaktor, wydawca, publicysta, zastępca ministra do spraw zagranicznych Ukraińskiej Republiki Ludowej (1919/20), profesor Ukraińskiego Państwowego Uniwersytetu w Kamieńcu Podolskim (1919/20), Ukraińskiego Wolnego Uniwersytetu w Pradze (1921/28), Ukraińskiej Akademii Gospodarczej w Cz.S.R. (1922/28), Lwowskiego Uniwersytetu Państwowego (1939), aktywny członek Towarzystwa naukowego im. T. Szewczenki (1923), kierownik Ukraińskiej socjal-demokratycznej partii (1937/39), członek-założyciel Towarzystwa Ukraińskich Prawników we Lwowie (1909), członek zarządu Spółki Ukraińskich Adwokatów we Lwowie (1929/39), Lwowskiej Izby Adwokatów (1928/39) oraz Naczelnej Rady Adwokatów Polski w Warszawie (1937/39), członek-założyciel Ukraińskiego Towarzystwa Prawniczego w Cz.S.R. (1923), należał do redakcji czasopism prawniczych «Життя і Право» [Žyttia i Prawo] (1927/39), «Palestra» (1910), «Nowa Palestra» (1935).

Wykształcenie prawnicze zdobył na uniwersytetach Krakowa (1896/97), Lwowa (1897/98, 1899/1900) oraz Wiednia (1898/99). Na stypendium rządu austriackiego, który otrzymał przy wsparciu profesora Stanisława Dnistrianskiego, odbywał staże naukowe na uniwersytetach w Berlinie (1906), Gracie (1907) oraz Heidelbergu (1908, 1911/12).

Włodzimierz Starosolski jest autorem badań w dziedzinie prawa, socjologii, politologii oraz nacjologii, zwłaszcza: «Реформа похатної торгівлі в австрійським законодавстві» (Львів, 1901) [Reforma handlu podomowego w prawie austriackim] (Lwów, 1901); «Причинки до теорії соціольогії» (Львів, 1902) [Przyczynki do teorii

sociologii] (Lwów, 1902); «Національний і соціальний момент в українській історії» (Відень, 1915); [Narodowy oraz socjalny moment w ukraińskiej historii (Wiedeń, 1915)]; «Das Majoritätsprinzip» [Zasada większości] (Wien und Leipzig, 1916); «Теорія нації» (Відень, 1922) [Teoria narodu] (Wiedeń, 1922); «Методологічна проблема в науці про державу» (Прага, 1923) [Kwestia metodologiczna w nauce o państwie] (Praga, 1923); «Партія в Конституції Чеськословацької республіки» (Прага, 1923) [Partia w Konstytucji Republiki Czechosłowackiej] (Praga, 1923); «Держава і політичне право. Ч. I.» (Подєбради, 1923) [Państwo i prawo polityczne Cz. I.] (Podiebrady, 1923); «Держава і політичне право. Ч. II.» (Подєбради, 1924) [Państwo i prawo polityczne. Cz. II.] (Podiebrady, 1924); «До питання про форми держави» (Львів, 1925) [Do zagadnienia o formy państwa] (Lwów, 1925); «Внутрішня форма слова в соціологічній термінології (методологічні уваги)» (Подєбради, 1927) [Forma wewnętrzna słowa w terminologii socjologicznej (uwagi metodologiczne)] (Podiebrady, 1927); «Про цінність права» (Львів, 1928) [O cennosc prawa] (Lwów, 1928); «З боротьби за право» (Львів, 1928) [Z walki o prawo] (Lwów, 1928); «Політичне право» (Подєбради, 1933) [Prawo polityczne] (Podiebrady, 1933); «Держава і право (Причинок до проблеми правовості держави)» (Львів, 1934) [Państwo i prawo: przyczynek do problemu prawa państwa] (Lwów, 1934); «Bohdan Kistiakowskyj und das russische soziologische Denken» (Berlin, 1929).

Starossolskyi Volodymyr-Stepan (né le 01.08.1878 à Jaroslaw, actuellement en Pologne – Mort le 25.02.1942 dans le camp de la ville de Mariinsky, dans la région de Kemerovo, actuellement en Russie, le lieu de la sépulture est inconnu) est un avocat ukrainien, docteur en droit, théoricien de l'État et des droits, sociologue, ethnopolitologue, homme d'état, homme politique, scientifique et éducateur, rédacteur en chef, éditeur, publiciste, ministre adjoint des Affaires étrangères de la République Populaire d'Ukraine (1919/20), professeur de l'Université d'État Ukrainienne à Kamianetz-Podilsk (1919/20), professeur de l'Université Ukrainienne Gratuite de Prague (1921/28), de l'Académie commerciale ukrainienne en République Tchèqueoslovaque (1922/28), de l'Université d'Etat de Lviv (1939), membre de la Société scientifique Taras Chevtchenko (1923), président du Parti social-démocrate ukrainien (1937/39), membre-fondateur de l'Association du Barreau Ukrainien à Lviv (1909), membre de la direction de l'Union des Avocats Ukrainiens à Lviv (1929/39), de la Chambre des avocats de Lviv (1928) et du Conseil Principal d'avocats à Varsovie en Pologne (1937/39), membre-fondateur de la Société Juridique Ukrainienne en

République Tchécoslovaque (1923), membre des rédactions des magazines de droit «Життя і Право» [La Vie et le Droit] (1927/39), «Palestra» (1910), «Nowa Palestra» (1935).

Il a fait des études de droit dans les universités de Cracovie (7.10.1896 / 97), Lviv (1897/98, 1899/1900) et Vienne (1898/99). Avec la bourse du gouvernement autrichien, qu'il a reçue grâce à l'aide du professeur Stanislav Dnistrianskyi, il a suivi des stages scientifiques dans les universités de Berlin (1906), de Gratz (1907) et de Heidelberg (1908, 1911/12).

Volodymyr Starossolskyi est l'auteur de recherches dans le domaine du droit, de la sociologie, de la science politique et des études nationales, en particulier: «Реформа похатної торгівлі в австрійським законодавстві» (Львів, 1901) [Réforme du commerce de maison en droit autrichien (Lviv, 1901)]; «Причинки до теорії соціології» (Львів, 1902) [Raisons de la théorie de la sociologie (Lviv, 1902)]; «Національний і соціальний момент в українській історії» (Відень, 1915) [Moment national et social de l'histoire ukrainienne (Vienne, 1915)]; «Das Majoritätsprinzip» (Wien und Leipzig, 1916) [Le principe de la majorité (Vienne et Leipzig, 1916)]; «Теорія нації» (Відень, 1922) [La théorie de la nation (Vienne, 1922)]; «Методологічна проблема в науці про державу» (Прага, 1923) [Problème méthodologique dans la science de l'Etat (Prague, 1923)]; «Партія в Конституції Чеськословацької республіки» (Прага, 1923) [Le Parti dans la Constitution de la République tchécoslovaque (Prague, 1923)]; «Держава і політичне право. Ч. I.» (Подоєбради, 1923) [Etat et droit politique. P. I. (Podebrady, 1923)]; «Держава і політичне право. Ч. II.» (Подоєбради, 1924) [L'Etat et le droit politique. P. II (Podebrady, 1924)]; «До питання про форми держави (Львів, 1925)» [Sur la question des formes d'Etat (Lviv, 1925)]; «Внутрішня форма слова в соціологічній термінології (методологічні уваги)» (Подоєбради, 1927) [La Forme Intérieure de la Parole en Terminologie Sociologique (Attention Méthodologique) (Podebrady, 1927)]; «Про цінність права» (Львів, 1928) [Au sujet de la valeur de la loi (Lviv, 1928)]; «З боротьби за право» (Львів, 1928) [De la lutte pour le droit (Lviv, 1928)]; «Політичне право» (Подоєбради, 1933) [Droit politique (Podebrady, 1933)]; «Держава і право (Причинок до проблеми правовості держави)» (Львів, 1934) [Etat et droit: causes du problème de la légalité de l'Etat (Lviv, 1934)]; «Bohdan Kistiakowskyj und das russische soziologische Denken» (Berlin, 1929) [Bohdan Kistiakowskyi et un sociologue russe Denken (Berlin, 1929)].

Contents

Mykhailo Petriv. Volodymyr Starosolskyi: Returning home	
In Ukrainian	VII
In English	XII
In German	XVII
Stanislav Stempen. Volodymyr Starosolskyi as a prominent Ukrainian lawyer, researcher, social and political figure	
In Polish	XXII
In Ukrainian	L
VOLODYMYR STAROSOLSKYI. THE MAJORITY PRINCIPLE	79
CONTENTS	83
I. INTRODUCTION	97
II. THE SOCIOLOGY OF THE MAJORITY PRINCIPLE	102
1. Preconditions	
2. The majority principle and the composition of the group	
3. Social domination and subordination	
4. The objectivization of social life	
III. DIFFERENT ATTEMPTS OF JUSTIFYING THE MAJORITY PRINCIPLE	125
1. The legal justification of the majority principle	
2. The theological justification	
3. The justification in terms of actual power	
4. The justification in terms of ethics	
IV. METHODOLOGICAL REASONING	137
Two functions of social organization: objective and subjective	
1. Introduction to the analysis. Objective expediency	
2. The fighting of interests and ideas	
3. Subjective significance. Introduction	
A. The concept of sovereignty and the concept of political freedom	
B. The concept of social freedom	
V. THE MAJORITY PRINCIPLE AND LAW	185
1. The legal interpretation of the majority principle	
2. The legal category	
3. Implementing the majority principle in law	
A. The majority principle and the concept of corporation	
B. The majority principle in the corporation	
C. The majority principle outside the corporation	
Mykhailo Petriv. Volodymyr Starosolskyi: sources for a bibliography	233
Anna Petriv. Volodymyr Starosolskyi: advocate and professor	274
NAME INDEX	281
SUMMARY	
In Ukrainian	293
In English	295
In German	297
In Polish	299
In French	301
CONTENTS	310
3MICT	311

Зміст

Михайло Петрів. Володимир Старосольський: Повернення додому	VII
Mykhailo Petriv. Volodymyr Starosolskyi: Returning home	XII
Mykhailo Petriv. Wolodymyr Starosolskyj: Willkommen zu hause	XVII
Stanisław Stępień. Włodzimierz Starosolski wybitny ukraiński prawnik, uczony i działacz społeczno-polityczny	XXII
Станіслав Стемпень. Володимир Старосольський – визначний український юрист, учений та громадсько-політичний діяч	L

ВОЛОДИМИР СТАРОСОЛЬСЬКИЙ. ПРИНЦИП БІЛЬШОСТІ.....	79
--	----

ЗМІСТ.....	83
------------	----

I. ВСТУП.....	97
---------------	----

II. СОЦІОЛОГІЯ ПРИНЦИПУ БІЛЬШОСТІ	102
---	-----

1. Передумови
2. Принцип більшості та єдність групи
3. Соціальне домінування й підпорядкування
4. Об'єктивізація соціального життя

III. РІЗНІ СПРОБИ ОБҐРУНТУВАННЯ ПРИНЦИПУ БІЛЬШОСТІ.....	125
---	-----

1. Правове обґрунтування принципу більшості
2. Теологічне обґрунтування
3. Обґрунтування з точки зору фактичної влади
4. Обґрунтування принципу більшості з точки зору етики

IV. МЕТОДОЛОГІЧНЕ МІРКУВАННЯ	137
------------------------------------	-----

Дві функції соціальної організації: об'єктивна і суб'єктивна

1. Вступ до аналізу. Об'єктивна доцільність
2. Боротьба інтересів та ідей
3. Суб'єктивне значення. Вступ
 - А. Поняття суверенітету і поняття політичної свободи
 - Б. Поняття соціальної свободи

V. ПРИНЦИП БІЛЬШОСТІ І ПРАВО.....	185
-----------------------------------	-----

1. Правове трактування принципу більшості
2. Юридична категорія
3. Реалізація принципу більшості у праві
 - А. Принцип більшості і поняття корпорації
 - Б. Принцип більшості у корпорації
 - В. Принцип більшості за межами корпорації

Михайло Петрів. Володимир Старосольський: матеріали до бібліографії	233
--	-----

Анна Петрів. Адвокат-професор Володимир Старосольський	274
--	-----

ПОКАЖЧИК ІМЕН	281
---------------------	-----

РЕЗЮМЕ	293
--------------	-----

SUMMARY	295
---------------	-----

ZUSAMMENFASSUNG.....	297
----------------------	-----

STRESZCZENIE	299
--------------------	-----

RÉSUMÉ	301
--------------	-----

CONTENTS	310
----------------	-----

ЗМІСТ.....	311
------------	-----

НАУКОВЕ ВИДАННЯ
АКАДЕМІЯ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА
ЮРИДИЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА
ПРАВНИЧА КОМІСІЯ
УКРАЇНСЬКИЙ ВІЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО
ІСТОРІЇ ДИПЛОМАТІЇ ТА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

ACADEMY OF ADVOCACY OF UKRAINE
LAW FACULTY OF IVAN FRANKO NATIONAL UNIVERSITY OF LVIV
LAW COMMISSION OF THE SHEVCHENKO SCIENTIFIC SOCIETY
UKRAINIAN FREE UNIVERSITY
SCIENTIFIC SOCIETY HISTORY OF DIPLOMACY AND INTERNATIONAL RELATIONS

Старосольський Володимир. Принцип більшості / Переклад з німецької мови Костянтина Поліщука; вступна стаття Станіслава Стемпеня; автор проєкту й упорядник Михайло Петрів. – Львів: Вид-во «Літопис», 2018. – 312 с.

Перекладено за оригіналом: Starosolskyj Wolodymyr. Das Majoritätsprinzip. – Wien und Leipzig: Franz Deuticke Verlag, 1916. – X, 158 p. (Wiener Staatswissenschaftliche Studien herausgegeben von Edmund Bernatzik und Eugen von Philippovich in Wien, 13 Band, 2 Heft).

(Серія: «Бібліотека Адвокатури України»; Т. III = Series: «Library of the Advocacy of Ukraine»; Vol. III)

ISBN978–966–8853–83–8

Дослідження Володимира Старосольського «Das Majoritätsprinzip» вийшло друком німецькою мовою у 1916 році у Відні.

Українською мовою видається вперше.

Подано резюме українською, англійською, німецькою, польською та французькою мовами.

Видавництво «Літопис»
вул. Костюшка, 2
79007 м. Львів
тел./факс (032) 2553431
litopys@ukr.net
www.litopys.lviv.ua
<http://facebook.com/litopys.lviv>
Літературний редактор *Ірина Новіцька, Ірина Савчук.*
Верстка *Ігор Зварич.*
Дизайн обкладинки *Юлія Венц.*
Підписано до друку 04.11.2018 р. Формат 60х90/16
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman

Наклад 1000 екз.

Свідцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції: серія ДК № 426 від 19.04.2001 р., видано Державним комітетом інформаційної політики, телебачення і радіомовлення України.

Надруковано в друкарні ПАТ «Білоцерківська книжкова фабрика»
09117, м. Біла Церква, вул. Леся Курбаса, 4